ANUL VIII.— No. 352

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 4 Sept. 1927

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Cecilia Cuţescu-Storck — Panou decorativ

Despre critica literară

Mi s'a întâmplat în ultimul timp să scriu câteva articole despre unii din scriitorii noştri. Se pare însă că critica literară e o meserie brevetată, în care nu sunt admişi decât diplomaţii unui examen, sau al unui stagiu de abilitare. M'am insinuat astfel ca un intrus într'o ocupaţie în care n'am ce căuta. Unul din pontifii criticii noastre, deprins cu clase precise de ocupaţiuni, mi-a interzis accesul, pentru motivul că am încă o ocupaţie, aceia de profesor de Filozofie şi că două nu sunt date aceluiaşi om, după cum un obiect nu poate ocupa în acelaş timp două locuri diferite în spaţiu.

Să presupunem aşa dar că critica e pentru mine numai un „violon d'Ingres". Prin această mărturisire radicală voi linişti poate turburarea „specialiştilor" şi a profesorilor oficiali în această delicată şi inaccesibilă materie. Dar reproşurile contra amestecului meu în acest gen de ocupaţie nu se termină aici. Mi s'au făcut şi alte obiecţii în această privinţă, acelea însă de altă natură.

Zilele trecute mă găseam la un restaurant dela Şosea cu un prieten. Specimen subţire din rasa scepticilor. O zi radioasă se isprăvise printr'o seară calmă şi senzuală. O boare venită nu ştiu de unde ne alinta frunţile noastre şi vârfurile copacilor. Cerul se aprinsese deasupra cu toate strălucirile sale de sărbătoare. Era lume puţină. Masa fusese bună. Fireşte discutam metafizică, care e totdeauna discuţia oamenilor cultivaţi trecuţi de treizeci de ani, după o masă copioasă. Incetul cu încetul ne-am coborât pe pământ şi convorbirea s'a precizat în jurul legitimităţii criticii literare. In rezumat am fost aspru admonestat că mă ocup cu asemenea „fleacuri". V'am spus că prietenul meu e distins şi blazat. Ghiciţi atunci argumentaţia sa. A face Fizică, Matematică, negoţ, copii, a zidi case, a planta grădini ori vii, a te îmbogăţi sau a petrece în desfătări, totul are un senz. Dar a te ocupa de lucruri care nu există? Căci cine nu poate face critică literară? Oricine are o idee, un cuvânt despre o carte. In critică poţi spune orice. Nu există nici criterii, nici control. Iar acei care inventează măsuri, canoane fine de apreciere, o ştiinţă de aparat pentru a capta baloane de săpun, sunt simpli imbecili pretenţioşi. Fiindcă opera de artă e inanalizabilă. E individuală prin originea sa — artistul e o fire ireductibilă —, şi prin rezultatul său, deoarece fiecare cititor o interpretează altfel. Şi apoi ar mai avea senz să facă critică scriitorii de meserie, care ştiu seceretele artei lor şi ale tehnicei pe care au întrebuinţat-o. Dar aceştia sunt mai totdeauna inconştienţi faţă de procedeul lor estetic. Fac, dar nu ştiu să spue cum fac. Să facă critică însă, pedanţii profesori, ori gazetarii limbuţi, emiţând fel de fel de ipoteze gratuite asupra unor intenţii care n'au existat!! Vă aduceţi aminte cum A. Thibaudet a voit să facă pe Paul Valery cu deasila bergsonian, şi cum acesta s'a apărat spunând că n'a citit pe Bergson, că nu se recunoaşte în portretul pe care i l'a făcut criticul, că în orice caz se simte mai aproape de toate tendinţele opuse filozofiei lui Bergson şi recunoaşte ca tată spiritual pe raţionalistul Descartes. Deci orice critică făcută de un altul decât un scriitor, e ori o scolastică pedantă ori o simplă divagaţie în legătură cu ceva. Charles du Bos şi-a intitulat modest volumul de critici: „Aproximations". Dar şi aceasta e fatuitate, căci critica nu e nici măcar aproximaţie. Culmea ridicolului e când critica mai dă şi sfaturi ori reţete. S'a văzut, de când există literatura, vreun scriitor care să fi scris după indicaţiile unui critic şi să fi reuşit?

Recunoaşteţi, desigur, în aceste decizive butade, tot ce se recită despre critică, dela Flaubert încoace.

Marele scriitor, în minunata sa „Corespondenţă" (poate cea mai mare operă a sa), e indignat şi scârbit în acelaş timp, de această nefastă ocupaţie pe care o găseşte inutilă şi pretenţioasă. Teoriile se inspiră însă dela cazuri concrete. Şi Flaubert avea dreptate, fiindcă pe timpul său tronau, cu suficienţă academică, îngâmfaţii şi secii: Willemain, Nisard, Saint Marc Girardin. E drept că exista şi Saint-Beuve, dar pe acesta, nu ştiu de ce, Flaubert nu-l putea suferi. Se ştie că Flaubert e pentru esteţii puri ceeace e Karl Marx pentru socialişti, adică decalogul, sursa şi textul iniţial. E uşor de înţeles atunci cât de iute a prins în mediurile artiste dispreţul pentru critica literară.

M'am făcut aşa dar vinovat de un mare păcat. Am călcat într'un domeniu astfel încât am supărat şi pe sceptici şi pe dogmatici. Imi trebue, deci, o justificare.

Mi-aduc aminte de prefaţa lui A. Gide la delicioasa sa carte „Paludes". El spune acolo, textual, că aşteaptă ca volumul să-i fie explicat şi tălmăcit de cititorii săi. A avut un gând oarecare, nu tocmai precis şi l'a aşternut în câteva rânduri.

Dela el a plecat nedeterminat, nebulos, greu de senzuri variate şi infinite. Forma definitivă a cărţii se va înfăptui cum vor voi cititorii s'o deseneze. Ei vor modela-o, îi vor da o consistenţă, vor fixa-o obiectiv.

Cred că ceeace spune Gide despre o operă de care nu era prea sigur, pe care n'o domina nici el cu multă limpezime, se poate întinde asupra oricărei opere, oricât de clară şi de definitivă ar fi aceasta.

Orice gând şi orice expresie cuprinde un miez luminos şi o periferie nebuloasă, un „halo", difuz care o înconjoară; orice gând e o răscruce din care pleacă un drum ceva mai bătut şi multe altele neumblate.

Orice operă cuprinde, mai mult ori mai puţin, o intenţie centrală şi o mulţime de senzuri inconştiente, de virtualităţi nepotenţate, dar gata de realizare, poartă cu ea, înăbuşite ori exprimate numai pe jumătate, atâtea senzuri, care vin din subconştientul artistului, neprecizate şi pentru el. *O operă e totdeauna mult mai bogată, decât crede sau vrea creatorul ei.* Ea cuprinde fără voia lui posibilităţi de asociaţii, de sugestii, de excitări mentale, altele şi mult mai multe, decât pe acelea pe care le-a indicat el. Ea are afinităţi care se leagă pe deasupra voinţei iniţiale a creatorului: semnificări ascunse pe care el nici nu le bănueşte. O mamă naşte un copil. Dar ea ştie ce va deveni, care îi e destinul, în ce mediu şi împrejurări are să cadă şi ce va ajunge mai târziu?

Cineva fundează o instituţie, un spital de pildă. In a doua generaţie spitalul devine o clinică şi în a treia un orfelinat. Şi-ar recunoaşte fundatorul intenţia primordială, dacă s'ar scula din morţi după o sută de ani? Din cantitatea de elemente pe care le conţine o operă se desvoltă aci unul, aci altul. Un aspect se chirceşte ori cade în umbră, altul, selectat de împrejurări, creşte şi-i ia locul. Dacă *opera de artă n'ar cuprinde decât o singură ideie, o singură intenţie, ea ar muri imediat,* adică odată cu dispariţia autorului, care ar îngropa cu el şi concepţia sa. Din contra o creaţiune e cu atât mai viabilă cu cât aduce mai multe subsoluri, mai multe virtualităţi inconştiente, mai multe voinţi secundare altele decât aceia unică a înfăptuitorului şi, până la un punct, opuse acesteia. Impingând lucrurile până la aspectul lor paradoxal, am putea spune că o operă trăeşte mai ales prin ceeace n'a voit artistul, prin elementele pe care nu le-a evidenţiat. Opera trăeşte oarecum contra lui.

Extensiunea senzurilor nebănuite care dau viaţă şi posteritate artei o face publicul cu fantazia sa. El pune pe seama autorului alături de ideia sa iniţială, semnificaţii diverse la care el nu s'a gândit. Artistul e un singur individ şi publicul o umanitate. El generalizează şi îmbogăţeşte mereu opera de artă. O face valabilă, interesantă pentru o serie cât mai mare de oameni, punându-i mereu pe seamă sensuri şi intenţii noi. Astfel o umanizează colaborând cu autorul. Acesta ne dă o schemă şi noi o complectăm, ne dă un vas pe care îl umplem şi-l deşertăm mereu dela generaţie la generaţie.

Criticul e şi el unul din cititori. Un cititor însă care are obiceiul să-şi strige tare impresiile tuturor. Un cititor încă, care găseşte în opera de artă un senz nou ceva mai general, menit să intereseze mai mulţi oameni, să le atragă atenţia la alte aspecte care se pot desvolta şi care au fost până acum ignorate. *Criticul e un creator de puncte de vedere noi în raport cu o operă.* El o face iubită şi din alte motive, înţeleasă şi din alte prizme, îi aduce noi aderenţi, formează un nou proselitism, pentrucă trezeşte noi interese, atrage cititori şi oameni pe care vechile aspecte nu-i interesau. Adăugând o nouă aripă edificiului: el îl face să trăiască încă. Şi descoperind panorame neobişnuite, generalizează creaţia artistului.

Astfel orice interpretare critică, oricât de fantazistă nu strică cărţilor şi tablourilor. Criticii conving pe oameni că tabloul sau cartea cutare conţine şi ceeace caută ei. Ii mai adaugă încă o înfăţişare, adică încă câteva decenii de viaţă.

Autorii detestă pe critici. Dar aceştia sunt fraţii lor. Exemplu de abnegaţie mai mare e greu de închipuit. Ei colaborează fără vanitate la perfecţia operei, de a cărei celebritate numele lor nu e legat. Ei pun pietre la catedrala a cărei glorie finală se prinde de alte nume. Shakespeare, Goethe, Michel Angelo sunt mari întâi pentru geniul lor. Dar sunt mari şi pentru generalizare, pentru amplificarea operei lor de către critici (fie ei şi simpli admiratori care nu scriu). Dar cine aduce vreodată o cât de mică laudă acestor anonimi batjocoriti de toată lumea, în unanim acord?

MIHAI D. RALEA

Viaţa de student la Paris

de ION MINULESCU

La gară, mă petrece mama, Steluţa cu bărbatu-său, Cotan şi încă doi, trei prieteni care au aflat că plec în ziua aceea. Pe peron zăresc şi pe Kety, care dispare însă imediat ca şi cum n'ar fi vrut să dea ochii cu noi.

Mama plânge. Pe ceilalţi, îi impresionează mai mult lacrimile mamei, decât plecarea mea..

Aşa e când pleci. Te 'ntrebi: „oare cum e când pleci?" Şi de câte ori pleci cu trenul, parcă nu-ţi vine să crezi că tu, tot pe loc rămâi. Tu nu pleci niciodată! Numai trenul pleacă. Plecările sunt ca stâlpii de telegraf ce-ţi par că fug pe dinaintea ochilor, deşi stau pe loc. Pământul nu se mişcă niciodată sub paşii tăi, cu nimic din ce se află pe el. Şi dacă pământul se învârteşte în jurul soarelui, nu se învârteşte oare cu tine împreună?.. Tu şi cu pământul faceţi un singur „tot", şi „totul" acesta, rămâne vecinic pe loc. Nimic nu se schimbă şi nimeni, nu pleacă nicăeri. Cu adevărat, nu pleci decât atunci când mori. Or, eu, plec probabil să mă mai întorc...

Nu mai plânge mamă că nu pierzi nimic. De departe, ai să mă iubeşti poate mai mult decât dacă aşi fi rămas acasă!...

Trenul a plecat şi Piteştii nu se mai văd. Dar şi trenul şi Piteştii, tot în cuprinsul României au rămas, România tot din Europa face parte, Europa tot pe pământ se află şi pământul tot în spaţiu se învârteşte. Nu s'a schimbat dar, nimic.

Mi-am schimbat numai eu pălăria de toate zilele, cu o şapcă de voiaj şi atâta tot. Hainele sunt aceleaşi, fiindcă haine, îmi pot face mai bune la Paris, ca în ţară.

Hai să-mi scriu impresiile de drum...

Primea mea impresie este o surpriză. E poate singura surpriză pe care un muritor n'o poate avea decât odată în viaţa lui. Kety este în tren cu mine... în vagonul meu chiar. In ultimul moment s'a hotărît să mă întovărăşească până la Vârciorova, până la frontieră... Iată până unde merge dragostea unei femei pentru mine. De dincolo de frontieră, ar trebui să înceapă dragostea mea pentru ea...

— Kety, Kety!.. Eşti nebună.. Ce 'nseamnă lacrimile astea? Fii cuminte.. Linişteşte-te...

— Nu pot „mon petit"... nu pot... Simt că am să mor fără tine... Iartă-mă că-ţi spun lucru ăsta abia azi... Dar nu l'am simţit decât în clipa când mi-am dat seama că pleci cu adevărat... Mi-ai intrat în sânge ca un microb periculos. Nu te mai pot scoate... Asta e adevărul... S'a sfârşit cu mine.

Lacrimile Ketey mă înduioşează mai mult ca lacrimile mamei. Mama or cât m'ar fi iubit, ştiam bine că n'are să mă piardă. Kety însă dacă mă iubeşte cu adevărat, mă poate pierde oricând. Kety singură dar, poate pierde ceva...

. . . .

Slatina!..

Iată iar cineva care trebue să plângă cu frunze mari şi ruginii plecarea mea. Nucul!... Nucul din via noastră pe care nu l'am văzut nici astă vară, nici vara asta... Ce copil ticălos!... Dacă nu rămâneam corigent la limba română, era să fie poate altfel... Dar ce simt oare sub ploape?.. O lacrimă?.. Cum aşa?.. Am început să plâng şi eu?.. Da!.. Plâng pentru nucul pe care nu ştiu când am să-l mai văd...

Kety crede că plâng pentru ea. Amândoi plângem pentru cineva... pentru ceva... Şi fiecare din noi, nu ne plângem decât pe noi înşi-ne.

. . . .

Am convins pe Kety să se dea jos la Craiova, unde are o soră măritată cu un judecător. In felul acesta şi-ar putea motiva plecarea neaşteptată de acasă...

La Piteşti m'am despărţit de mama...
La Slatina, de nuc...
La Craiova, de Kety...
La Vârciorova, mă despart de ţară!..

* * *

Sunt oameni cu care de multe ori stai de vorbă, fără să-ţi dai seama că vorbeşti cu cineva. Cu cât îţi spun mai multe lucruri cu atât par'că nu-ţi spun nimic. Ba pe unii din ei cu cât îi simţi mai aproape sufleteşte, cu atât îi consideri mai absenţi. Prezenţa lor, face gol în jurul tău. Ei nu mai sunt nimic. Tu eşti totul.

De când călătoresc singur însă, vorbesc mereu şi numai cu cei care nu mai sunt de faţă. Vorbesc cu cei pe care credeam că i-am lăsat în ţară, dar acum îmi dau seama că-i duc cu mine ca pe un supliment de bagaj pentru care trebue să plătesc o nouă taxă. Şi sunt aşa de mulţi, că abia încap în compartimentul meu!..

Surprizele se ţin lanţ. Prima a fost când am dat cu ochii de Kety în tren. A doua, când m'am pomenit cu toţi ceilalţi dând năvală peste mine. Ce-am să mă fac oare cu atâta mulţime de oameni de care n'am nevoe?.. Pe Kety cel puţin, am reuşit s'o conving să se coboare la Craiova. Pe aceştia însă, n'am să-i pot coborî nicăeri. Ii simt înghemuiţi în mine şi pe mine resfirat în ei toţi. Nu mă pot atinge de nici unul din ei, fiindcă ar trebui să încep mai întâi cu mine. Or, eu trebue să merg înainte... Şi ei care ştiu lucrul acesta îşi valorifică dreptul să mă însoţească fără nici o condiţie. Cu ce puţin lucru se mulţumesc! Altceva, nu-mi cer nimic. Nici mâncare, nici băutură, nici odihnă, nici bani... Imi cer numai partea ce li se cuvine din trofeele expediţiei comandate de mine. Ca vechi tovarăşi de vremuri bune sau rele, ei se declară în bloc solidari cu mine şi pe viitor. Mirosul cadavrelor nu atrage decât pe corbi. Şi eu care credeam că plec singur din ţară, mă văd călătorind acum în mijlocul unui stol de corbi flămânzi de mine.

* * *

Parisul este un abecedar. Trebue să-l înveţi dela A. B. C... (A... C.. Ac, B.., A.., C..., BAC şi aşa mai departe).

Altminteri n'ai să poţi reuşi să combini în gând nici măcar cele cinci litere care formează cuvântul: PARIS... Noroc însă că Parisul este un abecedar ilustrat. Are chiar mai multe ilustraţii decât litere.

Aşa bunăoară la litera A, are: Avenue de l'Opera, Avenue des Champs Elysées, Avenue de la grande Armée. etc.

La litera B, are: Bois de Boulogne, Boulevard des Capucins, Boulevard des Poissonniers, etc.

La lietra C, are: La Comèdie française, Place de la Concorde, Place du Carrousel, etc.

La litera E, are: Place de l'Etoile, La Tour Eiffel, etc.

La litera L, are: La Quartier latin, Le palais du Louvre, etc.

La litera M, are: Montmartre, Montparnasse, etc.

La litera S, are: La Seine, La Sorbonne, etc.

Şi aşa mai departe pentru fiecare literă a alfabetului...

La litera L, am uitat să pun şi pe Lizica. Sora lui Cotan se găseşte la Paris.

Nu ştiu de ce, dar amănuntul acesta, nu produce în sufletul meu nici o explozie. Imi evocă amintiri prea triste... Imi aminteşte pe Mihăilă.. De altfel, femeile de pe aci, te fac să uiţi tot ce ai cunoscut înaintea lor. Am uitat până şi pe Kety. Şi pe mine Lizica mă interesează aşa de puţin, c'am plecat din Piteşti, fără să mă fi interesat măcar de adresa ei. Eram aproape sigur, că odată ajuns la Paris, prima persoană care-mi va eşi în cale o să fie Lizica... Abia astăzi, observ că s'a întâmplat altfel.

De un an de zile aproape, de când sunt la Paris, nu întâlnesc decât necunoscuţi. Am început chiar să simt nevoia să mai vorbesc şi cu unul dintr'ai mei. Cei care mă însoţiseră în tren cu de-a sila s'au volatilizat de 'ndată ce-am pus piciorul pe peronul gării de Est...

Ciudat lucru!.. Acum a 'nceput mie să-mi fie dor de ei... Corbii însă s'au împrăştiat. Probabil că nu începuse încă să le miroase a cadavru... La Paris, majoritatea morţilor se arde, nu se mai îngroapă. Cimitirele de-aici au fost transformate în grădini. La Piteşti, pe Eminescu îl citeai în grădina publică. La Paris, pe Baudelaire îl citeşti la cimitirul Montparnasse. De altfel, tot aici l'am cunoscut şi eu pe Baudelaire. Doarme în piatră şi un diavol frumos îi veghează la căpătâi...

Eu nu dorm decât ziua. Noaptea citesc abecedarul. Parisul nu se poate învăţa bine decât noaptea. Ziua prea e multă lume pe străzi, prea îţi fură ochii vitrinele. Şi-afară de asta, ziua ţi-e ruşine parcă să te uiţi la femei. Tu, nu le cunoşti şi ele te simt că eşti străin. Noaptea însă, stai la cafenea şi femeile vin ele singure să te cunoască. De o lună de zile, n'am dormit de trei ori pe rând în acelaş pat. Să ştie Cotan cum este pe-aici, ar veni el la Paris şi-ar trimete pe soru-sa înapoi la Piteşti.

Eu sunt înscris la „Ecole de droit". La Paris, facultatea de drept se numeşte „şcoală". Magistraţii francezi, nu sunt aşa de pretenţioşi ca cei români. De avocaţi, nu mai vorbesc. Stai la masă, alături de el şi nici nu bănueşti că este avocat. La noi la Piteşti, avocaţii parcă erau toboşarii de la regimentul de infanterie. Păcat că nu le face statul şi o uniformă specială. La Paris, nici ofiţerii care o au, nu umblă cu ea pe stradă. Şi la cazarmă nu te poţi duce să-i vezi în uniformă. Trebue să aştepţi parada de la 14 Iulie... Am văzut-o mai zilele trecute. Nu seamănă de loc cu parăzile dela noi. Şi doar la 14 Iulie, e mai cald ca la 10 Mai!..

Pe aici e aşa de cald, că nici nu pot ceti. Nu ştiu cum o să-mi prepar examenul de toamnă.. La cel de primăvară nu m'am prezentat fiindcă nu eram preparat. Examenele la Paris, nu se dau ca la pension, la Bucureşti. Profesorii sunt îmbrăcaţi în togă, iar servitorii facultăţei în redingote negre cu lanţuri groase de alamă pe după gât. La Paris, un examen la drept, te impresionează ca o înmormântare de clasa I la Piteşti. La fel de emoţionaţi, trebue să fi fost şi ceilalţi studenţi români, fiindcă din 35 câţi s'au prezentat la examen, n'au trecut de cât şapte... Ce bine ar fi fost să fiu şi eu măcar al optulea!... Mama mai ales, n'ar mai fi regretat că m'a trimis la Paris. Din cauza asta, nici n'am mai scris nimic acasă. Le trimit numai cărţi poştale ilustrate cu descrierea subiectului mai pe larg. Familia mea, trebue să cunoască acum Parisul, tot aşa de bine ca şi mine.

Este aici însă un român care-l cunoaşte şi mai bine ca mine. Il chiamă Ion Căpriţă. Francezii însă, nu ştiu de ce-i zic: *Le prince Jean de Capritza*. Căpriţă nu e prinţ. E băiatul unui ţăran chiabur din judeţul Dolj, care de şapte ani de zile, îl aşteaptă zadarnic să se întoarcă acasă doctor în drept. Căpriţă însă, nu se poate întoarce fiindcă nu şi-a dat încă nici primul examen. Adevărul e că la Paris, numai primul examen este mai greu. Celelalte vin dela sine. De şeapte ani de zile, Căpriţă explică lui tată-său prin scrisori cu coroană princiară, întregul mecanism al examenelor de la Paris. Bătrânul care este om cu bani şi cu ambiţie, se lasă convins uşor, fiindcă o ţigancă din sat, care i-a dat cu bobii, i-a spus că Ionică al lui o să ajungă om mare. Şi Stoian Căpriţă, tatăl prinţului „Jean de Capritza" continuă să trimită regulat studentului veteran câte 500 de franci pe lună.

Căpriţă ăsta, parcă ar fi fost botezat în acelaş cazan cu Cotan. Amândoi sunt oameni fericiţi. Se găseşte totdeauna cineva care să aibă grije de ei. Mie însă, dacă ar fi să nu-mi dau examenele, sunt sigur că mama nu mi-ar mai trimite nici un ban. Şi până la majorat mai am aproape un an şi jumătate. Până atunci dar, trebue să-mi trec şi eu măcar primul examen... Imi dau seamă că nu mă pot întoarce în ţară tot aşa după cum am plecat.

Ce-ar fi fost însă dacă eram să fiu şi eu tot aşa de bogat ca alţii?.. Probabil c'aşi fi rămas la Paris. Aici e foarte bine. Dacă nu faci scandal, nu te întrebă nimeni cine eşti şi cu ce te ocupi. La Piteşti însă, toată lumea era cu ochii pe tine. Ce bine trebue să-i pară fostului meu profesor de limba română, că nu mai vede pe nimeni furişându-se la Kety în casă!.. Dar Kety s'o mai gândi oare la mine?... De când am dat-o jos din tren, în gara Craiova, nu mai ştiu nimic despre ea. Ii promisesem c'am să-i trimit adresa. La Paris însă, m'am răsgândit. Parcă Kety de adresa mea are nevoe? Kety e nostimă când o ai lângă tine. Dar aşa, cum suntem acum la câteva mii de chilometri depărtare, nu face să ne mai înduioşem unul de altul. Dacă i-ar fi fost dor de mine, Kety putea să-mi ceară adresa de la mama. Eu nu mai dau adresa mea nimănui. Sfatul ăsta mi l'a dat Căpriţă: „Femeilor mai ales să nu le dai niciodată adresa exactă. Dacă vrei, du-te tu la ele acasă, dar la tine să nu le aduci niciodată fiindcă mai totdeauna ese scandal".

Primul scandal, de altfel, l'am şi avut. Vinovatul însă n'am fost eu. A fost ea, o femee din cartierul latin. Eram so-

Continuare în pagina ''-a

sit de curând la Paris şi nu cunoşteam decât cafenelele Vachette şi Pantheon, cabaretul „Noctambules" şi restaurantul Duval unde luam masa regulat. Pe atunci umblam pe străzi cu oare care teamă şi mai toată ziua stam acasă într'un hotel pe Rue Saint-Jacques, vis-a-vis de facultate. Il alesesem anume ca să nu întârzii dimineaţa de la cursuri. Seara însă, mergeam să ascult ceva muzică şi să răsfoesc revistele ilustrate prin cafenele.

Pe femee, am cunoscut-o la Vachette. Mesele noastre erau alături, şi amândoi eram singuri. Ea ghicise că sunt străin. La Paris, studenţii străini, mai ales când sunt veniţi de curând au totdeauna parale. Femeile din cartierul latin, mor după străini. La francezi nici nu vor să se uite măcar...

La un moment dat, vecina mea mă roagă să-i plătesc un „bock" de bere. Incântat de atenţia ei, eu îi ofer ceva mai mult — un supeu — adică o porţie de şuncă cu „Pickles" englezeşte ; o bucată de Camembert, două banane, o sticluţă de vin Medoc, o cafea neagră şi o cutie cu ţigări egipţiene.

Femeea pare emoţionată. Aşa ceva, parcă nu mai mâncase de când trăia...

In timpul mesei, mă întreabă cum mă chiamă, din ce ţară sunt şi ce am de gând să fac la Paris. Pe ea o chema Chiffon şi nu făcea nimic. La Paris, toate femeile care nu fac nimic, pe lângă numele de botez şi de familie, mai au şi câte un aşa zis *„nom de guerre"*. Mai târziu mi-am dat seama că Chiffon era cu adevărat o femee foarte războinică.

După miezul nopţei, mă întreabă dacă nu vreau să meargă la mine acasă. Până atunci nu cunoscusem nici o femee la Paris. Chiffon e fată tânără şi drăguţă. Are părul oxigenat, ochii verzi şi buzele subţiri ca un şipot de brad pe care curge apa rece a unui isvor de munte. Vorbeşte aşa de repede că aiba înţeleg ce-mi spune. Vorbeşte însă foarte frumos... Gura ei parcă ar fi o ocarină cu care-mi cântă o romanţă nouă. Femeile din cartierul latin, mai mult te 'ncântă decât îţi vorbesc.

Pe Rue des Ecoles, mă ia de braţ şi mă sărută. Nimic mai simplu şi mai natural pentru două fiinţe care se plac. La noi în ţară până s'ajungi să săruţi pe cine-ţi place, îţi trece cheful.

Chiffon se înnebuneşte după odaia mea. E mobilată simplu. Dar eu i-am mai adăogat o scoarţă oltenească şi vre-o trei icoane pe care le adusesem din ţară. La plecare, mama îmi spusese să mă închin la ele în fiecare dimineaţă fiindcă francezii sunt de altă religie şi nu au icoane.

Chiffon însă, tot aşa de mult mă place şi pe mine. Eu sunt exact geniul ei. Până atunci nu 'ntâlnise încă un bărbat care să-i placă aşa mult. Din *„mon petit"* şi *„mon amour"* nu mă mai scoate. Tot *„mon petit"* îmi spunea şi Kety. *„Mon amour"* însă nu mi-a spus niciodată. Probabil că Chiffon mă iubeşte mai mult decât Kety...

Ce plăcut lucru să dormi o noapte întreagă cu o femee care te iubeşte. La Piteşti n'ajunsesem încă până acolo. Pe Margareta, pe Steluţa şi chiar pe Kety le iubisem numai *„en detail"*. Cu Chiffon, ne iubim *„en gros"*...

Păcat însă că nopţile frumoase, se sfârşesc curând şi adeseori chiar, foarte urât.

Dimineaţa, observ că-mi lipsesc toţi banii din portofel — o hârtie de 500 de franci, alta de 100, doi poli de aur şi alţi câţi-va franci.

Chiffon, tocmai se spală pe ochi. Nu ştiu, dacă e bine ce fac. Profit însă de ocazie şi-i deschid poşeta. Banii mi-i luase ea. Cu ce scop, nu ştiu. N'am ştiut niciodată... Şi doar, eu îi plătisem seara un supeu, iar dimineaţa aveam de gând să-i mai dau un pol de aur.

Când îi spun ce-am descoperit, ea începe să ţipe la mine şi-mi smuceşte banii din mână. Eu mă opun. Eram doar sigur că banii sunt ai mei. Seara la cafenea, ea n'avusese nici un sfanţ.

Chiffon se înfurie şi începu să mă *„engueleze"*, mă face *„sale roumain"* şi'mi cârpeşte o palmă pe care de altfel i-o înapoiez imediat cu dobândă.

Patronul, portarul, servitorii şi toţi locatarii hotelului, au dat năvală la mine în odae. Nu ştiu cine se grăbise s'anunţe chiar poliţia. Un strein care bate o franţuzoaică, trebue să fie un monstru. Noroc însă că patronul hotelului, căruia îi plătisem chiria pe trei luni înainte, i-a explicat agentului, mai bine ca mine, cum stau lucrurile şi la secţie n'a dus'o decât pe Chiffon. Eu am scăpat...

Şi când mă gândesc că la Piteşti, era cât p'aci să mă bat şi cu Kety!... Şi toate astea, numai din cauza dinţilor mei, care au strungăreaţă...

Dar mama ?... Ce-ar fi fost să afle că am mâncat o palmă de la o femee ? Ar fi durut-o poate mai mult decât examenul la care nu mă prezentasem nici în seziunea de toamnă. La anul însă, îl trec cu siguranţă. Sunt hotărît... De altfel, la anul când mă voi duce în ţară să-mi iau majoratul, va trebui să le arăt celor de-acasă, că n'am stat de geaba la Paris. Un an nu este cine ştie ce mare pagubă în cariera unui student român la Paris... In ţară, după ce rămăsesem corijent la limba română, n'am trecut oare două clase într'un an ?...

De altfel, pe mine, propriu zis nu mă încurcă examenul... Mă întreb însă ce-am să fac după ce-mi voi lua licenţa sau poate chiar doctoratul !... Să mă 'ntorc în ţară sau să rămân la Paris ?... Aci cel puţin, omul ştie pentru ce munceşte... Ca să trăească cum trebue... să petreacă! La Piteşti însă, sau chiar la Bucureşti, nu se poate petrece decât la fel în fiecare zi. Lozinca noastră „muncă, cinste şi legalitate" nu mai emoţionează decât pe streinii care nu ne cunosc încă. Munceşti ca să trăeşti, dar trăeşti ca vitele la jug. Coeficientul satisfacţiei personale, nu este niciodată egal cu al muncei depuse. De cinste şi legalitate nu mai vorbesc. Cinstea este un rest de hipohondrie naţională la fiecare din noi, iar legalitatea, ultima iluzie a unui Dumnezeu bătrân, orb, surd şi absent. Dacă nu eşti băiat de prefect ca prietenul Cotan, sfârşeşti ca Mihăiţă sau ca Ţăpuş Nicolae.

Cotan mi-a scris că nu şi-a trecut nici el examenul fiindcă a fost bolnav. Eu însă, ştiu ce'nseamnă un examen pierdut din cauză de boală. E singurul lucru care se petrece la fel şi la Paris şi la Bucureşti. Majoritatea studenţilor de-aici, nu şi-au dat examenele tot din cauză de boală! Mie însă, nu-mi place să mint. Eu spun adevărul aşa cum este. Nu l'am dat fiindcă nu-l preparasem. In loc să fi cetit, am petrecut. Am petrecut însă în mod inteligent. Eu la Paris, mă cultiv... Şi adevărata cultură nu ţi-o poate face decât femeea, care ori ce s'ar spune, dar e cu mult mai fină ca bărbatul.

Cu femeile gentile însă, bărbatul trebue să fie cavaler. Aici îi dau dreptate lui Ţăpuş. Dragostea pentru o femee nu este un viciu. Este o fatalitate — o simplă chestie de înclinaţie sufletească sau un fel de protocol social impus de-o anume educaţie sentimentală. Un om de rând, nu trebue să iubească fiindcă nu ştie cum. Şi omul nu poate face decât ce ştie. Mihăiţă bunioară, care iubea pe Lizica, nu ştia să iubească, tocmai fiindcă o iubea pe ea. Şi Lizica dacă n'a bănuit nici odată lucrul ăsta, probabil că-şi dase seama la timp că băiatul cismarului de pe Scoroboaia, este un om de rând..

Alte viţii însă, n'am. Nici nu beau, nici nu joc cărţi. Din când în când, e drept că mă duc pe la Longchamps sau Auteuil. Au început să mă intereseze cursele de cai care la Paris, sunt altfel decât la Bucureşti. Nu joc însă decât doi poli pe zi şi lucru curios, câştig aproape totdeauna. Cunosc o femee din aristocraţia franceză — baroana Dudley — care-mi dă *„tuyau"*-uri sigure. Câştigul însă, îl cheltuim împreună. Doar nu cheltuim din banii noştri. Atât mai rău pentru cei care-i pierd. Cine nu cunoaşte caii, n'are decât să nu joace la curse.

My Baby, (cum îi zic eu baroanei, fiindcă-mi dă şi lecţii de limba engleză) cunoaşte toate localurile de noapte din Paris. Dar în localurile astea se bea numai şampanie. In ele, nu vin decât oameni foarte bogaţi sau oameni care ca şi noi cheltuesc banii altora. My Baby şi cu mine avem un noroc porcesc. In Franţa ca şi în România, porcul este *„porte-bonheur"!* De când ne-am cunoscut, ducem cu adevărat o viaţă de aristocraţi. De trei luni de zile, nu mai cunosc orele antemeridiane.

M'am hotărît să încetez însă, cu viaţa pe care am dus-o până acum. E timpul să mă pun pe lucru. Trebue să-mi prepar examenul, fiindcă altfel, iar îmi iau înainte colegii de la Piteşti. Aici nu ştie nimeni cine sunt, dar în ţara mea nu vreau să rămân toată viaţa, acelaş corigent la limba română.

Am jurat... La noapte mă duc pentru ultima oară „peste apă". Aşa se numeşte Parisul de pe malul drept al Senei. De data asta, însă mă duc singur. Altminteri My Baby iar mă ia acasă la ea şi mâine dimineaţă iar mă scol pe la ora 1 după amiază. Şi eu dacă nu învăţ dimineaţa, zadarnic citesc peste zi. Nu 'nţeleg nimic...

Aşa dar, sunt hotărît. Noaptea asta va fi ultima mea noapte. Are să fie tristă. Sunt sigur. Dar poate are să fie mai bine aşa...

Ce-ar fi fost dacă profesorul meu de limba română mi-ar fi dat să analizez la examen „Ultima noapte a lui Mihaiu Viteazu ?" Poate că cu Dimitrie Bolintineanu, m'aşi fi împăcat mai bine decât cu Grigore Alexandrescu...

* * *

Localul este mic. Oglinzile din zid însă, îl măresc la infinit. Dacă nu iei bine seama, îţi turteşti nasul în ele. Nu este un local popular. Este cum îi zicem noi *„une petite boite"* — o cârciumă mică, dar cu notele de plată foarte mari, chiar când nu consumi aproape nimic. Intr'o singură seară, cei 30—40 de clienţi ai localului, cheltuesc mai mult ca întreaga populaţie a Piteştilor într'o săptămână întreagă. Localul se deschide numai după miezul nopţii şi se închide cu plecarea ultimului client, care nu mai are în buzunar nici măcar bani de tramvai. Dacă eşti client cunoscut însă, te poţi împrumuta la chelneri. La Paris, chelnerii sunt oameni foarte cum se cade. Unii chiar sunt oameni foarte instruiţi. De la ei poţi învăţa anume lucruri pe care familia şi profesorii tăi din ţară, nici nu le-au visat vreodată. Se rad în fiecare zi şi îşi schimbă gulerul în fiecare noapte. De haine nu mai vorbesc, fiindcă sunt totdeauna îmbrăcaţi în frac sau smoking, aşa cum la Piteşti nu se îmbracă decât notabilităţile la 10 Mai. Dar dacă ai norocul să cunoşti pe patron, e şi mai bine. Patronul unui astfel de local este ceva aşa, mai mult chiar decât tatăl lui Cotan, care este prefect de Argeş. Protecţia unui patron, te scapă câte odată chiar şi de plată. De obicei însă, când eşti bărbat, patronul nu vrea să te cunoască. In schimb, sunt femei care obţin tot ce vor dela patron. E drept însă că femeile astea, aduc în fiecare seară în local, alţi clienţi de cât cei din noaptea trecută. De altfel, aceştia din urmă nici nu pot să mai vină, fiindcă a doua zi nu mai au nici un franc în pungă.

In localul acesta, n'am fost până acum decât de două ori : odată cu prinţul *Jean de Capritza*, compatriotul meu şi altă dată cu My Baby, tovarăşa mea la curse şi în alte mici afaceri pe care n'am nici un motiv să le numesc. Acum, vin pentru a treia oară. De data asta sunt singur. De la un timp, încolo, simţi că nu mai ai nevoe de pilot. Pilotul e bun, o singură dată în viaţă. Altminteri cazi sub epitropia lui. Dovadă, Margareta... Ce-aşi fi păţit s'o târăsc cu mine şi la Paris!... De Steluţa nu mai vorbesc, fiindcă pe Steluţa, mai mult am pilotat-o eu pe ea, decât ea pe mine. Altminteri n'ajungea amanta lui Cotan.

In aceiaşi oglindă cu mine, se mai răsfrâng şi alţi clienţi. Un Mare Duce în compania unei femei şi un brazilian, mare plantator de cafea, care stă singur la masa de-alături. Sunt clienţi vechi pe care îi cunoaşte întregul personal al localului: şi patronul şi chelnerii şi ţiganii din orchestră. Cine-va a cerut să se cânte *„Valse folle"*. Este un vals care pe vremea aceea făcea mare vâlvă la Paris.

„Oui, le seul bonheur de notre vie
„C'est de jêtter aux quatre vents de la folie
„Les rêves d'amour qui tour à tour,
„Dans notre coeur, ouvrent le jour
„Parmi les flots de poesie.."

Câte-şi trei, îl ascultă emoţionaţi par'că şi grăbiţi să facă şi ei ceva în viaţă. Rusul a înjumătăţit o sticlă de piperment, „brazilianul", o havană, iar femeea un creion de buze.

Eu îi privesc prin oglindă şi privindu-i pe ei, mă privesc şi pe mine care deocamdată nu fac nimic. Mă gândesc însă, la banii pe care îi poate cheltui în viaţă un Mare Duce rus, şi la banii pe care-i poate câştiga un brazilian cu plantaţiile lui de cafea. Pe mine mă lăsasem deoparte. Uitasem aproape că eram hotărât să-mi prepar examenul cu începere chiar de a doua zi. Din rafturile conştiinţei însă, nu scoţi de obicei, de cât consideraţiunile care te interesează în primul rând. Or, prezenţa acestor doi bogătaşi alături de mine, îmi violenta până şi cele mai curate gânduri şi intenţii.

La un moment dat, Marele Duce se scoală şi pleacă. Femeea rămâne singură la masă. Brazilianul profită de ocazie şi începe să-şi arunce ochii şi rotogoalele fumului de havană spre masa vecină. Are în degete nişte inele care te orbesc. Nu ştiu dacă toate pietrele sunt veritabile. Sunt mari însă, cât peceţiile domneşti de altă dată. Şi hrisovul brazilianului trebue să fie foarte vechi şi scump, fiindcă are pe el vre-o şeapte peceţii diferite.

Cu cât brazilianul se uită mai insistent la femee, cu atât mai mult mă uit şi eu la el. Sunt curios să văd care pe care o să ne cucerim mai curând. El pe ea, sau eu pe el ?... Sunt hotărît chiar să intru cu el în vorbă. La urma urmelor, de ce nu s'ar fi putut înţelege la Paris, un român cu un brazilian?... Aştept numai momentul.

Un chelner însă, se apropie de mine şi-mi şopteşte discret la ureche :

— Princesa Romanowska, vă roagă să poftiţi la masa Alteţei sale.

Eu parcă n'aud bine ce mi se spune. Intorc capul şi-i zâmbesc. El însă repetă invitaţia foarte serios. Nu 'nţeleg pentru ce chelnărul ăsta îşi permite luxul să fie obraznic cu mine. Mă 'ncrunt la el şi-i răspund scurt.

— *„A d'autre, mon vieux!"*...

In clipa aceea însă, femeea lângă care stătuse până atunci Marele Duce, îmi face semn cu mâna, arătându-mi locul liber de pe canapea.

De data asta, directivele ochilor noştri, se schimbă în sensuri diametral opuse. Eu mă uit la femee şi brazilianul se uită la mine. Amândoi însă, ne privim nedumeriţi, fiindcă nici eu nici el nu pricepem nimic. Eu nu ştiu cine este femeea asta şi brazilianul nu ştie cine poate fi necunoscutul pe care princesa Romanowska îl invită la masa ei.

A treia mare surpriză de când am plecat din ţară! Femeea îmi face semne desperate şi-mi vorbeşte în limba românească.

— Ce te uiţi aşa la mine ? Nu mă mai cunoşti ?...

Lizica !... Princesa Romanowska, era sora lui Cotan.

Mă scol dela masă, ca un convalescent din pat. Parcă-aşi fi fost bolnav şi nu-mi venea să cred că m'am însănătoşit. Până la masa ei merg împleticindu-mă şi în gură mestec zadarnic primul cuvânt pe care trebue să i-l adresez.

Lizica !... Lizica !... Cum s'a schimbat !... Cum a crescut!.. Când am văzut-o pentru ultima oară la Piteşti, era ca şi mine — o copilă aproape... Şi-acum... Ce femee frumoasă !... Cea mai frumoasă femee pe care o vedeam în viaţa mea...

Lizica râde de emoţia mea. Imi ia mâna în mâna ei şi mă mângâie ca pe un frate, de şi până atunci mâinile noastre nu se atinseseră încă, niciodată. E fericită că mă vede şi mă întreabă ce mai ştiu de pe-acasă. Nu bănuia că nici eu nu ştiam nimic. Dar şi dacă-aşi fi ştiut, ce i-aşi fi putut spune ?... Intâlnirea asta neaşteptată mă amuţise. Parcă nu mai eram eu. Nu mai eram om... Eram ceva inert şi minuscul ca o batistă uitată de o femee pe canapea. Şi'n canapeaua pe care stam lângă ea, simţeam cum mă scufund ca Mont Saint Michel în mare...

Prin aceleaşi emoţii ca mine, trecea probabil şi brazilianul dela masa de-alături. Faptul că vorbeam o limbă pe care el n'o pricepea, îl exaspera aşa de mult, că la un moment dat, chemă pe girant şi-i reclamă că prea e multă gălăgie în local.

Lizica îmi dă adresa ei ca să vin s'o văd a doua zi. In noaptea aceea, nu puteam sta mai mult de vorbă, fiind-că aştepta pe Marele duce Alexis, care trebuia să se 'ntoarcă. Emoţionat de ce-ar fi putut să mai urmeze a doua zi, încercai să mă scuz că nu pot veni. Mă hotărîsem doar, să 'ncep şi eu odată să'mi prepar examenul. Lizica însă îşi bate joc de mine :

— Fugi d'acolo !... Parcă ţie de examen 'ţi arde ? Nu te ştiu eu ?... Fii băiat deştept. Ai mai rămas tu şi la Piteşti, corijent la limba română, şi n'ai murit... slavă Domnului !...

* * *

De azi noapte parcă sunt nebun. N'am putut adormi de cât spre ziuă. Lizica mi se aprinsese ca un bec electric în creer, drept între ochi. Intunericul din odae nu era suficient. Inchideam ochii să fac şi mai mult întuneric în jurul meu şi în mine. De geaba... Lizica era tot acolo. Nu pleca şi pace... Aşa trebue s'o fi purtat-o în el până în clipa când şi-a dat duhul şi bietul Mihăiţă. Şi eu care credeam că Mihăiţă a fost un dobitoc !...

Doamne, doamne !... Pune straje gurei mele şi stavilă la timp, credinţelor greşite...

Nu cum-va iubesc şi eu pe Lizica ?...

M'a deşteptat factorul poştal care-mi aducea un mandat de la mama. Când număram banii, nu ştiu de ce m'am oprit de-odată, m'am uitat drept în ochii lui şi l'am întrebat :

— Dumneata cunoşti pe Lizica ?... Pe princesa Romanowska ?

Factorul credea probabil că nu mă trezisem încă din beţia făcută în noaptea aceea. A zâmbit uşor şi nu mi-a răspuns.

Eu însă nu m'am lăsat intimidat de indiferenţa lui şi l'am apostrofat din nou.

— Păcat de D-ta... De geaba mai trăeşti... Ascultă-mă pe mine domnule... Nu există în tot Parisul o a doua femee la fel cu Lizica... Şi Lizica e româncă... E din acelaş oraş cu mine...

* * *

După amiază m'am dus la ea acasă.

Lizica stă pe Avenue Henri Martin, într'un hotel particular. Are portar, intendent, valeţi şi tot felul de bone şi servitoare mai mărunte, cu care dacă nu eşti obişnuit poţi lua nu importă pe care din ele, drept stăpâna casei.

Hotelul are două etaje, cu încăperi felurite, pline de mobile de stil, vitrine cu tot felul de bibelouri de preţ, covoare persane, tablouri de Manet şi Berthe Maurissot, litografii de Toulouse Lautrec şi bucăţi de marmoră de Rodin, un ogar alb, două pisici de Angora, iar într'un colţ mai întunecat pe o etajeră japoneză, fotografiile familiei : prefectul, nevastă-sa, Oiţa şi Cotan...

Mihăiţă însă nu e nicăeri. Şi eu tocmai de Mihăiţă mi-am găsit să-i vorbesc...

Când aude că s'a sinucis, Lizica rămâne surprinsă. Când îi spun însă că s'a sinucis pentru ea, Lizica începe să râdă.

— Săracul !... Ce caraghioşi sunt copii ăştia de prin provincie... Ţin cu tot dinadinsul să ne îndatoreze fără să avem nevoe de serviciile lor... Dar bine, nu găsise pe Scoroboaia, nici o fată de nasul lui ?... Păcat de el...

Şi-atâta tot... Simt că din clipa acea, Mihăiţă este mort pentru totdeauna şi pentru mine la fel ca pentru toată lumea.

Eu cel puţin, n'am să mai vorbesc nici odată de el.

Vreau s'o 'ntreb de sănătatea lui bărbatu-său, dar nu ştiu cum s'aduc vorba. Fotografia actualului prefect lipsea din colecţia familiei. Noroc însă că Lizica, începe să-mi vorbească singură şi despre ea şi despre toţi ceilalţi ai ei. In lipsa unui preot ortodox, Lizica mă luase pe mine drept duhovnic. Spovedania ei însă era parcă transcrisă după a mea. Numai că eu n'o scrisesem încă şi nici n'o spusesem nimănui până atunci.

— Ce bine-ai făcut c'ai venit la Paris... Brava ţie... Nu e aşa că-ţi place ?... Zici c'ai venit să faci dreptul ?... De!... Ştiu şi eu ?...

Nu cred să-l poţi sfârşi... Aici oamenii vin să se strâmbe, nu să se 'ndrepte... Uite-te la mine... Vezi ce strâmbă sunt ?... Nu, nu,... Nu râde, că-ţi vorbesc serios.... Aşa eram eu la Piteşti ?... Spune. Parcă eram un chibrit la fel cu toate cele l'alte din cutie. Era să mă aprindă cine-va şi pe mine odată, şi gata... Aici însă, vezi cum m'am schimbat ?... Vezi câte spirale are firul dinăuntrul becului electric ?... Aşa sunt şi eu... Cu cât spiralele sunt mai numeroase, cu atât lumina e mai puternică... Ce ?... Voi credeaţi că măritişul meu e serios ?... De unde ?... M'am măritat să scap de ei... Bine c'am scăpat... Dacă nu mă măritam, se scăpau ei de mine, că eu mă omoram... Nu mai puteam trăi acolo. In oraş or la cimitirul Şerban-Vodă, era acelaş lucru. Aici însă simt că trăesc... Cât voi trăi, nu ştiu... Mai ales că doctorii mi-au spus că am un plămân atins. Dar ce-are aface ?... Omul are doi plămâni... Şi după ce n'o mai fi bun, nici cel l'alt, o să se întâmple ce trebue... Sfârşitul n'are nici o importanţă... Vorba e, ce faci cu plămânii ăştia cât trăeşti ?.. Ce respiri cu ei ?... Ţie nu-ţi pare c'aici se respiră altfel ca la Piteşti ? Alt aer... Altă viaţă... Altă otravă... Tu iei cocaină ?... Nu ?... Cum se poate ?... In tot Parisul n'ai cunoscut până acum nici o femee fină ?... Ia spune... Noaptea când sunteţi împreună în pat... când vă sărutaţi... când sunteţi în fine gata... cum să zic... Nu ţi-a trecut nimeni cu degetul, aşa, uşor, pe sub nas... un praf alb... o pudră fină ?... Vai !... Ce român inadaptabil !... Cum o să poţi tu învăţa dreptul la Paris ?... Te pomeneşti că nici înţepături cu morfină nu-ţi faci ?... Ei, vezi ?... Eram sigură... Fugi deaici că'mi pare rău că te-am mai întâlnit... Zău aşa !...

Şi Lizica este aşa de supărată pe mine, că de necaz îşi sfâşie bluza, lăsând să i se vadă tot pieptul gol...

Eu nu-i mai răspund de cât cu capul, când la dreapta, când la stânga, când înainte, când înapoi... Parcă aşi fi un vârf de plop pe care'l bat toate vânturile depe lume... Spovedania Lizichei, mă cufunda tot mai mult în inconştienţă.

— Şi mai ai pretenţia că eşti bărbat !... Nu ?... Brava !... Aşa cum era cât p'aci să fie şi bărbatu-meu, dacă n'aşi fi reuşit la timp să-l fac să-şi dea seama de ridicol... Ai văzut pe Marele Duce Alexis ?... Are aproape 50 de ani... Şi totuş nu se teme de cocaină... E cât se poate de sănătos... Călătoreşte tot timpul şi nu simte oboseala de cât atunci când îi place lui să se oprească unde-va... Bărbatu-meu însă, vrea să stau cu el la Piteşti... la ţară... la moşie... Ba nu, zău... Tu ne-ai fi văzut pe noi împreună ?... Bine ne-ar mai fi stat !... Ar fi avut lumea din Piteşti pe seama cui să se distreze... El un ciob de oală spartă şi eu un păhărel de cristal... Marele Duce Alexis, cel puţin, nu mi-e bărbat... Mi-e numai amant... A, ha !... ştiu la ce te gândeşti... la gura lumei... la opinia publică... Nu-mi pasă... Toate femeile au câte un amant !... E drept că nu toate, pot avea câte un mare duce, dar dacă aşa mi-a fost norocul?... Atât mai bine pentru mine... Nu ?... Tu dacă ai fi fost femee, nu ţi-ar fi plăcut să fii amanta unui mare duce ?... Era oare mai bine să fiu nevasta cui ştii şi tu ?... Spune tu, ce-aşi fi putut face eu cu el la Paris ?... Ce-am şi făcut, de altfel... L'am trimis acasă, să 'ngrijească de moşie... De moşiile Marelui Duce, îngrijesc alţii... Marele Duce nu îngrijeşte de cât de mine... Tu ai fi capabil să faci ca el ?... Nu... Ei !... Vezi ce 'nseamnă să fii bărbat ?... Bărbat adevărat însă, nu numai cu „fost prefect" pe cartea de vizită...

Şi Lizica, ar fi continuat să-mi vorbească la fel şi încă multă vreme, dacă un servitor n'ar fi anunţat sosirea Marelui Duce.

Marele Duce !...

Cuvintele astea, parcă sunt doi nori încărcaţi cu electricitate diferită. Fac explozie în urechile mele. Ecoul exploziei însă, îmi pătrunde până în adâncul sufletului. De când sunt la Paris, sondez numai adâncimi incomensurabile. Una din ele, sunt eu însu-mi. In golul acesta însă, nu privesc nici odată, până în fund. Prea e adânc şi prea e întuneric... Mi-e teamă de ce-aşi putea vedea dincolo, de ce vede toată lumea.

Lizica bunioară, dacă şi-ar fi aruncat ochii la mine în momentul acela, m'ar fi văzut aşa cum poate am să rămân toată viaţa. Şi Lizica n'ar fi fost de loc încântată de efectul îndrumărilor ce-mi dăduse până atunci. E drept că din ce-mi spusese ea, nu prea înţelesesem mare lucru. Nu ştiam încă ce înseamnă un bărbat adevărat. Bărbatul din faţa ei însă, era mai copil ca nici odată. Era galben şi tremura de teamă ca helicea de alamă a unui ventilator electric. Sosirea neaşteptată a marelui Duce, mă dăduse înapoi cu trei ani şi jumătate. Sărbătoream fără să vreau, aniversarea primei mele mari nenorociri în viaţă. Noroc însă că Marele Duce nu era profesor de limba română, şi Lizica nu semăna de loc cu Kety...

Şi totuş, emoţia nu mi-a trecut, de cât după ce-am fost prezentat Marelui Duce.

Insfârşit !... Strâng şi eu mâna unui boer de viţă veche... De la anul 1613, familia Romanovilor domnea fără întrerupere în Rusia. My Baby de şi poate de viţă tot aşa de veche, nu-mi vorbise nici odată de strămoşii ei. Aceiaşi discreţie, observ că păstrează şi Marele Duce. Dar Marele Duce, e altce-va. Vlăstarul Romanovilor nu vorbeşte, fiind-că n'are nevoe. Strămoşii lui vorbesc mai eloquent decât ar putea vorbi el... Pentru mine însă, nu vorbeşte nimeni... Limba nucului din via noastră de la Slatina, n'o cunoaşte nimeni aici. Şi nucul acesta, e singurul meu strămoş, cu care m'aşi putea lăuda...

Marele Duce a fost la cursele de trap de la Vincennes unde unul din caii săi, a câştigat „Grand Prix d'Automne". Proprietarul însă, şi-a păstrat numai satisfacţia câştigului. Premiul, transformat într'un inel de smarald, l'a oferit Lizichei chiar în faţa mea...

Abia acum încep să 'nţeleg şi eu ce 'nseamnă a fi bărbat adevărat.

La despărţire, Lizica îmi şopteşte discret la ureche :

— Ascultă... Dacă ai cum-va nevoe de bani, nu te jena... Spune-mi drept... Tu trebue să cheltueşti mult la Paris... Am văzut eu aseară, cum îţi place să trăeşti...

* * *

Ce să fac ?... De-o lună de zile mă întreb mereu ce trebue să fac... Nu găsesc însă nici o soluţie care să mă poată mulţumi... De-o lună de zile nu mai fac absolut nimic... Asta înseamnă că toată ziua mă gândesc la Lizica... Era fatal să ajung aici !...

Nu ştiu dacă o iubesc cu adevărat sau dacă nu e de cât o simplă dar puternică obsesie. Lizica însă mă stăpâneşte ca un reumatism rebel care mi-a înţepenit tot corpul.

La examen nici nu mă mai gândesc. Să-l prepare cei care au timp. Eu n'am de cât dureri de cap, ameţeli şi o singură mare preocupare în viaţă : Dacă i-aşi mărturisi dragostea mea, ce-are să zică oare Lizica ?...

Ciudat lucru. Eu nu pot fi niciodată singur cu Lizica, nici când o am în faţă, nici când o am numai în gând. Spectrul lui Mihăiţă mi-apare blajin şi prietenos, aşa cum l'am cunoscut în viaţă, se apropie de mine, mă ia de mână şi cu degetul la gură, îmi şopteşte parcă :

— Nici o vorbă... Lizica nu trebue să ştie nimic... Altminteri o superi... Ii turburi viaţa... O faci să sufere... Hai mai bine cu mine şi pe ea las'o 'n pace...

Şi de câte ori o văd, urmez sfatul lui Mihăiţă. Nu-i spun nimic... Lizica nu ştie încă nimic... Nu ştie c'o iubesc...

Simt însă că situaţia asta nu poate dura la infinit. E mult mai grozavă ca examenul pe care nu mă pot decide să-l prepar... Parisul începe să mă plictisească... Ce-am căutat eu oare aici ?... Cine mi-a scos pe Lizica în cale, când eu habar n'aveam de ea ?...

Ah !... Ce bine-ar fi fost dacă nu mă hotăram să-mi prepar examenul aşa de curând!... Nu m'aşi mai fi dus să-i petrec ultima noapte „peste apă" şi nici pe ea n'aşi fi întâlnit-o

Mă simt aşa de nenorocit că mi-ar trebui două fericiri de-odată, ca să-mi pot veni iar în fire : să-mi trec examenul şi să mă iubească Lizica.

ION MINULESCU

Vigurosul prozator THOMAS MANN este, fără îndoială, figura cta mai proeminentă a literaturii germane contsemporane.

După succesul extraordinar pe care romanul lui, TRISTAN tradus şi publicat în No. 83 al Bibliotecii „Dimineaţa" l'a avut pe lângă cetitorii români, această excelentă publicaţie de popularizare oferă acum cetitorilor săi un nou volum de Thomas Mann:

COPILUL MINUNE

povestiri traduse de OTILIA GHIBU şi destinate aceluiaş succes rar.

Preţul volumului 6 lei.

Epigrama lui Hasdeu

Hasdeu a parodiat şi nu cu bunăvoinţă (există şi parodii omagiale!), ereziile sau exagerările şcolii latiniste dela noi.

Totuş, **fecioarei** băstinaşe şi populare ,el i-a preferat **vergura** ancestrală, căreia nici măcar Dicţionarul limbei române după însărcinarea dată de Societatea academică română, elaborat ca proect de A. T. Laurianu şi J. C. Massimu, nu i-a făcut onoarea unui articol aparte.

Abia dacă o vedem pe numita **vergură**, la pagina 1570, volumul II-a al Dicţionarului Laurian-Maxim, trecută ca o secundă formă a **vergulei**; iar ambele forme sunt înregistrate ca „straformaţiuni" (adică transformări) din **vergine, virgo.**

Doar la pagina 1592 a aceluiaş volum al Dicţionarului pomenit mai sus, în acel loc unde aflăm că:

virginile diin natura sunt pudice;

că :

virginile se aduna şi canta versuri sacre;

şi că apoi:

castitatea virginiloru se pinge pre faci'a loru, pudiceti'a virginiloru e cellu mai formosu ornamentu allu loru; acolo abia, printre sinonimele virginoase, mai dăm de : fetioară, féta curata, **vergura.**

Ce l'a făcut, aşa dar, pe Hasdeu să dea precădere **acestui** termen faţă de „fecioară" ?

Simţul de eurythmie — poate; spiritul de şicană şi de sfidare,— asta-i aproape sigur.

Se ştie tema şi se cunosc peripeţiile celei de a doua farse, jucată de Hasdeu „Convorbirilor Literare". Iniţialele unei satire de 20 de versuri— semnată P. A. Calescu (păcălescu) şi al cărei prim emistih îl constituiau cuvintele **„La noi e putred mărul"** — dădeau închinarea, injurioasă de astădată: **„La Convorbiri literare".**

Redacţia revistei înlocuind însă versul al 6-lea **„Vestală timoroasă** ascunsă de priviri", prin **„Fecioara sfiicioasă** ascunsă de priviri", a făcut ca iniţialele improvizaţiei să alcătuiască dedicaţia: **La Convorbiri,** — încă o armă dată lui Hasdeu ca să poată vorbi de „germanomania instinctivă" a Junimei.

Dar, nemulţumit cu atâta, B. P. Hasdeu mai întocmi şi următoarea epigramă care pluteşte între două domenii : al lexicografiei şi al eroticei:

Decât cu *cioara*
Dela *fecioara*
Mai bine *gura*
Dela *vergura*

BARBU LĂZĂREANU

Hasdeu conferenţiar

In 1891, Hasdeu rosteşte la Ateneu o conferinţă intitulată „Noi în 1892". Conferinţa stârneşte o neobicinuită vâlvă.

In anul imediat următor, la inaugurarea seziunii Ateneului Român, în 20 Decembre, Hasdeu pronunţă o causerie, din care desprindem următoarele pasagii pline de vioiciune:

...Acea conferinţă a mea de an „Noi în 1892" n'a întârziat de a stârni asupră'mi pe neaşteptate o crâncenă furtună diplomatică, furtună deslănţuită tot de pe această tribună, de pe acest amvon al Ateneului. De'ntâiu mi-a aruncat mânuşa un diplomat bătrân, apoi o altă mănuşă un diplomat tânăr *) ca să nu se zică că este o singură mânuşă despărechiată, ci o alianţă diplomatică de mănuşi. **(Ilaritate, aplause).**

Dar între diplomaţii cei bătrâni şi între diplomaţii cei tineri cată să facem o mare deosebire: nu e tot o apă. Vechiul principiu al diplomaţiei este de a nu vorbi omul ceea ce cugetă. De aci bătrânul diplomat, isteţ şi iscusit, „iscodelnic" cum ar zice el însuşi în stilul său, vorbia una şi cugeta cu totul altceva; iar tânărul diplomat, ca să fie mai original, vorbia fără a cugeta **(aplause prelungite)**; da vorbia fără a cugeta. Bună-oară, el ni-a spus că pessimismul este: „ca pasărea care călătoreşte de-asupra mării cu nişte aripi întinse veşnic şi bine incordate",—închipuiţi-vă dacă vă place o asemenea pasăre, în locul căreia aţi putea pune cu mult mai potrivit: „o pisică neagră şi sbîrlită, care călătoreşte pânditoare de asupra străşinilor, cu ghiarele întinse veşnic şi bine încordate". El ne-a mai spus că : „în danţul nostru naţional se vede fisionomia unei vieţi apăsate"; şi ştiţi pentru ce ? pentru că „braţele se întind şi se pogoară", pe când d-sale i se pare, negreşit, că ele în semn de libertate ar trebui să se strângă şi să se rădice „en pain de sucre" d'asupra capului, ca un soiu de bonet frigian ! El ne-a mai spus că... toate câte a spus, ca şi toate câte a scris, ca şi toate câte a tipărit, toate fără a cugeta, se chiamă româneşte: „ar mânca zăvadă friptă" **(aplauze, ilaritate),** şi mai bine latineşte:

Petrasqu e prost antes emulgere velit...
Antes emulgere velit...
Se mulgere velit... **)

Dacă conferinţa mea de an avusese soarta de a face pe un bătrân diplomat să vorbească ceeace nu cugetă şi pe un tânăr diplomat să vorbească fără a cugeta; dacă acea conferinţă, afară de cei doi diplomaţi, a mai găsit şi în presa cea anonimă, un oarecare răsunet cârtitor; apoi cu atât mai vârtos trebui să mă aştept că nu va trece nehărţuită conferinţa mea de astăzi. Par'că prevăz că o să se scoale de astădată vreun al treilea diplomat, fie bătrân, fie tânăr, fie mai ales din **junime,** care să strige că eu sunt un eretic, că eu nu sunt ortodox, că eu sunt nu mai ştiu ce, temându-se, pe semne, ca nu cumva să-mi pun candidatura la vreo vacanţă de mitropolit **(aplause).**

Toate acestea sunt bune, şi eu unul mă bucur mai de 'nainte. Mă bucur, căci cu chipul acesta voiu procura Ateneului vr'o două-trei conferinţe neanunţate în programă, conferinţe născute din a mea pe o cale aşa zicând parasitică. Mă bucur, căci—oricât de multă apă veţi turna, apă multă, apă şi iarăşi apă, unt-de-lemnul ese totdeauna d'asupra apei, şi prin aceasta se cunoaşte că nu e apă, ci este unt-de-lemn, pe care-l puteţi întrebuinţa la o candelă. Mă bucur, în sfârşit, fiindcă numai astfel voiu putea să aflu, pe cine anume îl doare de ţipă, pe cine anume am isbutit a'l atinge la bubă.

*) Diplomatul tânăr de care-i vorba aici e criticul Neculae Petraşcu (N. R.).
**) Ar vrea să mulgă petrele ce'i ese înainte, ar vrea să mulgă haracii, ar vrea să mulgă pe sine-însuşi" (Nota lui Haşdeu).

Cuvântul BADE

Hasdeu, filolog şi lexicograf

In Academia Română, în şedinţa solemnă dela 19 Martie 1893 prezidată de regele Carol, — Hasdeu, prezentând al treilea tom din „Etymologicum Magnum Romaniae", arată deosebirea dintre cuvintele de sub literele *A* (şi Ă) şi *B*.

Bogdan Petriceicu Haşdeu susţinea că „vorbele cu iniţialul (noi zicem: iniţiala) *A*, adică cele cu majoritatea latină, concurg la formarea fizionomiei graiului românesc cam de 15 ori mai mult decât vorbele cu iniţialul *B*, adică cele cu majoritatea ne-latină".

Ce este exact în acest calcul etimologic al lui Hasdeu, ni-ar fi putut spune continuatorii lui la Dicţionarul Academiei Române: d. Al. Philippide mai întâi, d. Sextil Puşcariu, apoi. Dar, în cariera lor filologică, ei nu s'au dedat unor atari operaţiuni aritmetice.

Ca specimen de elemente latine, Hasdeu a citit atunci monografia cuvântului *bade*. Iată o parte dintr'însa:

Deşi masculin, cuvântul se declină femeeşte: articulat *badea,* genitiv şi dativ singular *badiĭ,* vocativ *badeo,* plural n'are. In Banat se rosteşte *bace,* cu trecerea silabei *de* = *dĭe* în *ce* sub înrîurirea foneticei serbe, fără a se confunda însă cuvântul vreodată cu *bacĭu* „maître-berger".

Tot în Banat se aude şi forma *baĭa,* care se explică iarăşi prin fonetism serb: *„baĭam = badem"* etc. (Karadzié).

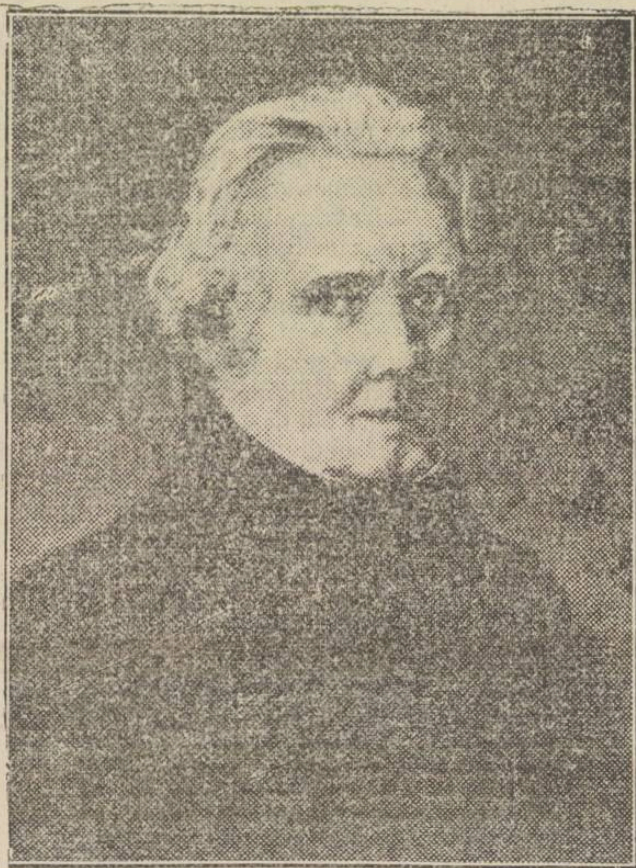
Formează o mulţime de diminutivi: *bădiţă* cu scurtatul *bică, bădiucă, băducă, bădicuţă, bădilă,* şi are o formă colaterală *badiu* cu diminutivii ei.

Rar în oraşe, acest cuvânt e foarte des pe la ţară. Ca nume pe care un frate sau văr îl dă fratelui său, vărului mai mare, se întrebuinţează mai mult diminutivii *bădică* şi *bădiţă*. In texturi literare, întrucât ne aducem aminte, *bade* cu această nuanţă nu ne întâmpină de loc. Nuanţa a doua însă, ca nume pe care fata îl dă iubitului ei, *bade* este de o circulaţiune extremă, astfel că numai în micul volum de doine şi strigături culese de dd. Bărsan şi Jarnik el se găseşte peste 150 de ori, afară de formele cele diminutivale; câte odată *bade* se repetă mai de multe ori într'o singură bucată, bunăoară:

Badea *meu, tânăr băiat,*
Nici mustaţa nu i-a dat:
Badea *meu tânăr copil,*
Roşu ca un trandafir;
Din obraz îi pică sânge,
Unde 'l văz inima 'mi plânge;
Faţa lui ca trandafirul,
Trupul lui ca rosmarinul;
Cum e bradul arătos,
Aşa-i badea *de frumos;*
Cum e bradul 'nalt din munte,
Aşa-i badea *meu de frunte !...*
(Jarnik-Bârsan, 39).

sau :

Foae verde nuc'amară,
Badea *'i mânios de-aseară*
Că n'am şest cu el afară !
Foae verde flori de fragă,
Iartă badeo, *iartă dragă...*
(ib. 105).

Alexandru Hasdeu

Floricică din grădină,
Badea *dorul nu'mi alină;*
Floricică de pe luncă,
Dorul badii *mă usucă;*
Floricică din ogoară,
Dorul badiĭ *mă omoară;*
Floricică de isvor,
Vino, bade, *altfel mor...*
(Sevastos, Cântece moldov. 129).

Este de observat că în poezia poporană, când despre flăcău se zice *bade,* atunci aproape totd'auna i se răspunde despre fată prin *mândră:*

Ce stai, bade, *tot pe prag*
Şi te uiţi la noi cu drag ?
— Mărită-te, mândra *mea,*
C'apoi nu m'oi mai uita !
— Şi tu, bade, *crezi că eu*
Mă topesc de dorul tău ?
— Mândră, de nu ţi-ar păsa,
Acum nu m'ai întreba!
— Bade, *mie mi-e de tine*
Chiar ca lupului de câne !
(ib. 229).

Rău e dealul cu cucute
Şi badea *cu mândre multe...*
(ib. 407).

sau :

Suflă vântu 'n paie ude,
Eu strig, mândra nu m'aude.
— Ba zău, bade, *aud bine,*
Dar nu pot veni la tine...
(ib. 56)

sau :

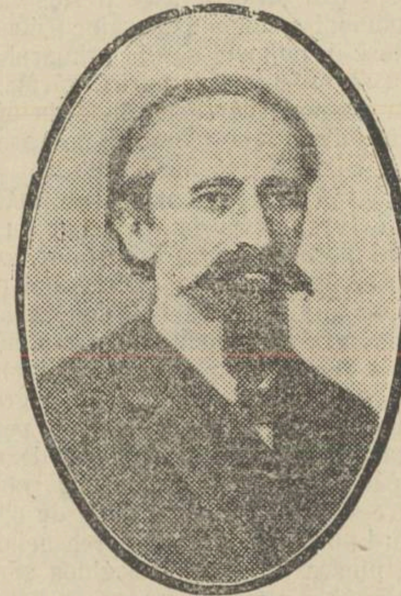
— Poţi tu, mândră, zice zău
Că nu te-am sărutat eu ?
— Ba eu, badeo, *nu pot zice,*
Că mi-a plăcut gura dulce..
(ib)

sau :

Ese mândra *la portiţă*
Numa 'n ĭie şi 'n cretinţă,
Badea *trece pe uliţă;*
Mândra trage cu ochiul,
Badea *suceşte clopul;*
Badea *trage cu geana,*
Mândra scoate năframa....
(ib. 72).

sau :

— Răsai lună şi sui sus
Şi du la mândra răspuns,
Sau să iasă sau să ştiu
Pe la ea să nu mai viu.

B. P. Hasdeu

— Răsai lună şi mai sus
Şi du la badea *răspuns*
Să iubească 'n altă parte,
Că pe-aici nu se mai poate...
(Sevastos, Cântece moldov, 103).

Pentru acest important paralelism s'ar putea aduce sute de exemple.

In graiul poporan, „femeea *mândră*" „sau fată *mândră*" însemnează frumoasă nu numai fiziceşte, dar şi moralmente. Tot aşa corelativul *bade* trebui să exprime, din punctul de vedere fisic şi moral, o calitate caracteristică a bărbatului sau a flăcăului, o calitate ne-femeească, prin urmare nu frumuseţea, ci *virtutea,* prin care el apără şi protege pe femeie. Pentru ţărancă *bade* este „la maître", dar „le maître" ales de bună voe, nu prin impunere, adecă „le patron".

Tot ca „patron", dar numai prin etichetă, nu prin simţimânt, se întrebuinţează *bade* când ne adresăm către un ţăran mai în vârstă, care nu e slugă a noastră şi pe care voim a'l cinsti.

I. Creangă, Scrieri I p. 151:

„— Ba nu, *bade* Ipate, n'aibi grijă; nu ţi-oiu mai cere vre-un lucru mare până pe-acolo. Ş'apoi ce ţi-oiu lua eu din casă, nu-ţi face trebuinţă d-tale.

„— Apoi na, zise Ipate. Măsură-i vorba cu îmblăciul. Balan să-i aleagă din gură ce spui, dacă nu vorbesti desluşit.

„— Apoi dă, *bade* Ipate...

„Urarea plugului" :

A ho ! a ho !
Plugul badeĭ *cu 12 boi,*
Boi bourei...
La luna,
La săptămâna,
S'a dus badea *să vază*
Grâul de'i răsărit,
Dar era de secerat;
Badea *l'a secerat*
In girezi l'a adunat...
(G. D. T., Poes. pop. 144).

P. Ispirescu. Păcăliturile internaţionale (Columna lui Traian 1882, p. 158): „Un român călătoria. Ajungând într'un sat, unde îşi aducea aminte a cunoaşte p'un Sas, trase în gazdă la acesta, fiind-că înserase.

— Bună vremea, *jupâne.*
—No, bine ai venit, *bade* Ioane.
— Bucuroşi la oaspeţi, *jupâne ?*
— Bucuroşi, bucuroşi, *bade* Ioane".

In acest dialog, *jupân* şi *bade* sânt termeni corelativi; dar jupân „seigneur", pe care'l întrebuinţează săteanul faţă de orăşan, arată lipsa de intimitate, pe când orăşanul prin *bade* vrea să intre tocmai în intimitatea săteanului, vrea să-i grăiască aşa zicând săteneşte; cu alte cuvinte, ţăranul este cu un respect rece, orăşanul cu o amicie prefăcută.

Aurel Băeşu — Desen

La moartea lui Eminescu

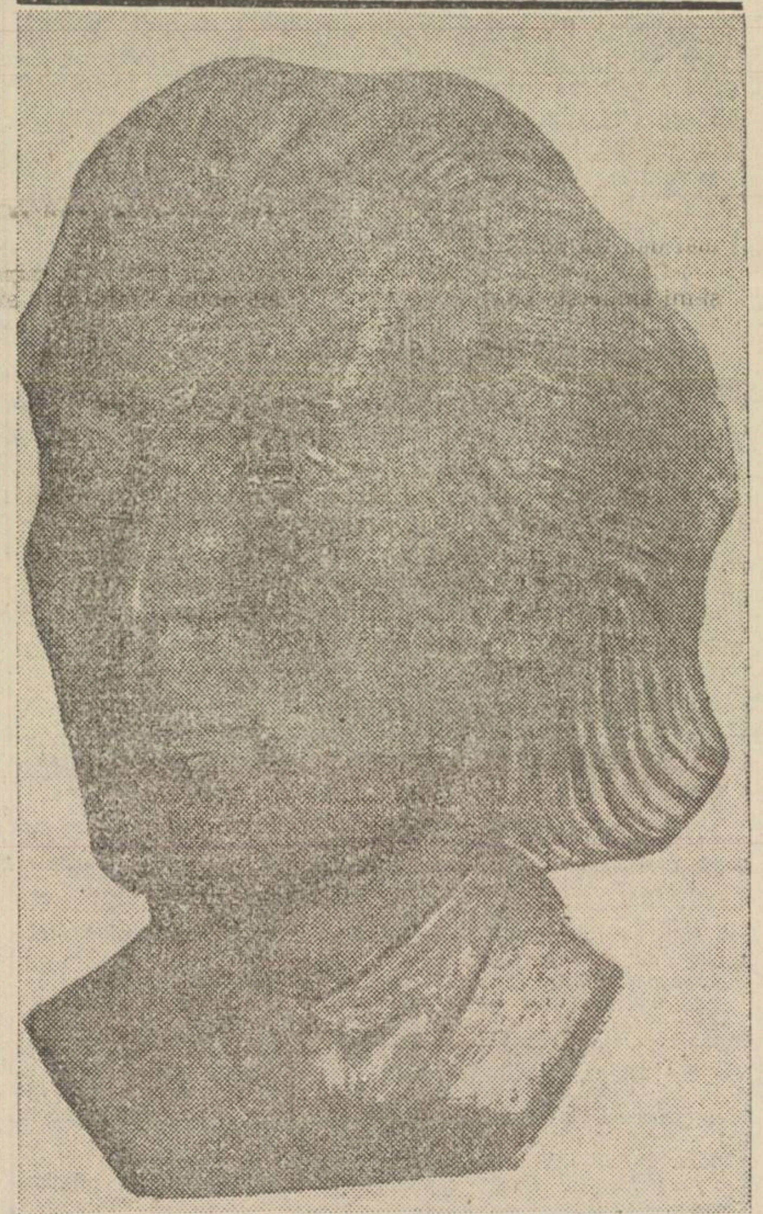
La moartea lui Eminescu, Haşdeu opreşte apariţia Revistei Nouă *(care trebuia să apară la mijlocul lui Iulie 1889), „preferind să întârzie mai bine cu câteva zile, decât [revista] să nu cuprindă o pagină în onoarea aceluia care face onoare ţării sale". Necrologul despre Eminescu poartă drept motto patru versuri din* Chevalerie *de Iulia Haşdeu, în care fiica lui Bogdan Petriceicu îşi manifestă părerea-de-rău de a se fi născut în nişte vremuri „în cari numai un nebun poate să fie poet".*

Eminescu a lăsat multe versuri admirabile; însă meritul lui cel covârşitor, un merit de principiu, este acela de a fi voit să introducă şi de a fi introdus în poezia românească adevărata cugetare ca fond şi adevărata artă ca formă, în locul acelei uşoare ciripiri de mai 'nainte, care era foarte igienică pentru poet şi pentru cititor, scutindu-i d'o potrivă, pe unul şi pe celălalt, de orice bătae de inimă.

Nu zic nimănui să imiteze pe Eminescu. Din contra. Poezia este o căsătorie a realităţii cu idealul în sufletul poetului în acele momente când poetul e poet, — poetul fie cât de mare nu e poet tot-d'auna; — în acele momente prin urmare, în cari el este mai el, mai însuşi, mai individual ca oricând. In fiecare suflet realitatea şi idealul se combină şi se acordă într'un alt mod. Intre doi poeţi pot fi asemănări numai doară prin asemănarea cea organică între naturele amândurora, niciodată prin imitaţiune. A imita pe cineva în poesie este un talent tot atât de vulgar ca şi a imita pe cineva pe scenă, unde şi acolo un actor artist urzeşte, nu măimuţează. Eminescu va trăi, fiindcă a isbutit a găsi frumosul fără a imita pe nimeni.

El va trăi, deşi a murit nebun. Şi a trebuit să moară nebun. E grozav a o zice! Să nu fi înnebunit, el nu avea ce mânca. Mai rău de cât atâta! ca să aibă ce mânca, el fusese silit a'şi mânca inima, înlocuind avânturile poesiei, avânturi mărețe, avânturi cari nu se pot vinde, prin acea proză de toate zilele a sterpelor lupte de actualitate, care îi aducea o fărâmă de pâine, stropită într'ascuns cu amare lacrimi — prefaţa nebuniei.

El va trăi, deşi a murit nebun. Şi cum oare putea să nu înnebunească ? In toate epocele au fost poeţi, pe cari flămânda sărăcie, uneori numai deşertăciunea, pentru o ticăloasă pomană însoţită de o mai ticăloasă laudă îi încovoia tămâitori dinaintea celor puternici. In toate epocele s'au văzut însă şi de acele firi semeţe, înalte, vrednice de solia ce le-a dat-o Dumnezeirea, cari niciodată n'au întins o mână cerşitoare către vre-o mărire pământească, către acei ce uită că nu săracii spălau picioarele lui Isus, ci Isus a spălat picioarele săracilor. Aşa poet a fost Eminescu.

Mihail Eminescu

El va trăi, deşi a murit nebun; vor muri însă pentru vecie nenumăraţii înţelepţi, cari au lăsat, lasă şi vor lăsa totdauna să înnebunească un Eminescu.

B. P. HASDEU.

„ZOOLOGICE"

LACUL

O salcie, timid, se despleteşte
Şi 'n lac îşi spală pletele murdare ,
Cu plasă de lumină pescueşte
Profilul lunii 'n valurile clare...

Pe clapele energice de vânt
Ecoul bate, ritmic, ciocănele ;
Se aude clar batracianul cânt,
De parc'ar sparge lacul pietricele...

Adie duhul nopţii ca o boare...
Tăcere. Toate freamătele tac...
Şi — sânii de zăpadă, plutitoare —
Vezi lebede alunecând pe lac...

ALEXANDRU BILCIURESCU

Note de actualitate

Bătae de cărţi

Bătăile de flori, de confetti şi serpentine s'au învechit. O bătae de cărţi, iată ce n'ar fi trecut prin gând multora. Inovaţia vine din Italia. Intr'o zi anume stabilită, scriitorii şi editorii din toate oraşele italiene au eşit pe străzi, vânzându-şi singuri cărţile, acostând pe trecători cu marfa tipărită şi ţipându-i meritele ca orice camelot căruia îi cumperi ceva numai ca să scapi de el.

Se zice că vânzarea a fost strălucită. Totuş inovaţia în sine dovedeşte odată mai mult proporţia crizei cititului. Cine-i sigur că cei ce-au cumpărat forţat cărţile le-au şi citit ? sau că vor mai cumpăra din proprie iniţiativă altele ? Ceilalţi, mai puţin numeroşi dar existenţi totuş, pentru cari raţia zilnică de lectură e tot atât de necesară ca şi raţia de pâine, n'au avut desigur nevoe de stimulentul unei vânzări de stradă.

Aceasta s'a petrecut în Italia. Dar iată acum şi o bătae de cărţi românească, absolut autentică.

Intr'o seară din iarna trecută, pe o stradă rău luminată, un individ cu gulerul ridicat şi cu boruri largi la pălărie, ne-a întins o carte, lăsându-ne-o forţat pe braţe. N'am avut timp să întrebăm ceva: omul se şi depărtase. Poate era o broşură de propagandă politică sau religioasă? Nu. Am văzut la lumina felinarului că era un volum de impresii de călătorie. Ne-am cercetat atunci genţile şi buzunarele. Nu fusese un tertip. Erau la locul lor şi banii şi ceasornicele, iar necunoscutul întindea acum altor trecători, ceva mai departe în întunericul străzii, un alt volum din pachetul de sub braţ, cu aceeaş grabă fricoasă.

Ceea ce-i nevoe de reţinut este că volumul împărţit astfel în mod gratuit pe stradă era o carte bună, îngrijit scrişă, relatarea unui voiaj de loc banal, şi al cărei titlu nu-l însemn aici numai din pricina borurilor mari sub care se ascundea împărţitorul de literatură.

Oricât de tristă este situaţia aceasta a scriitorului care-şi dăruia astfel cărţile oricui, exasperat că de-atâţia ani le vede stând grămădite şi inutile în rafturi, oricât de dureroasă este tragedia aceasta a omului care scrie în chinuri cărţi de care nimeni nu se interesează, ea mai posedă însă, chiar prin felul cum se înfăţişează, pârghia acelui cuvânt pe-atât de înşelător pe cât de întăritor, care a susţinut în toate timpurile literatura.

Acum vre-o trei ani, medicii din Bucureşti s'au ridicat într'o consfătuire a lor, împotriva acestui cuvânt de „apostolat" cu care este mereu întitulată — ei pretindeau năpăstuită — şi meseria lor. Medicina să fie o meserie ca oricare alta, îndeplinită după priceperea fiecăruia şi după cum e retribuită : „Nu voim să fim apostoli, ci muncitori intelectuali bine plătiţi".

Scriitorii italieni cari au aderat la bătaia de cărţi organizată de **Fiera Letteraria** au gândit desigur la fel. Scriitorii francezi încă mai demult. Ei au găsit altceva însă. La rubrica informaţiilor din ziarele franceze, citeşti adesea trei rânduri în felul acesta: **D-l X. va semna în ziua cutare, la librăria cutare, câte-va volume din noul său roman.** Autografele promise astfel, adună bineînţeles cumpărători mai numeroşi. Cărţile îşi păstrează totuş preţul înscris. Ba, autorul este şi mai generos încă. El face la cerere şi o dedicaţie deasupra iscăliturii. Nu-i trebue să ştie decât numele amatorului şi îndată moaie condeiul :

Omagiu D-lui Durand (sau Dupont), ocrotitorul literaturii franceze.

Asta o face şi poetul Flaimuc din **Funcţionarul de la Domenii**, însă fără să pretindă costul. Nu ştiu care din doi procedează mai bine, dar e probabil că moravurile literare din Apus se vor instala în curând şi la noi. Dacă, lepădând titlul de lux de „apostol", scriitorul român se mulţumeşte cu acel de negustor şi fabricant de cultură, reuşind prin asta să-şi câştige o viaţă largă, cu atât mai bine. Un avantaj poate înlocui un altul. Ceea ce-i de temut, este să nu lipsească amândouă.

ALICE GABRIELESCU

Colţul Librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „Hasefer" din Bucureşti str. Eugen Carada 7 (fost Karageorgevici), recomandă următoarele noutăţi franceze:

André Tardieu: Devant l'obstacle (L'Amérique et nous).

Dr. Pierre Vachet: L'inquétude sexuelle;

Paul Souday: Paul Valéry, Marcel Proust, André Gide (trei volume de studii critice).

Jacques Rueff: Théorie des phénomènes monétaires.

Jules Payot, Panait Istrati, prof. Charles Richet, Jules de Gaultier, Dr. Osty şi alţii au scris o serie de studii asupra voinţei sub titlul general: Les miracles de la volonté (lei 90).

Emile Ludvig: Guillaume II.

Anna Viroubova: — fosta doamnă de onoare a ţarinei Alexandra a scris: „Souvenirs de ma vie" în care povesteşte ultimii ani ai vieţii la curtea ţaristă.

André Gide: Voyage au Congo.

Jean Izoulet: Paris, capitale des religions ou La mission d'Israel.

CATEVA ROMANE FRANCEZE INTERESANTE

Emmanuel Berl: La route No. 10; *Panait Istrati:* Le refrain de la fosse (după critica franceză, este cel mai frumos roman al lui Istrati); *Jean Giraudoux:* Eglantine, Bella; *Paul Morand:* Le Bouddha vivant, Monsieur U.; *Julien Green:* Adrienne Mesurat, Le voyageur sur terre, Suite anglaise; *Princesse Bibesco:* Catherine Paris; *André Maurois:* Un essai sur Dickens; *Dostoievski:* Journal d'un écrivain (3 vol. editate de Bossard); *J. Kessel:* Terre d'amour; *Henri Barbusse:* Les Judas de Jésus — un pendant à: Jésus; *Luc Durtain:* Quarantième étage; *Victor Margueritte:* Ton corps est à toi; *Blasco Ibanez:* Le pape de la mer; *Ramon Gomez dela Serna:* Le cirque, Le docteur invraisemblable.

CATEVA CARŢI GERMANE

Emil Ludvig: Napoleon, Wilhelm II, Bismarck, Genie und charakter, Goethe (2 vol.) Am Mittelmeer.

Ştefan Zweig: Erstes Erlebnis, Amok, Verwirrung der Gefühle, Drei Meister (Balzac, Dickens, Dostoïevski), Kampf mit dem Dämon (Nietzsche, Kleist, Hölderlin).

Arnold Zweig: Novellen um Claudia.

ROMANE GERMANE EFTINE

Următoarele cărţi, în frumoase legături, piele şi hârtie, le oferim cititorilor noştri cu lei 160 volumul:

Maxim Gorki: Drei Menschen, *Max Brod:* Tycho Brahes Weg zu Gott; *H. G. Wells:* Geheimkammern des Herzens; *Franz Werfel:* Nicht der Mörder, der Ermordete ist schuldig;

DIN LITERATURA RUSA, IN TRADUCERE GERMANA

Volume în frumoase legături, lei 200 fiecare volum:

Sologub: Süsser als Gift (unul din cele mai frumoase romane ruseşti noui, volum de peste 500 pagini) Arzibaschew: Ssanin (operă completă); *Remizow:* Russische Frauen, Bryussoff: Der feurige Engel (roman al cărui subiect e din secolul al XVI-lea; peste 500 pagini).

Ultima noutate literară: *Gladkow:* Zement (romanul revoluţiei ruseşti).

In provincie expediem numai contra unui acont anticipat, restul ramburs. Nu putem să răspundem decât când ni-se anexează mărci poştale p. răspuns.

Salcâmii Primarului

Primăria din Călmăţuiu-Baiului a fost invitată de la centru de către comisiunea aşezămintelor istorice, să înceapă formalităţile pentru tăierea unei parcele, pe care să se aşeze monumentul eroilor.

Sfatul sătesc în frunte cu primarul şi cu inginerul judeţului, a pornit la faţa locului, cu planuri, lanţuri şi jaloane.

Porţiunea disponibilă cădea, după îndelungi consfătuiri, în zona cimitirului.

Un ţăruş a fost înfipt chiar în uluca lui.

Gospodarii însă vestiţi, au pornit şi ei în cercetare, opunându-se vârtos la planul dregătorilor. O parte din ei, învârtind căciulile în palme, cereau ca zidirea să se ridice în piaţa primăriei, dar consiliul obiectă că în acest caz s'ar astupa porţiunea rezervată adunării sfatului sătesc.

O altă parte, aducându-şi palmele la gură, propunea piaţa Oborului, dar înţelepciunea mai marilor nu socotea demnă localitatea pentru comemorarea celor căzuţi în luptă.

In sfârşit, o a treia parte din gospodarii satului, cu privirea înecată în lacrimi, era de părere ca omagiul vitejiei să fie simbolizat chiar la intrarea comunei, la care inginerul secondat de primar şi de câţiva consilieri, obiectă îndată, lipsa de deferenţă pentru ofranda necunoscuţilor jertfiţi pentru ţară, de a se fi ales ca loc pentru măreaţa lor pomenire, tocmai marginea comunei !

Sfatul sătesc în mijlocul căruia primarul şi cu inginerul se trudeau să inventeze lămuriri, cârmi oscilându-se spre adunarea gospodarilor, care încă nu primise nici o desluşire. Inginerul desfăcu planurile pe care primarul le prinse în mâni. Sfatul privi, fiecare dintre membrii lui păstrând încă între dinţi câte un pai de mătură pe care îl ronţăise toată vremea parlamentărilor cu căpeteniile comunei, în întinderea albastră a hârtiilor, gesticulând la întâmplare, strângând din gingii şi mutând paiul de mătură dintr'un colţ al gurii în celălalt colţ, fără să articuleze vre-o părere, vre-un indiciu sau vre-o inspiraţie.

Inginerul, la rândul lui, plimba la întâmplare în sus şi în jos, într'o anostă desorientare, pe linia groasă a albului, care şerpuia în albăstreala înăclăită a pergamentului, un deget pe care îl întorcea înapoi, mai dezorientat, pe aceiaşi linie, până în palmele primarului obsedat de un răspuns pe care voia să-l dea cel puţin de ochii adunării, dar pe care nu-l putea articula; îl oprea nehotărît într'un punct de plan, muşca înrăit din marginea amânduror buze, pocnea cu unghia punctul în care se oprise degetul, privea pe subt pălărie pe primarul care mesteca şi el un răspuns, arunca o ochire peste gardul cimitirului, o întorcea la loc pe liniile desenului, privea din nou semnificativ pe primarul care se îneca cu ingratitudinea unei obiecţiuni imposibil de formulat şi pentru care inspiraţia întârzia, apoi continua să urmărească şarpele alb al drumului croit în albăstreala unturoşită a planului, fără a îngăima vreo concluziune.

Gospodarii mormăiau între ei, dându-şi coate, aplecându-şi căciulile pe ochi, privind în lături şi călcându-se pe opinci.

De partea cealaltă, sfatul amuţise, pitit după hârtiile întinse ale inginerului, aşteptând smerit cuvântul notabilităţilor şi de a căror înţelepciune era legată soluţia cea de pe urmă.

Inginerul arătă un punct în zare, într'un luminiş în care se topeau razele plânse ale unei cruci. Pălăria primarului se întoarse într'acolo; şi toată lumea îşi îndreptă privirile spre locul indicat, fără a înţelege însă ceva.

Sulul se desfăşură din nou şi revărsarea albastră a planurilor se întinse din nou între palmele inginerului şi ale primarului.

Inginerul arătă locul în care cădea punctul indicat în natură. Câteva căciuli se aplecară deasupra pergamentului, stătură o vreme holbate în încrucişarea ameţitoare a liniilor albe, primarul moţăi din pălărie, inginerul lovi cu unghia în punctul în care crucea mormântului îşi domolea fulgerarea tristă a marmorei şi căciulile se retraseră nemulţumite la loc !

Inginerul mai ochi un alt punct, tot la întâmplare, în porumbii din spatele capelei, îl dibui în încurcătura diagonalelor hârtiilor albastre, căciulile, pălăria şi privirile se înclinară din nou deasupra drumurilor albe ale pergamentului, pentru a se ridica şi apoi a se retrage, în aceiaşi apăsătoare nedumerire.

In sfârşit inginerul arătă mulţimii, tot pe muteşte, un al treilea punct, care cădea într'o mlaştină, din adâncurile căreia eşeau placide capetele hidoase ale unor bivoli care plescăiau văzduhul cu răgetul atotputerniciei invincibile a unor tauri în aşteptarea toreadorilor.

Sulul umplut cu alb şi cu albastru, se rostogoli iarăşi la fel, între primar şi inginer, şi mlaştina plină de bivoli fu dibuită îndată în întortochiarea desenurilor.

— La ce atâta trudă stearpă, mă rog bunătăţii D-vs., — se smulse din căpetenia gospodarilor un unchiaş cu privirea întunecată de cosoarele stufoase ale sprâncenelor; — chimitirul să rămâe chimitir, la locul lui, iar mormântu învingătorilor, tot la locul lui, în inima satului, — păi zău aşa !

— Dar monumentul nu e tot al morţilor ? lămuri un membru al sfatului.

— Morţii cu morţii şi vii cu vii, întări tot un membru din sfat; aşa că, eroii să treacă la fraţii lor morţi, d'aci.

— La urma urmelor cam aşa ar veni, dar vezi că trebue să socoteşti că nu ar mai avea unde să încapă morţii noştri pe care o să-i aducem tot aci, interveni iarăşi unchiaşul cu sprâncenele ca două cosoare; p'ăştia unde să-i îngropăm ?

— P'ăştia în altă parte, murmură sfatul, că doar câmpia lui Dumnezeu e fără hotar !

— Adică ar veni ca să împărţim durerea în două ? sfârşi unchiaşul cu înlăcrămare.

O tăcere căsnită luă locul răspunsurilor, în care timp şoaptele se împărţeau într'astfel: sfatul era de părere pentru vatra cimitirului; unchiaşul cu sprâncenele seculare, persista la ideia ca, aşezământul să fie întărit acolo unde-şi avea rostul măreţia lui sfinţită de vărsarea sângelui, adică centrul satului, în vreme ce primarul ţintuind privirea inginerului care rămăsese multă vreme cu degetul în al treilea şi ultimul punct de pe plan, după o înţelegere din ochi cu primarul, sfârşea prin a se păstra linia mlaştinei, plină cu bivoli.

Şi inginerul continuă să ţie dârz degetul în mlaştină, precizând-o pe plan, prin ochiri repezi şi adânci între coarnele bivolilor care protestau în răcoarea puturoasă a bălţii, între semnele din pergament şi între ochii primarului, care nu-şi mai lua... ochii dela inginer.

* * *

Punctul acesta avea să tranşeze o coţcărie din vremuri a primarului. El cădea pe vechea linie a satului, dealungul căreia odată zâmbea în soare un drumeag străjuit de un zid de lăstare de salcâmi. Primarul, cu de la sine putere, tăiase pomii, pretextând nişte pregătiri pentru reparaţia primăriei.

Reparaţiile însă nu s'au mai efectuat, iar primarul a băgat în pungă cheltuelile... pregătirilor, şi în foc... salcâmii tăiaţi în vederea reparaţiilor.

Picherul de atunci, reprezentant al intereselor judeţului, s'a opus la tăerea ilegală a pomilor, raportând la centru. Primarul, cu concursul sfatului sătesc, brodit de culoare politică identică cu aceia a capului satului, au gonit pe picheri din **„comuna lor"**.

Şi acum, cu ocazia monumentului, se ivise pentru capul satului, bun prilej pentru a se cocoloşi vechea chestie a salcâmilor.

De aceia, de acord cu inginerul de azi, duşman politic de moarte al inginerului de atunci al judeţului, ale cărui interese fuseseră reprezentate fără folos de picherul destituit prin solicitarea unei anchete tranşată în favoarea primarului, care tăiase cu un rost oarecare salcâmii de pe linie, sfatul sătesc, şi primarul de azi, brodiţi iarăşi toţi cu toţii la o laltă, împreună cu inginerul, de aceiaşi culoare politică ca şi pe vremea dărâmării salcâmilor, rămaseră la un definitiv şi irevocabil acord asupra punctului în care cădea mlaştina cu bivoli.

In locul ei şi al bivolilor, notabilităţile hotărîră aşezarea simbolului cinstirii gloriei neamului.

* * *

Când hârtiile se încovrigară la loc în sulul pergamentului albastru, iar degetul inginerului se înălţă satisfăcut depe punctul mlaştinei odată cu privirea mulţumită a primarului, un gospodar nedumerit, cerând lămuriri despre locul hotărnicit statuii vitejiei, unchiaşul cu sprâncenele în formă de cosor, îl lumină cu răspunsul grunjos, scurt şi aspru, al unei mânii înecată în lacrimi :

— **„Salcâmii primarului !"**

SARMANUL KLOPŞTOCK

Feodor Sologub

Demonul meschin

Casa cu 3 fete

Peredonov, această victimă a demonului meschinăriei, era mofluz, căci pierduse la biliard şi cineva îl speriase cu tacul. Unii începură să-l tachineze cu Varia, metresa lui.

— Mă 'nsor şi pe Varvara o dau dracului, exclamă Peredonov.

Prietenii din sala de bilard isbucniră 'n râs.

— N'ai să ai curajul.

— Mâine cel mai târziu mă duc să cer mâna cuiva.

— Vrei să pariăm pe zece ruble ? propuse Falastov.

Dar Peredonov regretând anticipat banii pe care i-ar putea pierde, întoarse capul în altă parte şi tăcu molcom.

Peredonov spre seară plecă împreună cu Rutilov. Acesta încerca să-şi convingă tovarăşul.

— Tu ar trebui să iei numai decât pe una din surorile mele. Am aranjat totul.

— Dar nu s'au făcut strigările, obiectă Peredonov căutând să scape.

— Iţi spun încă odată că am aranjat totul. Am găsit şi un popă care ştie că nu suntem rude.

— Şi cavalerii de onoare ?

— Ce prostie ! Trimitem după ei să vie drept la biserică sau mă duc chiar eu. Nu se putea face mai înainte. Varvara ar fi aflat tot şi ar fi împiedicat căsătoria. Peredonov tăcea. Privea cu spaimă căsuţele din jurul lui împrejmuite de grădini aţipite.

— Aşteaptă-mă în poartă, zise Rutilov, şi ţi-a aduc pe care vrei tu. Ascultă, ţin să-ţi dovedesc că trebue neapărat să iei pe soru-mea. Două şi cu două fac patru, nu-i aşa ?

— Da.

— Ei bine, aşa cum două cu două fac patru, tu vei lua pe soru-mea.

Acest raţionament uimi pe Peredonov. „E adevărat, foarte adevărat, două cu două fac patru, aşa e". Şi privi cu respect pe judiciosul Rutilov. „N'am încotro, gândi Peredonov, trebue să iau pe soru-sa".

Astfel ajunseră la poartă. Peredonov se răsgândi — Dar nu se poate să luăm fetele aşa, cu sila ! exclamă el furios.

— Prostule ! Ele te aşteaptă ca pe jar !

— Şi dacă nu vreau eu ?

— Nu vrei tu ? Asta e ! Ce, vrei să rămâi toată viaţa burlac ? Vrei să intri la mânăstire ? Nu te-ai săturat de Varvara ? Ce mai gură o să facă ea când o să-ţi aduci nevasta acasă !

— Bine, atunci să vie toate trei, aici, să vorbească întâi cu mine. Ş fiecare să-mi spue ce are de gând să facă să-mi placă.

In timp ce Peredonov aştepta în întunerec, Rutilov se duse după surorile lui. Cele patru surori stăteau de vorbă în salon. Trandafirii, voioase, drăguţe, semănau toate între ele. Tânăra căsătorită Larissa, liniştită, plăcută şi grăsuţă — Daria, vioae, fremătătoare, cea mai mare şi cea mai zveltă, — Ludmila, cu râsul uşor — Valeria, mică şi drăgălaşă, cu înfăţişarea fragilă. Toată ziua, aşteptând să meargă la cununie, îşi bătuseră joc de lumea cunoscută. De Varvara nu pomeniseră nimic.

— A venit ! vesti Rutilov intrând deodată în salon. Aşteaptă la poartă, în curte.

Neliniştite, surorile se ridicară şi începură să râdă toate deodată. Auzind de dorinţa lui Peredonov fetele începură să-l insulte care mai de care, apoi râseră şi făcură glume.

Peredonov aştepta. Era trist şi îi era teamă. La început gânădurile lui Peredonov luară o întorsătură erotică. Vedea

surorile Rutilov în atitudinile cele mai seducătoare. Apoi aşteptarea îl năcăji. Il cuprinse o spaimă bruscă să nu fie surprins, bătut şi jefuit. Se auziră voci. Erau fetele. Peredonov cu nasul lipit de poartă privea printr'o crăpătură; chipul lui mofluz era speriat. Gânduri lubrice şi grele îi trecură vag prin cap.

Daria se apropie cea dintâi de poarta întredeschisă.

— Cum aş putea să-ţi fac plăcere ? Iată : Am să-ţi fac plăcinte foarte calde. Numai să bagi de seamă să nu te'neci cu ele !

Pe de-asupra umerilor, Ludmila strigă :

— Eu am să mă duc în fiecare dimineaţă în oraş să aflu toate intrigile să ţi le spun acasă. O să fie foarte amuzant !

Intre capetele voioase ale surorilor ei se ivi o clipă chipul fin şi capricios al Valeriei şi se auzi glasul ei plăpând :

— Eu pentru nimic în lume n'am să spun cum îţi voi face plăcerea — ghiceşte !

Şi surorile fugiră înapoi ; râsetele şi cuvintele lor se pierdură în noapte.

— Le-ai văzut ? întrebă Rutilov. Pe care o vrei ?

Peredonov se adânci în gânduri : „Pe cea mai mică, desigur. S'o iau pe cea mare n'ar avea nici un haz".

— Ado pe Valeria, zise el hotărît şi intră în curte.

Rutilov intră în casă şi aduse vestea. Valeria păli uşor, repetând de câteva ori că nu ţine prea mult. Mâinile-i tremurau. Surorile începură s'o gătească. Trăsurile le vor găsi în drum, spre biserică. Surorile invidiau pe Ludmila care isbucni în lacrimi.

Peredonov rămas singur se lăsă pradă unor dulci visări. Valeria i se înfăţişă în farmecul nupţial desbrăcată, ruşinoasă dar veselă — plăpândă şi delicată. Apoi îşi aminti că Valeria era foarte cochetă, că n'ar mânca bucate rămase de eri, că va plânge, se va usca, şi toată lumea îl va vorbi de rău. Ce-ar fi s'o ia pe Ludmila ? Se apropiă de fereastra casei şi bătu în geam cu bastonul.

— Mi-am schimbat ideia, spune el lui Rutilov care apăru la fereastră. Adu-mi pe Ludmila.

Valeria primi vestea cu plăcere Ludmila căzu într'un fotoliu, izbucnind în hohote de râs, de-şi pierdu răsuflarea.

— Ce să-i răspund ? întrebă Rutilov. Vrei sau nu ?

Drept răspuns, Ludmila care nu putea vorbi de râs, dete din mâini.

— Sigur că vrea, răspunse în locu-i Valeria. Du-te repede.

Rutilov trecu la fereastră şi răspunse.

— Aşteaptă. Acum e gata.

— Să se grăbească ! strigă Peredonov. Ce tot râde ?

Repede, Ludmila îşi puse rochia de mireasă. In câteva minute fu gata. Predonov se gândea la ea. Ludmila era veselă şi grăsuţă. Dar prea îi plăcea să râdă. Asta-l neliniştia. Daria, deşi vioae, e poate mai liniştită şi mai aşezată. Frumoasă e şi ea. Mai bine s'o iau pe ea.

Bătu la fereastră.

— Iar ! exclamă Larissa. Să ştii că te vrea pe tine, Daria!

— Ce e ? Ţi-ai schimbat iar părerea ? întrebă Rutilov la fereastră.

— Adu-mi pe Daria.

Peredonov evocă imaginea Dariei. Dar teama îl cuprinse din nou : „Daria e prea obraznică. N'am să am niciodată linişte cu ea. Ce mai stau s'o aştept aci ? Am să răcesc. Te pomeneşti că mă pândeşte cineva". Fu cuprins de spaimă. Gândi mai departe : Fetele n'au nici o zestre; n'au nici o protecţie pe nicăeri. Varvara care cunoaşte pe revizor, m'ar putea prezenta. Şi Peredonov iritat împotriva lui însuş, grăi : — „Ce dracu îl mai aştept pe Rutilov ? Parcă m'ar fi vrăjit. vrăji... da, se poate. Trebue să reacţionez numai decât". Şi începu să se învârtească pe loc în jurul unui punct fix, scuipând în patru puncte cardinale şi pronunţând cuvinte magice. Chipul lui luase o expresie atentă şi severă, pentru împlinirea unui rit solemn. După aceea se simţi afară de pericol şi ocrotit împotriva tuturor sugestiilor diavoleşti ale lui Rutilov. Lovi hotărît cu bastonul în geam şi murmură :

— Aş putea să-l denunţ; a încercat să mă tragă pe sfoară. Nu, Rutilov, nu mă mai însor azi, îi strigă lui Rutilov care se aplecase peste fereastră.

— Ce e asta, Peredonov ? Dar totul e gata.

— Nu mai vreau, repetă hotărît Peredonov. Hai la mine să jucăm cărţi.

— Ce nebun ! zise Rutilov surorilor. Nu vrea să se mai însoare. Dar tot pui eu mâna pe dobitocul ăsta ! Mă cheamă la cărţi.

Surorile, toate deodată, începură să strige şi să insulte pe Peredonov.

— Şi ai să te duci la canalia aceea ? întrebă Valeria iritată.

— Fireşte, trebue să-mi plătească o amendă. O să vedeţi că n'o să ne scape.

Ciuda fetelor se schimbă în curând în chiote şi râsete. Rutilov plecă. Surorile se repeziră la fereastră.

— Ardalia Borisici Peredonov, de ce eşti atât de nehotărât ? Nu e îngăduit, strigă Daria.

Se auziră hohotele de râs ale Ludmilei.

Peredonov se supără. I se părea că fetele trebuiau să fie mâhnite şi să plângă după el.

— Se prefac ! cugetă el, şi fără să mai rostească un cuvânt, plecă.

Cele trei surori se repeziră la ferestrele din spre stradă şi urmăriră cu batjocuri pe Peredonov până ce se pierdu în întuneric. — A.

Citiţi „Comoara cu poveşti"

„Comoara cu poveşti" nu trebue să lipsească din nici o bibliotecă şi din nici o casă. Până acum n'a apărut în limba română o carte cuprinzând aşa de multe poveşti, toate alese, şi fiind dela început până la sfârşit împodobită cu o frumuseţe de desene în culori.

Gomora

Lui Bianco Robana îi mai rămâneau în buzunar 100 de lire, după ce lichidase catârii. Greutățile îl încercaseră prea repede, la 30 de ani. Corabia moștenită dela tatăl său care mai purta boneta de mătase cu ciucurele atârnat pe ureche, ca moțul de curcan, se întâmplase ca, după transporturile fructuoase pe coasta Mediteranei, să se înece cu portocale și rodii. Ce putea să mai încerce Bianco, bărbatul celei mai frumoase femei din Sicilia și proprietarul celei mai albe case din Messina? Iși vânduse și ultimul bun mobil, catârii: Torquato și Melila.

Să se sinucidă, nu se potrivea cu taurul păros din sufletul lui. La 30 de ani, viața bate ca un steag de catarg în vântul albastru. Să intre în politică, nu se încumeta. Să se bage la stăpân? Rușine. De un sânge cu Catilina, între a fi rege sau a nu fi nimic orgoliul lui Bianco ar fi ales orișicând alternativa regală, suportând bucuros în lipsa unui sceptru, neantul. Dacă ar fi avut măcar puțin talent literar! El și-ar fi putut închipui, latin semeț, că e mai mare ca Dante și ar fi publicat, ca Matilda Serao și D'Annunzio, romane și poeme în *Domenica del Corriere*, și ar fi câștigat bani frumoși, fără să se despartă de gentila Fanciula și de casa lui cu călcâiele 'n mare.

Iși aduse aminte că în adolescență cânta bariton. Dacă și-ar fi cultivat vocea, cu sonorități și ecouri de subterană! Era prea târziu: gâtlejul, care la Caruso vibra în permanență ca un zurgalău chiar când maestrul înceta să cânte întocmai ca o șea cu clopoței, obicinuită să răsune și după ce calul a fost lăsat la grajd și hățurile s'au atârnat în tindă—se descatifelase. Nici de artele plastice activitatea lui Bianco nu ar fi rămas străină, într'o țară în care zidarii, întinzând untul tencuelii pe felii de fațadă, știu să fluiere artistic, să zugrăvească, să sculpte și să imite cu buzele strânse între dinți, orchestra de alămuri, punctată argentin de piuitul triunghiului de metal, lovit odată scurt și de câte patru ori, din când în când, în veriga lui, cu un condei de fier. Bianco avea înăscută măsura exactă și spiritul lui de observație era remarcabil. La o expoziție din Palermo, critica lui a nefericit un pietrar de mare talent, care, desnădăjduit, s'a aruncat în mare, pentru a fi supt de stridii și ros de sardele. Pietrarul izbutise să separe dintr'un bloc de marmură albă, un singur fir de grâu cu spic, de-asupra căruia se așezase o vrabie pe vârf.

Oricine înțelege cât e de greu, dacă nu chiar cu neputință, să desfaci din lespede cu dalta și cu ciocanul, un pai de grâu crescut din pământ, fără să-l rupi, și să mai pui la un subiect atât de primejdios și o vrabie pe spic. Succesul acestui fenomen de dibăcie era considerabil. Toată Italia trecea pe la Palermo ca să-l admire, întrebându-se de unde și-a început artistul lucrarea, de la vrabia din vârf sau de la ivirea firului de marmur din pământul de marmur. Nici cele șapte noduri ale paiului de grâu nu fuseseră uitate, iar mustățile aspre și lungi ale boabelor coapte, din spicul ca o pensulă lungă, se puteau număra. Cât despre vrabie, i se ghicea și genul: trebuie să fi fost un masculin.

Statul cumpărase pentru Pinacotecă geniala înfățișare, douăzeci de rectori ai marilor școli de Bele-Arte ținuseră discursuri și guvernul, cunoscând meritul unui artist de a grămădi o infinitate de obiecte într'un centimetru pătrat de materie, consacra autorul, acordându-i monopolul, pe tot timpul vieții, al mărcilor poștale, timbrelor fiscale și cutiilor de chibrituri, în textul cărora, rafinat până la o artistică dispariție, șoimii, Vaticanul, Casa de Depuneri, Iuliu Caesar, scutul, chenarul, Genua și Veneția se încolăceau armonic între ele și cu norii. Sculptorul gămăliei de cereale putea să devie excepțional în desenul firelor de păr puse cu numărul lor în încăperea unui ocol cât circonferința bobului de linte.

Ministerul Marinei, de acord cu Sindicatul textilelor de mătase, luase toate dispozițiile pentru ca „Spicul și Vrabia" să treacă din expoziție în Pinacotecă, servindu-se de mijloace mercerizate și plutitoare.

Atunci apăru Bianco Robana. El privi firul de piatră și spuse cu simplicitate că dacă o vrabie se lasă pe un fir de grâu, firul se încovoaie, pe când grâul sculptorului rămânea rigid, ca o spetează de umbrelă. Comparația cu umbrela prindea cu atât mai mult cu cât Italienii cumulează cu sculptura și această specialitate, a fabricării de umbrele. Sculptorul înțelese și se aruncă, precum văzurăm, în mare, și cu toate că arestat pentru lipsă de patriotism artistic, Bianco fu pus în libertate, în urma unei campanii de-o rară violență, condusă în coloanele ziarului *Il resto del Carlino.*

Amintindu-și de toate acestea, cu mâna în buzunar și fluerând ceva din Tosca, Bianco se simți mâhnit că nu este cel puțin un sculptor uriaș. Numără de câteva ori pe masă, lângă cotul de franzelă de ivoriu al Fanciulii, suta lui de lire și zise:

— Știi tu ce hotărîre a luat Bianco Robana. Fanciula? El va pleca în Mesopotamia, ca să-și refacă averea.

— Oriunde se va duce, caro mio, răspunse Fanciula sărutându-i grumazul dedesuptul urechii, Fanciula îl va urma ca un câine.

— Bianco este sigur de aceasta, adaose cu înfumurare și cu accent de roman, soțul emoționat. Nu. Bianco se va duce singur și Fanciula îl va aștepta aci, în casa albă, ca să se întoarcă bogat, cu mărgăritare multe pentru sânii măslinii ai Fanciulii. Golful Persic se găsește doară, în Mesopotamia. Acolo se varsă Tigrul și Eufratul, strânși laolaltă, pe viață și pe moarte, nedespărțiți în veac ca Bianco și Fanciula...

— Du-te soțul meu, încărcat cu sărutările mele, ca o floare de nalbă cu mii de fluturi albi, adormiți cu aripile închise. Până la întoarcerea ta, eu voi țese un covor, însemnând fiece săptămână cu o floare nouă.

— Te las, Fanciula mea, încredințat că vei păstra comorile nupțiilor noastre proaspete și neatinse.

Despărțindu-se cei doi soți, a căror dragoste crâncenă și egală, era cunoscută în Sicilia întreagă, jurară, fiecare pentru sine, credință. Fanciula începu covorul, Bianco își începu norocul.

Un an de zile trecuse și încă averea lui Bianco, la care colaborau curmalele, smochinile, aromatele, tutunul și cafeaua, cocosul și masticul, și undelemnurile de chihlibar, nu ajunsese acolo unde visaseră soții. Mai lipseau vre-o șase luni din socoteală.

Atunci se petrecu acel nemaiuitat cutremur de pământ, numit în cronica epocii, Catastrofa din Messina, Sicilia se ridică din fund ca o balenă, se scutură de câteva ori și prăbuși Messina. In zece ceasuri splendidul oraș sicilian fu frământat ca între două pietre de moară, între cer și pământ, și rămase în loc, ca o piramidă de mălai. Ziarele publicară fotografiile imensului dezastru și cu cel dintâi vapor, înfricoșat, Bianco Robana, se întoarse în Messina.

Intr'un șir de baratce provizorii, fuseseră adunați supraviețuitorii. Bianco Robana întrebă:

— Ce știți de Fanciula? N'ați văzut pe Fanciula?... Nimeni nu-mi poate spune nimic de Fanciula?

Cu voia bersaglierilor care făceau poliția dezastrului, împotriva briganzilor, cu pușca la ochi, Bianco se urcă, mai mult pe brânci, până 'n vârful movilei. Bulevardele exterioare căzuseră peste bulevardele diametrului, prin mișcarea cataclismului pivotant. Circul Nero se rupsese de-asupra mânăstirii cordelierilor, și peste circ se sfărâmase Școala de Meserii. Parcul promenadei se răsturnase cu rădăcinile în sus în incinta Primăriei, care se ciocnise, sdrozindu-se de Muzeul Istoric, sfărâmat ca o fabrică de cristale. Tendința topografică a cutremurului de pământ fusese de-a zvârli periferiile peste centru. După trei zile de pribegie prin ruine, recunoscu locul unde trebuia să se găsească pulverizată casa lui.

El ceru oameni și săpară cu toții, înlăturând materialele interpuse. Casa lui Bianco nu suferise nici-o stricăciune esențială, îngropată numai de jurîmprejur. El putu intra cu săpătorii în balconul superior. Ușile balconului erau deschise peste mare.

— Fanciula! strigă desnădăjduitul Bianco Robana Fanciula! Fanciula!

El pătrunse singur într'un vestibul. Deschise o ușă: — Fanciula! Se opri: — Fanciula! Scobori scara largă și luminoasă, ca o cascadă de stejar: — Fanciula!

Aci era biuroul lui; biblioteca rămăsese neatinsă. Alături, mâna se puse de câteva ori pe clanța de bronz, fără să cuteze să apese: era dormitorul. Cataclismul se petrecuse noaptea. Acolo trebuia să fie Fanciula. Gândul că Fanciula era moartă acolo, îi depărta pipăitul de ușă. Totuș, avu puterea să deschidă ușa binișor. Perdelele groase, de catifea, erau trase și un întuneric greu încremenise în odae. Bianco păși spre ferestre și făcu lumină.

Fanciula murise în pat, goală, așa cum a surprins-o dezastrul. Și lângă ea, gol și el, cu brațele dedesubtul ei, subt spinare, și mai jos, murise un băiat voinic. Tragedia cumplită a lui Bianco făcuse că tânărul era înfășurat în strângerea de posesiune a Fanciulii, ca în spirala unui șarpe și că gurile nu avuseseră timp de ceasornic și răgaz pasional să se despartă. Messina se scufundase odată cu scufundarea lor în vârtejul cu gemete și fulgeri. Și poate că ei nici n'au simțit cum se 'ntâlneau două sfârșituri.

Bianco ridică mânios pumnul ca să lovească. Ii trebuia o satisfacție și o reparație: de prisos. Inșfăcă de păr capul tânărului care-l pângărise, se uită la el, îl recunoscu.

— Giovani Petrucchio! răcni Bianco Robana.

T. ARGHEZI

OCTAVE MIRBEAU

o are în fața minciunilor și prefăcătoriilor vieții, e accentuată la potențial în puternica și impresionanta povestire

UN OM SENSIBIL

pe care o publică într'o foarte îngrijită traducere, datorită d-nei Julieta H. Blazian, excelenta colecție de popularizare

Biblioteca „DIMINEAȚA" No. 80

Prețul unui volumaș numai lei 6.

Adeverul Literar și Artistic

PREȚUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an . . .	Lei 300
„ „ „ 6 luni . . .	„ 150
„ „ „ 3 „ . . .	„ 75

In străinătate dublu

Din istoria erorilor

Nepriceperea specialiștilor

Dreptul de a se expune, aparține fiecărui om și în măsura în care vrea. Nu arareori oameni cu nume mare și cu autoritate supremă în domeniul lor, au dat verdicte care s'au dovedit mai târziu falșe. Istoria tuturor domeniilor de activitate omenească stă mărturie că aceste cazuri sunt destul de frecvente. E amuzant și instructiv să vedem câteva cazuri.

Una din cele mai ilustre erori din domeniul științei e cazul craniului din Neandertal. In anul 1856 s'a găsit într'o vizuine din valea Dussel, loc numit Neandertal din Dusseldorf, un craniu omenesc care a stârnit o mare vâlvă printre savanți. Era vorba de unele rămășițe foarte asemănătoare cu ale maimuței, punând în discuție problema originei omului. Virchow, pe atunci cea mai mare autoritate din Germania în problemele antropologice, a declarat că oasele sunt foarte deteriorate de cauze patologice, astfel că n'au nici o însemnătate pentru știință. In Germania cel puțin declarația a fost hotărîtoare, deși nu toată lumea era de părerea lui Virchow. Un anatomist din Donn spunea că oasele sunt ale unui cazac mongol, îngropat în Germania în 1814, în timpul campaniei lui Napoleon; iar un anatomist din Göttingen credea că acea căpățână fusese a unui olandez. Un alt specialist vedea în craniul din Neandertal resturile unui moșneag din vremea Nerovingienilor, în timp ce englezul Blake credea că sunt osemintele unui idiot care a trăit stingher. Wallace vorbea de un sălbatec ucis în Europa cândva, Prunner de un celt, iar englezul Turner spunea că nu se va mai găsi niciodată un craniu atât de perfect.

Evenimentele au desmințit pe acest specialist ca și pe ceilalți colegi; nu s'a găsit numai un al doilea craniu asemănător, ci o cantitate uriașă de cranii și opinia antropologilor e azi stabilită: Purtătorul căpățânei din Neardental ținea de un neam de oameni primitivi, care acum zece mii de ani au vânat prin Europa.

Caz asemănător: S'a descoperit într'un cimitir din Paris o groapă comună și s'a spus că sunt osemintele soldaților aliați Franței și morți în 1814. Un craniolog ilustru a cercetat căpățânele și a declarat că unul e fin, altul başchir, altul calmuc, etc. In armata rusă fuseseră într'adevăr multe popoare din Asia. Dar s'a aflat nu mult după aceia că în groapa comună fuseseră îngropate numai femei, moarte de holeră în anul 1832.

Când Lavoisier a desvoltat în fața Academiei franceze teoria elementelor, n'a fost crezut de nimeni; dar și-a luat revanșa, spunând că sunt basme veștile că au căzut pietre din cer. Pionierii mașinei cu aburi, Fulton, Papin, Salomon de Caux au fost declarați nebuni, Galvani a fost poreclit „dansatorul broaștelor", Arago a pariat că trenurile n'au viitor, ilustrul fizician Babinet a dovedit negru pe alb că e imposibilă crearea unui cablu telegrafic între Europa și America. Atât Helmholz cât și Gay-Lussac au spus că e o prostie ideia de a zbura cu un aparat mai greu decât aerul, și când a fost prezentat Academiei franceze primul fonograf al lui Edison, „nemuritorii" au vrut să dea afară ca șarlatan pe experimentator, bănuit că vorbește din pântece.

In domeniul artei, erorile au fost tot atât de numeroase: Weber, autorul lui „Freischütz" și al „Euryanthei" nu recunoștea pe Beethoven și critica violent „Simfonia 5-a", iar la rându-i Beethoven socotea „Euryantha" o prostie. Bülow mărturisea că nu i-a plăcut niciodată nici Haydn, nici Handel. Wagner, la început admirator al lui Meyerbeer, spunea mai târziu despre arta acestuia, că e „talpă". Spohr, după ce a auzit Simfonia A-dur a lui Beethoven, spunea despre acesta că e copt pentru balamuc. Rubinstein, după cea dintâi reprezentare a lui „Tristan" la Munchen, mărturisea: „Nu înțeleg absolut nimic!" iar Berlioz, după aceiași reprezentare: „Nebunie, curată nebunie!" iar Ruskin, marele critic de artă, n'a găsit niciodată destule adjective ca să critice „Meistersinger" de Wagner.

Nenumărați scriitori au judecat în acelaș chip pe colegii lor întru Apollo. Tolstoi nu da două parale pe Shakespeare — dar prefera pe Paul de Cok. Toate aceste mistere ale sufletului creator, n'au fost încă cercetate. Dar istoria erorilor ar constitui, desigur, un adevărat lexicon!... — A.

Anecdote

Portarii

Un biet locatar, foarte pacinic, burlac și fără amici, întorcându-se acasă, se pomenește atacat pe scară de câțiva indivizi cari-l jefuesc. Cu mare greutate e dus în camera lui. A doua zi primește vizita portarului.

— Domnule, vă rog să vă mutați de la zintâi ce vine.

— Să mă mut? De ce?

— Ați stricat liniștea, aseară. Noi nu ținem decât oameni pacinici aici!...

Geometrie

Cineva slăvind studiile științifice amintea celebra anecdotă a lui Pascal care combătea durerile de cap cu probleme de geometrie.

— Eu, zise Tristan Bernard, mângâindu-și barba, eu combăteam geometria prefăcându-mă că am dureri de cap!.....

Curățenie

Georges Courteline, la o masă între scriitori, povesti amintiri din viața de biurou, din viața de cazarmă, din călătorii. Vorbind de o călătorie în Olanda, își mărturisi astfel entuziasmul pentru proverbiala curățenie flamandă:

— La Haga, bunăoară, e atât de curat, atât de curat, încât oamenii când le vine să scuipe, iau trenul și se duc să scuipe la țară!...

Bijuterii

Prietenul uneia din cele mai frumoase actrițe din Paris, reproșa amicei sale că poartă pe scenă diamante de sute de mii de franci, primite în dar, de la amicii ei de altădată.

— Fă ca celelalte actrițe; arată-te în scenă cu diamante și bijuterii falșe. N'are să le recunoască nimeni.

— Știu, răspunse actrița surâzând. Dar diamantele falșe ar trebui să le cumpăr *eu!*...

Portrete Romane

Sula

139-78 a. Chr.

Italia a manifestat totdeauna preferință pentru regimul dictatorial. Sula și Cesar, Antoniu și Octavian, apoi obscurii tirani medievali; iată atâția predecesori ai dictatorului de astăzi al Italiei. Mussolini continuă de fapt, prin dictatura sa, o tradiție națională. După cum vechea Italie n'a înțeles regimul libertăților creat de Elada, tot astfel și Italia modernă respinge genialele cuceriri ale democrației franceze, glorioasa continuatoare, în lumea modernă, a democrației ateniene. De altfel, Mussolini este conștient că e un continuator al lui Sula și al lui Cesar cu cari adesea se compară.

Să căutăm să reînviem, din cenușa trecutului, enigmatica și formidabila figură a primului mare dictator al Italiei, a lui Lucius Cornelius Sula. Născut din ilustra familie patriciană a Corneliilor, el aparținea uneia din acele familii nobile decăzute, care — neputându-se adapta nouilor condiții ale unei societăți mercantilizate — nu se mai îmbogățesc și deci se ruinează din cauza creșterii numerarului și a scumpetei crescânde a vieții, căzând în cele din urmă în sărăcie și obscuritate. Totuși, Sula a rămas un aristocrat, atât prin temperamentul înăscut, cât și prin educația rafinată, ce o primise. Chiar în mijlocul acelei lumi interlope de comediani și prostituate, unde și-a plimbat tinerețea sa miseră, el și-a păstrat alurele de cultură și de viciu ale clasei sale. Se putea ușor ghici, chiar de atunci, ura care clocotea în sufletul său împotriva oamenilor banului, acei norocoși parveniți ai plebei, care, prin luxul și fastul lor, îl eclipsau pe dânsul, vlăstarul miser al vechei nobilimi. Totuși, orgoliosul senior n'a stat la îndoială să cucerească, prin farmecul tinereței sale, dragostea grecoaicei Nicopolis, o prostituată ordinară, dar foarte bogată, care la moartea ei i-a testat întreaga avere. Grație acestei averi, a putut el pătrunde în viața publică, deși la o vârstă cam târzie, 34 de ani în loc de 28, vârsta normală.

Frumos, viguros, cu ochi pătrunzători, care aruncau fulgere, când se înfuria, Sula impunea respect în momente de liniște și teroare, în clipe de furie. Caracterul său se poate defini prin două cuvinte: era un sibarit orgolios. El nu este nici ambițiosul care își încordează toate forțele spre a ajunge la putere, ca August și nici omul de geniu, preocupat de planuri uriașe, ca Cesar. Sula era un voluptuos, doritor de a gusta toate plăcerile lumești, intelectuale și materiale. El iubea cărțile, — a fost el însuși autor, scriind memoriile vieții sale, astăzi perdute, — vinul și mai ales femeia.

Tinerețea și-a petrecut-o în mijlocul prostituatelor, iar când a ajuns stăpânul Romei tot în mijlocul lor se simțea el mai bine. Când umbrele nopței acopereau Roma, sunetele de flaut și de harfă începeau să răsune în palatul, din care plecau decretele de viață și de moarte; fața severă a dictatorului se însenina și lăsând grija treburilor publice, ca și orgoliul de mare senior, își petrecea nopțile în uriașe bachanale, în mijlocul curtizanelor și al dansatoarelor, fără însă a-și perde vigoarea minței și a trupului.

S'a căsătorit nu mai puțin decât de cinci ori, schimbând femeile cu ușurința cu care se schimbă o haină.

De altfel toată societatea aristocratică a timpului era conruptă. Proverbul spunea că „femeile nu numără anii după consuli, ci după numărul bărbaților", adică schimbă în fiecare an bărbatul.

Sula nu s'a aruncat cu bună știință în vâltoarea luptelor politice, nu avea nici ambiții de satisfăcut și nici planuri de realizat. Când a avut banii necesari, a intrat în viața publică, pentrucă toți cei din clasa sa făceau la fel. Războiul civil l-a început fiind provocat de Marius, care voia să-i ia direcția războiului contra lui Mithridate, căci spera să adune o avere mare în Orient.

Era fără scrupul când era vorba de interesul său, mai ales de interesul său material, căci banii puteau să-i procure plăcerile sensuale, de care a fost totdeauna ahtiat. Cumpără pretura cu bani și încă în mod atât de deschis că Cesar i-a spus: „Cu drept cuvânt zici că puterea e a ta, căci ai cumpărat-o". Işi scoate paguba ca propretor și mai rămâne încă cu un câștig însemnat. Ajuns dictator, el își ia partea leului din imensa pradă a învinșilor proscriși. Ca om practic, Sula nu s'a mulțumit numai cu gloria puterii, ci a avut grija ca triumful său să-i aducă și o avere colosală.

Egoistul fără scrupul era dublat și de un om fără inimă. Era fără milă cu adversarul învins. A prefăcut Atena, trecută din partea lui Mithridate, într'o bae de sânge; și sângele curgea în șiroae din *agora* până la periferia orașului. A adunat 6000 de Samniți prizonieri, i-a închis în circ și a ordonat să fie cu toții măcelăriți; și cum strigătele nenorociților căsăpiți au speriat pe senatorii, adunați într'un templu din vecinătatea circului, Sula, cu cel mai perfect sânge rece, i-a îndemnat să nu-și întrerupă discursul, pentru câțiva rebeli pedepsiți de dânsul.

După ce a cucerit Praeneste, unde fiul lui Marius rezistase timp îndelungat, a poruncit soldaților să adune pe toți locuitorii orașului, vreo 12000, și să-i măcelărească pe toți în piața publică, iar el privea măcelul cu impasibilitatea unui zeu al morții.

Sula era un general de talent, avea o energie neînfrântă, o voință de fer, care urmărea, deasupra tuturor obstacolelor, ținta propusă, și era înzestrat cu o iscusință dusă până la viclenie. De aceia contimporanii spuneau că în Sula se ascunde un leu și o vulpe, — și că vulpea e mai primejdioasă chiar decât leul.

Și-a început cariera militaro-politică sub auspicii din cele mai favorabile. Simplu questor și locotenent al lui Marius, determină sfârșitul răsboiului numidic, făcând prizonier pe Iughurta. Steaua norocului său a fost în continuă ascensiune.

In războiul contra Italienilor, răsculați pentru dobândirea drepturilor de cetățenie, s'a arătat general de mare valoare. A știut să se facă adorat de armată, lăsând pe inamicul învins la voia poftelor soldățești. De aceea, atunci când plebea Romei i-a luat conducerea războiului din Orient, spre a o da lui Marius, armata n'a rezistat la ordinul său să calce incinta sacră a Pomoeriumului și să intre înarmată în Roma. Acest marș al lui Sula asupra Romei este o dată nefastă în istoria Republicei. Pentru prima oară armata intervine în luptele civile și astfel se deschide generalilor drumul spre putere, până când unul din ei va pune lespede de mormânt republicei îngropate.

(Continuare în pagina a 6-a)

Victorios la Roma, Sula pleacă în Orient, unde Mithridate, regele Pontului, reuşise să cucerească Asia şi Grecia. Archelaus, general distins, se afla în Grecia în fruntea unei armate pontice de o sută de mii de oameni. Cu armată de trei ori mai mică, Sula cucereşte Atena şi, la Cheronea şi Orchomenos, distruge armata lui Archelaus. Insă reacţiunea fusese isgonită din Roma şi democraţia trimise o armată în Orient împotriva lui Sula. Profitând deci de victoriile sale, el încheie cu Mithridate o pace bazată pe statul quo ante şi se întoarce împotriva adversarului intern. După doi ani de lupte înverşunate, Roma şi Italia întreagă ajung în deplina putere a lui Sula.

Acum începe opera sa politică. El făcu să fie numit dictator şi primul său act fu distrugerea partidului democrat. Imitând exemplul ultimelor convulsiuni ale cetăţilor greceşti în decadenţă, el inaugurează la Roma regimul nefast al proscripţiilor, adică scoaterea din lege, în mod oficial, dar fără nici o judecată, a adversarului. Furia sa a lovit pe oricine a ofensat, în vreun chip oarecare, interesele şi prejudecăţile partidului conservator, precum şi pe capitalişti, împotriva cărora nutrea vechea ură a nobilului sărăcit. Cinci mii de cetăţeni şi trei mii de cavaleri (adică capitalişti) fură omorâţi, pe baza simplei înscrieri a numelui lor în listele de proscripţie. Familiile lor fură sărăcite prin confiscarea averilor, iar urmaşii lor fură declaraţi decăzuţi din toate drepturile politice.

In acest imens măcel, urile particulare şi lăcomia de bani găsiră lesnicioase ocazii de satisfacere. Mulţi fură puşi pe liste numai pentruca partizanii lui Sula să se poată îmbogăţi cu averile lor, căci vai de acel care ar fi îndrăznit să concureze pe un sulanian la licitaţia publică.

Se povesteşte că un cetăţean, care nici nu făcea politică, văzându-şi numele pe listă a exclamat: „Vai mie, vila mea din Albanum m'a pierdut !“ S'au format atunci multe averi scandaloase, ridicate pe asasinat. Nici morţii nu fură cruţaţi. Mormântul lui Marius, salvatorul Romei de invazia Cimbrilor şi Teutonilor, fu deschis şi oasele sale aruncate în vânt.

Din Roma setea de răzbunare a sângerosului tiran s'a revărsat asupra Italienilor, care erau partizanii democraţiei, apărătoarea drepturilor lor recente. Etruria şi mai ales Samnium fură prefăcute în pustietăţi, căci vechii proprietari, mici agricultori legaţi de pământ, fură deposedaţi în favoarea celor o sută de mii de veterani ai lui Sula, care, — neobicinuiţi cu munca grea a ţarinei—vindeau pământurile marilor seniori şi, odată banii cheltuiţi, mergeau să îngroaşe, împreună cu foştii proprietari izgoniţi, rândurile proletariatului fără subzistenţă, adică rândurile viitoarelor revolte.

In vreme ce sângele curgea la Roma şi mizeria triumfa în Italia, Sula trona ca un zeu atotputernic. Cele mai înalte personagii veneau să salute umil pe arbitrul vieţii şi al morţii. Vlăstarii celor mai ilustre familii se îngrămădeau în atriumul palatului său, cele mai frumoase femei din aristocraţia romană îşi disputau favorurile sale. Cu drept cuvânt putea să-şi zică Felix şi favorit al zeilor.

Opera de răzbunare terminată, Sula a trecut la al doilea punct al programului său politic, restaurarea vechei republici oligarhice. In acest scop, a micşorat cu totul puterea tribunilor şi a suprimat dreptul lor de iniţiativă legislativă, aşa că aceşti conducători fireşti ai poporului sunt reduşi la un rol neînsemnat, tribunalul ajungând astfel o umbră fără viaţă („imago sine re“). In acelaş timp senatul recăpătă vechea atotputernicie, din vremea războaielor punice.

Pentru a mărgini poftele generalilor sau ale ambiţioşilor din aristocraţie, ispitiţi a unelti cu poporul spre a pune mâna pe putere, el a căutat să întroneze legalitatea cea mai desăvârşită, adică cea mai nestânjenită exercitare a puterii de către senat, acest corp reprezentativ al aristocraţiei. Se interzice generalilor să facă războae din proprie iniţiativă, consulatul nu se putea cere din nou decât după un interval de zece ani, se asigură independenţa senatului prin recrutarea sa automată, căci toţi foştii questori, al căror număr fu dublat, după anul de magistratură deveneau senatori, şi astfel se exclude intervenţia arbitrară a censorilor, care până atunci complectau senatul. Partidul capitalist al cavalerilor, — sărăcit prin confiscări şi deposedat de dreptul de a judeca el, prin comisiuni alese din sânul său, pe toţi cetăţenii şi chiar pe senatori, — pier de mare influenţă pe care dela Caius Grachus o exercitase în statul roman.

Se putea restabili printr'o lovitură puterea senatului, dar cum i se puteau însufla virtuţile necesare, ca să se poată folosi bine de purtarea sa? Cum să redai acestei nobilimi epuizate, acestei coterii de juisori, spiritul politic, virtutea prestigiul? Vechea aristocraţie patriciană, agricolă şi războinică, austeră şi demnă, dispăruse. O nouă nobilime, patriciano-plebeiană, de bogătaşi trăind în lux fabulos, în vecinică căutare de plăceri şi de afaceri aducătoare de bogăţii, îi luase locul.

Dar, din toate cauzele, care loveau de moarte opera realizată pe grămezi de cadavre, cea mai decisivă a fost contrastul flagrant dintre scop şi mijloc. Sula voise să restabilească legalitatea şi a ucis, prin propriul său exemplu, ce mai rămăsese din ea. El vroise să ridice senatul, reprezentantul puterii civile, şi a inaugurat domnia soldatescei şi a despotismului militar, care au făcut inevitabilă soluţia monarchică. Cenuşa lui Sula nu se va fi răcit bine, şi edificiul sulanian va începe să trosnească, pentruca după zece ani să nu mai rămâie nici urmă dintr'însul. Sula a oferit istoriei un strălucit exemplu al imposibilităţii de a merge împotriva vremii.

Ultimul act al vieţii sale a deşteptat uimirea generală. Omul care avea duşmani de moarte în fiecare stradă din Roma şi în fiecare oraş din Italia, renunţă la orice putere publică. Ştia că monstrul popular este înlănţuit, se baza pe teroarea numelui său şi pe cei o sută de mii de veterani credincioşi, răspândiţi în toate colţurile Italiei, aşa că putea să-şi ofere plăcerea rară de a fi totodată simplu particular şi stăpân absolut.

Când în anul 79, s'a urcat la tribuna din Forum, şi a anunţat că renunţă la dictatură, invitând pe orice cetăţean să vorbească, dacă are a-i cere socoteală, conform vechiului obiceiu, nimeni nu răspunse. Lumea din Forum privea uimită, cum temutul dictator concediă suita şi lictorii şi se întoarse acasă, pe jos, ca simplu particular, în mijlocul acelei mulţimi, care cu câţiva ani înainte îi arsese casa. Desigur că în clipa aceea clocotea în pieptul acestui orgolios senior bucuria de a putea arăta, şi în acest mod, dispreţul său plebei, redusă la neputinţă de dânsul.

A trăit încă un an, pe ţărmurile albastre ale frumosului golf dela Puteoli (lângă Neapole), consumând în orgii uriaşe imensa sa avere.

FILIP HOROVITZ

Casa lui Ghidale

Anecdotă versificată —

Natan Brüll — depou de brânză
Şi samsar de marfă 'n rate —
Lui Ghidale vrea să-i vânză
O căsuţă, o cetate...

Şi-i vorbeşte astfel: — Dragă,
Dacă iei căsuţa asta
Zici merci, o viaţă 'ntreagă:
Tu, copiii şi nevasta.

Are-un şir de opt fereste
Şi-un etaj — o fericire!
Nici nu ştii ce casă este
Şi apoi ce chilipir e!

Când o vezi de jos din vale,
Cu „ciubucuri“ şi arcade, —
Zici în sinea ta, Ghidale :
„Vai ce casă cum-se-cade!“

E-un castel! O fortăreaţă!
Ce să-ţi spui? E o splendoare!
Are-un parc şi drept în faţă
Curge-o apă curgătoare.

Vrei să faci o baie, vara?
Intri 'n apă ca mireasa
Şi te zbengui până seara...
Uite apa, uite casa!

Poţi să-ţi speli şi rufe 'n voe
Cum cobori puţin terasa
N'ai de albie nevoe.
Uite apa, uite casa!

Imbrăcată 'n fustă strîmtă,
Blima proprietăreasa
Cât de bine-o să se simtă.
Uite apa, uite casa !

Ce să mergi la băi de mare,
La Slănic sau la Pucioasa,
Când ai apa la picioare?
Uite apa, uite casa!

Vrei un peşte viu, ca hrană?
Pleci cu undiţa sau plasa
Şi te 'ntorci cu crap şi mreană
Uite apa, uite casa!

Vrei ca să stropeşti grădina?
Trage-o ţeavă jupâneasa
Sau chiar tanti Carolina.
Uite apa, uite casa!

S'a aprins — Doamne fereşte! —
Coşul, soba, patul, masa..
Cine focu-l potoleşte ?
Uite apa, uite casa!

— Dragă Natan, toate-s bune;
Doar un punct mă canoneşte.
Care-i punctul (haide spune),
Unde te nelinişteşte?

— Dacă vine apa mare
Şi-mi îneacă 'n plin terasa ?
— E-he-hei! Ce depărtare !
Unde-i apa, şi-unde-i casa?

ION PRIBEAGU

Dicţionarul anecdotelor celebre

Inscripţii pe morminte.

Epitaful unei femei limbute : „Aici zace Doamna B. La 10 August 1764 a tăcut“,

(Sterne)

Epitaf plătit. — Un preot din Langres, a lăsat o sută de taleri celui ce-i va scrie epitaful. Un glumeţ i-a improvizat acest epitaf : „Aici zace un distins personaj ce se trăgea dintr'o familie ilustră şi care era plin de virtuţi ; n'a înşelat pe nimeni şi a fost toată viata un înţelept... Mai mult nu pot spune. Ar însemna să mint prea mult pentru o sută de taleri„.

Epitaful nevestii unui sculptor de morminte : „Aici zace Jeane Faber, soţia lui Jean Faber, sculptor de morminte. Monumentul acesta a fost ridicat de către bărbatul ei, ca un omagiu adus memoriei sale şi ca o dovadă de felul cum ştie el să lucreze. Mormânt şi monument în acelaş stil : 1200 franci“

(Le Bonheur du Jour)

Pe lespedea mormântului unei femei ce fusese cam artăgoasă în viaţă se putea ceti următoarea mărturisire îndurerată a soţului văduv:

„Lacrimile mele n'o vor putea învia niciodată; de-aceia plâng“

Militărie

Mareşalul de Castelane, a cărui originalitate devenise proverbială, avea obiceiul să întrebe pe toţi ofiţerii asupra originii şi legăturilor familiare:

— Ce e tatăl dumitale? Ce e mama dumitale? Ce e sora dumitale?... etc....

Intr'o zi, câţiva ofiţeri inferiori, voind să-şi bată joc de această manie a mareşalului, s'au înţeles să dea cu toţii acelaş răspuns:

— Tatăl meu e cizmar, mama e spălătoreasă, iar sora-mea e... cam uşurică...

Duminică, la instrucţia din piaţa Bellecour, mareşalul — după ce primise de vre-o trei ori acest răspuns — se mai adresă unui ofiţer:

— Ce e tatăl dumitale?
— Cizmar.
— Şi mama dumitale?
— Spălătoreasă.
— A! de ajuns! — zise mareşalul te cunosc acuma: sora dumitale e cam uşurică! — iar dumneata... ai să te duci să păzeşti închisoarea timp de cincisprezece zile!...

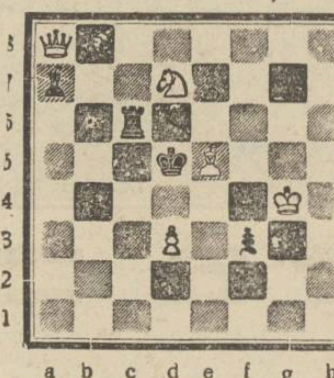
(Dict. Encycl. d'anecd.)

Cronica Şahului

PROBLEMA No. 44

de **Dr. Alfred Roth**, Jibert.
(inedită)

Negru (5 figuri)
Rd5, Tc6, Na7, Pé7 şi f3.

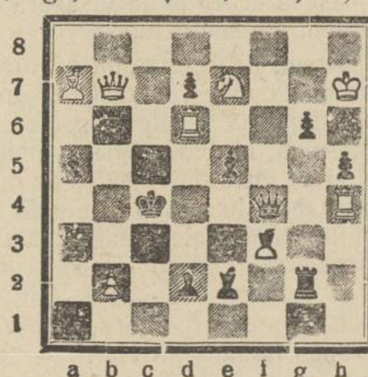

Alb (5 figuri)
Rg4, Da8, Cd7, Né5, Pd3
Alb joacă şi face mat în 3 mutări

PROBLEMA No. 45

de **A. F. Ianovcic**, Iaşi.
(inedită)
Dedicată d-lui Iosif Mendelssohn.

Negru (10 figuri)
Rc4, Df4, Tg2, Nd2 şi é2, Pa5, d7, é2, g6 şi h5

Alb (8 figuri)
Rh7, Db7, Td6 şi h4, Cé7, Na7 şi f3, Pb2
Alb joacă şi face mat în 2 mutări

PARTIDA No. 23

Jucată la concursul internaţional de şah din Kecskemet în Iulie 1927.

Alb : **A. Nimzovici** ; *Negru* : **L. Steiner**

Partidă spaniolă

1. é2—é4, é7—é5; 2. Cg1—f3, Cb8—c6; 3. Cb1—c3, Cg8—f6; 4. Nf1—b5, d7—d6; 5. d2—d4, Nc8—d7; 6. Nb5×c6, Nd7×c6; 7. Dd1—d3, Cf6—d7; Această mutare e bună numai după Né7; acuma negru are dificultăţi mari; 8. Nc1—é3!, é5×d4; 9. Né3×d4, f7—f6; ceva mai bine ar fi fost Cf6 sau Né7; dar şi în acest caz alb stă mai bine. 10. Cf3—h4, Cd7—c5; 11. Dd3—é2, Dd8—d7; 12. Ch4—f5, Cc5—é6; 13. 0—0, b7—b6; 14. a2—a4, îndreptată împotriva eventualei rocade mari a adversarului, 14..., a7—a5; 15. Cc3—d5, Cé6×d4; 16. Cf5×d4, Nc6—b7; 17. Cd4—é6! Ta8—c8; 18. Dé2—h5+, g7—g6; la Df7 urmează Cé6×c7+! 19. Cd5×f6+, Ré8—f7; 20. Cf6×d7, g6×h5; 21. Cd7×f8 şi negrul cedează.

ŞTIRI

La concursul internaţional de şah pe echipe care s'a ţinut la Londra şi la care au participat 16 naţiuni, rezultatul a fost 1. Ungaria 40 de puncte, 2. Danemarca 38 jum., 3. Anglia 36 jum. 4. Olanda 35, 5. Cehoslovacia 34 jum., 6. Germania 34, 7. Austria 34, 8. Elveţia 32, 9. Jugoslavia 30, 10. Italia 28 jum., 11. Suedia 28, 12. Argentina 27, 13. Franţa 24 jum., 14. Belgia 21 jum., 15. Finlanda 21 jum., 16. Spania 14 jum.

Dintre jucători au eşit cei mai bine Sir G. A. Thomas (Anglia), S. Maroczy (Ungaria) şi E. Gruenfeld (Austria) cari n'au pierdut nici o partidă, apoi cu foarte multe partide câştigate: Norman-Hansen (Danemarca), R. Reti (Cehoslovacia) şi M. Euwe (Olanda). Toţi aceştia au primit premii speciale.

In concursul de şah organizat la Magdeburg de către Federaţia germană de şah rezultatul a fost: Premiul întâi Spielmann cu 11 puncte, premiul 2-lea Bogoljubov cu 10 jum., premiile 3-lea şi al 4-lea au fost împărţite între v. Holzhausen şi List cu câte 8 jum., premiile 5-lea şi al 6-lea s'au împărţit între Ahues şi Saemisch cu câte 7 jum., premiile 7-lea şi al 8-lea s'au împărţit între Brinckmann şi Preusse cu câte 7. Urmează apoi: Machate cu 6, Hilse şi Schoenmann cu câte 5, Leonhardt cu 4, Schmitt cu 2 şi L'Hermet cu 1 jum.

Concursul pentru campionatul Suediei s'a terminat cu victoria a doi maeştri: Stolz şi Stahlberg cu câte 7 jum. puncte urmaţi de Kinnmark şi Petterson cu câte 5 jum.

Concursul pentru campionatul Spaniei s'a sfârşit cu victoria fostului campion Golmayo cu 7 puncte urmat de Marin şi Juncosa cu câte 6.

BIBLIOGRAFIE

Am primit la Redacţie „Revista de Şah“ an. III No. 7 care apare la Iaşi sub direcţia d-lui Mihail Sadoveanu.

Acest număr cuprinde o bogată colecţie de partide, ştiri, schiţe cum şi numeroase probleme între cari cele primite pentru concursul internaţional organizat de Revista de Şah“.

CORESPONDENŢA

Bacău — H. R. — Vă recomandăm „Lehrbuch des Schachspiels“ şi „Schachaufgaben“ de Jean Dufresne apărute în „Universal-Bibliothek“-(Reclam) sub numerele 1411-1415 şi 1509-1510 A.

Loco — F. S. — Se va publica. Mai trimeteţi.

Huşi — Ing. G. — Adresa „Revistei de Şah“ este: Iaşi, str. Arcu No. 3.

Iaşi — N. I. — Se va publica. — I. G. — Problema în 5 mutări (Rf1, Rh3) nepublicabilă. Problema în 2 mutări (Rc3, Ré4) se va publica. — P. L. — Problemele (Ra8, Ra6) în 4 mutări şi (Ra1, Ra8) în 5 mutări sunt nepublicabile. Prima e slabă iar a doua insolubilă. Problema (Rb7, Ré6) se va publica.

Ştefăneşti — C. I. — Problema în 2 mutări (Ré2, Rd5) incorectă.

P. I. NEGREANU
CAMIL SENECA

Citiţi, cu toţi azi
LECTURA No. 134:
Floarea literaturilor străine
E. T. A. HOFFMANN
— GENIALUL NUVELIST FANTASTIC —
MASCA PALIDA
Emoţionantă analiză a unei caz de nevroză etc.
Lei 5.— Scrierea complectă la chioşcari şi librari.

CURIOZITĂŢI

Cei mai bătrâni copaci din lume

Cel mai vechi martor al timpurilor de odinioară este —după Arnhold şi P. Richards—liliacul uriaş din Teneriffa, care se crede că există acolo de peste trei mii de ani. Pe vremea aceia domnea în Egipt Ramses al II-lea, a cărui mumie se află de mult în muzeul din Cairo, pe câtă vreme liliacul uriaş, contimporan cu dânsul, trăeşte şi astăzi.

Astfel de arbori seculari se mai găsesc şi în insulele Madera şi Canare şi câteva exemplare izolate în parcul Yellowstone din Statele-Unite— şi numai când încep să putrezească şi devin un pericol pentru trecător, administraţia dă ordin să fie tăiaţi. Tăiatul lor durează câteva săptămâni. Şi ca să se vadă ce muncă grea necesită tăierea unor astfel de copaci, e suficient să amintim că pe trunchiul tăiat dela rădăcină al unui liliac secular (un „Old Hercules“ din Sierra Nevada) au încăput toţi caii unui regiment american.

Icod de los Vinos se numeşte orăşelul din insulele Canare unde se găseşte şi astăzi un astfel de liliac uriaş, care trece drept cel mai mare copac din lume. Acest copac conţine un suc roşu care era întrebuinţat pe vremuri de locuitori ca leac împotriva diferitelor boale.

Ce n'ar putea să povestească acest copac bătrân !... dar colosul trece de trei mii de ani....

O mulţime de legende circulă în legătură cu aceşti coloşi.

Astfel, în Materije, aproape de Cairo, se spune că sub „sicomorul sfintei Maria“ ar fi poposit odinioară Maria şi Iosif când au fugit din Egipt. Aici s'au crezut în siguranţă: Maria a descălecat de pe asin şi a prins să-şi alăpteze pruncul. Deodată însă, se auzi tropot de cai în depărtare. Erau zbirii lui Irod care-i urmăreau. Maria s'a ascuns numaidecât într'o scorbură a copacului şi Dumnezeu trimise un paianjen uriaş care acoperi repede cu o pânză deasă scorbura copacului—şi astfel a scăpat Maria de urmăritorii ei.

Sicomorul acesta a fost venerat din generaţie în generaţie, până în zilele noastre. A fost sădit din nou acum 1672 de ani, după ce trăise mai înainte 1665 de ani. Rădăcina lui e mereu ciopârţită de credincioşi. Coroana e foarte rău întreţinută. Grădina în care se află copacul e udată dintr'un rezervor alimentat de Nil. Creştinii beau apa cu care e udat sicomorul sfânt...

Mai bătrân decât acest arbore „creştin“, este Sirimaha Bodhin Wahanse, arborele sfânt al budiştilor. Se află în Anuradhapura, odinioară cel mai strălucit oraş din Ceylon, iar astăzi o ruină acoperită de arbori seculari. Acest copac sfânt a crescut din rădăcina lui Buddh Gaya, arborele sfânt al budiştilor, care se află între Benares şi Calcuta, şi care a fost plantat acolo cu 245 de ani înainte de Christos, de către regele Dewananpiya Tissa. E cel mai vechi copac istoric din lume. E un descendent al arborelui cunoştinţii din care spune că s'a născut budismul. Frunzele lui cad, după legendă, în fiecare an, în ziua morţii lui Buda, iar a doua zi apar din nou.

In fiecare an, în ziua morţii lui Buda, regele, sfetnicii şi autorităţile se adună în jurul arborelui, îl stropesc cu lapte şi adună frunzele căzute.

La Ceylon vin şi astăzi peregrini, din tot cuprinsul imperiului budist, ca să vadă resturile sfinte ale acestui copac.

Indienii au convingerea că dacă rădăcina lui ar fi sănătoasă, „arborele adevăratului mântuitor al conştiinţei“ ar creşte din nou, ar reînverzi şi coroana lui ar acoperi întreg pământul....

BIBLIOGRAFIE

Victor Godeanu : „Convenţia colectivă relativă la condiţiile muncii“. Edit. „Adevărul“, 1927.

Barbu Lăzăreanu: „Umorul lui Hasdeu“, Editura „Adevĕrul“, Lei 80.

Ion Stiriopol: „Parter japonez“, versuri, edit. tipogr. Markus, Timişoara.

In primele zile ale lui Septembrie vor apare zilnic
Bilete de Papagal
cea mai mică foaie cotidiană posibilă scrisă de
Tudor Arghezi
şi câţiva camarazi.
Preţul unui exemplar : 2 lei.
Abonamente lunare (30 de numere) 60 lei.
In provincie nu se trimite foaia decât depozitarilor care o vor cere. Retúre nu se primesc.
Corespondenţa se va adresa provizoriu *„Bilete de Papagal“, Bucureşti.*
Toată corespondenţa, cereri de foi, abonamente, etc. se vor trimite pe adresa „Bilete de papagal“, Tip. Cartea Medicală, Bd. Elisabeta No. 5 (Palatul Eforiei), Bucureşti.

NOU No. 81 NOU
VIAŢA ŞI FILOZOFIA LUI SPINOZA
De Dr. YGREC
A APARUT ÎN
Biblioteca „DIMINEAŢA“
La librari şi chioşcarii de ziare
PREŢUL 6 LEI

CĂRȚI ȘI REVISTE

O dramă de moravuri

D-l George Magheru intenționează să scrie, subt titlul general „Latinii la Dunăre", un ciclu dramatic în scop de a zugrăvi moravurile românești contemporane.

In genere, sarcina atât a romancierului cât și a dramaturgului român este anevoioasă. Căci n'are, literalmente, cu ce lucra. Am avut adeseori prilejul să o repet. Mediul românesc, care oferă (și poate mai ales oferea excelente tipuri de comedie, este în schimb sărac în modele pentru literatura gravă.

Putem spune că singurul roman autentic scris în românește îl alcătuesc „Momentele" lui Caragiale, dacă le luăm, nu pentru partea lor humoristică, ci, în ansamblu, pentru *psihologia Românului* care se degajează din ele.

Din lectura tuturor acestor scurte schițe, răsare un personaj principal: *Românul*, adică, mai precis, Românul cel dinainte de războiu. El poate fi definit un erou al vieței ușoare. Poetul Topârceanu spunea odată că nu există lectură mai stenică și mai liniștitoare decât aceea a „Momentelor", unde nimeni nu-și pune probleme chinuitoare, unde nimeni nu urăște cu patimă nici nu iubește cu desnădejde, unde, pentru toată lumea viața, inclusiv leafa. curge, curge monoton și jovial, unde probelma consequenței și a fidelității față de principii nu vine să otrăvească și să submineze pacinica existență a cetățenilor.

După războiu, lucrurile au început, parcă, să se schimbe. Un critic român spunea că în momentul acesta ne pregătim a trece dela faza Caragiale la faza Balzac. Societatea noastră începe, poate, să se populeze cu eroi mai mult sau mai puțin balzacieni, oameni cu personalitate conturată. Noi, până acum, putem zice că n'am avut nici monștri, nici apostoli. De acum înainte însă, nu se poate ca ei să nu înceapă să apară. Condițiile vieții s'au îngreuiat. Nu mai trăim în falansterul felice al bugetivorilor dinainte de războiu. Omul trebue să se agite mult ca să-și câștige un loc subt soare.

Bine-înțeles, există ceva care multă vreme ne va lipsi, și anume: *tradiția*.

Este absurd să lupți pentru tradiție. Dar este indispensabil să fi avut deja una. Este absurd să proclamăm că trebue să ne făurim o tradiție; tradiția se face singură, c'om vrea sau nu. Ceia ce-i însă profund regretabil e că nu avem încă una utilizabilă.

Iată pentru ce îi lipsește Românului acel simț al gravității intime, acel dar de a lua în serios lucrurile într'adevăr serioase, și nu numai pe cele oficiale.

* * *

In asemenea împrejurări, sociale, și cu astfel de modele literare, începe poate putința pentru romancier și dramaturg de a zugrăvi ceva din societatea românească.

Tudor Ardeleanu — piesa d-lui Magheru — atacă un aspect interesant al psihologiei noastre naționale. Este instabilitatea mentală. Tudor este un om absolut curat moralmente, și talentat esteticește. Dar trebuia să păstreze ceva din vechiul ideal caragialesc: este și el „imparțial ca Românul". In speță, lucrul se traduce prin sincera oscilație între crezuri politice diferite. Tudor Ardeleanu trece de la tradiționalism la socialism, și vice versa cu o ușurință caracteristică firei noastre. Tudor e profund cinstit, și-i sincer în momentul când se convertește. Dar... se convertește cam des. Și în aceasta, e real, și veridic. Ii putem reproșa tonul cam doctoral și cam factice al vorbirei sale. Autorul spune, în prefață: „Tudor vorbește pasionat, dar nu declamă". Totuș, Tudor declamă... Și-i poate tocmai un semn că autorul are talent... Căci Tudor, în realitatea reală, *trebue* să declame. Trebue să fie puțin artificial. Nu poate să aibă acea „aisance" estetică în gesturi și atitudini pe care o are cetățeanul unui stat cu o puternică tradiție de civilizație anterioară. Așa că, aci, personajul d-lui Magheru are dreptate împotriva d-lui Magheru.

Un alt personaj principal al piesei este Agnes Sekeli, Unguroaică de origină, de profesiune femee frumoasă, plină de pasiune și de arivism. Il iubește poate pe Tudor, dar mai ales se servește de el ca să-și împlinească setea ei de succes. In momentul când instrumentul se strică, atunci când Tudor, sdruncinat de lupte lăuntrice, își pierde echilibrul sufletesc și cade pradă unei incurabile boli nervoase, — Agnes îl părăsește fără ezitare.

Agnes, ea, este un personaj pur-balzacian. Și este iarăși un merit al autorului de a-i fi dat o proveniență exotică. In România, nu avem încă monștri.

Iată pentru ce personajii ca acele ale numeroșilor politicieni din piesă sunt cam șterse. Vreau să spun: nu se disting bine unul de celelalte. Toți sunt cam la fel. Nici înger, nici diavol; nici monștri de cinism, nici apostoli sociali; într'un cuvânt: „imparțiali ca Românul", și, cum spunea Cațavencu, cu toții „mai mult sau mai puțin onești".

* * *

Piesa d-lui Magheru are desigur oarecari cusururi, mai ales cusururi de detaliu. Tonul dialogului este de o vioiciune puțin forțată și tiradele cam descusute. Se simte preocuparea frazei rare, fie când autorul vrea să emită o cugetare filozofică, fie când vrea a reliefa prin pitoresc de vocabular psihologia personagiilor.

Dar acestea-s amănunte și imperfecții pur technice—deci eminamente îndreptabile. Pe noi ne interesează viziunea de ansamblu pe care autorul o are asupra laboratorului de suflete al societății românești. Și — trebue să o recunoaștem — în această privință, lucrarea d-lui Magheru, prima dintr'un ciclu care pare să fie destul de lung, oferă cele mai optimiste promisiuni.

D. I. SUCHIANU

P. S. *Tudor Ardeleanu*, dramă în 4 acte, edit. Cultura Națională

PALUEL-MARMONT: Fille du Sud

Spira, o tânără păstoriță marocană își părăsește într'o bună zi turma de capre ca să-l urmeze pe negrul Ascagni. Acesta o duce la Marrapech unde o vinde unui șerif foarte bogat.

Spira învață să danseze și prin frumusețea ei îl face pe fiul șerifului să-și piardă capul.

Acuma ar putea să fie și ea fericită dacă bătrânul șerif n'ar căuta cu o diabolică stăruință să o câștige pentru el.

Rivalitatea aceasta primejdioasă o face pe Spira să fugă. Ea nu vrea să aparțină decât iubitului ei. Mizeria o silește însă să se prostitueze.

Din nefericire iubitul o regăsește după câtăva vreme, dar aflând de schimbarea care a trebuit să intervină în viața ei, o izgonește.

Desperată, Spira vrea mai întâi să se omoare, dar renunță în cele din urmă la acest gând și se înapoiază la turma ei de capre....

Romanul lui Paluel-Marmont e destul de naiv conceput, dar e scris cu talent. Autorul fiind un fin cunoscător al frumoaselor priveliști marocane, descripțiile sale sunt pline de culoare și de viață.

Amintirile lui Frank Harris

Autobiografia cunoscutului scriitor englez Frank Harris— apărută de curând într'o bună traducere germană — aruncă o edificatoare lumină asupra mentalității care stăpânește în cultura engleză contimporană.

Frank Harris este una din cele mai discutate figuri în literatura engleză. Spirit de frondeur indezirabil și neînduplecat adversar al prejudecăților sociale, el a rămas până azi solitar în Anglia, țară a tradițiilor prin excelență. Foarte apreciat pe continent, mai ales datorită campaniei sale curagioase pentru Oscar Wilde al cărui apărător și biograf a fost, Anglia ezită încă să-i acorde—unanimă—meritata recunoștință, tocmai pentru că vede în el un luptător nu atât *pentru* ideile noui, cât *împotriva* celor mai vechi și îndatinate.

Ca oglindă literară a acelei lupte împotriva unei societăți întregi care a fost viața lui Frank Harvis și, implicit, ca o valoroasă contribuție la cunoașterea spiritului englez, autobiografia aceasta va ocupa—fără îndoială— un loc de frunte în literatura de memorii. Dar ea pune în acelaș timp și o altă problemă. Coborât dintr'o bogată familie burgheză, Harris este totuși opozitionist și nemulțumit încă din anii copilăriei. Abia ajuns la oarecare maturitate, el părăsește casa părintească cu care nu mai înțelege să aibă legături, nici sufletești, nici materiale. Ca lucrător de rând, subtilul intelectual e silit să-și câștige pâinea zilnică până ce scrisul lui inciziv și necrutător îi asigură, în sfârșit, o existență mai demnă. Veșnic luptă cu autoritățile culturii oficiale, el nu se mulțumește totuși cu o acțiune negativă. Militând pentru talentele tinere și independente care părăsesc calea bătută de generațiile anterioare, ajutându-le să parvină și să se impună, Harris a fost din potrivă un prețios element de progres și renovare în cultura engleză, amenință mai mult decât oricare alta de primejdia anchilozării.

Astfel un fiu de burghezi tradiționaliști și conservatori devine din îndemnul propriei sale conștiințe un revoltat, cel puțin în domeniul cultural, confirmând cu un exemplu strălucit vechiul adevăr că între elementele de fermentare ale vechii lumi trebue plasat, la loc de frunte, spiritul.—L.

Mercure de France

„Mercure de France", admirabila revistă pariziană dirijată de d. Alfred Vallette, intrând în al 38-lea an de existență, aduce aceiași atmosferă de rară intelectualitate cu care și-a obicinuit cetitorii în cele șapte sute de numere apărute până azi.

Colaborări credincioase și selecte complectează rubrici variate, totdeauna utile.

Studii, esseuri, articole, schițe, nuvele, romane, poezii, cronici informative, numeroase recenzii, corespondențe, note și documente, etc., etc., — toată această materie ce se adresează deopotrivă studentului, funcționarului, profesorului și publicului mare în genere, — complectează în decursul unui an materia a cincizeci de volume obicinuite.

Nu e cu putință ca într'o atât de mare variațiune de subiecte, cetitorul cel mai pretențios să nu găsească ceva care să-l intereseze.

Prin această preocupare de a da publicului o cât mai complectă oglindă a progresului universal al științelor și filozofiei, și un tablou bine întocmit al ultimelor manifestări literare și critice de pe glob, „Mercure de France" este — nu numai din punct de vedere, dar și sub raportul estetic al materialului înfățișat — una din cele mai mari și mai interesante reviste literare și informative ale Franței

Romanele biografice

De câțiva ani romanele biografice și biografiile romanțioase cunosc un succes remarcabil de public și de presă.

„Candide" a deschis o interesantă anchetă printre scriitori francezi contimporani, asupra romanului biografic.

Emile Zavie spune: romanele biografice sunt scrise de oameni lipsiți de imaginație.

Biografia romanțioasă, spune Gaston Chérau, e o formă de roman care-l poate servi uneori pe autor.

Se poate realiza în acest gen o operă istorică cu condițiunea de a se urma cu strictețâ existența romanțioasă ce se descrie.

E însă și primejdioasă pentru autor, această formă istorică, fiindcă el poate fi socotit incapabil de-a emoționa, și mincinos, dacă nu izbutește să-și facă eroul simpatic.

Nevoia de sensualitate a epocii moderne face ca romanul biografic să-și piardă aspectul intelectual de odinioară și să se preocupe de notațiunile mărunte ale vieții, de incidentele cotidiene și de micile capriicii ale inimii.

Biografia romanțioasă, spune Desdevises du Dezert, e un gen hibrid, dar tot atât de legitim ca și romanul istoric. Poate fi operă istorică dacă autorul e conștiincios și inteligent, dacă a studiat izvoarele, dacă-și cunoaște bine personagiul, mediul și epoca lui.

Biografia romanțioasă spune Maurice Dekobra, e o crimă cu premeditare comisă față de memoria unui mort ilustru.

Istoria, așa cum o învățăm cu toții este o întreagă țesătură de minciuni, de erori sau de interpretări tendențioase. Cu-atât mai mult o biografie romanțioasă, — în care biograful deghizează cugetarea victimei sale și atribuie actelor acesteia cauze discutabile și rațiuni îndoielnice, — cu atât mai mult o astfel de lucrare e menită să ascundă adevărul.

Dacă Providența ar vrea să facă și din mine un om ilustru, aș striga când voiu fi pe patul de moarte: "Doamne, ocrotește-mă de dragostea viitorilor mei biografi!"

EDITURA „VIAȚA ROMINEASCĂ"

A apărut:

G. IBRĂILEANU

Scriitori Romîni și Străini

I. L. Caragiale -- M. Eminescu -- I. Creangă
Mihail Sadoveanu -- Jean Bart -- G. Coșbuc
Mihail Codreanu -- Ionel Teodoreanu
I. I. Mironescu -- Iacob Negruzzi -- Demostene Botez -- Duiliu Zamfirescu -- A. Macedonski -- H. Streitman.
Anatole France -- William James
Marcel Proust -- Ladislas Reymont
Max Nordau -- Thomas Hardy

Prețul 100 Lei

Morala maternității conștiente

Expunerea teoretică, riguros documentată, asupra eugenismului și malțusianismului, pe care ne-a dat-o Manuel Devaldès în *La Maternité consciente*, își găsește ilustrarea literară, tot atât de veridică în fond, *în Ton corps est à toi*, romanu lui Victor Margueritte — apărut aproape în acelaș timp. Pentru educația sexuală integrală, aceste două lucrări ar fi suficiente. Devaldès ne-a dat cifre, date, argumente logice; Margueritte, care s'a dovedit prin acțiunile lui pacifiste o conștiință sinceră și curată, n'a pregetat să atace problemele sexuale cu o preciziune și o virulență ce pot jigni doar pe fățarnicii sentimentali și pe „puritanii" cari evită să vadă adevărul.

Precum ne scrie Devaldès, cartea lui și romanul lui Margueritte, sunt „începutul unei acțiuni a maltusienilor francezi pentru abrogarea odioasei legi din 31 Iulie 1920 împotriva propagandei maltusiene". Această lege confundă pur și simplu propaganda pentru „generațiune conștientă" cu propraganda pentru avort! Tactica guvernanților e simplă: ei consideră ca o crimă selecțiunea nașterilor, când aceasta e de fapt una din cele mai înalte datorii față de omenire. Devaldès are însă curajul să condamne pe acei bolnavi cari dau naștere altor bolnavi: „Acești saboteuri ai vieții trebue să fie considerați și tratați ca niște răufăcători de către oamenii mai rafinați cari simt prin ei înșiși suferința tuturor sărmanelor făpturi astfel concepute".

Dela început, trebue înlăturată obiecțiunea acelora cari proclamă respectul vieții mai presus de toate. „Nu avem dreptul să ucidem înainte de naștere!" „nici măcar dreptul de a evita legea firească a concepțiunii prin desgustătoare măsuri medicale"... Ar rezulta că suferința e obligatorie sub formele celor mai oribile hereditătți morbide! De dragul vieții, ar trebui să lăsăm ca sifiliticii, tuberculoșii, epilepticii, alcoolicii, criminalii — să se înmulțească... până la degenerarea și, deci, dispariția întregei omeniri!

Altă obiecțiune care tentează pe unii, e că ceiace numim „degenerescență" este o condiție de manifestare a geniului în artă, în filosofie, în literatură, în știință. Lista oamenilor geniali care au fost sifilitici, tuberculoși, alcoolici, e impunătoare. E, dimpotrivă, groaznică. „Geniul este o nevroză", afirmă Moreau de Tours — și unii se grăbesc să combată eugenismul numai pentruca, prin selecțiunea nașterilor, să nu piardă omenirea unele genii nebănuite! — Adevărul e însă altul: hereditatea morbidă nu e o cauză a geniului, ci o piedică a lui. Flaubert, Dostoievski — care au suferit de epilepsie, au fost împiedicați să creeze așa cum ar fi vrut. Paralizia generală care l-a lovit pe Nietzsche n'a stimulat, ci a distrus geniul său filozofic și literar. Doctorii A. Rémond și P. Voivenel, în cartea lor: *Le Génie littéraire* au arătat că „boala, la scriitorii cu ereditate morbidă n'a fost isvorul geniului lor, ci, dimpotrivă geniul a fost împiedicat și limitat de boală". Havelock Ellis, care s'a consacrat studiului problemelor sexuale, respinge și el teama acelora care cred că „dacă nebunii vor dispărea ori vor înceta să se reproducă, nu vor mai exista genii".

După argumentul fastidios al „geniului prin hereditate morbidă", după ereziile sociale și „morale" patronate de Biserică și Stat, adversarii eugenismului cred că mai găsesc un argument în proclamarea inferiorității biologice și intelectuale a femeii, care trebue să îndure primatul masculin, pentrucă acestuia se datoresc „toate progresele realizate până în prezent". Argumentul acesta e stupid și brutal. El e desmințit de fapte care se află în primul plan al vieții sociale și familiale. Nu e necesar să ne întoarcem spre trecut, pentru a ne convinge că matriarchatul e caracteristica societăților primitive și centrul de gravitate al vieții familiale. Lucrarea sociologului Robert Briffault: *„Mamele"*, este esențială pentru documentarea acestui adevăr. Numeroase alte studii sociologice și istorice, printre care cităm pe acelea ale lui Havelock Ellis și Ellen Key, trebuesc puse la îndemâna tuturor femeilor, pentruca ele să devină conștiente de marea lor menire: îmbunătățirea speciei umane, printr'o educație sexuală integrală, aplicată lor, bărbaților *și copiilor*.

Asupra acestui punct central al problemei, trebue să stăruim împotriva tuturor reticențelor morale și a minciunilor menținute de interesele reacționare ale bărbaților. Feminismului, avem însă să-i reproșăm fără indulgență marea lui eroare: — acțiunea pentru dobândirea „drepturilor politice" e o amarnică și ridicolă deviere de la menirea inițială a femeilor. Politica, sub toate formele ei, e parazitară, întemeiată pe forță și intoleranță — adică, pe războiu între națiuni și războiu între clase. Voind să aibă egalitatea politică cu bărbații, feministele își pregătesc o nouă robie. Calitățile morale și sufletești ale femeii nu se pot vădi în cadrul artificial al „vieții de stat" ci în cadrul natural al speciei și al familiei. Educația pe care mamele cred că o dau copiilor sub forma „culturală" nu e un început — ci o consecință. Punctul de plecare e în educația corporală, care cuprinde și ceiace fățarnicii numesc „tainele" genezice. Nu e oare o tragică deriziune, când lăsăm pe copii să învețe cosmogonia și mecanica — și îi ținem, în ce privește instinctul sexual, într'o ignoranță ale cărei consecințe dureroase nu întârzie să se ivească? „Acest instinct atot puternic, primordial, e lăsat fără educație, scrie Devaldès; ne silim să ținem în cel mai adânc întuneric, activitatea sexuală și procesul complex al reproducerii; — origina, formațiunea, creșterea și în cele din urmă nașterea ființei omenești"...

In adevăr, mai presus de revoluția politică, prin care un stăpân înlocuește pe altul; mai presus de revoluția economică, incomplectă sub forma ei strict marxistă — noi punem revoluția spirituală, care implică o transformare a mentalității umane în sens pacific și creator. Revoluția spirituală a umanitariștilor e de fapt o evoluție prin interdependență și cultură — și cuprinde totodată revoluția sexuală ca o condiție absolută. Precizăm (dacă mai e nevoe; că revoluția sexuală nu se confundă cu libertatea sexuală animalică, cu libertinajul care face din actul sexual o voluptate sterilă. Revoluția sexuală nu e decât în aplicarea principiilor eugenice și în recunoașterea legii populației a maltusianismului, pe care le-am expus în alte articole. [1])

Nu ne rămâne decât să stăruim asupra acestui postulat: rasa umană nu va scăpa de degenerare, decât atunci când reproducerea nu va mai fi un act orb, un act bestial, un act datorit ignoranței și întâmplării. „Maternitatea conștientă" înseamnă în acelaș timp maternitate voită, selectivă — și ea este posibilă numai prin educație sexuală aplicată deopotrivă femeilor și bărbaților, adulților și copiilor. Unele inițiative ne îndeamnă să credem că învățământul biologic va fi predat „tuturor băeților și fetelor din școlile primare."

„Individualitatea femenină" trebue proclamată de-acum înainte pe temeiul egalității sexuale și al progresului moral-intelectual, nu pe falșul temeiu al egalității social-politice. Pătrunderea femeilor în aproape toate domeniile de activitate economică, artistică și științifică, nu va însemna o reală biruință decât atunci când femeia nu va mai fi un element pasiv în domeniul sexual — când ea va ști *să aleagă,* făcând din actul uniunii ei nu un contract de interese sau un gest de oarbă voluptate — ci o biruință a conștiinței umane în folosul întregii omeniri. Asociația sexuală, înainte de a fi bazată pe iubire sau pe interese economice, va trebui — precum ne indică începuturile din statele scandinave și unele state anglo-saxone — determinate de îndeplinirea condițiunilor eugenice. Tartufii reacționari pot protesta dacă li-se vor cere certificate medicale (analiză de sânge, date hereditare, etc.) la ofițerul stării civile. Această *lege* va avea desigur efect în cadrul căsătoriilor. Se vor găsi mulți ca să recurgă la amorul liber, la „concubinaj". Aceasta e încă un argument în favoarea educației sexuale integrale. Căci mai presus de legea scrisă, impusă de societate, rămâne legea nescrisă — a conștiinței individuale. Femeia, pentrucă e și mamă, va fi totdeauna mai aproape de interesul permanent al speciei, știind că fericirea nu e posibilă fără sănătate trupească.

„*Un copil RAU NASCUT*, scrie Devaldès, *e pe deplin îndreptățit să reproșeze părinților nașterea sa*". Iată într'o singură frază, secretul nouii morale a maternității conștiente! Eroina din romanul lui Victor Margueritte, ajunge la această morală prin experiențe dureroase. Victimă a bestialității masculine, ea refuză să iubească „fiul născut prin viol, copilul pe care nu l-a dorit, copilul nevinovat, desigur — însă cauză inconștientă a mizeriei sale; ...ea nu simte vibrând în ea acea faimoasă coardă maternă, care îngădue atâtor scapeți literari să debiteze la nesfârșit toată sensibleria sentimentală și ghiveciul tuturor banalităților" (Pierre Larivière, în „Le Semeur", no. 104).

Dacă porunca morală — a conștiinței personale — nu este azi suficientă ca să împiedice pe părinți să conceapă copii bolnavi sau copii supranumerari într'o societate anormală, să știm însă că va sosi în curând vremea când copiii vor cere părinților socoteala pentru *crima* de a-i fi născut nenorociți! Educația sexuală integrală devine din zi în zi mai lesnicioasă și va fi tot atât de obligatorie pentru fiecare, cași alfabetul.

Noua morală a maternității conștiente este una din cele mai înalte expresii ale umanitarismului. Ne însușim pe deplin acest rezumat al lui Devaldès: „Judecată, stăpânire de sine, ego-altruism, milă față de cei slabi și suferinzi, respect față de persoana altuia, dreptate, iubire, iubire înaltă: iată câteva din nevoile intelectuale și morale ale omului, și în special ale bărbatului, pentru ca maternitatea conștientă să nu mai fie o foarte rară excepție, ci o regulă" (pg. 131).

Devaldès apelează mai mult față de bărbați. Noi credem cel puțin deopotrivă și în voința femeii. Și repetăm: răufăcător e acel ce transmite copiilor boala sa; răufăcător e și săracul ce dă viață copiilor meniți unei sărăcii fără speranță... O nouă sensibilitate se pregătește odată cu noua morală sexuală. Devaldès o spune bărbaților: „Orice om trebue să știe că femeia nu e o sclavă creată de un Dumnezeu masculinist pentru plăcerea celuilalt sex, căci ea are individualitatea ei proprie, dreptul ei la cultură, la bucurie, la fericire"...

Să știe femeia, cași bărbatul, că fericirea nu residă în manifestarea tuturor instinctelor — ci și, deseori, în dominarea lor. Dominare, care înseamnă și selecțiune. In locul unei turme flămânde și bolnave, — o omenire lucidă, purificată, înobilată în muncă pașnică și idealuri creatoare. Dragostea pentru omenire, nu se vădește numai prin prezentul limitat — ci și prin grija de viitor. Pentru salvarea viitorului, trebue să renunțăm la unele erori actuale. Ne-o spune Sully Prudhomme, în două admirabile versuri din *Le Vœu*:

Demeure dans l'empire innommé du possible,
O fils le plus aimé qui ne naîtras jamais!

EUGEN RELGIS

1) Vezi „Adevărul literar" No. 346, 347, 349.

INSEMNĂRI

Comemorarea lui Hasdeu

In ziua de 28 August s'a comemorat la Câmpina împlinirea a douăzeci de ani dela moartea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu.

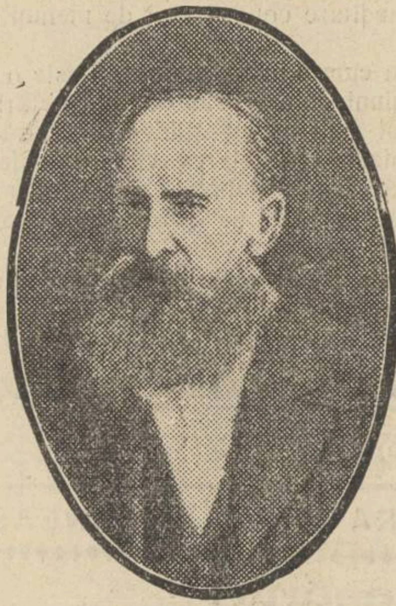
Sărbătorirea aceasta a fost organizată cu grijă deosebită de Ateneul Popular „Hasdeu" din acea localitate.

După ce s'a oficiat, la biserica Sfânta Treime, un parastas pentru pomenirea lui Hasdeu şi a fiicei sale Iulia, s'a făcut un pelerinaj de câteva sute de persoane la Castelul „Iulia Hasdeu", care adăpostise durerea şi bătrâneţele lui Hasdeu.

Aci s'au ţinut câteva cuvântări. D-l Th. Speranţia a vorbit, ca vechi prieten al lui Hasdeu, despre bunătatea şi generozitatea sufletului lui. D-l profesor Munteanu-Râmnic, din partea Ligii Culturale, a adus omagiul Basarabiei, evocând prin cuvinte simţite pe marele cărturar din epoca de formaţiune a culturii româneşti.

Au mai vorbit d-na Constanţa Hodoş din partea societăţii scriitoarelor române şi d. profesor universitar Bogdan Ionescu din partea Ateneului din Oradea-Mare.

A avut loc apoi un festival la care d. profesor Nicolae Iorga a ţinut o emoţionantă conferinţă.

B. P. Hasdeu

Omagiul generaţiei de astăzi, a spus d. Iorga, reprezintă omagiul opiniei publice româneşti, şi 'n manifestarea lui nu trebue să se vadă o imputare generaţiei trecute. Fiecare om trebue comparat cu datoria ce a avut în generaţia sa. Datoria generaţiei de azi era o datorie de pietate şi şi-a îndeplinit-o.

Opinia care dăinuşte astăzi e absolut falsă pentru înţelegerea lui Hasdeu.

In caracterizarea personalităţii lui Hasdeu, d. Iorga a distins o atitudine romantică şi una esenţialmente clasică. Romantic fără frâu, el a căzut în mijlocul tradiţiei noastre ca un revoluţionar cu neputinţă de domesticit, a rămas totuş izolat cu multiplicitatea cunoştinţelor sale şi cu setea-i neatinsă de-a se desăvârşi.

Hasdeu a întemeiat la noi **slavistica,** a făurit dicţionarul „Magnum aethimologicum", a întreprins cercetări numeroase adunând documente de preţ.

Nu toate cercetările lui Hasdeu sunt însă câştigate pentru ştiinţă. Atunci când va fi vorba de reeditarea operelor sale, cum spune d. Iorga, „ar fi o erezie să se reediteze toate". Unele lucrări sunt sub nivelul maturităţii autorului ; altele au rămas de mult în urma progresului ştiinţei ; în sfârşit, altele ar fi cu totul lipsite de actualitate, fiind legate de anumite împrejurări momentane.

Dela George Sand la Ellen Key

Ellen Key ni se pare de-aproape înrudită cu George Sand. Totuş dela George Sand la Ellen Key s'a străbătut un drum extrem de lung. Revolta pasionată a **Indianei** şi-a surorilor ei a devenit dogmatică. Ellen Key a adus contribuţia individualismului şi a idealismului suedez la problema modernă a femeii şi-a iubirii. De bună seamă, în ceiace priveşte acţiunea şi teoriile ei, sunt unele rezerve de făcut. Poate că însă nu e tocmai drept să-l facem responsabil pe un cugetător de interpretările inferioare ale aşa zişilor săi discipoli.

Darwin şi Nietzsche au invocat crezuri egoiste foarte brutale care, pentru inteligenţele cinstite, nu sunt decât o mască inferioară a cugetării. Ideile scriitoarei suedeze n'au izbutit decât în mică măsură să acopere desfrânarea emancipatelor lipsite de eleganţă, în Norvegia, în Danemarca, şi în Germania; Suedia, patria scriitoarei, a ştiut să se păzească mult mai bine de asemenea excese dintr'un soi de aristocratism tradiţional.

Ceiace s'ar putea cu dreptate imputa lui Ellen Key e că n'a prevăzut unele vulgarizări prea uşuratice ale doctrinelor sale.

Dar în ce constau aceste doctrine, nu e tocmai lesne de precizat în câteva cuvinte. Au fost relevate unele contraziceri. Ellen Key, spune L. B. Sjoestedt, trece drept apostolul unirii libere şi al amorului liber. Faptul că opera ei a găsit în Franţa simpatia spiritelor judicioase şi severe ar fi suficient pentru a ne face să nu acceptăm nici o interpretare josnică a gândirii sale.

A urmat o reacţiune necesară împotriva feminismului exagerat care, în ţările Nordului în deosebi, urmăreşte egalizarea sexelor prin masculinizarea femeii şi prin concurenţa pe care aceasta o face bărbatului pe tărâmul economic şi pe cel social.

Una din lucrările cele mai substanţiale scrise de Ellen Key, **Missbrukad kvinokraft,** (Energie feminină rău întrebuinţată) rechema pe toţi prietenii neprevăzători ai femeii la o noţiune mai exactă a firii sale adevărate şi a rolului ei sacru.

Ellen Key arăta în acest volumaş că destinul şi fericirea femeii, fatalitatea organismului ei, creerul şi inima o împing către o îndoită vocaţiune: iubirea şi maternitatea.

Femeia nu trebue să înăbuşe într'însa aceste două puteri, ci să le elibereze şi să le contopească în ea în chip indisolubil.

Maternitatea prin iubire : acesta era dreptul integral pe care-l reclama Ellen Key pentru orice femee, fie în căsătorie, care, consacrată prin iubire, ar rămânea idealul dorit, forma cea mai înaltă a unirii bărbatului cu femeia... fie — dacă raţiunile economice, morale şi sociale (ori-cari ar fi ele) ar face căsătoria imposibilă — în afară de dânsa.

Ellen Key nu voia să admită nici o restricţiune a dreptului ce-l are femeia de-a iubi, şi de-a fi mamă, de-a alege chiar în toată libertatea conştiinţei, copilul fără căsătorie sau iubirea fără copii, atunci, când o vocaţiune intelectuală sau o datorie imperioasă ar împiedica-o să-şi asume toate aceste responsabilităţi.

Ea recunoştea că pentru fiecare caz particular există o ecuaţie individuală pe care orice femeie are dreptul s'o rezolve singură, pentru ea, pentru fericirea ei şi a celorlalţi. Ellen Key a crezut în virtutea fericirii. A sfârşit prin a vedea într'însa însăş norma moralei pe care a fixat-o numai în iubire, în structura ei intimă.

Pe această bază a voit ea să clădească societatea de mâine. A vorbit despre iubire în cuvinte minunate. A deosebit copiile nedesăvârşite de ceiace numea ea „marea iubire", — pe care-o saluta cu vorbele lui Dante : „Vede il cuor tuo : Uită-te în inima ta !"...

Sufletul copilului

Institutul psihologic de pe lângă Universitatea din Viena, e renumit pentru metodele de cercetare şi rezultatele dobândite. Institutul se află sub conducerea profesorului universitar Karl Bühler, căruia i se datoresc multe progrese pe tărâmul psihologiei experimentale.

S'au făcut lucrări însemnate asupra sufletului copilului. Meritul cel mai mare în această direcţie îl are doamna docentă dr. Charlotte Bühler, soţia directorului, specialistă în studiul psihologiei animale.

Vom remarca unele din rezultatele obţinute de doamna dr. Bühler, cu privire la tainele sufletului infantil.

Mişcările impulsive ale noului născut, adică acele cari nu sunt provocate de o iritaţie sau un scop, mişcările care sunt expresia spontană a unui surplus de viaţă (premergătoare jocului), ocupă un loc foarte restrâns. Sufletul copilului e pe acelaş plan cu fiinţa unicelulară care nu reacţionează decât la excitaţii precise. Mişcările spontane nu ţin la noul născut mai mult de cincisprezece minute în total pe zi, pe când copilul de un an se joacă 7 ore jumătate. Noul născut nu reacţionează faţă de oameni. Abea după o lună răspunde vocei omeneşti cu grimase de supt, întrucât impresiile lui se leagă de funcţia nutriţiei. In luna a doua sugaciul surâde la auzul vocei omeneşti, nu însă şi la altfel de excitaţii. In luna a treia surâde şi la văzul figurei omeneşti. E cea dintâi legătură cu omul, legătură care răspunde nevoii lui de sociabilitate. De la a cincea lună copiii au o activitate proprie, adică nu reacţionează numai când sunt chemaţi, ci caută ca privirile, cu vocea, anumite persoane pentru a stabili o legătură sufletească. In această perioadă face deosebire între o convorbire amicală sau duşmănoasă, nu surâde todeauna, ci numai cuvintelor prieteneşti, plânge la cauze la care le pricepe conştient. De la a şasea lună începe să se ivească şi lumea exterioară, în afară de persoanele din jur.

De-aci înainte copilul a eşit din perioada care se numeşte în psihologia modernă „stadiul nevinovăţiei". Se poate observa de aci înainte, când sunt mai mulţi copii la un loc, rivalitate, despotism, înfrângere, victorie. Să ne apropiem de un grup de trei copii de această vârstă, care sunt cu jucării. Cel mai în vârstă, mai crescut trupeşte, e de obicei superiorul. Se socoate, cu drept de domn, conducătorul celorlalţi doi. Al doilea, mai apropiat ca desvoltare trupească, devine rivalul lui şi îi face o concurenţă nemiloasă. Se iscă bătae, când îi refuză celui mare o jucărie dorită, în timp ce al treilea joacă rolul de supus. Copiii creiază astfel în comunitatea lor, o scară erarhică, independenţă, fără influenţa oamenilor maturi. Există trei tipuri de şefi: despotul, care nu recunoaşte proprietatea nimănui ci pretinde totul pentru el, apoi instigatorul, micul om al ideii, care dă jucăria, atunci când e vorba să-şi împlinească voinţa şi însfârşit ocrotitorul celorlalţi copii, şeful social, care-şi întrebuinţează superioritatea şi spre binele altora. O comunitate de joc reală, organizată de copii, găsim numai în preajma vârstei de un an.

In luna a zecea, a douăsprezecea, copilul intră în aşa numita „vârsta cimpanzeului". In primele două luni a dominat auzul, apoi a venit recunoaşterea feţelor omeneşti, în luna şasea toate obiectele erau cercetate cu pipăitul, iar după luna a zecea se arată primele semne ale „raţiunii instrumentale". Copilul s'a ridicat pe treapta de inteligenţă a maimuţei, rezolvând anumite greutăţi cu ajutorul unor unelte, de care se poate foarte bine servi şi un cimpanzeu. (Bătul care prelungeşte braţul, spre a apuca un obiect îndepărtat, etc.). Tocmai în al doilea an dobândeşte copilul o superioritate psihologică asupra animalului.

Toate aceste studii sunt utilizate la cercetarea şi reeducarea copiilor anormali, iar rezultatele obţinute la Institutul psihologic au şi început a fi puse în practică de maternităţile şi orfelinatele din Viena. *—A.*

Marcel Proust

Scriitorii englezi au ţinut să aducă un pios omagiu memoriei lui Marcel Proust printr'un ciclu de articole scrise de Joseph Conrad, A. Bennett, A. Symons, Mackenzie, Tourner, Carswall, Hund, Saintsbury, Walkley, etc., etc.

„Mi se pare, spune în articolul său Birell, că Proust poseda acea rară facultate de a-şi putea vedea caracterele sale în mod obiectiv şi subiectiv totdeodată.

Proust se putea proiecta atât de adânc în spiritul personagiilor pe care le zugrăvea, în cât părea că ştie despre ele mai mult chiar decât ştiu ele înşile.

„Materia însufleţită pe care o creiază Proust e întotdeauna şi o figură decorativă care face parte din uriaşul motiv al construcţiei sale, după cum în „Petrouchka" marionetele sunt fiinţe umane şi oamenii sunt marionete..."

Pearsall Smith arată că Proust s'a adăpat la izvoarele filosofiei platoniciene, învăţând că adevărata semnificaţie a vieţii se află numai în experienţa imediată, că există o altă realitate care nu poate fi pricepută decât de spirit şi care e creiată de intelect, — o realitate mai profundă şi ultimă, în faţa căreia viaţa nu mai apare contingentă, mediocră şi pieritoare, şi în care vicisitudinile cad...

Pentru Marcel Proust, ca şi pentru Shelley, speranţa creiază din propriul ei naufragiu obiectul pe care îl contemplă *(... creates fromits own wreck the thing contemplates...)* şi atitudinea aceasta în faţa vieţii, după cum spune Smith, dă operei lui Proust semnificaţia cea mai profundă.

Intre femei şi raţiune

Lumea, spune Anatole France, e frivolă şi zădarnică. Totuşi, nu e o şcoală prea rea pentru un om politic. Şi cu drept cuvânt ne pare rău că în parlamentele noastre e atât de puţin discutată.

Lumea e femeia; ea e suverana lumii: nimic nu se face aci decât prin ea şi pentru ea.

Femeea e, însă, în acelaş timp, şi marea educatoare a bărbatului; il face să se deprindă cu virtuţile încântătoare, cu politeţa, cu discreţia şi cu îndrăzneala aceia care se fereşte să fie supărătoare.

Femeia îi învată pe unii arta de a se face plăcuţi, iar pe toţi ceilalţi arta utilă de a nu displace.

Ea ne face să înţelegem că societatea e mult mai complexă şi mai delicat construită decât să crede deobicei în cafenelele politice.

In sfârşit, în tovărăşia ei, înţelegem că visurile sentimentului şi umbrele credinţei sunt invincibile, şi că nu raţiunea guvernează omenirea.

Machiavel şi „machiavelismul"

A fost Machiavel nedreptăţit de posteritate? Giuseppe Prezolini, într'un articol intitulat: „Al patrulea centenar al lui Machiavel", publicat în „Revue de Genève", numărul din Iulie (Librăria Hasefer) încearcă să pue în adevărata ei lumină personalitatea diplomatului florentin.

Machiavel apare pentru cercetătorul obiectiv ca un precursor. Contimporanii trebue să vadă în el pe unul dintre cei dintâi oameni politici care a luat atitudine pentru unificarea Italiei; spiritele libere el trebue să apară ca un duşman al religiei, al misticismului. Să nu se uite că Machiavel a introdus în filozofie, spiritul practic.

Machiavel, inventatorul codului minciunii politice şi a „machiavelismului", este creaţia celor care n'au căutat să pătrundă spiritul şi ideile conducătoare ale operei sale.

Funcţia lui de secretar al republicii florentine — titlu pompos care însă nu ascundea decât o slujbă de mâna a doua — l'a pus în contact cu viaţa politică a Italiei. Observator fin şi inteligent, el şi-a dat seama de toate relele de care suferea Italia, din cauza diviziunii sale şi a supremaţiei papalităţii.

Opera capitală a lui Machiavel, — „Prinţul", — cuprinde fructul observaţiilor sale. E o operă politică scrisă într'un spirit larg şi inspirată de un înalt patriotism. Multe din preceptele politice, care în cursul secolului al XIX-lea au devenit curente, au fost enunţate pentru prima oară de către el. — P.

Fraţii Tharaud şi Rudyard Kipling

In lucrarea despre scriitorul englez Dingley, fraţii Tharaud vorbesc de fapt despre Rudyard Kipling.

Pretutindeni unde se vorbeşte englezeşte, spun ei, e cunoscut numele acestui ilustru scriitor.

Copii chiar, îi cunosc opera şi învaţă să citească pe cărţile lui.

Succesul operei sale literare a depăşit de mult limitele înguste ale limbei engleze.

El a cunoscut gloria la o vârstă când sufletul bărbatului nu e încă destul de copt nici pentru iubire.

Poveştile lui sunt ţesute cu preciziunea unui realism japonez şi cu fantezia unui poet persan.

Personagiile acestor povestiri locuesc toate într'un ţinut unde puterea de imaginaţie a omului face să îmbobocească flori minunate pe malurile Gangelui.

Eroii acestui mare şi talentat scriitor sunt şi ei mărturia efortului continuu făcut de cugetătorii cei mai iluştri ai lumii ca să dea un sens vieţii...

MĂRUNTE

— Deschiderea stagiunei la Teatrul „Regina Maria" va avea loc în ziua de Sâmbătă 3 Septembrie cu piesa „D-şoara Nastasia" de d-l M. Zamfirescu. In rolurile principale d-nii G. Storin, V. Maximilian şi d-ra Sorana Ţopa de la Teatrul Naţional.

— A doua premieră la Teatrul „Regina Maria" va avea loc în ziua de Joi 8 Septembrie cu piesa „Răpirea Sabinelor", localizare de d-l P. Gusti, cu d-l V. Maximilian în rolul principal. Direcţiunea a luat hotărîrea de a alterna piesele în urma convenţiunei între Teatrul Naţional şi Teatrul Regina Maria, pentru schimbul de actori.

— Deschiderea Stagiunei Teatrului Mic are loc Vineri, 9 Septembrie 1927, şi se va juca **„Fata Morgana",** comedie într'un act de d. **Vaţfean** şi **„Doctorul",** comedie în trei acte de Fodor Laszi. In rolurile principale: d-nele Maria Filotti Maria Ciucurescu-Bulfinsky, Annie Capustin, Sylvia Dumitrescu, d-nii R. Bulfinsky, Mişu Fotino, G. Chamel, Al. Giugaru, N. Velculescu.

Pentru tot ce priveşte „Adevĕrul Literar" manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri Sâmbătă între orele 5—6

Vizitarea grotelor

— Aci locuiau strămoşii noştri... Aceasta e intrarea casei.
— Şi intrarea aceea mică din stânga?
— E loja portarului. *(L'Illustration).*

Teamă de răzbunare

— Cu ce ochi se uită la noi vaca !
— Pesemne din pricina poşetei tale din piele de viţel. *(Le Soir).*

Regrete

După manifestaţiile anti-americane în legătură cu execuţia lui Sacco şi Vanzetti.

— Şi cu toate acestea... era aşa de drăguţ Lindbergh! (L'Oeuvre)

Bibliotecile, Cercurile de lectură, Cluburile literare şi toate aşezămintele de cultură să-şi procure

Umorul lui Hasdeu

de Barbu Lăzăreanu

Unde se găsesc savuroase pagini de satiră, lirism şi erudiţie, datorite Magului de la Câmpina.

Un volum format mare, pe hârtie bună, cu coperta ilustrată de pictorul A. Dragoş

Lei 80

TIP. „ADEVERUL" S. A., STR. SARINDAR No. 7—11

ANUL VIII.— No. 353

7 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 11 Sept. 1927

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897 / CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Albumul cu poze

CALD

Deasupra mânăstirii, pe culmi, brazii înfig vârfuri ascuțite de umbră în văzduhul metalic. Copaci venetici— fagi roșcați, mesteceni albi și arini aurii, — îndulcesc ici și colo verdele aspru al codrilor de brad.

Pe streșina gardului cu dranița zbârlită, un pisoi vânăt cu motocei de lână la gât doarme întins la soare. Poarta se deschide leneș. Maica Zinaida, înhobotată în văluri lungi și mohorîte, se strecoară fără sgomot în ogradă. Pisoiul desface abia linioarele oblice ale ochilor și-și întâmpină stăpâna cu un căscat trandafiriu.

Tufe de fasole înălțate pe araci au adunat sub ele toată umbra sarbădă a grădinii. Deoparte și de alta a cărării, gladiole nalte, condurași pintenați cu frunze de plantă aquatică, tufe de maci cu frunziș alburiu și pâlcuri ruginite de rozetă, toate și-au încovoiat tulpinele spre pământul împietrit. Un mac bătut se risipește dintr'odată, de nu rămân pe căciulia cu pălărioară drotată decât firișoarele negre ale staminelor, drepte și răsfirate ca niște mustăți de pisică.

Maica Zinaida înconjură cerdacul casei, celei mari. Merge cu pași moi, — și cum picioarele nu i se văd de sub rasa lungă de șiac, parcă-i pusă pe rotițe și trasă domol de-o sfoară nevăzută.

In dosul casei, pe scări, cineva mormăie un cântec moleșit. E Fani, bucătăreasa „musafirilor". Stă cinchită și curăță cartofi. Ia unul câte unul, din coșul de papură, îi trece îndemânatecă pe sub tăișul cuțitului și-i aruncă, albi, în oala cu apă de alături, împroșcând lumina dură cu mărgeluțe vesele și reci. Lângă ea sporește grămada rumenă de coji, din care un cocoșel fură câte o panglică ondulată ș'o ciugulește sub scări, chemând stăruitor găini închipuite.

Maica Zinaida întreabă din treacăt:

— Ce-ți fac boerii, Fani?

Cântecul s'a oprit—ori poate s'a mutat mai departe : în jurul unei dalii zimțuite mormăe susținut un bondar în haină vărgată.

— Is la plimbare, măicuță. Că doar pentru aceea's boeri, ca să se plimbe...

— Și n'a rămas nimeni acasă?

— Nimeni.... Adică a rămas el conaș' Puiu. da' nu știu pe unde s'o mistuit, că nu-l văd p'in casă...

Maica Zinaida a intrat în chilioara ei din fundul ogrăzii ș'a lăsat ușa deschisă. Doar nu-i nimeni acasă...

In odaie e umbră și răcoare. Călugărița aruncă pe-un scaun, grămadă, rasa și vălurile. Rochia de lână rămâne înfoiată, jos, pe covor. Scufia s'a rostogolit până la piciorul patului și acolo s'a oprit, pe-o coastă. Maica Zinaida nu mai are pe ea decât o fustă creață și cămașa de pânză desfăcută la piept și fără mâneci.

Dreaptă în mijlocul odăii, călugărița își apasă fruntea cu dosul palmei. Părul, lipit de tâmple și strâns la ceafă într'o împletitură de aramă lucie, îi lasă goale urechile mici, cu lobul plin și pârguit ca un fruct. Pleoapele închise i se sbat, și gura tăiată adânc se desface într'un suspin prelung. Iar trupul se îndoaie ușor într'o parte, parcă ar căuta să se sprijine de cineva.

Pe masa de lângă ușă, urciorul e învălit în smalț, subțire de brumă. Maica Zinaida s'a lăsat pe-un genunchiu. Mâinile ei înălțate apleacă spre gură gâtul svelt, puțin curb, al urciorului. Cu capul dat pe spate, călugărița bea îndelung, în vreme ce palmele-i fierbinți mângâie neliniștite forma rotundă, umedă și rece, a lutului.

De-afară a răzbit un foșnet scurt. Maica Zinaida nu l-a luat în samă. Culcat sub tufele de fasole din dreptul ușii, cu bărbia sprijinită 'n pumni, Puiu stătea la pândă. La început, n'a văzut nimic. Pe urmă, ochii i s'au deprins cu umbra odăii. Și când călugărița s'a aplecat, sfârșită, sub urcior ca sub o îmbrățișare vinovată, băiatul s'a ridicat pe mâini ș'a rămas încremenit, — cu ochii arși, cu gura strânsă și cu obrazul încleștat de fulgerarea unei dureri necunoscute.

TOVARĂȘUL

Când am intrat în umbră și în liniștea pădurii, pe cărarea așternută cu ace ruginite de cetină, am simțit aproape de mâna mea o respirație caldă. M'am întors. Un câne străin, un dulău roșcat și lățos, se luase după mine. De unde venise, fără să-l știu, și ce căuta?

Cânele a scuturat capul stufos, a fluturat pămătuful bătogit al cozii și m'a privit deadreptul în ochi, cu încredere și cu prietenie. Era limpede: vroia să meargă cu mine.

L-am alungat. Cânii turbați arată uneori prietenii de acestea subite pentru necunoscuți. Dulăul a clipit, mirat: nu-i venea să creadă că-l alung. Totuși a rămas în urmă, resemnat. Stătea pe coadă în mijlocul cărării și se uita în pământ. Am grăbit pasul. Ș'atunci l-am simțit venind după mine. Mă urmărea, furișându-se pe sub pădure și păstrând între noi o distanță prudentă, mereu aceeași. Dacă mă opream, se oprea și el. Dar nu mi se uita în față ci, ipocrit, urmărea atent zborul unei pitulici ori părea interesat de foșnetul mărunt din buruienile de pe marginea drumului.

Sus, în poiana tăiată pieziș de trunchiul unui brad trăznit, m'am oprit la odihnă. O pată de soare tremura în iarba mică, înflorită cu bănuți albi și cu flori de fragi. Parcă ar fi căutat ceva. Mi s'a suit dealungul piciorului și mi s'a oprit pe genunchi. Am prins-o în pumni ca într'un cuib, impalpabilă și caldă. Departe, bătea înăbușit și ritmic inima pădurii: o ciocănitoare sfărma un putregai. Un sturz a țipat scurt ș'a tăiat lumina sură cu sborul lui poleit. Pe urmă a troznit o ramură uscată. Ș'o veveriță brună, cu plastron alb și cu coada înfoiată dată pe spate, s'a așezat pe-un ciot, a întins capul ei de șoarece și m'a privit, curioasă.

Au răzbit atunci, în liniștea ațipită, glasuri omenești, aspre și tari. S'au apropiat — și mi-a fost frica. Dece-am plecat, singură ș'așa de departe? Am zărit printre trun-

Fr. Șirato — Podul dela Băneasa

chiuri pe cei care veneau. Erau trei. Doi duceau pe umăr topoare, altul o traistă în băț. Vorbeau despre o femee din satul lor, — o femee împotriva căreia toți trei erau porniți și pe care o chema Mărina lui Ion al Păvălăchioaiei..

Am vrut să mă ascund. Ar fi trecut fără să știe că-s acolo. Dar din cellalt capăt al poenii, s'a ridicat tovarășul pe care-l uitasem, tovarășul cel urgisit. A mârâit ca la om rău și din câteva sărituri a fost lângă mine. S'a așezat voinicește în fața mea, cu pieptul spre străini, ș'a început să latre îndârjit.

Oamenii și-au căutat de drum. Doar cel cu traista a întors către noi obrazul negru și ne-a aruncat, printre dinți, un scuipat ș'o vorbă rea. I-am văzut apoi pierind printre trunchiuri. Vorbeau înainte despre Mărina lor. Pe urmă n'am mai auzit decât liniștea tăiată în bucățele egale de bătaia ciocănitoarei.

Tovarășul se trăsese la o parte și stătea lungit, cu botul pe labe și cu ochii aproape închiși. L-am chemat. N'a vrut să vie. M'am apropiat de el. A dat ușor din coadă și s'a ferit, ca de frica unei lovituri. Iar când, cu mâna care-mi ezita încă, i-am netezit fruntea plină de scai, — tovarășul mi s'a uitat dintr'odată în ochi atât de drept, de încrezător și de curat, încât am întors capul în altă parte, stingherită.

MIRAJ

Soneria zbârnăie, subțirel și repezit. In bucătărie, Lina s'a ridicat într'un cot și'a aprins un căpețel de lumânare mormăind somnoroasă ::

— Ho, că nu dau Turcii!

Lina e scundă, ciolănoasă, cu mâinile lungi. Gâtul ei, subțire, duce, îndoindu-se sub povară, un cap mare, ursuz și bătrâncios.

— Iar s'o stârnit cu noaptea 'n cap. C'așa o apucă de-o vreme....

Femeea și-a strâns în creștet, într'un ghem cât o nucă, codița de câlți. S'a îmbrăcat smucindu-și hainele ș'a ieșit pe săliță. Acolo, pornind dela ușa stăpânei o dungă subțire de poleială despică plafonul.

Cucoana Nora se plimbă dela pat la sobă și înapoi, cu pași măsurați, cu grija, parcă, de a nu face un pas mai mult la dus decât la întors. Lângă ea, Pufușor, cățelul alb, calcă mărunt și des pe piciorușele-i scurte,—mic și înfoiat ca un ghem de lână distrămată scăpat din buzunarul stăpânei. Din când în când se oprește, se așează pe coadă în mijlocul odăii și ridică, interogativ, capul creț cu ochii și cu nasul cafenii și rotunzi ca trei pastile de șocolată.

— Să faci focul în odaia domnului, să aibă când se încălzi păreții... Că azi se 'ntoarce din concediu.

„Domnul" e chiriașul cel nou al cucoanei Nora, un locotenent, mai așezat și mai cuminte decât toți chiriașii pe care i-a avut dela moartea bărbatului ei și până acum.

Lina culege din fundul sobei câtiva cărbuni înváliți în spuză albă și trece în odaia de peste sală, unde miroase a terebentină și a frig. Pe întuneric, femeea se împiedică de mersul sâcâit al cățelului.

— Aci îmi erai, javră?

Apoi, la lumina jucăușă și pârâitoare a surcelelor care se aprind peste cărbuni, ghemuită la gura sobei Lina adaugă încetișor:

— Se teme cucoana că i-a îngheța *odoru'*... hai măi Pufușor?

Un scheunat îi răspunde, ceva ca scârțâitul unui dulăpior de păpușă.

— Ai văzut c'o luat din părete *cadra* cu boeru' ș'o vârît-o tocmai 'n fundu' scrinului? Parcă ce i-i vinovat boerul? Așa cum era, era om de treabă, Dumnezeu să-l ierte...

După o tăcere, râsul femeei se destinde în umbră, tăcut și rău.

— Acu gândește c'a lua-o chiriașul ista... A s'o ieie când a lua-o tata... Cum o luat-o și ceilalți !

* * *

Pufușor a ieșit din casă pe furiș. S'a oprit pe scările cerdacului și stă la îndoială. Lumina tăioasă a dimineții îl face să clipească. Ograda e albă și netedă, fără urme, fără cărări. Cu ochii înecați în ceață albăstruie, — ochi de câne bătrân, — Pufușor măsoară drumul până la poartă. Pe urmă pipăe omătul cu o lăbuță prudentă. Și fără veste sare de pe scări deadreptul în puful moale și rece. Pe albul omătului nou, Pufușor pare dintr'odată învechit, afumat, murdar.

Cucoana Nora s'a ivit la fereastră cu capul gol, cu părul prins la tâmple în clește răsucite de oțel. In ochi îi joacă două luminițe, ca două stele de omăt în soare.

— Ce faci acolo. Pufușor? Ai să răcești!

Dar Pufușor n'aude. Demonul revoltei, ori cine știe ce porniri atavice înăbușite an după an dealungul unei vieți sarbede de câne de salon, au pus stăpânire pe făptura lui firavă. Se tăvălește, își face spaimă din nimic, se încruntă, strănută și latră strident, purtând pe albul neted, laolaltă, pata gălbuie a trupului și pata albastră a umbrei lui. In urmă-i omătul rămâne răscolit, brăzdat de cărărui capricioase, abia adâncite, deasupra cărora plutește, sclipind în soarele dimineții, colb de argint viu.

* * *

La oglinda dintre ferestre, obraz lângă obraz cu propria-i imagine, cucoana Nora se privește adânc. Lumina dură a zilei însorite de iarnă adâncește încrețiturile dela colțul pleoapelor și dungile subțiri, ca trase cu acul, care pleacă de lângă nări și închid între parantezele lor gura împrospătată cu roșu.

Ceasul din părete începe să hârîie : parcă se îneacă de tusă un om bătrân. Și din cutia pântecoasă de lemn pică în odaie, ca și cum ar pica pe vată, două note mici, uzate, fără răsunet.

Aplecată deasupra mesuței cu flacoane și cutioare de cristal lăptos, cu puful de pudră încremenit în dreptul obrazului, cucoana Nora ascultă. Se aud clopoței de sanie, întâi departe, la colțul străzei, apoi tot mai aproape.... Ochii bătuți în ținte aurii clipesc grăbit.

— Lino, deschide repede că vine domnul!

Cucoana Nora nu s'a arătat la fereastră, nici în ușă n'a vrut să iasă. A apropiat draperiile la geamuri, și-a netezit dealungul trupului rochia strâmtă de catifea și așteaptă, lângă sobă. Acolo, la umbra rumenită de foc, ghemuită în fotoliu și cu pantofiorii de lac așezați pe taburet cu cochetărie, ca două bibelouri, — ea știe că poate încă să pară tânără.

Afară, picioare grăbite se scutură de omăt. Pe săliță se aude zăngănit de sabie, pași și vorbă. Cucoana Nora ascultă. Nu e glasul Linei: Lina vorbește totdeauna tare. Cineva a râs — a râs proaspăt de fată. Cucoana Nora s'a ridicat, încruntată și dreaptă. A deslușit glasul cunoscut, glasul așteptat, șoptind ceva, stăruitor și cald. Apoi ușa de peste sală s'a închis cu sgomot.

Lina intră privind pieziș prin colțurile odăii, parcă ar căuta ceva. Zice, cu nepăsare prefăcută:

— O vinit...

Cucoana Nora ar vrea s'o întrebe, s'o descoase,— și nu poate. Intinde o mână cu degete răsfirate, o strânge la loc, și tace. Dar Lina nu poate tăcea.

— O venit cu una... cu jachetă de blană și cu rochița până deasupra genunchilor. Ci-că i-i soră. Da 'i-i soră., cum i-s soră eu ! Cum o intrat în odae, cum s'o sărutat ! Gândesc că-i una de cele....

* * *

Cucoana Nora stă pe divan, cu spatele răzemat de sobă. E învălită cu șalul și are în picioare pantofi largi de pâslă. Lângă ea, pe-o măsuță, stau întinse cărțile de joc, roase pe de margini și cu figurile întunecate de vechime. Alături e ceașca cu ceai de tei în care cucoana Nora mestecă, cu gândul aiurea, iscând un cântec mărunt și clar de clopoțel de faianță cu limba de argint.

Ghemuit în cotlonul sobei, înfășat într'un șăluț din care nu ies la iveală decât ochii tulburi și canafurile ciufulite ale urechilor, Pufușor tremură de frig. Farfurioara cu lapte cald îi aburește dinainte. Cățelul înmoaie limba palidă și nesigură în porțelanul lichid, se scutură cu desgust, își vâră botișorul în șal și tușește, ca un copil bicisnic.

Și 'n vreme ce, de peste sală, străbate o gamă de râs cântat, — cucoana Nora șoptește înduioșată, ca și cum n'ar auzi nimic, cu un surâs vechiu pe care l-a găsit, fără să știe, odată cu șalul, cu pantofii de casă și cu cărțile de joc:

— Deștept, băiatul mamei!... A și simțit că i-am pus aspirină 'n lapte!

OTILIA CAZIMIR

Cugetări

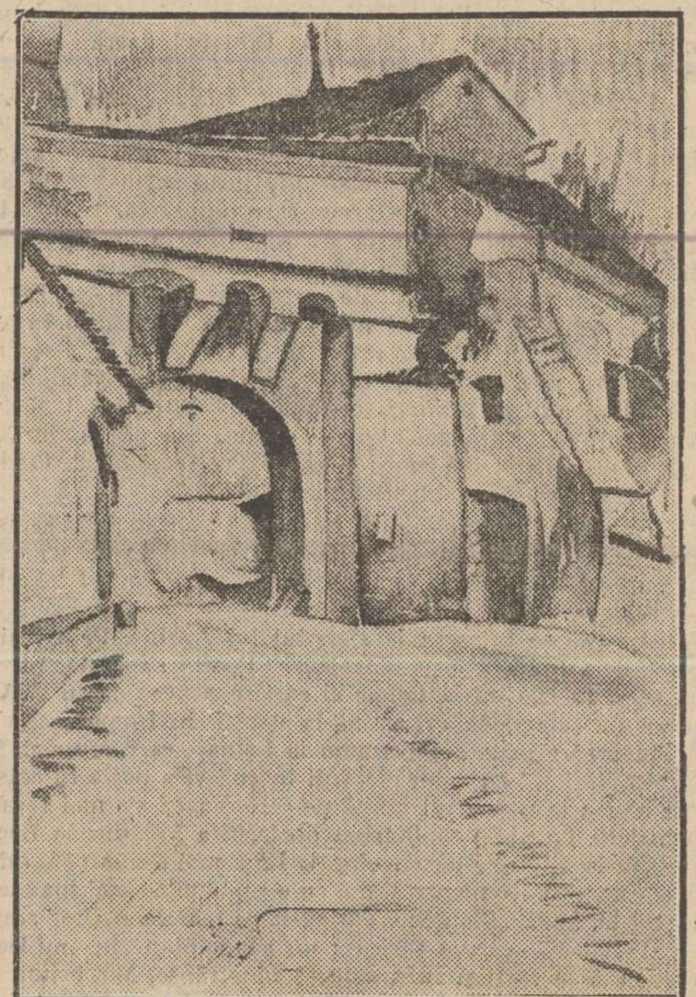
Știu că sunt om și că m'am putut înșela; am făcut însă toate sforțările ca să nu mă 'nșel.

Spinoza

Centrul Universului, oricât ar fi de real pentrucă atrage și cheamă toate lumile din imensitate, nu e un centru fizic ci lucrul la care cugetăm și care nu poate fi aprofundat prin cugetare.

Adevărul e o faclă, dar o faclă formidabilă; de-aceia toți care trec pe dinaintea ei clipesc din ochi, ba chiar cu teama de nu se pârli!

Goethe

M. Phoebus — Intrarea în cetate

D-rul Petru Alexandrov şi Vladimir Korolenco

Amintire

In Tulcea, oraşul pitoresc şi ciudat, aşezat pe malul Dunărei între dealuri şi vii cu originalele lui mori de vânt şi mozaicul de populaţie, vedeai foarte des în timpul zilei un om înalt strecurându-se prin mulţime.

Te minunai privindu-l: Doi ochi de copil, într'un trup uriaş. Acesta era revoluţionarul Petru Alexandrov, cumnatul lui Korolenco supranumit de toţi doctorul celor nenorociţi.

Fugit din Rusia cu mulţi ani în urmă, ca să scape de spânzurătoare, adăpostit apoi printr'o colibă de pescari, unde lucra la năvod, mai târziu, cu voia autorităţilor fu recunoscut doctor şi lăsat să practice medicina numai în Dobrogea. Serile ne adunam la el şi în jurul samovarului, ne povestea într'o românească plină de greşeli, întâmplări din viaţa lui de revoluţionar, şi cum l-a cunoscut pe Leon Tolstoi la principesa Obolenscaia în Moscova. Acolo, într'o seară, Leon Nicolaevici venind şi întrebat de doctor ce are în geamandan, a răspuns cu vocea de bas: Cărţile cele mai mari din lume, şi a scos pe rând: Coranul, Talmudul, Biblia, etc.

Ne era drag doctorul Petru, pentru inima lui mare şi plină de milă creştinească, idealurile sdrobite de suferinţă, nobleţa şi jertfa de sine pe care Dumnezeu i-o dăruise din belşug. La el se adunau bolnavi din satele cele mai depărtate ale Dobrogei. Veneau ruşi, lipoveni, turci şi tătari, veneau ţigani şi evrei, unii pe jos, alţii în căruţe dobrogene, şi în jurul ferestrelor lui, mai ales în zile de târg, te-ai fi crezut la un iarmaroc.

După ce-i cerceta, acelora cari nu aveau, le dădea şi bani, iar acei cari nu aveau unde să doarmă, ospătau şi dormeau la el, Mulţi refugiaţi ruşi cari scăpaseră de moarte, se perindau în căsuţile mici şi joase, dintr'o stradă îngustă, unde cu anii în urmă trăise luni de zile, şi marele om politic sârb Nicolae Pasici. In căsuţele acele mici, cu ferestre cât coala de hârtie şi pereţii coşcoviţi, am avut norocul să-l cunosc pe Vladimir Galactionovici Korolenco.

E greu să povestesc după atâţia ani frumoşi şi plini de iluzie, emoţia ce am simţit când m'am văzut în faţa marelui scriitor... Priveam timid în ochii lui blânzi, stăpâniţi de uşoară melancolie, figura nobilă încadrată de-o barbă mare, ca de apostol, la modesta lui îmbrăcăminte şi ascultam îngândurat duioşia şi simplitatea cu care ne vorbea.

Korolenco, pe care-l văzusem de atâtea ori în gândurile mele pe paginele căruia visasem, Korolenco, care cu nuvelele lui „Pădurea fremăta", „Clipe", „Muzicantul orb", lăsase în sufletul meu o impresie hotăritoare, stătea acum în faţa noastră.

Da, era adevărat!... Korolenco în România, la ceai şi ne vorbea de politică, de lucrurile rele dela noi ca şi din Rusia. Vorbea obiectiv, ca un om cu totul superior şi cu toate că ne spunea adevărul, se vedea că ne iubeşte ţara şi poporul.

In vara aceea, Korolenco venise dela băile Lipnic din Slavonia...

Călătorise pe Dunăre, cu vaporul şi era încântat de priveliştea marelui fluviu. Korolenco, intenţiona să viziteze în vara aceea Dobrogea, a cărei viaţă şi mai ales a ruşilor pescari starea — obreţi, îl interesa mult.

Ne cerea sfaturi şi la fiecare părere a noastră, îşi lua note într'un carneţel. Vorbirea lui înceată, ca venită de departe, îmi aducea aminte de freamătul brazilor cari veşnic suspinau în pădurea acea bătrână ca o voce neînţeleasă, ca o amintire dulce şi tristă a trecutului.

Tânăr şi sentimental, cum eram pe vremea aceea, mă reţineam cu mare greutate să nu-l întreb de scrierile lui şi a-şi fi făcut-o, dacă n'aş fi fost prevenit de doctorul Petru, că scriitorului nu-i place să-i vorbim de operile lui. Totuşi un prieten al meu l-a întrebat: De ce scrieţi aşa rar?

Korolenko a răspuns: Ca să faci borş, trebue să ai lemne, să ai zarzavat, să fierbi apă, şi a râs blând mărturisind că comparaţia e cam deplasată.

Nu ştiu cât am stat acolo, sub farmecul privirei lui, dar minutele au trecut nespus de iute şi când cei trei prieteni am părăsit locuinţa lui Petru Alexandrovici, şi am eşit în stradă, nimic nu mai mă interesa.

A doua zi m'am dus din nou la locuinţa doctorului şi am înmânat lui Korolenco, ca omagiu, primul meu volum de nuvele „Chinuiţi". M'a bătut pe umeri când a aflat că mă ocup cu literatura şi trăesc într'un orăşel mic, unde n'ai cercurile literare etc... Privind cu atenţie volumul şi-a exprimat părerea de rău că nu înţelege cuprinsul, dar după coperta ilustrată, a înţeles că e vorba de viaţa celor mulţi şi necăjiţi...

Surâzând, mi-a strâns apoi mâna cu căldură şi pe un ton prietenesc m'a sfătuit ca unul care e mai în vârstă, să-i ascult, şi atunci când scriu ceva, să mă uit adânc în sufletul oamenilor, să studiez cât mai mult poporul.

Peste o zi Korolenco a plecat într'o căruţă dobrogeană, întovărăşit de socialistul Stelian, pe care el l-a trecut la nemurire în volumul „Ai noştri la Dunăre", operă apărută în revista „Ruscoe bogatstov" (Bogăţia rusă).

La întoarcere nu l'am mai văzut pe Korolenco. A plecat în Rusia pe neaşteptate din motive pe cari nu le-am aflat. Acum cu vremea care trecea de câte ori mă duceam la doctorul Petru, priveam cu melancolie jilţul unde stătuse Korolenco şi mă gândeam la acela, care numai cu trecerea lui scurtă prin oraşul nostru, lăsase în suflete o aşa de puternică impresie şi un aşa de mare gol. Şi anii treceau. Dunărea îngheţa ca să se dezgheţe iarăşi; vapoarele veneau şi plecau, dar nici unul nu-l mai aducea pe Korolenco. In primăvară, doctorul Petru se îmbolnăvise, şi din zi în zi se simţea tot mai rău. Intâlnirile noastre în jurul samovarului deveneau mai rare. Intr'o zi ducându-mă la doctorul Petru Alexandrovici, l'am găsit foarte abătut. Sta pe gânduri, şi privea un portret de femee şters de vreme şi ofta... Cine a fost femeia aceia, n'am aflat niciodată...

In altă zi, cu glas duios mi-a spus: „drăguţa", (aceasta era vorba lui când ţinea la cineva) „să ştii că eu n'am să mai trăesc mult", şi o lacrimă am văzut înflorind în ochii lui albaştri.

Aceasta se petrecea la sfârşitul lui Aprilie. Prin Mai a venit dela Poltava d-na Korolenco. Foarte supărată, privea cu ochii în lacrimi la fratele ei cari se stingea zi cu zi. Veneam de câte două ori pe zi la dânşii, în timpul acela şi multă vreme în tăcere priveam la bolnav, cari, afundat în nedeslipitul jilţ cu ochii pierduţi în gol, visa poate în ceasurile acelea la patria lui iubită pe care n'avea s'o mai revadă niciodată. La vre-o săptămână doctorul a fost dus la Bucureşti în Institutul Diaconeselor. O lună mai târziu m'am dus şi eu să-l văd. Korolenco sosise cu o săptămână mai înainte şi locuia în Aleia „Blank": L'am găsit pe marele scriitor acasă.

In odae totul era răvăşit; un geamantan în mijlocul casei, câteva cărţi şi rufe, gata să fie strânse. M'a primit cu multă prietenie, scuzându-se că e aşa de deranjat la el şi cu regret trebue să plece în patrie, fiind chemat de interese urgente. Privirea lui tot aşa de dulce şi mângâetoare, ochii tot aşa de duioşi şi profunzi, căţau la mine cu aceiaşi bunătate.

Observasem că Korolenco îmbătrânise puţin şi părea cu mult mai obosit, ca atunci când îl cunoscusem... Cu voce înceată şi plină de resemnare, mi-a comunicat că doctorul nu va trăi mult. Ceeace s'a şi întâmplat.

La plecare m'a invitat la el la Poltava, şi m'a petrecut până la poartă.

La câteva săptămâni doctorul a murit şi a fost înmormântat la cimitirul Sf. Vineri din Bucureşti, dus la groapă de câţiva prieteni, cari l'au iubit şi respectat toată viaţa... Cu împrejurarea aceasta tristă, am scris un foileton despre doctorul Petre, şi l-am trimes la Poltava lui Korolenco, la câteva săptămâni, am primit ziarul „Birjevaia Viedomosti", (Ştirile Bursei) cu un articol scris de Korolenco, şi subliniat de mama marelui scriitor.

De-atunci au trecut ani la mijloc, în căsuţa unde locuise doctorul se mutase un croitor bărbătesc.

Nu ştiu de ce, dar, de câte ori treceam pe acolo şi vedeam feţele acelea gheboşite, simţeam că o tristeţă coboară în sufletul meu. Au trecut ani la mijloc; am părăsit frumoasa Dobroge, iluziile au murit, — totuşi în serile târzii, când stau la gura sobei, şi ascult vânturile şuerând la geam, mă gândesc cu bucurie la viaţa mea trăită acolo în deltă şi atunci nu pot să nu-mi aduc aminte cu tristeţe de ceasurile scumpe, de odăiţa modestă unde am cunoscut pe marele scriitor, pe visătorul Vladimir Korolenco şi cumnatul lui Petru Alexandrovici.

N. DUNAREANU

Amănunte istorice

Incognito

Toţi au fost fermecaţi în copilărie de basmul în care e vorba de preschimbarea unui calif şi a vizirului sau, cu ajutorul unui cuvât magic, în doi cocostârci, spre a vedea lumea fără a fi recunoscuţi; dar sunt ameninţaţi să rămână toată viaţa cocostârci, întrucât nu le mai vine în minte cuvântul magic „Mutabor" („Voi fi preschimbat"). Acest calif legendar a fost precursorul atâtor prinţi care devin „incognito" când au şi ei odată plăcerea să trăiască fără purpură şi coroană printre oameni, să audă cu urechile, să vadă cu ochii lor, în loc de a vedea şi auzi cu ochii şi urechile curtenilor.

Prinţii care călătoresc incognito sunt scutiţi de toată povara ceremonialului şi etichetei. Şi le e îngăduit — dacă au o fire galantă — să se desfăteze neturburaţi de nimeni, în taina cea mai desăvârşită. Jupiter când s'a apropiat de Europa a luat înfăţişarea unui taur, când s'a apropiat de Leda, înfăţişarea unei lebede.

Azi putem citi adeseori în ziarele din Paris că „Excelenţa sa regală, prinţul de Wales", moştenitorul tronului englez, a sosit în capitala Franţei „în cel mai strict incognito", şi a descins la hotel sub numele de „Contele de Chester". Acest incognito e astfel foarte străveziu, totuşi prinţul e scutit să mai suporte vizitele oficiale, iar prefectul de poliţie ştie că serviciul de pază trebue făcut în chip cât mai discret. Prinţii cei tineri, şi în special prinţul de Wales, nu prea doresc să fie urmăriţi pas cu pas şi nici nu le face plăcere să aibe o santinelă în faţa „cabinetului particular" unde obicinuesc să supeze în taină.

Mulţi englezi scrobiţi suspină uneori că fiul cel mare al regelui George V seamănă atât de mult cu răposatul unchi Eduard VII, a cărui fire galantă nu s'a desminţit până la sfârşitul vieţei. Când Eduard VII pleca vara la Marienbad, spre întinerirea trupului şi înviorarea spiritului cu minunatele isvoare ale Marienbadului, ziarele locale anunţau la „noii sosiţi" pe „Ducele de Lancaster" întovărăşit de credinciosul lui aghiotant, şeful onorific al grajdurilor sir Frederic Ponsonby, iar dimineaţa când „Ducele de Lancaster" se ducea la isvor, toată lumea îl saluta cu deosebit respect. Totuşi Eduard al VII-lea, într'una din zile, la Marienbad, a eşit din „incognito" şi a devenit suveran: la 18 August, ziua naşterii împăratului Franz Iosef, când Eduard VII a apărut în uniformă, în capela din localitate.

Napoleon I, surghiunit la Sf. Elena, a fost degradat de paznicul său la gradul de „General Bonaparte", în credinţa naivă că astfel istoria omenirei a fost dată cu douăzeci de ani înapoi. Rudele titanului, până de curând adulate slugarnic, şi acum părăsite, şi-au căutat adăpost într'un „incognito". Iosef, fostul rege al Spaniei, a plecat în Statele-Unite sub numele de „Conte de Survilliers"; Jérome, fostul rege al Westfaliei a trăit la curtea socrului său, regele Friederich de Würtenberg, sub numele de „Conte de Monfort"; Louis, fostul rege al Olandei, s'a numit „Conte de St.-Leu" iar fiul acestuia, prinţul Louis Bonaparte, a fugit din fortăreaţa Ham, unde fusese osândit la închisoare pe viaţă, travestit în hainele unui zidar cu numele de Badingurt, şi mulţumită acestui incognito de câteva minute când prinţul a devenit Napoleon al III-lea, adversarii lui îl ironizau, numindu-l „monsieur Badingurt".

Impărăteasa Elisabeta a Austriei se numea, în timpul călătoriilor ei „Contesa de Hohenemhs", iar împărăteasa Eugenia a Franţei, „Contesa de Pierrefonds".

Membrii familiei Hohenzollern preferau următoarele numiri de „incognito": „Conte de Tecklenburg", „conte de Lingen", conte de „Ravensberg". Nu se ştie însă precis sub ce nume Wilhelm II pe când studia la Bon, se refugia uneori la Paris. Fostul ţar bulgar Ferdinand şi-a luat numele de incognito de la castelul de vânătoare din Ungaria: „contele de Murany". Regele Milan al Serbiei petrecea nopţile la Paris sub numele de „Conte de Takowa" (Strămoşul său Milos Obrenovici a ridicat în biserica satului Takowa la 1815 steagul de răzvrătire împotriva turcilor).

Goethe, deşi tânăr a întrebuinţat şi el un nume de împrumut, spre a se ascunde de faima dobândită cu „Werther". Se anunţa la hoteluri, în călătorie: „Schmidt om de afaceri din Frankfurt pe Main"... — A.

M. Deshumbert

Dureri şi Bucurii

Dezvoltările ce urmează de la sine nutrite de mulţi poate în sinea lor, cari sânt apanajul unor aleşi: aleşi, cum De propagat, fără-ndoială, în cercuri largi. *vorbesc, şi vorbesc răspicat. Lucruri trebuie să se ştie înse-n de obşte că pot să ajungă mai mulţi.*

P. MUŞOIU

Ne gîndim rar la suferinţele altora. Multe-s pricinile unei asemenea nepăsări. Cele mai de samă:

Pe străzi, în tramcare, în tramvae, în cafenele, în restaurante şi-n alte locuri unde dăm cu ochii de lume, nu vedem nici un semn de durere, fiindcă cei ce sufăr îşi înăbuşă lacrimile şi, adesea, chiar pun un zîmbet pe buzele lor.

Bolnavii, nu-i vedem. Iei zac acasă la dînşii sau în spitale şi la dînşii nu ne gîndim.

Şi nevăzînd nicăerea durere, noi uităm că există durere.

Afară de asta adesea sîntem absorbiţi de suferinţele noastre personale sau de treburile noastre sau chiar de plăcerile noastre şi n'avem vreme să ne gîndim la alţii.

Cu toate astea, cînd un accident ai cărui martori sîntem, sau a cărui istorisire o cetim în ziare, ne atrage luarea aminte, sîntem siliţi atuncea, să ne gîndim la durerea victimei şi la cea a familiei sale. Dar ne grăbim să cugetăm la altăceva, pentru-că nu voim ca sănînătatea noastră, sau plăcerile noastre, să fie tulburate de gândirea la lucruri triste.

Totuşi, dacă am lua aminte, cît de puţin, am vedea cît de nenumărate şi de cumplite sînt durerile de cari sufere omenirea. Bună-oară:

Tot soiul de decepţii, de iluzii pierdute. — Lipsa unei iubiri după care ieşti însetat. Une-ori trădarea sau indiferenţa unor prieteni cari ocupă un loc mare în inima noastră. Sau nişte simple neînţelegeri cari ne învrăjbesc. — Plecarea, în depărtări, a celor pe cari-i iubim, cu teama de-a nu-i mai vedea niciodată. — Nedreptăţi de cari suferim sau de cari sufăr cei ce ni-s scumpi. — Une-ori, greutatea de a găsi de lucru sau nevoea de-a face, poate îndelungaţi ani, o treabă neplăcută ca să întreţinem pe cei cari atîrnă de noi. Nesiguranţa zilei de mîne şi teama de-a nu cădea în mizerie. — Moartea unor persoane iubite: părinţi, soţ sau soţie, copii, prieteni. Dureroase resimţiri în întreaga noastră fiinţă. copleşirea întregului nostru ieu. — Une-ori boli îndelungate şi dureroase, sau operaţii chirurgicale pururea temute de pacient. — Adesea iear㸠teama unor boli viitoare, cari se pot totdeauna ivi. — O teamă şi mai mare pentru capul familiei, al cărui salar ieste neapărat pentru casă. Şi, gîndirea crudă: dacă ar veni moartea, ce se vor face soţia şi copiii? Nu va fi oare mizeriea pentru aceste fiinţi iubite? Teamă cumplită care, noaptea, alungă somnul şi înfiorează mintea şi inima. — Aceea-şi tulburare, aceea-şi nelinişte pentru mamă, cînd copiii i-s încă mici. Şi, chiar pentru cei cari n'ar lăsa pe nici unul dintr'ai lor în mizerie, adesea cugetarea morţei ieste grozavă. Moartea, pe care ne silim s'o alungăm din gîndul nostru, dar care, cu toate astea, se prezintă pe negîndite şi adesea în mintea noastră. — Pentru mulţi încă zbuciumări religioase şi filosofice. — Intr'o mulţime de cazuri, suferinţi cari purced dintr'o falşă înţelegere a Vieţei şi a legilor iei...

Fără-ndoială fie-care din noi a simţit, simte chiar acum sau va simţi mai târziu, mai multe din suferinţele astea, de nu pe toate. Şi dacă, cu gîndul, am înmulţi asemenea suferinţi, cu numărul fiinţelor omeneşti cari populează acum Pămîntul, ori-cît de slabă ne-ar fi imaginaţia, am fi doborîţi în faţa sumei cu adevărat îngrozitoare de suferinţi... Ce-ar mai fi dacă la durerile actuale, am adăoga şi pe cele ale veacurilor trecute.

Ah, dacă am putea auzi în acelaş timp toate strigătele de durere ale fraţilor noştri şi ale surorilor noastre întru omenire. Dacă le-am putea vedea lacrimile, să le cetim în inimă temerile şi descurajerile lor, am lua straşnice hotărîri. N'am mai voi nici o dată, în ruptul capului, n'am mai voi să sporim voluntar, sau din nebăgare de samă, să sporim acest număr groaznic de suferinţi. Şi fie-care şi-ar săpa adînc în inima sa o primă hotărîre:

Să nu sporim nici o dată, fără neapărată nevoe, întristarea nici suferinţa pe acest pămînt.

Şi asta încă nu ie de-ajuns. A nu spori durerea nu-i de cît un prim pas cătră Bine. Vom adăoga numai decît o a doua hotărîre, care complectează pe cea dintâi:

Să ne silim totdeauna de-a împuţina întristarea şi suferinţa pe-acest pământ.

Vieaţa înse nu ie numai durere. Iea mai prezintă o mulţime de bucurii, fizice, morale, intelectuale, estetice, bucurii cari variază cu vrâsta, cu starea fie-căruia, cu sănătatea, cu înclinările naturale, cu caracterul, cu tempermentul, cu ocupaţiea, cu idealul omului... bucurii cari sînt, totuşi, reale. De unde o a treia hotărîre:

Să ne silim totdeauna de-a spori bucuriile sănătoase pe-acest pământ.

Dar iubirea frăţască pe care trebuie s'o simţim pentru întreaga Omenire nu va fi îndeplinită încă cum se cuvine dacă nu vom lua o a patra hotărîre:

Să nu împuţinăm nici o dată, fără neapărată nevoe, bucuriile sănătoase pe-acest pământ.

Şi prin bucurii sănătoase trebue să înţelegem bucuriile cari, nu numai că nu dau naştere nici unei păreri de rău, ne mai lasă voioşi, ne mai lasă cu-ndemn la muncă.

Aceste patru hotărîri, luate cu gîndul nestrămutat de-a le respecta, vor trebui să ne reguleze purtarea. Cam aşa:

Nu vom arăta, prin cuvinte sau fapte, nici mînie, nici violenţă, nici brutalitate, nici iritare, nici gelozie, nici pizmă, nici supărare.

Ne vom feri de ori-ce clevetire sau iscodire ca şi de ori-ce criticare nedreaptă, de ori-ce observaţie necuviincioasă, de ori-ce vorbă jignitoare.

Ne vom feri de asemeni de ori-ce imputare nemeritată, de luări în derîdere sau de glume răutăcioase.

Nu vom arăta nici o dată, faţă de nimeni, dispreţ.

Nu ne vom îngădui nici o plîngere sau tînguire zădarnică, de prisos, nici o observaţie descurajatoare.

Vom spune, din potrivă, cuvinte încurajatoare, cuvinte duioase.

Faţă de toţi vom arăta bună cuviinţă şi gingăşie.

Ne vom manifesta în chip practic, de fapt, simpatia noastră universală şi sentimentele noastre frăţeşti pentru toţi.

Vom practica dreptatea, cumpătată prin bunătatea cu socoteală.

Vom da încurajare tuturor silinţelor particulare sau colective ce tind spre bine.

Vom practica într'ajutorarea.

Vom ajuta pe semenii noştri să se dezvolte armonios, cu alte cuvinte să se dezvolte fiziceşte, moraliceşte, intelectualiceşte.

Ne vom strădui cu răbdare să sădim sau să dezvoltăm în mintea copiilor un Ideal cît mai frumos, cît mai nobil, cît mai înalt, cu speranţa că Idealul acesta le va sluji întreaga vieaţă drept călăuză.

Ne vom lupta prin toate mijloacele chibzuite de-a înlocui, în toate ţările, relele sau nedesăvîrşitele condiţii economice, politice şi higienice. prin alte condiţii mai în armonie cu adevăratele trebuinţi ale Omenirei.

Vom contribui pe cît ne va sta prin putinţă, de-a stabili unirea frăţască a tuturor naţiilor.

Ne vom da toate silinţele pentru împiedicarea războaelor.

Nu vom uita nici o dată că silinţele noastre trebuie să tindă mereu nu numai la fericirea celor ce ne încunjură ci la fericirea Omenirei întregi.

Nu mai încape vorbă că va trebui să mărturisim în chip practic recunoştinţa noastră faţă de toţi cei cari ne vor fi ajutat cu poveţele lor, cu pilda, cu încurajarea, ori-cum.

Obiceiu cu care trebuie să ne deprindem ca să ni se uşureze purtarea: Dimineaţa, la deşteptare, să trimetem o cugetare frăţască tuturor celor ce sufăr. Şi asta nu de loc cu scopul de-a ne întrista înşi-ne, pentru-că prea mare întristare vatămă sănătatea, împiedică munca cum se cuvine, şi pe de-asupra, întristează prin molipsire pe cei din jur.

Această cugetare frăţască, dată în fie-care dimineaţă nenorocirilor, trebue să slujască înainte de toate de-a întipări mai adînc în noi hotărîrile luate de noi, şi apoi trebue să ne îmboldească de-a le pune cu tot dinadinsul în aplicare. Pentru-că noi nu trebue să ne mulţămim de-a face frumoase teorii filantropice, trebue mai ales să activăm.

In fie-care dimineaţă vom trimete de asemeni o cugetare celor voioşi, bucurîndu-ne la o laltă cu iei. Vom fi fericiţi de fericirea lor. Ceeace ne va spori bună-starea fizică şi morală, contribuind cu chipul acesta la buna noastră sănătate generală, căci din toate remediile cel mai bun remediu ie bucuriea. Asta ne va dispune şi la munca cum se cuvine, la surîsul frăţesc, la cuvinte duioase, făurind cu chipul acesta în jurul nostru o atmosferă de bună stare morală, care va îndeplini negreşit o înrîurire binefăcătoare în mediul în care ne mişcăm.

Intrebări şi Răspunsuri

Prima hotărîre ne spune să nu sporim nici o dată suferinţa, fără neapărată nevoe. — Cînd ie înse nevoe de a pricinui suferinţă?

Ie nevoe sau utilitate de a pricinui suferinţă cînd impunînd o durere momentană înlăturăm, pentru mai tîrziu, o durere mai vie sau de mai îndelungată durată, sau cînd întârziem moartea. De aceea medicii, chirurgii, dentiştii, impun adesea o durere momentană, (doctorii neplăcute de luat, operaţii chirurgicale dureroase, plombări sau scoatere de dinţi şi altele), asta cu scop de tămăduire.

Tot aşa, părinţii sînt nevoiţi adesea să refuze copiilor lor lucruri pe cari copiii le cer, acest refuz pornind din interesul imediat sau viitor al copiilor. Părinţii mai trebue să obicinuiască copiii cu curăţeniea, cu rîndueala (aranjarea jucăriilor după ce s'au slujit de iele, să nu-şi azvârle cărţile şi să aibă grijă de iele, şi aşa mai departe), să-i obicinuească cu treaba făcută cum se cuvine, să-i obicinuiască cu buna cuviinţă, cu bunătatea, cu iubirea Omenirei, cu iubirea adevărului, cu practicarea dreptăţei, să-i obicinuiască să repare greşelile săvârşite faţă de camarazi. Toate astea, fără 'ndoială, nu-s fără să năcăjască une-ori pe copii. Dar aceste năcazuri de scurtă durată îi vor scuti mai tîrziu, pe iei şi pe alţii, de năcazuri mult mai serioase şi fără-ndoeală de mai îndelungată durată.

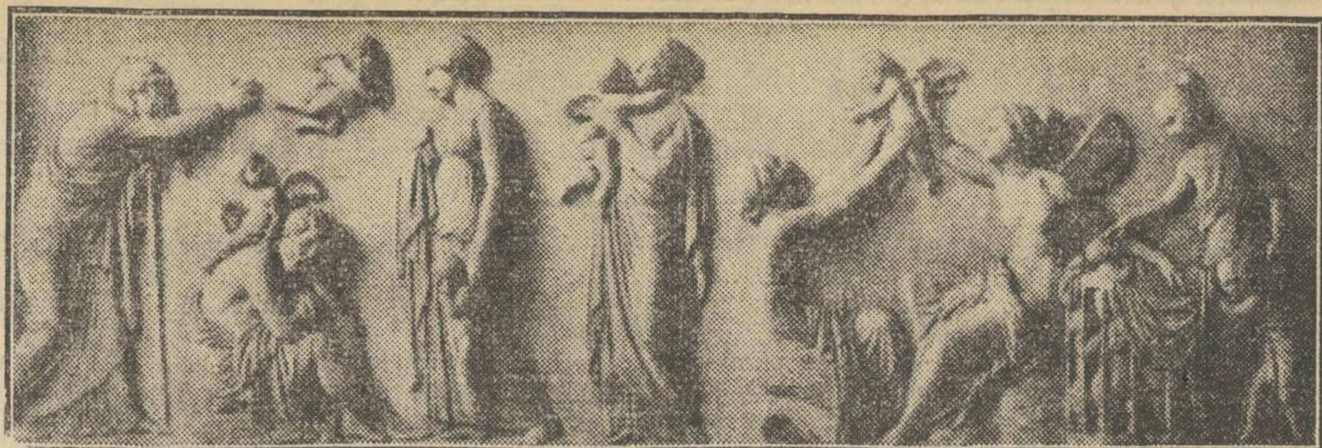
Bunătatea noastră trebuie să se întindă oare şi la animale?

Negreşit, pentru-că animalele sânt simţitoare la durere şi pentru-că bunătatea noastră trebue să se întindă la toate fiinţele cari pot simţi suferinţa. Şi apoi pentru-că ori-ce suferinţă pe care o impunem (afară de cazurile despre cari am pomenit), ne-njoseşte, ne coboară, apropiindu-ne de barbariea cea primitivă. Vom da deci animalelor noastre, cu inimă largă, toate îngrijirile trebuitoare, tratîndu-le totdeauna cu blîndeţă. — Cât despre animalele nedomesticite, datoriea noastră pare să se rezume în formula: „a nu pricinui suferinţă". Nu ne vom sluji deci nici o dată de curse cari torturează victima mai mult sau mai puţin îndelung. Nu vom vîna, pentru-că adesea rînim nişte biete animale cari vor muri în vre-un ungheriu după zile îndurerate. Vom înlocui vînătoarea prin exerciţiile în aerul liber, că sînt destule. Cu chipul acesta nu vom avea ruşinea de-a petrece pricinuind suferinţă. Bucuriile noastre nu trebuie să purceadă nici o dată din durerile altora: dobitoace sau oameni

Trebuie ore să lăsăm să trăească leii, tigrii, şerpii cei veninoşi, scorpiile, insectele vătămătoare, şi aşa mai departe?

Nu, pentru-că, nu numai că trebuie să ne apărăm pe noi, trebuie să ne apărăm şi semenii. Animalele vătămătoare, fără-ndoială, le vom ucide, făcându-le să sufere înse cît mai puţin.

In româneşte de P. MUŞOIU

Georges Clemenceau

— Luptătorul politic —

Georges Clemenceau rezumă în persoana lui cinci decenii de Istorie contimporană franceză. El e, pentru țara lui, sinteza unei epoci: a epocei de la pierderea Alsaciei-Lorena în 1870 până la redobândirea ei în 1919. Iar în tot timpul cât a stat, ca om de acțiune și de idei, pe cerul gloriei franceze, a scăpărat lumini ce s'au resfrânt peste întreg pământul. Un luceafăr care n'a pălit nici o dată; stea de călăuză pentru toate noroadele în căutarea căilor celor bune.

Georges Clemenceau e o potențiare a spiritului galic. Dar conștiința lui e universală. Rare ori omenirea a avut așa interpret. Cuvântul lui a tâlmăcit limpede, rostul lumei și faptele oamenilor.

Pe oameni Clemenceau i-a iubit și detestat; iubindu-i, le-a plâns de milă; dar cunoscându-i bine, le-a arătat dispreț. Toată făptura lui Clemenceau stă în această contrazicere. Poate că de aceia a fost, și el, iubit mult și hulit peste măsură; pe rând ori de o dată: adorat, adulat; dușmănit, clevetit.

* * *

Georges Clemenceau s'a născut în 1840, într'un sat din Vendeia, fiu al lui Benjamin Clemenceau, medic filantrop-misantrop, care îngrijea de oameni și fugea de dânșii. Benjamin Clemenceau trăise zilele grozave și superbe ale Revoluției din 1789—1793 și, îmbibat de ideile ei, își crescuse fiul în atmosfera lor, vibrantă încă.

După ce Georges Clemenceau își termină liceul, el se consacră, mai mult din pietate filială decât din vocațiune, studiilor de medicină, pe cari le începe la Nantes și le isprăvește la Paris. Aci, la Paris, face cunoștință, cu o pleiadă de tineri pe cari îi va regăsi mai târziu, ca prieteni ori adversari: Charles Longuet, Emile Zola, Méline, Delescluze. Luându-și doctoratul în medicină, se duce la Londra, unde se prezintă lui Stuart Mill, a căruia operă despre Auguste Comte o traduse; trece apoi în Statele Unite unde, spre a-și putea prelungi șederea, dă lecții de limba și literatura franceză; iar în 1870 se întoarce la Paris, stabilindu-se ca medic în cartierul Montmartre.

Isbucnise tocmai războiul franco-german, în vara anului 1870. Franța, învinsă la Sedan, proclamă Republica, iar Republica având nevoie de apărători și administratori, Arago, membru al Guvernului Apărărei Naționale, recomandă pe Clemenceau pentru locul de Primar al arondisimentului Montmartre.

In această funcțiune, Clemenceau cheltuește toată energia vârstei lui de 30 de ani. Organizează, în cartierul lui, învățământul, laicizând școlile; înarmează batalioanele Gardei naționale; pune la cale serviciul de asistență sanitară și îngrijește ca populația să aibă merinde și combustibil, îndulcindu-i astfel suferințele asediului prusac.

După ridicarea asediului, Clemenceau e ales deputat al Parisului. In această calitate, el pleacă la Bordeaux, unde Camera își mutase ședințele; ia loc în rândurile minorității adevărat republicane, votează contra păcei, protestează contra anexărei Alsaciei și Lorenei, și apără drepturile Parisului în plină fierbere insurecțională. După aceia, spre a-și îndeplini mai bine datoria de fost administrator al unui cartier parizian, își dă demisia din Cameră și se întoarce la Paris, reluându-și locul de primar al arondisimentului Montmartre.

* * *

Valurile mișcărei revoluționare băteau atunci furtunos la Paris. Muncitorimea exasperată de suferințele războiului și asediului și instigată de propaganda socialistă, pregătea Comuna.

Clemenceau se silește să împace spiritele, îndemnând Guvernul să nu îndârjească pe muncitori. Dar Guvernul nu ascultă sfaturile înțelepte. Atunci muncitorimea, neîncetat provocată, ia în stăpânire Parisul și proclamă Comuna, la 18 Martie 1871.

Triumful muncitorimii aduce cu sine represiunea și bănuelile. Și Clemenceau e bănuit. El reușește însă să scape de arestarea ordonată de Comitetul revoluționar; astfel scapă de o împușcare sumară.

După căderea Comunei, cetățenii din Montmartre, lămuriți asupra adevăratului rol al lui Clemenceau, îl aleg în Consiliul Municipal unde stă patru ani, funcționând întâiu ca secretar, apoi ca vice-președinte și în cele din urmă ca președinte; iar în 1876, aceiași cetățeni îl realeg deputat, trimițându-l în Adunarea Deputaților, care își reluase lucrările la Paris și pe care avea s'o domine o jumătate de veac.

Caracterul adevărat — atât de controversat și de denaturat — al lui Georges Clemenceau, reiese din faptul că primul lui discurs rostit după această alegere, a fost discursul pentru amnistierea Comunarzilor.

Parisul și Franța vibrau încă de represiunea luptelor civile ce au însoțit domnia Comunei. Represiunea sângeroasă, executată de generalul Galiffet, lăsase un ferment de ură adâncă în sufletul muncitorimii. Iar clasa stăpânitoare, în plin triumf, trăia totuși cu groaza de-a vedea o nouă insurecție ivindu-se. Comunarzii scăpați de sulițile lui Galiffet fugiră care încotro, expatriindu-se. Monarhiștii, amărâți de proclamarea Republicei, căutau să se folosească de împrejurări spre a restaura Imperiul ori Regalitatea. Iar republicanii moderați, în lașitatea lor de acțiune, tremurau de frica unei noui revoluții proletare și de teama unei lovituri monarhiste. Atunci s'a ridicat Clemenceau, care a fost prigonit de dușmănia unora dintre conducătorii Comunei, și a cerut amnestierea Comunarzilor.

Amnistia a fost pentru dânsul o cerere a inimei și a minței. Discursul ce a rostit cu acest prilej a fost vibrant de emoțiune, ucigător prin ironia la adresa fricoșilor și de o înnaltă înțelepciune prin argumentele invocate..

Amnistia n'a fost dată atunci, ci mai târziu. Dar discursul lui Clemenceau a rămas o piatră de temelie pentru regimul republican, fiindcă Republica nu putea trăi într'o atmosferă de ură jos și de răsbunare sus.

* * *

De la acest discurs datează adevărata carieră politică a lui Clemenceau.

El a mai rostit de atunci multe altele, cari au fost tot atâtea acte istorice. Toate o critică vehementă a Guvernelor. Toate îndrumări pline de prevedere.

N'a rămas ramură a activităței publice care să nu fi fost pusă sub prisma limpede a judecăței sale. N'a fost greșeală de Stat, care să nu fi fost atacată de corozivul ironiei sale. El nu era însuflețit de nici un interes, de nici o ambițiune. De le-ar fi avut, stăpânea din anii săi tineri Republica. Dar nu și-a exploatat nici o dată succesele. Combătea un sistem și era mulțumit să-l doboare. Strivea. De atunci i s'a zis: „Distrugi, dar nu clădești". El însă a răspuns: „Dărâmarea e prodromul clădirei. Distrucția de azi e construcția de mâine".

* * *

La acea epocă Franța mai avea un mare om politic: pe Leon Gambetta. Acesta desfășurase, sub Napoleon III, o înflăcărată acțiune pentru instaurarea Republicei. Dăruit cu o elocință excepțională și cu un puternic temperament de luptător, el ajunse îndată tribunul poporului francez. Instaurarea Republicei i-a îngăduit să arate și calități de om de Stat.

Georges Clemenceau

Republica a treia franceză se născuse, ca și cele două premergătoare, în vârtejul unor aspirații de nebuloasă generozitate. Infiripată în pragul timpurilor moderne și în mijlocul unor greutăți lăsate de prăpădul unui războiu pierdut, ea avea să răspundă chemărilor unei generații mânioasă pe ziua de eri, și înamorată de ziua de mâine. Ca să se statornicească, ea trebuia să refacă așezări vechi și să clădească așezăminte noui. Dar întru aceasta, se cerea să se desfacă de balastul a tot ce era utopie. Un balast care îngreuiază mâna constructorilor politici. Nu toți republicanii de atunci avură curajul să'l arunce; cei mai mulți se temeau să nu fie învinuiți de apostazie, de sperjur politic. Unul singur a avut cutezanța cugetărei și a faptei: Leon Gambetta.

Gambetta și-a dat seama că Republica necristalizată într'o operă de acțiune pozitivă, avea să fie numai vis și înșelăciune. Șubredă și desamăgitoare. Și el a înțeles bine trebuința poruncitoare a înfăptuirilor. Dar înfăptuirile nu se pot toate deodată. Sunt de învins rezistențe aduse în cale de interese nemărturisite și de spirite ne-destul de luminate. Omul politic nu poate cuprinde toată întinderea realizărilor necesare, și atunci el pășește pe 'ndelete spre scopuri lămurite, realizând numai ce se poate. E aceasta o tactică. Gambetta a numit-o: oportunism. Oportunismul, un mijloc de înfăptuiri în măsura posibilului, în potrivire cu împrejurările și sub dictatul lor. O metodă. Nici de cum o doctrină.

Dar o lozincă suferă adesea trasfigurări compromițătoare și caricaturizante. Pentru Gambetta oportunismul era un crez. Pentru mulți din ciracii lui ajunsese o aplicare conformă numai sensului lexic al cuvântului: o folosire a împrejurărilor în interes personal.

La umbra oportunismului, juisorii republicani au început să-și abandoneze principiile. Practica lor la Guvern era o totală negațiune a idealului.

Atunci s'a ridicat Clemenceau. El era din aceia cari n'au uitat. Fiu de republican, a păstrat cu pioasă fidelitate tradiția părintească. Republican din convingere, a avut neștirbit cultul ideilor sale. Iar temperamentul lui de luptător, s'a războit fără crutare.

A denunțat primejdia oportunismului.

Dar nu s'a bătut cu pigmeii. Ci s'a încăerat cu șeful.

Gambetta era pentru dânsul vinovatul. Pe Gambetta a voit el să-l răpună.

Atunci a început o luptă epică între doi titani.

Oportunismului, Clemenceau i-a opus radicalismul. Radicalismul care vrea Republica până la rădăcină. Și ideia radicală, aruncată ca un bob de sământă în desbatere, a dat naștere unui partid. Un partid care s'a strâns în jurul lui Clemenceau, alcătuit de toți aceia cari mai aveau pietatea tradițiilor revoluționare și republicane.

In acea epocă de mari frământări erau mulți cari nu iertau excesele Revoluției de la 1789-1793. Și oportunismul apărea ca o filiațiune a vechiului girondism, acceptabil ca moderat. Iar radicalii erau denunțați ca descendenți ai Iacobinilor huliți.

Atunci Clemenceau a rostit un cuvânt simbolic, drastic supra-elocvent în monosilabismul lui: BLOC.

Revoluția de la 1789-1793 e un bloc.

Ea trebue primită cu părțile ei bune și cu toate greșelile și rătăcirile ei. Ea nu poate fi ciopârțită, disecată, triată. Nu încape exegeză revoluționară. In studii istorice, poate. In politică, nu! Politica e un element dinamic. Și dinamismul politicei franceze republicane nu poate fi decât Revoluția cea mare. Declarația drepturilor omului și toate înfăptuirile cari i-au urmat constitue tradiția republicană. Iar cine nu trăește în această tradiție, e un eretic.

Pe temeiul acestui păcat de erezie a dat Clemenceau lupta înpotriva lui Gambetta.

Gambetta n'a trăit mult. O moarte prematură, l'a sustras morții politice violente pe care i-o pregătea Clemenceau.

Ceeace însă n'a putut face lui Gambetta, Clemenceau a făcut-o urmașilor lui. I-a doborât pe toți, pe rând. Toate ministerele constituite pe platforma oportunismului au căzut, sfâșiate de ghiarele „Tigrului", cum îi se zicea de pe atunci lui Clemenceau. Freycinet, Ferry, Rouvier zăceau la pământ.

* * *

Vreo cincisprezece ministere de acest fel a răsturnat Clemenceau, fără să le urmeze la cârmă. Poate c'ar fi dorit să le urmeze. Dar n'a fost chemat. O asemenea chemare ar fi fost atunci o îndrăzneală pe care nimeni n'o avea.

Amicii nerăbdători ai lui Clemenceau nu erau mulțumiți. In desamăgirea lor, îi imputau și ei că prea face numai operă distructivă, răsturnând ministere. Dar Clemenceau le răspundea: „Nu-i adevărat. Am răsturnat numai unul, căci toate au fost la fel".

* * *

Totuși în strălucita carieră politică a lui Clemenceau s'a întâmplat o eclipsă. Se ivise afacerea Panama. Faimoasa Afacere Panama. Dușmanii lui Clemenceau, cari nu ertau șefului radical atitudinea de apărător crâncen al Republicei au căutat să-l implice în această Afacere. Pretextul era că unul din samsarii ei, Cornelius Herz, înainte de-a fi desvăluit ca samsar, a sprijinit cu bani ziarul lui Clemenceau.

Dar campania pusă la cale cu mult meșteșug n'a prins. Și fiindcă n'a prins, aventurierii au reînoit atacul sub forma unei alte imposturi. A unei înscenări odioase.

La Marsilia trăia un Negru, Norton, șiret și pehlivan, cu toată perversitatea unui Negru asimilat-rasei albe. Indemnat de dușmanii lui Clemenceau, acest, Norton a plăsmuit un falș. A confecționat niște documente cari tindeau să-l arate pe Clemenceau în solda Angliei.

Pe atunci Anglia era în mare vrăjmășie cu Franța. Nouă zecimi din oamenii politici ai Franței erau adversarii Angliei. Dintre fruntașii Franței, numai Clemenceau era partizanul unei prietenii cu Anglia. Avut-a el viziuneaInțelegerei cordiale de mai târziu? Il târau spre Anglia, liberală și democratică, sentimentele lui de republican convins? Ori și cum, Clemenceau era partizanul fățiș al Angliei și amicul principelui de Galles, mai târziu regele Eduard VII.

Pe temeiul acestor fapte, știute, dușmanii lui Clemenceau s'au străduit să-l calomnieze ca fiind în slujba Angliei Falșul lui Norton le-a servit de instrument. Acele documente au fost aduse în desbaterea Camerei de către Millevoye, unul din patriotarzii bulangiști, stilat de Paul Deroulede, șeful Ligei Patrioților. Cazul fusese anunțat cu spectaculoasă regisură. Sala ședinței era arhi-plină. Deputații adversari, cari lipseau de săptămâni, au venit să asiste, dornici să fie de față la prăbușirea unu om care le stricase multe socoteli și afaceri.

Millevoye se urcă la tribună și după ce rostește un preambul hiper-patriotic, dă citire documentelor, ca temeiu al acuzărei sale.

Sala e străbătută de fiorul de care au vibrat de atâtea ori pereții Palatului Bourbon.

Clemenceau stă la locul lui, palid și concentrat. Asculta în tăcere, dar plin de indignare și emoțiune. Amicii săi erau consternați. Falșul produsese efect. Iar privirile deputaților adversari se îndreptau spre Clemenceau ca niște suliți străpungătoare.

Millevoye coboară de la tribună și Clemenceau se urcă să răspundă. Un huet îl întâmpină. Abia stăpânindu-și mânia, începe să vorbească. Dar era, se vede, copleșit de infamia înscenărei sau doborît de valul de ură ce se revărsase asupra-i. Vocea lui n'a mai avut atunci sunetul de oțel al unei spade. Ci era un glas care rostea molcom cuvintele unei nevinovății în apărare.

Când, la orele 7 seara, Clemenceau, istovit de sforțarea făcută, părăsește Palatul Bourbon, e însoțit numai de un mănunchiu de devotați. Cortegiul care îi făcea de obiceiu alaiu, dispăruse. Așa sunt partizanii...

* * *

Câteva săptămâni mai târziu, în urma unui proces intentat de Clemenceau, Norton a fost condamnat pentru falș și calomnie

* * *

Dar nici riposta din Cameră, nici sentința judecăței, nu desarmă ticăloșia. La următoarele alegeri legislative, adversarii lui Clemenceau, coalizați, exploatează din nou falșul lui Norton și Clemenceau, ales fără întrerupere, în mai multe legislaturi, în județul Var, cade în chiar fieful lui electoral.

Lipsa lui din Parlament avea să fie un hiatus în politica Franței.

Timp de aproape zece ani a lipsit Parlamentului omul care ar fi cerut cu imperativă autoritate înfăptuirea adevăratelor postulate republicane: laicizarea învățământului, separația bisericei de stat, impozitul pe venit și reforme sociale.

Tocmai atunci spiritul politicei franceze se afla la o mare cotitură.

Intrase în Cameră un compact grup socialist, sub conducerea lui Jaurès, ale cărui vaste cunoștinți erau slujite de un fermecător dar oratoric. Discursurile lui aveau mare răsunet în opinia publică. Burghezia din Parlament, speriată în instinctul ei de clasă, ca să se apere, a început să pacteze cu conservatorii cari se declarau „raliați Republicei" ca s'o combată mai bine din năuntru.

Se deschisese o eră de reacțiune care, dacă favoriza, prin excesele ei, propaganda socialistă, descuraja și dezorienta elementele sincer republicane ale partidului radical. Prezența lui Clemenceau în Parlament, a omului care mai salvase odată Republica de aventura bulangistă, le-ar fi putut da îndrumările necesare. Cu ani înainte s'ar fi înfăptuit astfel postulatele republicane, realizate mai târziu, și cu ani înainte s'ar fi născut colaborarea radical-socialistă, care dă azi atâta tărie Republicei.

Lipsa temporară a lui Clemenceau din Parlament a fost un deficit pentru Franța.

(In numărul viitor: PUBLICISTUL).

S. GROSMAN

Toamnă

Șir lung de plopi cu frunza moartă înseamnă drumul către iarnă.
Iți spinteci inima din coaste să sângereze prin păduri?
De ce? Comorile de frunze cu mâni de vânt tot tu le furi:
Rămâne despuiat pământul și crivățul sunând din goarnă.

Pe uliți cenușii tristețea stă răzimată de uluci,
Și sta pe lume o strigoaică: de spaima ei lumina fuge.
Apasă mult mai greu țărâna — sub ploi — pe morții din coșciuge,
Și bănuind că gem = s'audă — se pleacă ude, negre cruci.

RADU BOUREANU

Amintiri

Ninsese o zi întreagă și toată noaptea. Dimineața, când ne-am sculat, pomii,—cald îmbrăcați de iarnă—încremeniseră micșorați, îngropați în zăpadă până la brâu. Colo, departe, în zare, albul nesfârșit al câmpului se îmbina cu plumburiul cerului. Pe gard, o cioară, cu capul între umeri, pândea interesată, ușa bucătăriei. Prin curți, pela vecini, prin casele tupilate, împrăștiate pe coastele Tătărașului, gospodine, legate la cap cu șaluri fistichii, intrau și eșeau, trântind ușile în urma lor, cu troznet sec de pușcă, ce semăna în aerul rece, tras parcă dela ureche. Porci, tânguindu-se asurzitor, se despărțeau de bunătățile din stradă, roșind zăpada, horcăind sinistru, în mijlocul copiilor cu ochi mari, adunați să le prindă sufletul, în timp ce gospodarul ștergea liniștit cuțitul, indesându-l în carâmbul cismei.

La noi, Maria spălătorița, nevasta bucătarului, pereche rămasă de pe timpul robilor în casa părintească, venise din piață cu mâinile vinete de ger și se încălzea fără să simtă para flacărilor ce lunecau printre degetele negre, sfințite de munci grele.

Când țața Eliza, femee între două vârste, înăsprită de văduvie și de cei șapte nepoți ce-i rămăseseră în spinare s'a dus în bucătărie, carnea era rânduită pe categorii: macră pentru cârnați, măruntae pentru răcituri, cotlete și mușchi buni de împănat cu usturoi. Ion bucătarul cu mânecile suflecate, nebărbierit de mult, își făcuse socoteala că tot trebuia să se bărbierească de Crăciun, tăia carnea cu lovituri sigure de satâr ce cădeau repetat în acelaș loc, desfăcând bucățile după indicațiunile mătușii.

La masa de seară așteptam musafiri: pe popa Grecu, ce ne dăruia peste gard prune fulgerate din via ce se învecina cu grădina noastră și pe un judecător, cu nasul mare, înădit în casă fără fățărnicie, cu considerație, cu vorbe dulci, cu bucăți alese, pregătindu-l în vraja nebănuită a căminului să ceară—nu se mai îndoia nimeni—mâna celei mai mari dintre surori.

De când se vorbea în casă de nunta Olimpiei, țața Eliza se învârtea în jurul ei cu spor de dragoste, o ducea mai des pela grădină, pela cofetărie, unde cântau lăutarii și părăduiau pe atunci cavalerii Iașului în floare. Din oraș se întorceau cu trăsura de pe pernele căreia, țața Eliza schimba cu vecinele priviri pline de înțelesuri.

Intr'un consiliu de familie, moșu Nicu, epitropul nostru a hotărît cu toată sgârcenia lui, dat fiind însemnătatea evenimentului, să facă logodnicei o rochie mai lunguță, mai lărguță, să semene a fată mare și să-i rămână și după ce s'o mărita.

Olimpia nu era frumoasă. Avea însă figură distinsă, suflet de aur, învățase bine, visa mult, cânta nesuferit la pian și nu știa să gătească de loc.

Socotindu-se răspunzătoare de această lacună în educația ei, țața Eliza o lua de câtva timp pe lângă ea, ca să vadă cum se imparte carnea, cum se fac dulcețurile și cozonacii.

Cu fața aprinsă, Olimpia învârtia în ziua aceia, pe colțul plitei, cu lingura și cu emoție, un amestec de lapte, ouă, ciocolată și clei de pește, drămuite cu chiverniseală de spițer, și cu mâna ei. Se gândea cu inima friptă de îndoială, dacă nu cumva a greșit, vărsând praful de ciocolată în lapte, când trebuia poate să toarne laptele peste ciocolată, dacă a pus zahăr destul și cât îi place lui de dulce.

N'am putut rezista ispitei și am gustat-o. Am băgat pe furiș un paiu de mătură în crema ce undea liniștit pe plită și l-am supt. Vă mărturisesc că era prea dulce, așa cum de sigur nu i-ar fi plăcut nici judecătorului cu nasul mare.

Dela un timp, lingura de lemn se învârtia mai greu în crema ce împrăștia miros de vanilie.

— Ia vezi, țață, e destul?

— Nu știu...

— Uite-te, țățucă.

— Nu m'amestec.

— Eu, o iau.

— Treaba ta... Ia-o... Deajuns, ia-o repede... Unde-i calupul?... Dă, Ioane, calupul!

Cu precauțiuni infinite, ridicând cratița cu tampoane de cârpe negre, Olimpia, purtând grija să n'o scape din mâini, bucătarul ținând calupul, turnară amestecul ce se scurgea argintat ca o lavă de plumb topit. Apoi, în șir indian, am eșit pe ușă în urma lui Ion și am îngropat vasul prețios în troianul imaculat. Bătătorind zăpada în jurul lui, l-am lăsat în paza gerului, ce se lăsase odată cu amiaza.

Olimpia nu mai avea astâmpăr. Pe nimica, pe ceas se ducea s'o vadă, atingând calupul cu gingășia fluturului ce s'așează pe roze.

In sfârșit dădu Dumnezeu și se prinse crema. Vestea am adus-o eu. Acum nu mai era nici un pericol. Putea să-l ridice oricine.

Am pornit ca la victorie. Eu, prin zăpadă, alături de Olimpia, cu Ciobanu înaintea noastră, dulău de curte cu coada covrig, care se apropie bănuitor, mirosi calupul și întorcându-se cu dispreț, ridică piciorul și înainte ca Olimpia, cuprinsă de panică să strige cu voce denaturată, pe moldovenește: „Țibă!" — nu mai era nimic de făcut.

Plângând amândoi, eu de râs și ea de desnădejde, intrarăm în bucătărie.

— E, nu-i nimic... Taci... o liniști țața. Mă miram să faci și tu o treabă... Păcat de lapte.

— Și de ciocolată...

— Nu-i pentru cine se pregătește... Las' c'o mănâncă slugile... Curățiți-o binișor pe de lături și mâncați-o voi... Auzi, Mario?

— Săru' mâna, duducă... Norocu nostru.

— Da' să nu cumva s'aud c'ai răsturnat-o în farfurie, că te omor.

— Iraca 'n de mini, duducă... Socoți mata că-s proastă...

Spre seară au venit la noi magistrații cu hainele întoarse pe dos să joace capra. Era Crăciunul.

GH. BRĂESCU

RĂDĂUŢI

Dela Iacobeni, de unde mi-am pornit însemnările asupra comorilor Bucovinei, linia ferată coboară mereu urmând sinuozităţile fermecătoare ale Putnei şi Moldovei, văi mereu mai deschise, până'n câmpia largă, pe care s'a bătut de mult calea spre Cernăuţi şi mai departe. Aproape de confluenţa celor două căi ferate, ultima staţie până la Dărmăneşti se anunţă Părhăuţi—evocare pioasă pentru un istoric; privesc mereu satul să văd biserica zidită la 1522 de boerul Trotuşan, marele logofăt al lui Petru Rareş. Când renunţasem, o zăresc pitită pe un deluşor, înconjurată de copaci — o insulă de şindrilă într'un boschet de verdeaţă. Din zidărie masivă, e construită în stilul celor mai vechi biserici moldoveneşti: se poate distinge chiar din depărtare planul oblong, fără sânuri laterale şi fără cupolă, dar cu un interesant pridvor, originală rezolvare a construcţiei introductive din sec. XVI.

Abia schimb trenul spre Cernăuţi şi după o staţie intermediară, Rădăuţi — o nouă evocare istorică — mă opresc la Dorneşti; de aici o palmă de loc până la Rădăuţi. Deşi o nouă cale ferată, paralelă celeia pe care am părăsit-o la Dărmăneşti, duce prin Rădăuţi şi Putna înfundându-se tot în munţi, iau trăsura, care face concurenţă fericită itinerariului c. f. r. E relativ comod şi plăcut, şoseaua largă găzdueşte o parte calea ferată fără gelozie, ceiace nu se poate spune despre birjari. O întinsă câmpie, mai curând un podiş: cât zarea îţi străjueşte privirea numai sate, pe care le bănueşti bogate după holdele aurite, după bisericele ce strălucesc la soare — pare o mică stepă. Oare de aceia s'au sălăşluit aici sate ungureşti, ai căror locuitori, cu lungi musteţe de străvechi amintiri, au presărat tot drumul? A fost zi de târg — se vede şi după rămăşiţele ce distonează cu titlul din „Piaţa Unirei" — de altfel ca'ntreg târgul de exasperant aspect provincial. Nu-mi mai aduc aminte ce-a scris academicianul Simionescu despre Rădăuţi, cred însă că va fi fost izbit de contrastul între imagina visată a celei mai vechi capitale moldoveneşti şi „cruda" realitate. Piaţa e dominată de o clădire imensă ce adăposteşte numeroase magazii, a fost anume zidită de primărie — interesant gest. Lumea paşnică, deşi Rădăuţul e vestit prin fabrica sa de bere; obiceiuri occidentale.

Hotărându-mă a doua zi dimineaţă să cercetez biserica, intru într'o librărie să cumpăr un metru, de care aveam mereu nevoe la însemnarea dimensiunilor exacte ale bisericelor ce le studiam. Librarul mă informează că magazinul respectiv e azi închis, dar se oferă să-mi împrumute pe al său aflând la ce-mi trebueşte. Nimeni n'are obiceiul să se prezinte când intră în prăvălii, nu m'a văzut niciodată în viaţă; un metru solid, cu muchiile nichelate, nu-i mare lucru, totuşi... încrederea lui mă obligă să-i cumpăr ceva. Şi am găsit o carte care mă interesa mult. [1])

* * *

In mijlocul oraşului, împrejmuită de-o piaţetă cu verdeaţă, tronează modestă şi liniştită străvechea biserică, cu'n acoperiş de şindrilă înoită proaspăt, pleoştit peste ziduri ca o căciulă de om mare pe capul lui Statupalmă... Zidurile sunt văruite, de-o albeaţă ce nu lasă noci o urmă de picturi externe. Două bănueli mă frământă însă mereu: n'o fi fost oare zugrăvită pe dinafară ca mai toate suratele ei de vechime în epoca de construcţii şi restaurări de acest soi a lui Petru Rareş? Judecând după mica înălţime a uşelor şi ferestrelor mai ales, ce cad sub linia mediană — ceeace n'am observat la nici o altă clădire — pare că partea de sus a zidurilor să fi fost adăugată la vre-o eventuală reparare a acoperişului — poate atunci când Alexandru Lăpuşneanu adăugă pridvorul sau când Vasile Lupu construi clopotniţa din colţ. Te atrag imediat ferestrele cu chenare întortochiate gotice, mai bogate şi mai împodobite ca cele dela Homor şi Voroneţ. Sunt scunde, ca şi cele două uşi dela intrare; aceste chiar prea scunde pentru atâtea mărimi ce-au trecut odinioară pragul celei dintâi episcopii moldoveneşti.

După îndelungate discuţii asupra datei — unii atribuind-o lui Bogdan, alţii lui Alexandru cel bun sau chiar unui urmaş de-al său [1]) — se pare că aparţine necontestat celui dintâi, primul domn independent al Moldovei. Argumentul cel mai hotărîtor e asemănarea cu bisericele romanice, care nu trec de veacul XV nici în aceste depărtate meleaguri. [2]) Planul arată o basilică apusană cu trei năvi prin două rânduri de pilaştri, cu despărţiturile bizantine: narthex, naos şi altar; fără cupolă, năvile boltite „en berceau" şi despărţite, cu o ascunzătoare ca la Athos. De-o formă greoae în genere, lipsită de decoraţie externă, cu ferestrele de profilatură gotică, întruneşte prin excelenţă caracterele celor trei arte, care-şi dispută stăpânirea noului stat: bizantină, romanică şi gotică. Prin forma basilicală apusană se retaşează încă de cele din urmă amintiri romanice din Ardeal şi Galiţia, în special de Ungaria, de unde veniseră primii voivozi din familia Drăgoşeştilor şi însuşi Bogdan.

De altfel planul longitudinal, redus numai la o singură navă mai târziu, s'a păstrat ca formă arhaizantă până târziu, regăsindu-l la câteva din bisericile lui Ştefan cel Mare — ceeace dovedeşte că răspundea unui gust iniţial. Calea pe unde a fost susţinut de arta bizantină este indicată de-un monument ce se poate fixa în sec. XIII, Sin Nicoară de la Curtea de Argeş şi anume din Bulgaria, prin extrem de apropiatele asemănări cu bisericele Asăneştilor dela Trapeziţa-Tîrnova, ridicată în preajma anului 1200. Vechea legătură a bisericei din Moldova cu biserica bulgară — de unde mai târziu Grigore Ţamblac — şi patriarhia dela Ohrida, păstrată numai sub slabe amintiri, ar explica aceste influenţe artistice [1]).

1) Anuarul liceului de fete din Rădăuţi pe 1924 cu studiul Dr. I. Puiu „Ctitoria lui Bogdan cel Bătrân.

1) P. Constantinescu-Iaşi „Bizantinismul în România", Bucureşti 1925, p. 48.

2) Cum susţine d. G. Balş „Bisericile lui Ştefan cel Mare" Bucureşti 1926, pp. 159—160.

* * *

Zidurile bătrâneşti sunt susţinute de mai mulţi contraforţi, ce pornesc dela cei doi colţari vestici până la părechile lor dela altar — mai subţiri ca cei dela Homor şi Voroneţ, au chiar un aer de eleganţă. Intre stâlpii altarului se ascunde o fereastră cu luminile zăbrelite de-un grilaj gotic; la peretele nordic patru contraforţi străjuesc trei ferestre şi o intrare cu profilul şi chenarul mai simplu; la peretele sudic numai doi contraforţi, dar cinci ferestre şi o uşă la fel încadrate, la stânga uşei inscripţia.

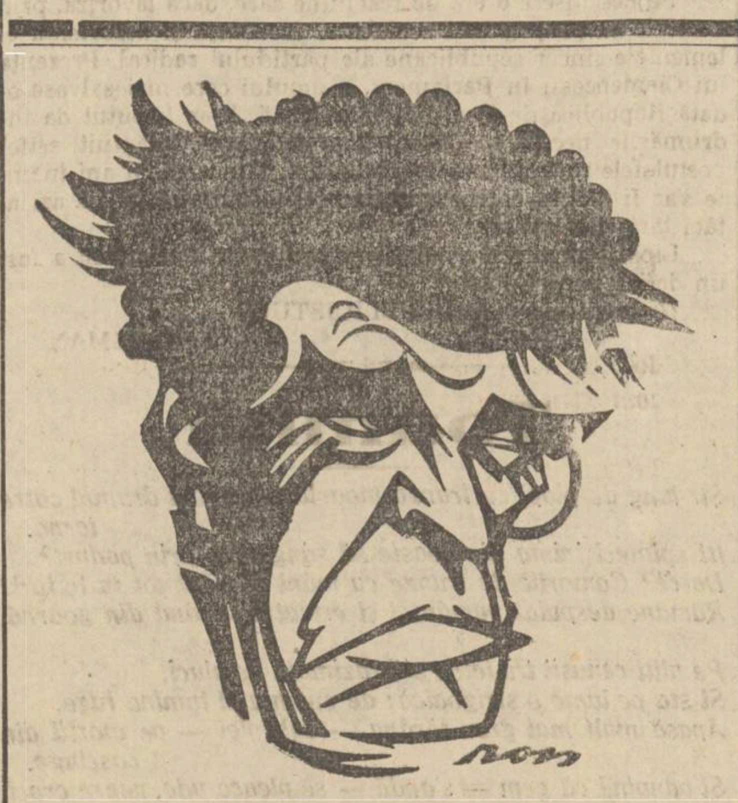
Intri în privdorul — sau exonasthexul — zidit la 1559 de Alexandru Lăpuşneanu prin uşa nordică, una din cele mai rare intrări la bisericile moldoveneşti, care o obişnuesc pela vest sau la sud. Interiorul rece şi sombru, cu toate că nici o zugrăveală n'acopere varul pereţilor — sau poate tocmai din această pricină; o uşoară boltă pe patru pendentivi vrea să imite cupola obişnuită arhitecturii moldoveneşti din sec. XVI, două pietre de mormânt de provenienţă mai nouă. Printr'o uşă bogat împodobită cu ighiaburi şi toruri, vechea intrare înainte de 1559, se intră în narthexul clădit de meşterul ardelean sau galiţian cu două veacuri mai înainte; doi pilaştri groşi îl despart în trei năvi boltite „en berceau" printr'un interesant sistem perpendicular. In colţul sud-vestic o uşă îngustă duce la ascunzătoarea din pod, printr'o scară în spirală; câteva cămăruţe înguste cu corespondenţe în afară sub streşină se pare să fi servit şi ca metereze la vremuri grele pentru flinte şi sîneţe. Pe vopseaua de fond mai multe registre de zugrăveli: spre temelie draperii cenuşii ce-amintesc un străvechi motiv decorativ, pomenit în arta bizantină încă dela San Apollinar din Ravena; sfinţi în picioare ca teorii de efect monumental, deasupra alt şirag de sfinţi în medalioane, două registre cu scene de martirajii închee spre bolţi zugrăveala. Bolţile poartă un cer albastru şters, cu stele aurii, adaos peste vechile picturi, ce se presupun din registre cu martiri — se mai văd urme.

Printr'o uşă puţin mai înaltă, cu chenar dintr'un ciubuc, intrăm în naosul spaţios, dar îngrămădit de cei patru pilaştri, care despart năvile în continuare. Nu ştiu pentru ce motiv d. Puiu a mai adăugat încă doi pilaştri la total, transformând în atare porţiunile de zid corespunzătoare dela catapiteazmă. Nava centrală e boltită într'un larg „berceau" în continuarea celui din narthex, pe care cad cele şase mai mici deasupra năvilor laterale. Pictura continuă sistemul din narthex, la fereastra nordică s'a şters puţin, probabil de ploaie, ceeace a dat prilej restauratorului s'adaoge cerul cu stelele de preferinţă — se spune pictorul bucovinean Bucevschi. Vechea pictură, care sbucneşte printre crăpăturile cerului modern, te face să regreti uitarea ei, numai prin acel minunat albastru ultra-marin, care-i podoaba frescelor păstrate intact dela Voroneţ, Humor, Suceviţa.

Strămoşii ne sunt amintiţi de câteva pietre ce acopăr rămăşiţele Anastasiei Laţcu dela 1420, Stanei, mama lui Ştefăniţă şi ale lui Ioanichie, episcopul de Rădăuţi, al lui Ştefan cel Mare. In naos tabloul ctitoricesc, fără mare importanţă iconografică şi istorică; în penumbra zilei descifrez pe Sf. Neculai, spre bucuria părintelui Zugravu, însoţitorul meu şi spre deziluzia bizantinistului Louis Bréhier, care cetise Sf. Petru şi se bucura de influenţa Apostolului Petru spre Răsărit.

P. CONSTANTINESCU-IAŞI

1) P. Constantinescu-Iaşi „Evoluţia stilului moldovenesc" Iaşi 1927, pp. 10—11.

I. MORŢUN
în „Comedia fericirii"

Pierre Mille

Insula Leproşilor

...Oamenii care n'au pedepse, să debarce!

Trâmbiţa sună încodată pe puntea vasului *Iraudy*, subofiţerii repetară comanda, şi vreo treizeci de soldaţi din infanteria colonială defilară pe dinaintea lor, îndreptându-şi alinierea, corecţi, în dolmane albe curate, cu nasturi de alamă şi cu coiful alb purtând o ancoră incrustată, semnul armei lor. In faţa noastră, neagră sub soarele care-i răsărea în spate, se întindea insula Zanzibar, schela vaselor franceze în drum spre Tamatava. Vântul răcoros al dimineţii, suflând despre răsărit, venea încărcat de miresmele pământului; mii de mirosuri se amestecau nedesluşit: mirosul mării, care se retrăgea lăsând pe uscat scoici fărîmate, peşti morţi, stridii, pe rizoforii care se deschid şi respiră; mirosul portocalilor mari, al pamplemuzelor, al lămâilor, amar şi sensual, şi apoi al piperilor, care arde nările, usucă gâtul şi se urcă la creier — mirosuri greţoase şi mirosuri delicioase, care toate la un loc fac să-ţi tresară inima, fiindcă te fac să simţi că uscatul e aproape, elementul omului, pământul statornic şi hrănitor, cu case, cu arbori, cu femei.

Cum stăteam gata să mă cobor şi eu în una din bărcile vasului, căutai din ochi pe Barnavaux, pe Barnavaux prietenul meu, de trei ori sergent, de două ori degradat pentru nedisciplină, odată pentru faptă necinstită. Barnavaux, care văzuse aşa de mult pământul întreg, încât acum nici nu-l mai priveşte —, şi-i aşa de cuminte, că doarme oridecâte ori n'are absolută nevoie să facă ceva; iar dacă nu doarme, bea! Barnavaux care ştie toate, care are toate viţiile pe care le am şi eu, dar nu le ascunde, Barnavaux care nici odată n'o să fie decât soldat, şi care mi-e drag cum nimeni nu-mi va fi nici odată, fiindcă orice se simte, se vede, se pipăie, el ţi-l ştie spune cum d-ta n'ai să ştii nici odată, cu vorbe care sunt ale lui. In paginile aceste nu-l veţi vedea, aşa cum l'am văzut eu: în clipe scurte, în locurile cele mai felurite, în mijlocul unei întâmplări trecătoare, câte odată într'un singur gest. Barnavaux n'are poveste, fiindcă un soldat n'are poveste. Soldatul are totdeauna mai multe poveşti. S'a născut într'o zi, va muri în alta, atâta tot. Lucrurile pe care le face sunt pentru dânsul fără legătură; nu se combină decât cu unitatea operei al cărei instrument inconştient este.

Aţi văzut vreodată un vultur, un uliu ridicându-se deodată pe faţa unui lac, plutind în văzduh şi dispărând? Numai o clipă v'a stat în faţa ochilor, totuşi de câteori memoria evocă ape stătătoare, munţi neclintiţi, stânci, tufişuri, pasărea aceea apare cu dânsele. Aşa şi Barnavaux; şi gândiţi-vă la „martorul" pe care pictorii îl aşează la picioarele monumentului zugrăvit.

E mic de tot omul, dar el dă măsură monumentului; e nimic, şi nimic n'ar fi fără dânsul.

Şedea pe o movilă de frânghii, la capătul punţii de dinainte, cu un picior gol, cu celălalt într'un papuc vechiu; de sub vesta împletită, deschisă la piept se vedea pielea negricioasă. Avea coif, se 'nţelege, pentru soare; dar coif „Numărul 2" monument trist şi degradat, pe care se vedeau urmele degetelor, — nu-şi dăduse măcar osteneală să-l ungă cu cretă.

— Barnavaux, zic, eşti pedepsit?

El s'a uitat la mine trist şi a zis:

— Nu; nu-s pedepsit. Dar nu am poftă să mă duc în Zanzibar, n'am; deloc. Aşa!

Se vedea golful, punţile de lemn şi de fier, palatul cel mare al Sultanului; mai pe urmă l'au ars Englezii, ca să-l înveţe pe suveran că datoria unui prinţ protejat e să nu se amestece în treburi de guvernământ. In dreapta începeau numai decât grădinile. Până 'n marea cu valurile mărunte se rostogolea verdeaţa lor risipită; iar mai departe era câmpul cu baobabi ale căror trunchiuri semănau a nişte sfecle uriaşe, în care un copil ar fi putut înplânta crengi ca să se joace. Baobabul, copac de rasă neagră! gros, stupid, burtos ca un negru bogat! Sunetele năbuşite ale unei flaşnete de pe chei ajung până la noi; sunete eroice, sentimentale sau voluptoase, toate de doi gologani; făceau să te gândeşti la baruri, la femei, la chefurile groase ale bărbaţilor închişi atâta vreme între zidurile de tuciu ale corăbiilor, şi liberi pentru câteva ceasuri.

I-am mai zis odată:

— Barnavaux, nu se poate, vii în port, nu-i aşa?

— Nu. Ştiu eu. Sunt sătul. — Şi urmă aşa.

— Da, se 'nţelege. Băutură, şi pe urmă fetele negre, şi românceIe, şi japonezele, şi indienele! Am văzut destul d'astea, pe vremuri, şi nu mi-a mers bine.

Il supărau aducerile aminte. Atunci întâia oară am băgat de seamă că avea groază să-şi aducă aminte, şi, poate, să povestească.

— Barnavaux, zic, atunci nici eu nu mai mă cobor, dar să-mi spui...

A început, cam nehotărît şi cam speriat; şi niciodată nu-l văzusem pe Barnavaux nehotărît şi speriat.

— Era unul Ranaive, şi o fată indiană...

Şi s'a oprit deodată:

— Nu; altfel e. Ştii d-ta ce-i lepra.

— Lepra?

— Da. Nu ştii. D-ta ştii numai că a fost odată, demult, demult, şi că acum nu mai este. Te înşeli însă. Nu mai sunt leproşi în Franţa, dar Africa-i plină, şi Oceania şi Asia! Iar când Europenii vin în ţările prin care suntem noi acum, lepra se năpusteşte pe dânşii caşi pe cei de aici. La început e mai nimic, nici nu ştii c'ai luat-o: nişte pete mici roşii în palmă; pe urmă un semn de abia-l vezi, parc'ar fi o frunză de ştejar; în sfârşit nişte zgaibe, şi dedesubt e nu ştiu ce care roade încheieturile braţelor, ale genunchilor, ale degetelor. Zgaibele pătrund în păr, apoi pe frunte, şi toată faţa se umflă şi se zbârceşte totdeodată. Gura se face ca un bot, urechile se apleacă în lături, şi vezi femei şi bărbaţi care seamănă a lei. Seamănă a lei, drept îţi spun, au un aer strălucit, măreţ, sălbatec, şi stau să moară!

Mor groaznic, în bucăţi: mai întâi cad degetele, pe urmă încheieturile cotului şi genunchiului, pe urmă celelalte. De multe ori m'am întrebat ce mai rămâne să îngropi dintr'un lepros. E cea mai veche boală de pe lume, singura care se întinde peste tot pământul. Cei din Europa au vărsatul şi oftica, necunoscute celor de pe aici. In America au frigurile galbene, care pe la noi nu se află, iar negrii mor de boala somnului. Dar lepra a fost de când lumea pretutindeni. Pe semne că cele mai vechi familii de oameni au dus-o peste tot, pe vremea de care spune Scriptura, când au pornit dela turnul lui Babel.

— Barnavaux, întrebai eu mirat, cine ţi-a dat ideia asta?

— Nu ştiu, răspunse mirat şi el. Mi se pare c'aşa trebue să fie.

Şi pe când stetea el o clipă pe gânduri, am văzut în minte rătăcirile străvechi, pe atunci pe când oamenii n'aveau decât arme de piatră; şi în nesfârşitul pământurilor trimiteau cele d'intâi colonii, ducând cu dânsele lepra ale cărei urme neşterse se găsesc peste tot, până pe cele mai vechi oase din cele mai vechi morminte; pe urmă, despărţindu-se în neamuri deosebite, cu boli deosebite; — şi acum când corăbiile mari amestecă toate popoarele şi toate molimile, cea mai veche dintre ele, aproape uitată se întoarce asupra noastră.

— Ei iacă, urmă Barnavaux, sunt acum zece ani, eram soldat tânăr, şi mă trimisese în Zanzibar, să iau în primire catârii, pe care-i strângea câte odată acolo înainte de a-i trimite spre coasta Madagascarului pentru expediţia Dela Tananariva. La Zanzibar, petrecere destulă; trebuie să petreci; acolo poposeam înainte de a porni. Să mori! Să mori în şanţurile drumului de fier pe care-l fac Englezii în Uganda, să mori în minele Transvalului, în posesiile germane unde-s numai friguri, ipopotami şi ofiţerii nemţi foarte nobili şi foarte beţi, să mori în Madagascar chiar, unde am lăsat atâţia camarazi! Atunci, ca să nu te mai gândeşti la nimic, ai barurile şi băutura, ai femeile, toate femeile care umplu străzile, se strâng acolo de prin toate ţările. Făceam chefuri cu Ranaive".

Nu l-ai cunoscut pe Ranaive, şi nici n'ai să-l cunoşti; ai să vezi îndată de ce, măcar că acum poate n'a murit încă de tot. Bun băiat! Nu i-aş fi dat pe soră-mea de nevastă, dar bun băiat. Mamă-sa era malgaşă; tatăl său, jumătate alb sau un sfert negru, din insula Mauriciu, probabil; dar nimeni nu ştia bine, nici chiar el. Işi câştiga viaţa însurându-se cu fetele şefilor de trib din păduriştile Madagascarului şi Mozambicului. E bună meserie, dacă ai marfă. Laşi o parte socrului care se învoeşte să o vândă; te duci în altă ţară, acolo te însori cu altă fată de şef, şi faci aceeaşi operaţie. Când te-ai însurat aşa de vreo zece ori, poţi lichida, după zece ani, şi prăvăliile, şi nevestele, şi socrii. Ai făcut avere, şi nici nu te-ai plictisit prea tare. Cred că în negustoria asta se deprinsese el să nu-şi prea ia seama cu femeile. Era obraznic.... mai obraznic decât mine.

— E mult, am zis eu politicos.

Barnavaux păru că se bucură, şi urmă aşa:

— In uliţa Zarafilor şedea o fată indiană, frumuşică, cum sunt toate indianele astea, ba şi mai straşnic, c'avea sânge portughez. Zice că Portughezii au stăpânit Indiile, pe vremuri. De aceea îşi zicea ea Da Silva, parc'ar fi fost cucoană mare. Nu era mai bună decât altele, dar era mai mândră; avea sânge alb. Şi nu-i plăcea Barnaive. Se întâmplă. Şi când se întâmplă, cel mai cuminte e să nu stărui. Cred că într'o seară Barnaive a stăruit.

Făcui semn c'am înţeles.

— Şi nici odată, zise Barnavaux, nici odată n'am pomenit palmă ca aceea pe care a primit-o Barnaive. Să nu râzi. Nu crede d-ta că o palmă în Zanzibar e ca o palmă la Paris, între boieri, adică nimica toată: aici e vorba de cinstea omului alb! Barnaive a fost socotit ca alb. De aceia domnişoara Draupadi a fost condamnată pe loc, de tribunalul englez, să plătească cinci livre sterline, sau să facă o lună închisoare.

Ah, toată viaţa am s'o văd cum a zis că nu plăteşte amenda; zicea că nu-i dreaptă, că ea se apărase doar, şi se răzbunase. Parcă-i văd umerii rotunzi, scurteica ovală cu răsfrângeri violete sub florile cusute cu aur, şi linia şoldurilor — o dungă subţire de piele brună deasupra şorţului. Toată carnea asta vie tremura ofensată. Iar ochii n'am să-i uit nici odată. I-am spus lui Barnaive:

— Dragă, ce ar fi dac'ai pleca tu de pe aici?

— Unde, şi de ce să plec?

— Unde-i vrea. La damele tale din Madagascar şi din Mozambic. Dar nu sta pe aici. Eu cred că istoria asta nu s'a isprăvit.

El a strâns din umeri.

Când peste o lună, Draupadi s'a întors la locul ei, în bar, am crezut că mă inşelasem, atât părea de liniştită. Numai că se prefăcea într'una că nu se uită la Barnaive. Ne-am mirat şi mai mult când fata s'a măritat în toată legea, câteva zile după ce eşise dela închisoare, cu un detectiv de leproşi.

— Cum ai zis?

— E o invenţie englezească. Crezi d-ta c'ar fi de trăit, ştiind că ai lepra lângă tine, că trece nevăzută, şi o poţi lua dând mâna cuiva, sau de pe rampa scărilor, de pe orice lucru, din paharul în care bei. Apoi nu atunci când le es semnele, când le cad mădularele, când vezi dela o sută de paşi feţele lor de lei, e primejdie: atunci poţi fugi de dânşii, că-i cunoşti. Dar la început, când au numai petele alea mici roşii, sau zgaibele de abia să văd, când nici ei singuri nu ştiu! Inţelegi d--ta? Ei iaca, sunt oameni care-i cunosc, au ochiul făcut pentru asta. Şi Englejii îi fac detectivi de leproşi. Umblă peste tot, stau prin piaţă, tăndălesc prin prăvălii, stau de vorbă cu d-ta lângă tarabă sau pe la femei: îşi caută vânatul!

Când te denunţă vreunul, dacă eşti alb, alb adevărat, poţi cere certificat dela doctor, şi pleci în Europa. Dar localnicii şi metişii...., e o insulă pentru localnici şi metişi, una din Seişele. Vaporul poliţiei îi aduce acolo, şi nu-i mai vede nimeni în vecii vecilor. Ghiceşti acum?

— Ce, zic eu, Barnaive...?

— Ei da! Detectivul l-a cunoscut. A pus laba pe el.

— Dar era lepros?

— El? răspunse Barnavaux aproape solemn. Era sănătos ca mine, pot să jur. Dar acum, acolo, a luat-o şi el! Inţelegi d-ta acum de ce nu-mi place să mai văd Zanzibarul.

Omul părea că trăeşte din nou lucrurile acestea, şi că se îngrozeşte. Sufletul lui prinsese bătături. Morala lui nu era morală nici de preot nici de fată mare. Dac'ar vrea să se spovedească deplin, ar mărturisi negreşit lucruri să te înfioare. Dar răzbunarea asta cu sânge rece a femeiei îl turtea.

Şi zise:

— Am uitat să--ţi spun că se chiamă Felicity, pe hărţi insula Leproşilor. Frumos iad trebuie să fie!

Din franţuzeşte de Z

Cu creionul

Pe lacul Snagov

Sfârșitul unei zile dintr'un sfârșit de August.

Răsturnat pe spate, cu mâinile sub cap și ochii închiși, alunecam pe apele Snagovului... alunecam parcă spre un țărm de vis.

La picioarele mele, Toma, luntrașul, cu brațele încordate pe lopeți, fluera încet o melodie veche, a unui cântec plecat dela oraș.

De nicăeri nu venea nici o șoaptă și nici o umbră. Tăcerea din cer se coborîse pe ape. Incepusem să uit... mă simțeam fericit... Un fâlfâit de aripi a trecut repede peste mine, dar nu am deschis ochii. Clipele de fericire trebuesc trăite cu ochii închiși.

— Suntem la mânăstire!

Și Toma a sărit pe mal, să priponească luntrea.

In fața mea mânăstirea Snagov stătea tristă și pustie. O părăsise și Dumnezeu... O părăsise și Dumnezeu pentrucă o părăsiseră oamenii... Dumnezeu fără oameni nu poate trăi... Doar câte un om cu luntrea îl mai duce când și când pe Dumnezeu la Snagov.

Nopțile însă, în toate nopțile, mânăstirea este stăpânită de strigoii boerilor omorîți din porunca domnitorilor de pe vremuri, și culcați acolo sub lespezi de piatră...

Intunerecul care venea m'a alungat din mânăstire. Coborând malul, un șarpe voinic mi-a tăiat calea. Am făcut un pas îndărăt. Dar șarpele s'a aruncat în apă.

La întoarcere, stăteam tot culcat în luntre, privind luna cum se ridica dintre copacii pădurii bătrâne de pe țărmul lacului. Priveam luna și-l ascultam pe Toma:

— Dar mânăstirea asta nu este atât de veche. Mai de mult era alta mânăstirea Snagovului. Și mânăstirea aceea avea hramul la Buna Vestire. Și veneau la hram mulți boeri cu rădvanele, tocmai dela București... Intr'un an a venit la hram și un om bătrân, sărac. Dar când a intrat în pridvorul mânăstirii, călugării l-au îmbrâncit afară, pentrucă așa cum era îmbrăcat nu putea sta alături cu boerii. Mult s'a rugat bătrânul să-l lase să intre și el, dar călugării l-au îmbrâncit mereu până l-au scos din curtea mânăstirii.

In după amiaza zilei de atunci, a zilei acelea de Buna Vestire, pela toacă, Dumnezeu a scufundat în apă mânăstirea cu călugări cu tot, pentrucă bătrânul care venise dimineața la hram a fost Dumnezeu...

De atunci, pe locul vechii mânăstiri, în fiecare an, în ziua de Buna-Vestire. după amiază, pe la toacă, se ridică din apă o cruce mare de aur și stă afară cât timp ține toaca, apoi iar se coboară în apă...

Toma lăsă libere lopețile, și întinse mâna cu care-și făcu cruce:

— Aici, chiar aici unde suntem acum, a fost vechea mânăstire a Snagovului.

M'am ridicat într'un cot:

— De unde știi cele ce mi-ai spus?

— Le știu din bătrâni.

— Și crezi că se ridică din apă o cruce de aur?

— Cred!

— Ai văzut-o vreodată?

— Și 'n primăvara asta am văzut-o... și acum un an... și acum doi ani.... și în toți anii de când mă știu, în toți anii am văzut-o în ziua de Buna Vestire...

Și Toma își duse din nou mâna dreaptă la frunte, la piept, la umărul drept și la cel stâng.

M'am lăsat iar pe spate și am închis ochii:

Câte nu ne-ar fi dat să vedem dacă am avea credința că se pot vedea!...

1927 D. N. TEODORESCU

Exilul poetului

Cu prilejul centenarului marei mișcări literare de la începutul veacului trecut, nepoata lui Victor Hugo, doamna Negroponte, a făcut orașului Paris, un dar măreț: casa din Guernesey unde poetul a trăit exilat cincisprezece ani, unde a scris „Contemplations" care cuprind zguduitoarele versuri asupra morței fiicei lui, și unde se pare că și azi mai trece uneori umbra marelui poet.

Casa — Hauteville House — poetul o găsise clădită gata; era o vilă de demult, pe culmea cea mai înaltă a unei stânci, cu priveliștea asupra mărei. Locuitorii se cruceau trecând prin fața casei, căci ziceau că e locuită de fantoma unei sinucigașe.

Ce ispită pentru sufletul romantic al poetului! A reclădit vila, precum scria în 1856 lui Jules Janin „cel puțin să am un acoperământ, dacă nu mai pot avea o patrie". Și totuși, azi, o delegație a municipalității Parisului, se duce la Guernesey să ia în primire vila „exilatului"...

In etajul întâi se afla odaia în care Hugo lucra, având înaintea privirilor sale marea. Masa de lucru, înaltă, neagră, se află și acum la locul ei. Tot astfel sofaua, și căminul care era orga vântului marin. Poetul eșea uneori pe terasă, spre a-și uita în bătaia vântului toate gândurile rele aduse de oboseală.

Celelalte camere au de-asemenea obiecte care amintesc de trecerea poetului. Sala biliardului e împodobită cu portrete de la diferite epoci. O fotografie reprezintă pe poet strângând la pieptu-i pe Jeanne, nepoata lui și pe Georges, ca spre a-i ocroti de urgia soartei. Altă fotografie reprezintă pe poet, puțin timp înainte de moarte: un bătrân cu trăsături de o energie rară.

Găsim în vilă mobile de toate stilurile: o masă japoneză lângă un fotoliu cu rotile, un paravan brodat în stil Pompadour, un biurou englezesc, uriașe monograme V. H. și pretutindeni maxime latine care amintesc exilul poetului. Sunt daruri primite de la admiratorii din toate colțurile pământului. Poetul se închisese la Hauteville House după o viață plină de creații, după uriașele lui succese ca poet, vorbitor și erou național. Afară de acestea era martirul libertății „și nefericirea îl atinsese cu aripile ei". Poetul știa că vila lui era un fel de centru al lumei. A plecat de-aci în 1870 spre a vedea invazia și a da o mână de ajutor. S'a mai înapoiat la Guernesey de două ori: în 1873 să-și revadă copilul, pe François-Victor, care a murit nu mult după aceia, apoi în 1878 spre a-și face convalescența. Dar până la sfârșitul vieții poetul s'a gândit la vila lui; și azi se văd pomii plantați de el în grădină: stejari, tei minunați, zidurile acoperite de geranium. Pe stâncă e săpat un vers din „Contemplations".

L'infini de l'être, l'eternité de l'âme.

Doamna Negroponte (născută Jeanne Hugo) a primit în persoană pe reprezentanții orașului Paris. După împlinirea formalităților Hauteville House se putea socoti făcând parte din teritoriul Parisului. A avut loc un banchet. In fața statuii poetului, domnul și doamna Silvain de la Comedia Franceză au recitat versuri. — A.

O tovărășie

— Note pentru un roman social de Al. Cazaban —

Din doi tovarăși, unul inteligent și altul naiv, cel inteligent murise. Moartea izbise în plină tinerețe, atunci când toate puterile fizice și morale, împărechiate masiv și noui, refuză să fie clătinate în avântul lor străbătător, de temerea morții. Moartea e un eveniment, care o bucată de vreme se petrece numai la străini și nimeni nu poate să știe dacă, isprăvindu-se odată, pe neașteptate, fenomenul reputat invariabil și unanim al trecerii dela mișcare la incremenire, ca o metamorfoză ajunsă în evoluția universală la termen, natura nu va începe o altă modalitate treptată și nu va inaugura cu el măsura unui ritm contradictoriu.

Tovarășii ieșeau din două stări sociale deosebite și făcuseră școala împreună, cel inteligent mai mult desbrăcat, cel naiv adăogând la luxul dulapului cu haine, o proprietate de mici bogătași provinciali și o trăsură cu doi cai. La 25 de ani, în momentul brusc al rostirii individualităților prin contraste evidente și misterioase, ca apele, care parcurgând mii de kilometri de întuneric împreună, se rup unele de altele, la ivirea luminii, și se aruncă felurit; unele pe matca fluviului gigantic, purtător de plute mari de fier și beton, încărcate cu imense bogății continui; altele pe un fir de nisip regional, pentru adăparea găinilor din sat și încercate, în ceeace privește navigația, cu corabia de hârtie a copiilor ademeniți de fuga undelor prin lume; tovarășul inteligent se vădise puternic înzestrat și, frământat de proiecte și de un scop fixat în primele rânduri ale cetății, făcu un pact cu tovarășul naiv.

Naivul trebuia să aducă în tovărășie, odată la început, vaza provincială a familiei, care reprezenta în acelaș timp o firmă, o primărie și legături politice la centru. In schimb, el avea să primească pe din două beneficiile materiale ale tovărășiei. Trei luni după această înțelegere, inteligentul era deputat și ținuse în Parlament un discurs surprinzător. In partidul în care intrase, i se și destina un loc de viitor ministru, și vederile lui, simpatice și pregnante, în toate chestiunile discutate, îi întemeiară o autoritate rapidă.

Partidului, în care izbutise să fie primit fruntaș cu protecția familiei naivului, îi lipsea o personalitate teafără, ordonată și elastică și în măsură să-și coloreze activitatea disciplinată cu o stare sufletească de bunăvoință, de surâsuri și de humor.—Personalitatea necesară se ivise peste noapte, ca zoreaua delicată și veselă în zăbrelele posomorîte. Deși posedând un activ istoric însemnat, partidul nu învățase încă să zâmbească. Directorii lui, izolați sau în grup, păreau, în rigiditatea și amărăciunea lor subiectivă, că staționează sau circulă într'un cavou neîntrerupt. Actele lor, și oficiale și particulare, erau însoțite, involuntar, grație poate gloriei, nedespărțită de viața partidului și concepută ca o podoabă de doliu, de o solemnitate, de o inexpresie, care stârpeau și eroismele și succesele și realizările de aroma și de lumina lor.

Cariera politică a tovarășului inteligent fu pe cât de instantanee, pe atât de strălucită. Ea înlesni imaginației, fertilă în speculații și formule, să ducă la bun sfârșit o duzină de acte comerciale, susținute cu credite, transportate dela o Bancă la alta. In mai puțin de cinci ani, amândoi tovarășii ajunseră la o expresie financiară, pe care tovarășul naiv nu cutezase să o viseze. Inteligentul își cumpărase un palat în Capitală, mobilat cu simplicitate.

Naivul își cumpără și el o casă în Capitală, pe care nu știu să o locuiască nici să o facă atrăgătoare. Mobilierul de subprefectură alterna cu tablouri senzaționale cu cadrul poleit. In decorativ și armonic, spiritul naivului era absent, particularitate a Capitalei, inutilă și frivolă. Totuș, naivul cumpărase tablouri, pentrucă văzuse cumpărând și pe celălalt. Pentru simetrie, naivul își instalase și un piano, pe care l-a preferat electric și comandat la magazinul cel mai mare din Europa. Comparațiile de felul acesteia, continentale, le deprinsese dela tovarășul inteligent, adeseori chemat de întinderea unei idei, către originile sau paralelismele occidentale. Naivul voi să fie și deputat și cu toate că beneficiile morale nu făceau parte din contract, tovarășul inteligent îl făcu senator.

Ceeace irita pe naiv era propria lui tăcere, o tăcere mormântală, la care se adăoga sfiala că în consfătuirile politice, își rezerva singur rolul de satelit banal. El nu se supăra pe natură, că-l făcuse taciturn, ci pe tovarăș, neînțelegând în vremea descifrării noțiunilor sale personale din evenimentele cotidiane, pentru ce la o avere egală, obținută în definitiv și pornită dela girul inițial al familiei, tovarășul scânteiază pe când el scoate fum și emite indiferență.

Inteligentul nu-l consulta niciodată. Rezultatele activității lui numeroase, le împărțea cu o blândețe, de care naivul începea să fie jignit. Naivul ar fi dorit ca fiece act pus la cale să fie analizat în tovărășie, aprobat, analizat dintrun punct de vedere și zilnic se pregătea pentru o mare explicație în principiu, amânată zilnic. Un necaz de umilință tăinuit îi rodea sufletul, nefericit de prestigiul asociatului. El ar fi voit să-i pricinuiască o mare supărare, pe care nu o putea imagina. Neputând rupe bronzul, minutele se mărginesc cel puțin să-l întineze la suprafață. Nici asemenea lepră verzuie nu știa naivul cum să o aștearnă. Odată urechia lui auzise distinct pe tovarăș numindu-l într'o odaie vecină „prostul". „Așteaptă să isprăvesc întâi cu prostul din biurou", auzise el vorbind pe tovarăș. Atunci i-ar fi spart nuca gâtlejului cu degetele lui vârtoase, dacă nu s'ar fi sfiit la gândul că poate, într'adevăr, el e un prost adevărat, cu toate că drept vorbind, se îndoia.

El bănuia poate, oarecum, de mai multă vreme că ar fi ceva, cam ca un nedomesticit și se cam informase, cu acea dibăcie de șiretlic a omului nesigur și totuș trufaș. Cunoscând câte un profesionist intelectual îi cerea din când în când o opiniune în diverse chestiuni, în care se scuza că nu se pricepe, nefiind de specialitate. Insă, mintea lui eșia, în ceea ce-l privește, întotdeauna victorioasă, căci în rezumat el încheia așa:

— Tot mai bine pricep eu și decât ăsta:

Moartea tovarășului inteligent s'a petrecut ca o deslegare. In deobște, sentimentele mute ale omului inferior, silit să escorteze în subordine intelectuală, inițiativele oamenilor făcuți pentru sinteze, totalizări și poruncă, se închee cu un asasinat sau cu o insinuare repetată de gen calomnios. Calomnia nu a putut să o pue în circulație, pentrucă nimeni nu i-a cerut niciodată știri despre tovarăș. Iar cu asasinatul s'a însărcinat natura.

După înmormântarea fostului tovarăș, naivul se simți liberat. Obsesiunile lui încetară, sau mai bine zis s'au transformat. Il obseda acum personalitatea decedatului, pe care era necesar să și-o asimileze esențialmente. Se gândi mult cum să înceapă: mortul intrase în pământ cu toate rădăcinile și ramurile lui, de care ar fi putut apuca naivul un fir. Este hotărît ceva, pe care el trebuie să și-l apropie, însă ceva ciudat, un fel de a fi în mintea dumitale, un fel de a ști și de a ghici și un fel de a isca ideile și faptele, care nu dă greș în nici o împrejurare. Intr'o vizită lungă, făcută văduvei defunctului, el s'a uitat multă vreme în bibliotecă. Defunctul citea englezește, nemțește și franțuzește; el s'ar fi încumetat să încerce lectura în franțuzește a cărților voluminoase, cu câte șapte titluri, și cu un conținut întotdeauna problematic. O observație a naivului, fusese întotdeauna că străinii scriu fără înțeles, și că un autor devine clar numai în limba pe care naivul o vorbea din copilărie.

Totuș, el s'a retras la țară ca să mediteze, înspăimântându-și familia cu pachetele de cărți cumpărate și așezate în rafturi. In doi ani, el a transportat la moșie conținutul a opt cataloage. A tăiat, a citit, a recitit, a parcurs, a reluat. Amintirea defunctului se ștersese. El viețuia acum stăpân pe sineși, naivitatea lui, lipsită de comparativ, se comporta ca o inteligență adevărată și putea să se miște în voie și să imagineze. Observându-se de aproape, părerea lui bună despre sine deveni excelentă. Incepu să aibă vederi personale, caracterizări și odată izbuti, pentru întâia oară, să spue că o carte nu-i plăcuse. De atunci nu-i mai plăcea nici una: se simți devenind un autor și în cercul lui, de pensionari, mulțumiți că se refugiază câte o zi la țară și ospătează ascultând elocința întârziată a naivului, ajunse o autoritate.

Stăpân pe toate siguranțele lui, naivul se pregăti să dea o desmințire sângeroasă mortului, a căruia umbră îl mai supăra câte odată — și porni o activitate personală. Direcția partidului îl excluse cu solemnitate din rândurile lui și naivul rămase fără partid. Apoi caută să surprindă lumea științifică. El se pregăti pentru o mare conferință asupra ideii de stat. In urma conferinței de consacrare, naivul nu putu rosti decât cuvintele: Domnilor și Doamnelor. Le repetă încet, le repetă mai iute, conferința rămase nerostită.

Dându-se jos de pe tribună în ilaritatea zgomotoasă a publicului el arăta cu mâna cravata, dând să se înțeleagă că suferă de noduri în gât.

Această înfrângere amară i-o mai ațâța și imaginea zâmbitoare a defunctului, care se ivea pe neașteptate în golurile sufletului și-l mustra:

— Vezi, dacă trăiam nu te lăsam să faci prostia asta.

Ca să se răzbune și să obțină pe alte terenuri o victorie de natură să compenseze indirect reputația ridiculă ce-și câștigase, naivul jucă la Bursă, cu o încăpățânare violentă. In doi ani pierdu toată averea. Dar se consolă, fără să poată măsura deocamdată dezastrul:

— Dacă mi-ar mai fi rămas un milion, își zicea naivul, ași face numai decât alte douăzeci de milioane cu el. Păcat!

T. ARGHEZI

Vigurosul prozator THOMAS MANN este, fără îndoială, figura cta mai proeminentă a literaturii germane contsemporane.

După succesul extraordinar pe care romanul lui, TRISTAN tradus și publicat în No. 83 al Bibliotecii „Dimineața" l'a avut pe lângă cetitorii români, această excelentă publicație de popularizare oferă acum cetitorilor săi un nou volum de Thomas Mann:

COPILUL MINUNE

povestiri traduse de OTILIA GHIBU și destinate aceluiaș succes rar.

Prețul volumului 6 lei.

Zita Iungman-Guinness — Probleme sociale

Fata engleză

Numai în Anglia desigur fata nemăritată se află pe acelaș picior de egalitate în ce privește independența, cu surorile măritate și are o situație perfect liberă în societate. In lunile Mai și Iunie debutantele sunt prezentate la curtea regelui și reginei, apoi urmează o serie de baluri la care fata trebue să-și aducă partenerul. Mai târziu, fata cu partenerul ei vizitează balul fără tovărășia mamei, și atunci tinerii devin „poled", adică toată lauda se duce din bal în bal ca un roi de păsări. In timpul zilei fetele iau ceaiul împreună, se duc la cinema sau străbat Londra în mașina cu două locuri, singure; mamele nu întreabă decât arareori cum și-au petrecut timpul aceste fete absolut emancipate de supravegherea părintească. Mamele s'au convins că e mai bine ca fetele să facă singure uz de înțelepciunea lor și să le lase fericirea de a se purta după tactul și delicatețea pe care le-o dau încrederea părintească.

Așa se face că fetele engleze, când au ajuns la vârsta de douăzeci de ani duc în genere o viață independentă, putând vizita expoziții, cluburi, și alte locuri de distracție publică, în afară de curse. Iși au propriile cercuri de prietene și prieteni, alcătuind cercuri noui, vesele, iar mamele și surorile se simt fericite să fie invitate la aceste cercuri.

Urmarea acestei libertăți e că însemnătatea căsătoriei scade pe zi ce trece. O fată ce nu se grăbește să se mărite dovedește că ține la independența ei și va refuza orice căsătorie care nu va avea temeiuri puternice. Nu trebue să ne mire, când ne gândim ce plăcută și ușoară e viața pentru o fată care trăește în propria-i cameră, n'are de dat nimănui nici-o socoteală, poate să vie și să plece când vrea, înconjurată de un cerc mare de cunoștințe și prietenii. Poate lua ceaiul sau masa cu cine-i place, poate vizita cluburile de noapte fără a părea o faptă necuviincioasă, joacă golf, tenis, bridge. Adesea e studentă și se ocupă de filosofie, istorie, muzică. De cele mai multe ori e stăpâna unui automobil cu care străbate țara în toate direcțiile; poate călători, în tovărășia altei fete în străinătate, fără ca părinții să se sperie câtuși de puțin. Mama e prietena fetei și rareori îi face vre-o observație. De ce dar s'ar grăbi să se mărite, când poate duce exact aceiași viață ca o femee măritată?

O altă caracteristică a vieței fetelor engleze, e faptul că tovărășia bărbătească nu ține un loc prea mare. In timpul zilei, când bărbații sunt ocupați, fetele petrec între ele. Seara, în societatea bărbaților, ele se poartă extrem de cuviincios. Rareori s'a văzut vre-o fată engleză care să bea, să fumeze sau să joace excesiv, iar flirtul are un caracter cât se poate de liniștit. Tinerii amici se poartă însă tot atât de cuviincios și numai în chip excepțional moravurile au fost lipsite de frână, în societatea tânără englezească. — *A.*

Colțul Librăriei „Hasefer"

Librăria „Hasefer" din București, str. Eugen Carada 7 (fostă Karageorgevici) recomandă următoarele cărți recenzate în numerile anterioare ale acestui ziar.

De Valdès: Maternité consciente; Margueritte: Ton corps est a toi.

Din **Curwood,** marele scriitor mort de curând, recomandăm: Le piège d'or, Les chasseurs de loups, Nomades du nord, Les coeurs les plus farouches, Kazan, Barichien-loup, Le bout du fleuve, Le Grizzly.

Din **Jack London** a mai apărut în traducere franceză: L'aventureuse. Din romanele anterioare: Le loup des mers, Le tourbillon, La vallée de la lune, Le peuple de l'abîme, En pays lointain, Martin Eden, Le vagabond des étoiles, Croc-Blanc, Michael-chien de cirque, La peste écarlate, Le talon de fer, Jerry dans l'île, Le fils du loup.

Din **Sologub Fiodor:** Le démon mesquin (din care a apărut un fragment în numărul trecut al „Adeverului literar").

Din **Joseph Kessel:** Terre d'amour, Les coeurs purs, L'équipage, La steppe rouge.

Din **Paul Morand:** Le Bouddha vivant, Tendres stocks, Europe galante, Fermé la nuit, Ouvert la nuit, Monsieur U.

André Gide: Voyage au Congo, Les faux monnayeurs, Le journal des faux monnayeurs, Symphonie pastorale, Nourriture terrestres. Paludes, Caves du Vatican, Isabelle, Amyntas, Prométhée malenchaînè, Si le grain ne meurt — (ediția complectă, 3 volume, lei 900).

André Maurois: Vie de Disraèli, Essai sur Dickens (extrem de rar, în noua serie Cahièrs verts) Ariel ou la vie de Shelley, Les discours du Dr. O'Grady, Les silences du colonel Bramble, Meipe, Ni ange-ni bête.

Operele lui Anatole France

A apărut volumul al XI-lea din frumoasa ediție a operelor complecte ilustrate, format mare. Acest volum cuprinde romanele: L'orme du mail, Le mannequin d'osier. Fiecare volum costă lei 315.

Din **Henri Barbusse** a apărut un nou volum: Les Judas le Jésus. Amintim dinainte: Jésus, Force (nuvele), Nous autres (nuvele) Clarté, L'enfer, Pleureuses, Le feu.

Din **Romain Rolland:** Seria Jean-Christophe (zece volume). Seria L'âme enchantée. (Anette et Sylvie, L'été, Mere et fils), Colas Bregnon, Pierre et Luce, Clérambault, Le jeu de l'amour et de la mort, Vie de Tolstoi, Vie de Michel-Ange, Vie de Beethoven.

Aurel Băeșu — Desen

Cronica Teatrală

RAZVAN şi VIDRA de B. P. Hasdeu şi COMEDIA FERICIRII de N. Evreinov, la Teatrul Naţional

In literatura dramatică românească, poemul dramatic al lui Hasdeu, „Răzvan şi Vidra" îşi menţine încă un loc de prestigiu.

Pentru festivitatea deschiderii stagiunii, teatrul nostru Naţional a realizat astfel o bună alegere.

In linia tradiţiei, spectacolul acesta a fost în acelaş timp un pios omagiu adus memoriei lui Bogdan Petriceicu Hasdeu în al douăzecilea an dela moartea sa.

Valoarea reală a piesei e însă cu mult sub preţuirea ce i se aduce.

Impărţindu-şi activitatea de mare animator şi de romantic convins în domenii cu totul disparate, Hasdeu n'a înfăptuit în nici unul din aceste domenii o operă desăvârşită, întreagă.

„Răzvan şi Vidra" această admirabilă pagină de cronică, această romantică poveste a ţiganului ajuns Domn al Moldovei din ambiţia nestrămutată, a unei femei orgolioase, rămâne totuşi, din ceiace a scris Hasdeu, singura operă care mai poate reapărea onorabil în judecata posterităţii.

O epocă uitată de mult, în vălmăşagul celor mai tragice evenimente pe care le-a cunoscut ţara moldovenească, e reconstituită în câteva tablouri închegate cu destul simţ dramatic, — şi personagiile unei originale legende ne sunt evocate în clipele dramatice şi emoţionante ale existenţei lor dureroase.

Schimbând desfăşurarea istorică a faptelor, atât în felul cum l-a realizat psihologiceşte pe Răzvan (pe care cronica ni-l înfăţişează cu totul altfel), cât şi în chipul în care-l face să-şi ispăşească cutezanţa de-a fi năzuit prea sus, Hasdeu a fost însufleţit de cele mai frumoase simţiminte româneşti: ţiganul Răzvan e un exemplu luminos de iubire de ţară, de curaj şi de naţionalism avântat, — şi e totodată unealta cu care autorul îşi conduce satira.

Valoarea estetică a piesei lui Hasdeu nu trebue discutată. Acţiunea nu cunoaşte un conflict dramatic propriu zis şi e brodată pe întâmplări de cele mai multe ori foarte naiv întemeiate.

Inălţarea şi căderea vertiginoasă a lui Răzvan se datoresc unor împrejurări cu totul dinafara acţiunii principale: fatalitatea nu e un termen dramatic şi mai ales nu e un mijloc potrivit pentru rezolvarea şi încadrarea estetică a conflictului.

Mai presus de aceste consideraţiuni generale, „Răzvan şi Vidra" e o piesă interesantă, în care versul sonor şi claritatea limbii sunt susţinute de puternice accente emotive...

Sorana Ţopa

Reprezentarea poemului dramatic al lui Hasdeu a fost un spectacol foarte bun prin colaborarea inteligentă a direcţiei de scenă şi a interpreţilor.

D-ra Sorana Ţopa a înfăţişat o Vidră trufaşă, ambiţioasă, expresivă; bogatele d-sale resurse dramatice au reliefat, fără şovăiri şi stridenţe, un temperament unitar şi impulsiv.

In emoţia glasului, în atitudinea mândră şi în gestul reţinut, vibra convingătoare voinţa neclintită a nepoatei lui Moţoc.

D-ra Sorana Ţopa a ştiut să nuanţeze cu artă replica versificată, a întrupat cu o surprinzătoare putere de pătrundere personagiul, dând astfel Vidrei interpretarea cea mai firească şi mai personală, din câte cunoaştem.

Doborît în parte de efortul încercat, domnul Băltăţeanu, în Răzvan, a avut totuşi elanul şi conştiinţa rolului.

Domnii Sârbu, Petrescu, Mărculescu, Manu, Săvulescu au fost comunicativi, spontani şi în deplină armonie cu structura intimă a rolurilor.

Mişcările de mase n'au mai avut acea coordonare minunată din „Hoţii"; iar la lipsa de omogenitate a reprezentaţiei a contribuit şi faptul că figuranţii, în loc să ia parte la jocul de ansamblu, păreau cu totul străini de acţiune şi de rostul lor pe scenă.

O neînţelegere este iarăşi în privinţa replicilor generale. Acolo unde textul indică o replică exclamativă generală şi repetată, nu trebue numaidecât să răcnească toată lumea de pe scenă; e suficient numai câţiva să dea replica: ar fi mai firesc şi mai puţin sălbatec.

Montarea îngrijită.

* * *

Ca şi Luigi Chiarelli, ca şi Clemenceau odinioară, Neculai Evreinov e preocupat în „Comedia fericirii" de contrastele şi raporturile strânse dintre iluzie şi realitate.

Trăim, cei mai mulţi dintre noi, numai prin iluziile ce ne facem despre noi şi despre viaţă. De aceia ciocnirile sunt totdeauna dureroase, de aceia dezamăgirea echivalează cu distrugerea, cu pulverizarea existenţei.

Evreinov a ţesut pe această temă a oscilării moderne între iluzia care ne face fericiţi şi adevărul dureros, o acţiune destrămată, dar originală.

Doctorul Frego, un idealist excentric, vrea să creeze pe calea iluziei fericirea oamenilor. El face apel la actori şi procură astfel unui candidat la sinucidere iluzia unei aventuri amoroase, — unei fete bătrâne îi dă iluzia că mai poate inspira o pasiune profundă, — iar pe o biată dactilografă urâtă, care suspina după un cuvânt de dragoste, o face să primească, în sfârşit, mult aşteptata declaraţie din partea unui tânăr amorez.

Iluzia fericirii nu poate dura însă prea mult. Farsa cu tendinţă filosofică a lui Evreinov rezolvă deci în ultimul act întreaga serie de ficţiuni introdusă în piesă, spulberând iluzia.

Consecinţele sunt uşor de sezizat...

Piesa s'a bucurat de o foarte bună interpretare. D. Vraca, în doctorul Frego, a pus mult entuziasm tineresc şi toate resursele de subtilitate scenică ale unui talent generos. Doctorul Frego este un rol de compoziţie şi de nuanţă; în cele câteva ipostaze, cu totul deosebite ca semnificaţie şi concepţie, în care apare în piesă, personagiul a fost desenat de d. Vraca în linii masive şi hotărîte.

D-nele Eftimiu, Toto Ionescu, şi în deosebi d-ra Teodorescu, d-nii G. Calboreanu, Mărculescu şi Antonescu au realizat mici creaţii într'un spectacol de mare succes. Iar d. Morţun a cules meritate aplauze la scenă deschisă.

Decorurile d-lui Feodorov au adus o notă deosebit de interesantă ce merită a fi subliniată.

Nu ştim cui se datoreşte traducerea piesei; am notat însă câteva „mărgăritare' care nu fac de loc cinste traducătorului.

Astfel, un interpret spune: „nu-mi *ingreuna* plecarea"; altul: „vorbeşte *la cineva";* altul: se *spun*", etc....

H. LAZU

Teatrul Regina Maria

Domnişoara Nastasia

Aproape toate piesele originale, reprezentate în ultimul timp, au căzut mai repede sau mai încet — după cum actorii, decorurile şi fastul scenic au putut atrage sau nu atenţia publicului.

Piesele aveau acelaşi defect : o acţiune artificială, personagii-fantoşe, dintr'o societate fără caracter fixat, — totul înecat într'un literaturism de cafenea literară.

Aceste piese nu se bucurau decât de un succes de *clacă,* localizată într'un singur punct al teatrului.

„Domnişoara Nastasia", tragi-comedie în trei acte de d. George M. Zamfirescu, reprezentată la Teatrul Regina Maria, a întrunit aplauze generalizate în toată sala.

Piesa d-lui Zamfirescu este o operă din lumea mahalalei, a lucrătorilor şi micilor meseriaşi — care a început să prindă şi la noi consistenţă, căpătând un caracter propriu, aparte. Lucrătorul, curelarul, haimanaua, „paţachina", etc. sânt tipuri fixate. Dintre aceste tipuri vii ale vieţii reale şi-a ales autorul, personagiile.

Vulpaşin, haimanaua uliţii (ce nume minunat ales! păcat că autorul n'a fost tot atât de bine inspirat botezându-şi eroii : Ion Sorcovă şi Luca Lacrimă), —Vulpaşin este croit dintr'o bucată: un om violent, pururi pus pe price, zguduit de furia elementară a foamei de dragoste până la omor şi nebunie. El vâră cuţitul în inima rivalului parcă dintr'o impulsie organică.

De-asemeni bine cumpănit este şi rolul curelarului: Ion Sorcovă, tatăl eroinei.

Nu tot acelaş lucru putem spune de Nastasia care, normală până la moartea logodnicului, concepe o stranie răzbunare lângă sicriul lui: se preface, faţă de criminal, că-l iubeşte... îl aduce, aţiţându-l, până la patul de nuntă — şi atunci se spânzură: criminalul încercând astfel cea mai mare durere cu putinţă... ceeace îi rătăceşte minţile! Lecturile senzaţionale ale Nastasiei parcă nu-s deajuns pentru explicarea acestei acţiuni, care pare neverosomilă.

Dacă rolul nu prea are în întregime unitate, el însă este format de momente pline de adevăr şi frumuseţă : astfel nu putem uita scena, când Nastasia — la pragul logodnicului mort — se târăşte la picioarele rivalei, îmbrăţişându-o: „Surioară! Surioară!" Acest sentiment, de ertare supremă în faţa dezastrului, este atât de omenesc şi a fost atât de artistic redat (punându-i în faţă gestul brutal al rivalei, care nu poate înţelege mobilul), — încât piesa, în unele clipe, atinge înălţimi de tragedie.

Acţiunea se desfăşoară dramatic, cu unele trăgăniri numai (ca scena dintre băetul Luca şi curelar, sau ca scena crâşmei — cam siropoasă). Aceste episoade precizează un caracter în detrimentul acţiunii.

Dar piesa d-lui Zamfirescu este mai mult un şir de tablouri colorate, naturale, ale vieţii de suburbie cu patimi tari şi moravuri dubioase. Astfel privită, ca document de moravuri „Domnişoara Nastasia" e o operă de preţ.

Deşi pantomima aminteşte o scenă din „Inelul" lui Schnitzler, deşi convorbirea între Luca Lacrimă şi Ion Sorcovă ne face să ne gândim la „Puterea întunericului", iar alte momente se potrivesc cu „Azilul de noapte" sau cu „Năpasta", şi chiar cu comediile lui Caragiale (sunt potriviri şi de expresii), — totul este însă asimilat şi redat cu originalitate şi putere.

Este un început bun: o atitudine frumoasă în faţa oamenilor de muncă, o milă înaintea durerii, cuvântul colorat şi sprinten, expresii ce nu se uită („omul care plânge e o icoană").

Rolul eroinei a fost jucat de d-ra Sorana Ţopa. D-sa a realizat o creaţie de-o rară frumuseţe. A fost duioasă si iubitoare, revoltată până la insultă, gata de bătae, umilită, zvârcolindu-se de durere, cu ochii plini de dragoste şi de ură, cu glas rugător sau tunând... Artista a fost variată, naturală, puternică... A construit abil rolul, căutând să-i stabilească centrul de gravitate. Clătinările se datoresc autorului (iarăşi neverosimilitatea gestului final). D-ra Sorana Ţopa a jucat divers, nuanţat şi original. Reprezentaţia de dăunăzi constitue un mare şi determinant succes în cariera d-sale.

D. V. Maximilian a interpretat, în mod desăvârşit, pe curelarul Ion Sorcovă. A alcătuit rolul din duioşie şi umor, cu măsură, naturaleţă, variat, sobru... Un rol de-o înaltă construcţie actoricească.

Vulpaşin a fost redat de d. G. Storin. D-sa — predestinat par'că pentru acest rol: puternic, masiv, dintr'o bucată — a pus adevăr şi forţă în tipul zurbagiului, peste care cade într'o zi dragostea ca un blestem. Efectul dramatic e cu atât mai puternic, cu cât tocmai de personagiul cel mai vânjos fatalitatea îşi bate joc ca de-o jucărie.

D-na Nădejde-Ştefănescu, cu discreţie şi delicateţă, a schiţat rolul lui Luca Lacrimă.

M. SEVASTOS

Cronica Şahului

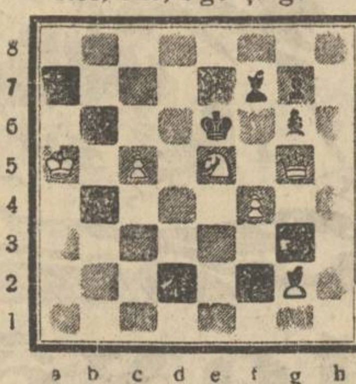
PROBLEMA No. 46

de **C. G. Gavrilov,** Vâlcov.

(inedită)

Negru (4 figuri)

Ré6, Nf7, Pg6 şi g7

Alb (5 figuri)

Ra5, Dg5, Cé5, Ng2, Pc5

Alb joacă şi face mat în 3 mutări

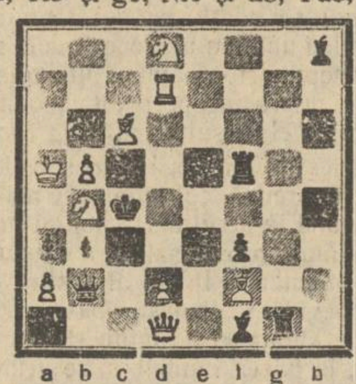
PROBLEMA No. 47

de **Irimia Naibergher,** Iaşi.

(inedită)

Negru (9 figuri)

Rc4, Db2, Tf5 şi g1, Nf1 şi h8, Pa3, b3 şi f3

Alb (10 figuri)

Ra5, Dd2, Td7, Cb4 şi d8, Nc6 şi f2, Pa2, b5 şi d2

Alb joacă şi face mat în 2 mutări

Concursul pentru Campionatul României

Intrat în faza finală la 22 August, concursul pentru campionatul României a luat sfârşit în ziua de Vineri 2 Septembrie. După o luptă acerbă în care jucătorii au trebuit să uzeze de o tensiune fizică anormală, tenacitatea campionului ţării a învins! Energic, sobru şi profund, exponentul forţelor şahiste bănăţene şi-a apărat cu îndârjire titlul, dovedindu-ne astfel vrednicia posesiunei unei calificări ce-i face cinste lui şi cinste ţării.

Talentat şi erudit, campionul ţării, d. *Alexandru Tyroler* e în acelaş timp un intelectual rafinat. Partidele sale au aspectul unei gândiri profunde în care inteligenţa şi fantezia lucrează continuu în crearea celor mai frumoase combinaţiuni.

Tânăr încă, d. Alexandru Tyroler posedă multe resurse cari îi asigură pe viitor rezultatele cele mai glorioase.

Dr. N. Brody, care a obţinut premiul al doilea, este cel mai redutabil adversar. Jocul său sclipitor şi viguros ca şi îndelungata sa rutină au stârnit admiraţia tuturor cunoscătorilor. Sunt notorii eclatantele sale succese la concursurile internaţionale din străinătate.

Al. Tyroler (Timişoara)

Dr Nicolae Brody (Cluj)

Al treilea calificat d-rand *Zeno Proca,* cunoscut din competiţiunile anterioare, este tipul tânărului talentat. Jocul său îndrăsneţ şi bogat în planuri pe cari caută să le realizeze cu orice preţ — i-au asigurat succese puţin comune.

Dintre ceilalţi premianţi s'a remarcat ca o forţă de primul rang — tânărul student *Ştefan Marton* — ale cărui calităţi de fin jucător au fost unanim recunoscute.

Sub nivelul forţelor lor au luptat cunoscuţii maeştri *Dr. I. Balogh, I. Mendelssohn, Sigm. Herland, Ing. L. Loewenton şi Max Wechsler* cari din lipsă de antrenament şi din cauza extenuării de pe urma ocupaţiunilor zilnice — s'au clasat sub valoarea lor reală.

Ricu Taubmann şi Ad. Roth — deşi au eşit cei din urmă, — sunt totuşi jucători destul de merituoşi.

Zeno Proca (Sibiu)

Ing. L. Loewenton (Bucureşti)

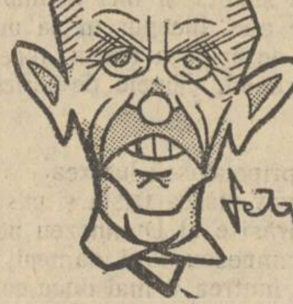
Dăm mai jos şi rezultatul amănunţit al partidelor jucate.

Numele şi Numărul	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Total
1. A. Tyroler	—	½	½	1	1	½	½	1	1	1	1	8
2. Dr. N. Brody	½	—	1	½	0	½	½	1	1	1	1	7
3. Z. Proca	½	0	—	[illegible]	½	1	[illegible]	0	1	1	1	6
4. I. Mendelssohn	0	½	½	—	1	0		0	1	1	1	5½
5. St. Marton	0	1	½	0	—	½	[illegible]	½	[illegible]	1	1	5½
6. Dr. I. Balogh	½	½	0	1	½	—	1	0	0	1	1	5¼
7. S. Herland	½	½	½		½	0	—		0	1	1	5
8. Ing. L. Loewenton	0	0	1	1	½	1	½	—	0	0	1	5
9. M. Wechsler	0	0	0	0	½	1	1	1	—	0	1	4½
10. R. Taubmann	0	0	0	0	0	0	0	1	1	—	1	3
11. A. Roth	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	—	0

După terminarea concursului pentru campionatul ţării, s'a organizat un „concurs rapid" între jucătorii mai tari prezenţi.

Timpul de gândire fiind de 5 secunde pentru fiecare mişcare, concursul a durat două ore cu rezultatul: Premiul întâi *Dr. B. Kahane* cu 9 şi jum. puncte. Premiul al doilea *A. Tyroler* cu 8 p., şi premiul al treilea *Camil Seneca* cu 7 şi jum. p. Urmează: *Zeno Proca* cu 7 p. *Dr. N. Brody,* şi *I. Mendelssohn* cu câte 6 jum., etc.

O contribuţie folositoare la reuşita deplină a concursului, au furnizat d-nii arbitrii şi comisari de joc: *M. Armand,* Prof. *H. Hoerath, Cristian Leu* şi *Cpt. A. Bibescu,* a căror imparţialitate şi conştiinciozitate merită recunoştinţa tuturor.

Iosif Roth (Bucureşti)

Dr. Alfred Roth (Jibert)

ŞTIRI

La 15 Septembrie va începe la Buenos-Aires, *match-ul pentru* Campionatul lumii *între actualul campion,* Raoul José Capablanca *şi Dr.* Alexandru Alechin *unul dintre cei mai geniali şahişti.*

S'a stabilit că cel ce va câştiga mai întâi 6 partide va fi declarat învingător.

Cunoscute fiind forţele formidabile ale celor doi adversari, match-ul acesta este aşteptat cu cea mai mare nerăbdare.

Virtuositatea technică a cubanului în luptă cu jocul profund al simpaticului campion european, dă o garanţie sigură că partidele rezultate din această întâlnire vor fi de o valoare cu totul superioară.

P. I. NEGREANU
CAMIL SENECA

Curiozităţi

Benzina artificială

Intre trustul german „al Industriei Vopselelor" şi trustul petrolifer american „Standard Oil" s'a încheiat un contract pentru exploatarea în comun a invenţiunii savantului german profesor Bergius, care a găsit procedeul de a extrage benzina din cărbuni. Germania neavând terenuri perolifere proprii ar fi putut, prin fabricarea benzinei artificiale din imensele sale bogăţii carbonifere, să eftinească benzina şi să zdruncine foarte puternic industria mondială (şi cea americană în primul rând) a petrolului. Interesul petroliştilor americani a fost să împiedice cu orice preţ o astfel de catastrofă. Şi, natural, Germanii n'ar fi împărţit cu Americanii renumăratele faloase ale invenţiunii lui Bergius; însă contractul care a legat de acum înainte America şi Germania, va permite acesteia din urmă să se bizue pe sprijinul Americei — şi economic şi politic. De acuma înainte pare a fi exclus ca America să ia vreodată o atitudine duşmănoasă faţă de Germania, în caz când aceasta s'ar ciocni cu alte state.

Astfel, o invenţie a ştiinţei pure de astă dată va avea următoarele urmări: Germania nu va mai cumpăra benzina; preţurile benzinei nu vor scădea; în caz de războiu industria americană nu va admite ca America să treacă de partea adversarilor Germaniei, — şi multe altele.... E curios cum se resfrânge o invenţie asupra intereselor şi soartei Statelor!

Distracţii ecuatoriale

Elita unei colonii franceze din Congo (Africa Ecuatorială) a organizat de curând un mare congres de frumuseţe între negresele acelei localităţi. Ca premiu s'a dat Venerelor negre sticle mari cu apă de Colonia.. Alegerea premiilor s'a dovedit însă greşită, fiindcă bărbaţii, taţii, fraţii şi amanţii premiantelor, le au luat cu forţa sticlele aduse acasă şi au băut conţinutul până la ultima picătură....

Un nou sport

In tot cuprinsul Marei Britanii s'au înregistrat în primele luni ale acestui an, *32* societăţi care se ocupă cu organizarea curselor şi alergărilor de... câini. Capitalul acestor *32* societăţi a ajuns la suma de *335.000* lire sterline, adică la vreo *275.000.000* lei! La ultimele curse din White-City au alergat *42* câini, în prezenţa a *70.000* spectatori, care au plătit biletele de intrare!

„Rivalităţi"...

Pe piscul principal al muntelui Mont-Blanc, adică pe o înălţime de *4.810* metri, turiştii francezi au fixat tricolorul naţional în ciuda Italienilor care şi-au înălţat drapelul pe piscul numit în mod solemn „Benito Mussolini", la *4.708* metri altitudine.

Radiofonie

Catedrala din Koeln (Colonia) şi-a instalat în dreptul tribunei predicatorilor *32* aparate de radiofonie, care însă nu transmit cuvintele predicilor în afară de biserică, ci servesc numai pentru a le reproduce foarte distinct prin colţurile uriaşului templu, care până acuma au avut acustică prea slabă. De acuma înainte în toată clădirea catedralei predicile vor fi auzite tot atâta de bine ca şi lângă tribună.

Succes de librărie

Memoriile doamnei Nelly Grozăvescu, asasina tenorului Traian Grozăvescu din Viena, au apărut în toate limbile, fiind cumpărate de o editură americană cu suma de 100.000 dolari. Ediţia engleză a memoriilor s'a tipărit în *trei milioane* de exemplare, iar ediţiile în celelalte limbi ating tirajul total de 10 milioane exemplare!

Rebeliunea abonaţilor telefonici

36.000 de abonaţi telefonici din Varşovia s'au organizat şi au format o uniune cu unicul scop de a da în judecată pe ministrul poştelor şi telegrafelor. Abonaţii îl acuză pe ministru, că acesta a căutat să-i jefuiască şi să se distingă prin venituri mari aduse Statului. In acest scop, ministrul a plasat la toţi abonaţii nişte contoare care înregistrează automat câte patru conversaii în loc de una. Ca rezultat, abonaţii au fost nevoiţi să plătească până acum sume extrem de exagerate...

CĂRŢI ŞI REVISTE

JEAN PAIN: Le duel des Sexes.
(Ed. Rado., Paris)

Cuvântul **duel** este oare potrivit când e vorba de inegalitatea politică a sexelor ? — se întreabă redactorul revistei „La Vie" care recenzează lucrarea lui Jean Pain : „Le duel des Sexes".

Duelul este o luptă, supusă unei regule legale, între doi adversari egal înarmaţi. Ceiace înţelege prin duelul sexelor d. Jean Pain este, dimpotrivă, o luptă între bărbatul înarmat cu privilegiile legii şi femeia care e înzestrată cu aceleaşi facultăţi intelectuale şi morale, dar e lăsată pe o treaptă inferioară din punct de vedere civil şi social.

Pentruca să găsească explicaţiunea acestei inegalităţi, autorul se întoarce la timpurile primitive, culege argumentele scriitorilor care trec drept maeştrii psihologiei feminine, şi ne arată prin citaţii hotărîtoare că toate aceste autorităţi ajung la aceiaşi concluzie : „inferioritatea vădită a femeii".

Contradicţiile sunt însă evidente. Cauzele cele mai deosebite determină, după unele păreri, acelaş efect. O constatare atât de ciudată e menită să oblige la feminism.

Feminismul, după acest autor, nu e un produs al situaţiunii economice şi nici al desvoltării ideilor egalitare: feminismul e strâns legat de eliberarea politică a poporului, prin urmare nu e independent de frământările politice. Femeia are dreptul să reclame toate drepturile cetăţeneşti şi extinderea funcţiunilor domestice nu e suficientă pentru emanciparea ei. Nici chiar activitatea profesională nu poate contribui în prea largă măsură la desvoltarea feminismului.

Celor ce susţin că emanciparea femeii echivalează cu o scădere continuă a populaţiei, d. Jean Pain le spune că ideia de justiţie trebue să primeze. Femeia, posedând aceleaşi facultăţi intelectuale, morale, profesionale şi o putere de rezistenţă, adesea egală, aceleaşi drepturi trebue să fie acordate fără nici-un fel de restricţiune ambelor sexe.

Studiul d-lui Pain e erudit, ordonat, elocvent şi îndrăzneţ.

M. L. DELHAISE ARNOULD: Amedra
(La Renaissance d'Occident Bruxelles)

Amedra, o fată din Congo, e amorezată de un tânăr care aparţine unui popor vrăjmaş.

Un Don-juan din satul ei, căruia nici-o fecioară nu i-a putut rezista, ca să se răzbune pentru dispreţul ce i-a arătat Amedra, ucide în chip sălbatec pe nevinovatul ei logodnic şi o constrânge să se mărite cu un bătrân stricat din vecinătate.

Amedra se preface că consimte resemnată, dar — mai înainte de-a se culca cu acest bătrân — se dă fiului unui vrăjitor, pentruca să-i vândă otravă. Cu ea otrăveşte pe ucigaşul iubitului ei ; apoi se sinucide.

Oamenii care o plimbă dealungul satului înainte de-a o conduce în camera nupţială, nu mai găsesc în litieră decât un cadavru.

O aventură destul de dramatică, lipsită de o analiză mai profundă, dar care fiind scrisă pe capitole scurte, s'ar preta de minune şi la filmare.

M. L. Delaaise Arnould, spune José Mélila, a luat cu această lucrare premiul trienal de literatură în Belgia.

LEON RIOTOR: Rodin

Léon Riotor a publicat o monografie asupra lui Rodin, care are mai presus de toate meritul de a întruni, în conciziunea ei, o biografie foarte amănunţită a marelui sculptor.

In 1900, când Rodin fusese exclus dela expoziţia universală şi s'a hotărît să deschidă alături de această expoziţie o expoziţie particulară a operelor sale, Léon Riotor a avut cinstea să alcătuiască respectivul catalog.

Lucrul acesta necesita un studiu amănunţit al operei lui Rodin şi roadele acestor străduinţi se găsesc în monografia aceasta de curând tipărită, care dobândeşte astfel o calitate specială.

Cele mai multe biografii asupra lui Rodin, chiar când studiile de ansamblu sunt bune şi întemeiate pe caracterizări ingenioase în privinţa gamei geniale a maestrului—cum spune Gustave Kahn, — nu conţin suficiente date informative asupra evoluţiei lui.

Cartea lui Léon Riotor e un mozaic ingenios de citate bine alese, încât, analizându-l pe Rodin, el înfăţişează în acelaş timp istoria gloriei lui, influenţa operei sale asupra spiritului artistic al vremii, lupta pentru a învinge rezistenţa îndârjită ce întâlnea concepţia lui estetică de a crea o artă sculpturală producătoare de mişcare şi de lumină.

Lucrarea lui Léon Riotor se fixează astfel dela sine printre cele mai bune monografii asupra lui Rodin. Documentaţia bogată e expusă limpede, iar concepţia artistului e minunat rezumată.

Studi Rumeni

Cel ce a ţinut seama de alcătuirea societăţii italiene în timpul din urmă şi de însăşi structura ei sufletească, îşi va fi dat seama—acum vre-o zece ani—de răsunetul pe care l-a avut în intimitatea acestei colectivităţi, afirmarea şi dăinuirea bolşevismului rusesc. Educată la şcoala pozitivismului lombrozian şi a ideologiei mazziniene, având de rezolvat acute probleme de orânduire socială, mai încătuşată ca oricare alta în făgaşul abrupt al contingenţelor materiale, societatea italiană s'a îndrumat hotărît înspre afirmarea şi înfăptuirea violentă a crezului marxist. Şi a mers—după 1890, până la ivirea reacţiunii fasciste—în cadenţa socialismului internaţional, pentru a-şi precipita ritmul odată cu afirmarea violentă a Bolşevismului moscovit.

De aci şi nevoia, pentru Italieni, de a cunoaşte Rusia, poporul ei, viata rusească în toate înfăţişările ei trecute şi actuale. Către 1920, am surprins deci în Italia ascensiunea unei adevărate rusofilii: anchete prin ziarele cele mai importante, monografii cu caracter economic, geografic, politic ori istoric; romane italiene inspirate din viaţa rusească; reviste culturale italiene intitulate „Studii slave"; chiar şi o casă de editură „Slavia", pentru editarea, în versiuni italiene, a întregii literaturi ruseşti !

După cum se ştie, prima îndrumare a politicei externe mussoliniene, nu putea decât să încurajeze această îndrumare, pe care Fascismul o surprindea în plină desfăşurare. Mussolini a înţeles, din capul locului, să ajute iniţiativa acelui **Institut pentru Europa Orientală** care se înfiinţase cu puţini ani în urmă la Roma, şi care se ocupa aproape numai de problemele ruseşti.

Aceste probleme însă, privite dela Roma, prin unghiul vizual fascist, nu puteau fi izolate prea mult de cele balcanic-orientale în general. Pe de-oparte tendinţele panslaviste ale celorlalte popoare dunărene ; iar pe de altă parte înjghebarea de noui sisteme politice, care să tae calea expansiunei italiene în Orient, au impus şi cercetarea acestor probleme în programul amintitului Institut. De aci interesul crescând pentru Jugoslavia, Ungaria, Cehoslovacia, Bulgaria ori Letonia. Faţă de noi, oarecare rezervă, datorită, poate, inconştient, siguranţei că nu ne vom desminţi latinitatea chezăşuitoare de atavice legături viitoare; datorită, sigur, dezinteresării noastre perpetuată până azi, perpetuată, fără scăpare, mâine — dacă revirimentul nu s'ar fi produs în Italia, fără voia noastră, fără imboldul nostru.

„Europa Orientale" şi-a lărgit programul de lucru în acest an : pe lângă revista omonimă care-şi va continua apariţia (probleme politico-economice generale), va publica următoarele reviste de specializare : **Revista de literaturi slave** (condusă de Etore Lo Gatto, secretar general al Institutului şi profesor de literat. rusă la Univ. din Napoli); **Revista de studii ugro-fino-baltice** (condusă de P. E. Pavolini); **Revista de Studii Bizantine şi Neoelin'ce** (condusă de renumitul bizantinolog Mercati) şi... **Revista de Studii româneşti** (condusă de tânărul, dar prin aceasta nu mai puţin savantul român'zant Carlo Tagliavini, docent al Universităţii din Bologna).

Am în faţă primul volum al acestei reviste, gros de aproape 200 de pagini. Trec cu vederea sumarul, lista colaboratorilor, programul viitor de lucru şi obiectivitatea sănătos ştiinţifică a celui care o conduce. Numai şi numai, spre a putea accentua cât mai viguros, constatarea ce trebue să primeze la răsfoirea acestui prim volum din **Studiile româneşti** apărute la Roma : **se formează în Apus o mentalitate nouă, când este vorba de noi, Românii. In afara oricăror considerente politice, ştiinţa europeană ne caută, ne studiază, ne consideră. Simte nevoia cunoaşterii trecutului nostru, îşi pune probleme pe care nu le poate deslega fără sugestiile pe care le caută în trecutul românismului, fără contribuţia învăţaţilor noştri la luminarea acestui trecut, care nu poate fi numai al nostru.**

Faptul acesta este menit, fără îndoială, să ne bucure sincer. Cu atât mai mult, cu cât ne apasă tot mai înnăbuşitor păcatul dezinteresării de noi înşine în străinătate. Dar (nu e prima oară) bucuria Românului ascunde o strângere de inimă : **cu ce vom răspunde ?** — *Alex. Marcu*

Tendinţa în „Gringoire"

Despre cea mai bună piesă a lui Thèodore de Banville s'a scris mult. S'a comentat origina piesei, legăturile dintre „Gringoire" şi „Notre Dame de Paris" a lui Victor Hugo; unii critici au mers chiar până acolo, încât au căutat să tragă o linie de comparaţie între Pierre Gringoire, poetul normand născut la 1475 şi personagiul principal al comediei autorului „Odelor bizare". Piesa, de-altminteri, este cât se poate de simplă; oricine o ceteşte sau o vede reprezentată o înţelege cu uşurinţă.

Ceiace s'a trecut cu vederea de critici şi de comentatorii lui Banville a fost tendinţa care-l preocupa pe autor când a scris **„Gringoire"**. Căci acest **„Gringoire"** este departe de a fi un studiu istoric sau o analiză psihologică; este pur şi simplu o teză pe care — pentru a o scoate în relief — Banville o împodobeşte cu numele lui Ludovic al XI-lea şi al lui Gringoire.

Când a fost scris **„Gringoire"**, teza aceasta nu era nouă. O putem considera, chiar, demodată, deoarece fusese pledată de Alfred de Vigny în **„Stello"** şi în **„Chatterton"**. Ea avea menirea să definească locul pe care trebue să-l ocupe poetul, în societate.

In toate timpurile şi subt toate regimurile, poetul a fost ocolit, neapreciat, dispreţuit. Le Tasse, Milton, Camoens, Cervantes, Corneille, Dryden, etc., sunt prototipurile acestei ostracizări. Şi cu toate acestea, Vigny îl defineşte atât de bine pe poet şi rolul pe care ar trebui să-l joace : — „cei dintâi printre oameni vor fi aceia care vor face dintr'o foaie de hârtie, dintr'o pânză, dintr'o bucată de marmură sau dintr'un sunet, lucruri nepieritoare !".

Prefaţa lui **„Chatterton"** Alfred de Vigny o consacră poetului; găsim acolo fraze pe care Banville le ia şi le transpune în gura personagiilor sale.

Concluziile lui Vigny, în această privinţă, sunt simple : societatea şi puterea au datoria să-l încurajeze pe poet, — altfel, poetul ar muri de disperare.

Banville nu mai susţine teza cu aceiaşi amploare şi măreţie. De la 1835 multe lucruri s'au schimbat ; autorul „Exilaţilor" nu este autorul lui „Moise", iar Pierre Gringoire nu este Chatterton. Autorul este preocupat de ideia să insufle oamenilor, sau mai bine zis sensibilităţii omeneşti, că poetul, în aparenţă om fără de lucru şi inutil, dacă este comparat soldatului, magistratului, într'un cuvânt oricărui om care exercită o meserie, are şi el locul lui în societate ; — că rolul acesta, pe care-l îndeplineşte din instinct, fără să câştige de pe urma lui nici avere şi nici situaţie înaltă, are utilitatea şi măreţia lui; şi că, fără el, plângerile nenorociţilor, dreptele revendicări ale celor asupriţi, revoltele legitime împotiva nedreptăţii, n'ar găsi ecou şi n'ar putea creia mişcările de speranţă, de caritate, de milă, care susţin şi consolează omenirea.

Ludovic al XI-lea spune lui Gringoire, atunci când acesta e învinuit c'a scris **„Balada spânzuraţilor"**, că-i va dărui viaţa, dacă va izbuti să se facă iubit de Loyse, fiica bogatului Simon Fourniez. Gringoire este slab, prost îmbrăcat, timid. Cum să cucerească el inima acestei tinere şi frumoase copile ?

Scena VIII-a este ţesută cu atâta meşteşug şi impresionează atât de profund, încât finalul pare foarte natural.

Definiţia pe care o dă Gingoire poeziei n'are într'însa nimic declamatoriu şi e firesc ca ea să inspire oricui o ascultă, ca şi Loysei, o simpatie sinceră pentru cel ce îşi consacră viaţa acestui apostolat.

„Balada celor oropsiţi" cristalizează teoria, mai mult decât toate tiradele din „Chatterton", astfel că nu ne mirăm deloc, când Loyse îi spune regelui :

— Sire, îţi ceream azi dimineaţă un soţ capabil de-o acţiune eroică, un îndrăzneţ care să aibă mâinile curate de pe urma sângelui vărsat. Ei bine, Sire, iată-l ! Dă-mi-l. Il iubesc!.... — *Henri Wessel.*

Bibliografie

George Dumitrescu: „Opinii literare", Editura literară a „Casei Şcoalelor", Lei 28.

Convorbiri literare, Anul 60, No. Iulie—August 1927.

Alexandru Marcu : „V. Alecsandri şi Italia", Edit. Cultura Naţională, Bucureşti, Lei 85.

Studi Rumeni, Publicati a cura della sezione rumena dell' Instituto per l'Europa Orientale, Volume primo.

Bibliotecile, Cercurile de lectură, Cluburile literare şi toate aşezămintele de cultură să-şi procure

Umorul lui Hasdeu

de Barbu Lăzăreanu

Unde se găsesc savuroase pagini de satiră, lirism şi erudiţie, datorite Magului de la Câmpina.

Un volum format mare, pe hârtie bună, cu coperta ilustrată de pictorul A. Dragoş

Lei 80

NOU **No. 81** NOU

VIAŢA ŞI FILOZOFIA LUI SPINOZA

De Dr. YGREC

A APARUT ÎN

Biblioteca „DIMINEAŢA"

La librari şi chioşcarii de ziare — PREŢUL 6 LEI

Citiţi, cu toţi azi

LECTURA No. 134:

Floarea literaturilor străine

PROSPER MERIMÉE

Celebrul autor al lui „CARMEN" şi „COLOMBA"

RĂZBUNAREA VENEREI

Lei 5.— Scrierea complectă. La chioşcari şi librari.

De la introspecţie la universalizare

— Gândur de fiecare zi —

Să ne reculegem! măcar câte o oră, în fiecare seară. In epoca aceasta a vitezii, a uzurii mecanice şi a obsesiei mercantile, avem — mai mult ca oricând — trebuinţă de reculegere. Să ne întoarcem uneori privirile înăuntru, în sufletul şi în conştiinţa noastră. Reculegere înseamnă introspecţie. Ea ne poate revela comuniunile umane, menirea noastră pacifică şi creatoare. Introspecţie, la rândul ei, înseamnă şi gândire. — Gândire ce ne apropie de adevărurile permanente ale existenţei, de realităţile pământene şi cosmice, armonizate prin străduinţi de sinteză şi de idealizare.

Mai ales de idealizare. Mai mult decât cunoaşterea seacă şi migăloasă a actualităţii, idealizarea — care este în esenţă o anticipare a viitorului — ne ajută să răspundem atâtor întrebări ale conştiinţii, să justificăm atâtea năzuinţi ale sufletului. Idealizând, ne smulgem din grelele lanţuri ale clipei, din haosul aparenţelor imediate. Ne întărim atunci cu forţele pure ale spiritului creator, cu eternitatea solidarităţii universale.

Idealizând filosofăm. Acesta să fie înţelesul şi rostul *vital* al filosofiei. Nu stearpă dialectică, broderie de cuvinte, comodă construire de palate abstracte. Filosofia vieţii nu poate fi un privilegiu, ci un drept al fiecăruia. Filosofia să desvolte în noi simţul al şaselea: — cutez să-l numesc simţul (sau simţământul) *universalităţii.*

* * *

Dacă unii sunt pregătiţi pentru universalizare, majoritatea omenirii, cu toată cumplita ei ignoranţă, are si ea aceeaşi posibilitate. Religiile — care s'au înfiripat doar în vremuri străvechi, odată cu întâile manifestări sociale ale omului şi cu primele întrebări sbucnite în conştiinţa lui înegurată, — nu sunt decât forme primitive ale acestei năzuinţi de cunoaştere universală. Faptul că marile religiuni si-au atins apogeul, ca desvoltare lăuntrică si ca extindere printre popoare, cu mii de ani înainte ca ştiinţa să înceapă a pătrunde tainele vieţii, dovedeşte că *intuiţia* unităţii şi a armoniei universale este firească pentru om.

Se înşeală acei cari cred că ştiinţa înlătură pe rând toate iluziile susţinute de credinţa religioasă. In locul grandioaselor legende cosmogonice şi al epopeelor mitologice, ştiinţa ne revelează, prin microscop, infinitul mic, —schematizează, prin calcul, infinitul astral, — reduce, prin logică şi experienţă, toate fenomenele vieţii la înlănţuiri de acte cu cauze şi efecte determinate... Totuşi, nu se poate afirma că ştiinţa are ultimul cuvânt prin faptul că ea formulează „adevărul" şi „legea". Există mai multe adevăruri şi mai multe legi în armonia unităţii universale... Metafisica (în care sunt cuprinse şi religiile) nu e gonită din toate domeniile unde se întronează ştiinţa. Dimpotrivă, însăşi ştiinţa dă metafisicei surse nouă; ea adânceşte şi întăreşte temeliile cunoştinţei; ea dă un avânt mai puternic metafisicei, spre concepţii mai vaste decât ale vechilor religiuni.

O concepţie metafisică precum e *bergsonismul,* bunăoară, ne dovedeşte aceasta. Considerând aplicaţiile bergsonismului în diverse domenii: sociologie, estetică, biologie, psihologie, — vedem că principiile duratei, ale devenirei, ale evoluţiei creatoare pot fi aplicate minunat la toate fenomenele vieţii şi ale conştiinţei. Prin incursiunea acestor principii în domeniul etic şi religios, s'au ivit de pe acum miragiile unei „noui" religiuni. Bergson însuş şi-a propus să precizeze atitudinea (sau concepţia) lui religioasă. Eseurile sale din volumul *„l'Energie spirituelle",* sunt numai prime jaloane în infinitul vieţii pe care vrea să-l strângă în conştiinţa umană.

Prin încercarea de înfrângere a dogmei paralelismului psihofisic, prin concluzia care afirmă nemurirea sufletului, adică stăruirea şi progresiunea personalităţii după desagregarea trupească, prin proclamarea *responsabilităţii morale* — (reponsabilitate care sugerează până şi credinţa în transmigraţia spirituală, precum şi adevărul că „fatalitatea" umană nu este decât totalitatea acţiunilor noastre în existenţele anterioare) — prin toate acestea, bergsonismul ne apare ca o reîntoarcere *pe calea ştiinţei* — căci el se foloseşte de toate experienţele ei — la credinţele sau „adevărurile" intuitive ale marilor religiuni străvechi, crescute în umbra fastuoasă a templelor indiene, sau pe piscurile fulgerate ale muntelui Sinai, sau pe căile luminoase ale Galileei..

* * *

După sterpele adieri ale ateismului ştiinţific, cari au mecanizat sufletele lumii civilizate în veacul din urmă, reîncep — împrospătate de esenţele nouilor adevăruri — adierile *religiei ştiinţifice.* Mai presus de experienţa materialistă, este intuiţia spiritualistă. Nu se poate întemeia o religie numai prin „fapte" şi „legi", — deasupra lor e libertatea creatoare a conştiinţei în unitatea multiplă a lumii... Religia umanitaristă (vezi Auguste Comte) nu se poate mărgini la specia umană, căci nu există unitate restrânsă, isolată în univers. Orice religie este universalistă; orice unitate trebue universalizată... Pentrucă din om a pornit avântul spre nesfârşitele armonii, nu e deloc orgolios „antropomorfismul" sau „egocentrismul" său. E necesar un punct de reazăm în oceanul aparenţelor: — omul nu şi-l găseşte decât în sine, — în conştiinţa lui care, ca un strop de rouă, oglindeşte în el tot cerul.

Simţământul universalităţii e în adevăr temeiul oricărei religii. Contopirea cu frumuseţile, cu forţele şi destinele lumii dă omului tăria morală, putinţa creatoare şi iubirea unanimă pe care n'o pot deziluziona spectacolul josniciilor cotidiane şi marile dezastre ale războiului şi revoluţiei. Dacă războiul între naţiuni şi între clase stărue şi azi, aceasta dovedeşte, între altele, şi cumplita lipsă de credinţă (mai ales în clasele stăpânitoare), sărăcia sufletului omenesc care nu-şi păstrează legăturile cu sufletele nenumărate ale Universului...

Nu ne temem de ironia economiştilor şi a revoluţionarilor. Nu stomahul va rămâne centrul fiinţei umane — ci inima! Nu „politica" e rostul cetăţeanului naţional sau mondial — ci *cucernicia omului* care recunoaşte în juru-i aceleaşi meniri şi aceleaşi fatalităţi. Omul acesta, dela intuiţia lui religioasă (luată în sensul cel mai modern), de la *universalitatea lui conştientă,* porneşte la lupta adevărată : desăvârşirea lui însuşi. Inainte de toate: cunoaştere de sine şi autoînălţare! Prin chiar această acţiune, el contribue la înfăptuirea nouei ordine. Ordinea frăţiei de spirit, a libertăţii de muncă şi de creaţiune, a liberei concurenţe a individualităţilor în cadrul planetar al unei omeniri unitare eliberate de fetişismele sociale: statul, naţiunea, clasa.

* * *

Acei deprinşi să creadă că diversele activităţi ale spiritului omenesc trebuesc înţărcuite, despărţite în domenii autonome, se vor convinge în cele din urmă de intima legătură a lor. Filosofia mai ales, a fost izolată (şi din vina filosofilor) pe înălţimile sterpe ale speculaţiei, în palate abstracte, în bisericuţe cari aveau fiecare idolul-dogmă. Dacă n'au izbutit încercările de filosofie practică — începând cu „statul guvernat de filosofi" al lui Plato — aceasta se explică prin fetişismul Absolutului. Conducătorii politici sau culturali, confundând statul *lor* cu naţiunea, au vrut să aplice asupra ei entităţi „morale" sau „filosofice", dogme sociale sau reţete economice, fără să ţină seamă de realitatea umană, individuală. Incă nu s'a pornit acea educaţie a „massei" — începând cu copilul — care să ajute la trezirea imenselor posibilităţi creatoare. Se uită mereu că orice evoluţie, orice progresiune nu se impune din afară, prin forţă şi intoleranţă. Se ignorează încă ceeace numim *viaţa interioară.* Starea actuală a societăţii se poate caracteriza prin exteriorizarea ei mecanică, tinzând la maximum de viteză şi de uzură. Infinitul lăuntric al omului e comprimat în silnicii sau risipit printre aparenţe sociale.

Să ne întoarcem privirile în noi înşine! Să ne interiorizăm: ne apropiem astfel mai lesne de marile adevăruri ale vieţii. Filosofia, în sensul vital pe care l-am indicat: *introspecţie — idealizare — universalizare,* poate ajuta la transformarea mentalităţii şi, deci, a ordinei sociale nedrepte, mult mai repede şi mai temeinic decât revoluţiile politice şi economice. Pentrucă, în locul colectivismului abstract, filosofia vitală pune individualismul positiv. Ea cere personalitate. Individul! — punct de plecare al evoluţiei progresive a omului; — punct de plecare, ce poate deveni un centru al lumei, conştient şi liber creator.

EUGEN RELGIS

INSEMNĂRI

Literații călători

Literații din ultimile generații, mânați de setea de a înghiți spațiul și a-l transforma în timp, își petrec mare parte din viață străbătând mările și uscatul, colindând prin toate latitudinile, trăind experiența omenească din toate împrejurările de pe pământ. Orientalii ca și occidentalii, Anglo-Saxonii și Germanii ca și Latinii, își au literații lor călători.

In Anglia recordul e ținut în această direcție de D. H. Lavrence, scriitor puțin cunoscut la noi, dar foarte apreciat în lumea saxonă.

In țara lui a colindat din Nord în spre Sud, s'a purtat apoi de la Cornwall la Sussex, și-a încercat norocul la Londra. Apoi a părăsit Anglia și încercat viața Italiei, de unde a scris cea mai bună carte a sa, impresii de călătorie din Sardinia. Unul din ultimile lui succese se datorește unui roman scris în Australia și acum recent de tot două cărți asupra Americii și Mexicului. Dar dacă este adevărată încă zicătoarea lui Horațiu: **„Coelum non animum mutant qu' trans mare currunt"**, apoi nimeni nu o dovedește mai bine de cât acest autor. Lavrence nu e cosmopolit de loc, ori care ar fi clima, latitudinea, civilizația pe care o oglindește opera sa, el rămâne cu stăruință și patimă acelaș.

Cine a citit **„Sous and Lovers"** sau **„The White Peacock"** regăsește același spirit cicălitor, acru, neîncrezător, dar mereu închinat spre visare, dezordonată emotivitate și morbiditate, fie că e vorba de Londra, de Sidney, de Sardinia sau de Mexico.

Totuși știe să puie în valoare tot ce face caracterul și culoarea, țările pe care le vizitează și redă în stilul său sacadat și aspru, de o naturaleță plină de artificial, scene stranii, evenimente bizare, cu o putere de viață care se întâlnește rar la scriitorii în viață. — I.

Un erou modern

In vremurile noastre de aspră luptă pentru avere, de materialism grosolan ce nu pune preț decât pe succesul material, se petrec totuși zilnic fapte de un eroism cu atât mai sublim cu cât se face mai puțin zgomot în jurul lor.

University Press din Oxford a dat publicității zilele aceste un memoriu, de David Pye, asupra vieții lui **George Leigh Mallory.**

Puțini vor fi cunoscând numele său. Din acest memoriu însă se vede ce spirit ales, arzător și minunat a pierdut Anglia și lumea întreagă prin moartea lui Mallory, odată cu a tovarășului său Irvine, în încercarea de a escalada Everestul.

Când comitetul Everestului a hotărît expediția și i-a făcut cunoscut că a fost desemnat să o conducă, Mallory abia se căsătorise și era absorbit într'o lucrare științifică de mare interes pentru el, la Cambridge.

Poate că în acea clipă el n'ar fi dorit să întreprindă expediția pe care o privea ca pe o luptă grea, nu ca o simplă excursie în munți. Totuși ca minte și construcție era un excursionist de geniu.

O călăuză germană renumită și foarte încercată, după ce a făcut o ascensiune în Valois sub conducerea lui Mallory, a zis după întoarcere: „Tânărul acesta nu are zile multe". El cunoștea totuși Everestul și-și da seamă că problemele pe care le pune o astfel de ascensiune nu se pot compara cu cele pe care le rezolvise altă dată. Ar fi putut interveni pe lângă biuroul de la Cambridge, arătându-și dorința de a mai amâna expediția; dar s'a lăsat în voia soartei și a plecat, cu sufletul lui ager, optimist și încrezător în izbândă.

Interesant e că, pe când pregătea expediția, la Kampa Dzong, citea scrisorile lui Keats, ceiace dovedește o rară libertate de spirit la un explorator în ajunul ultimei aventuri. — I.

„Demonul negru"

Cu prilejul reprezentării la Londra a piesei lui August Strindberg **„Tatăl"**, presa engleză s'a ocupat de două biografii ale autorului apărute mai în urmă. Una „Strindberg's Forsta Hustru" a fost scrisă de „Karin Smirnov", fiica unei baronese finlandeze cu care a fost căsătorit întâia oară August Strindberg. Aceasta îl arăta ca pe un obsedat de ideia că, sub aparența de Madonă, femeea este o creatură demonică și povestește cât de nefericită a fost viața mamei sale în această a doua căsătorie a ei.

„Confesiunea unui nebun" este povestirea dramatică a iubirii și căsătoriei sale cu baroneasa Siri von Essens, pe care o descrie în culori foarte întunecate. Din biografia scrisă de fiica sa, însă, se vede a fi fost plină de răbdare și îngăduință față de soțul ei.

Aceasta îl descrie pe Strindberg ca pe un geniu fără voință și caprițios, care acum se arată plin de duioșie și grijă față de copiii și nevasta lui, pentru ca imediat, din cine știe ce pricină neînsemnată, să o trateze de „vampir" și „creatură infernală". După divorț mama sa a trebuit să trăiască dând lecții, pentru că ajutorul lui Strindberg venea foarte neregulat și adeseori nu venea de loc, căci el n'a știut niciodată să-și cumpănească viața practică.

A doua biografie: **„Strindberg's Systrar Beratta"** se datorește celor două surori ale lui Strindberg, care mai presus de toate vor să salveze cinstea tatălui lor, Karl Oskar Strindberg, care a fost descris de fiul său ca un om aspru și înapoiat.

Fiicele sale îl arată din potrivă ca pe un om bun, iubitor și capabil de ori ce sacrificiu pentru copiii săi.

Dacă Strindberg se plânge că adesea s'a sculat flămând de la masă, vina este a sa, pentrucă era capricios și nu-i plăceau mâncările.

E adevărat că în a doua căsătorie a avut o femee răutăcioasă pe care copiii nu o puteau suferi. Dar nici sora lui Strindberg nu era comod să fii, chiar când acesta ajunsese la o reputație mare în Suedia și nu te puteai arăta nicăiri cu el din cauza izbucnirilor impulzivității lui, care produceau surprize dureroase când se părea că este mai amabil. Surorile lui cred că el era posedat de „demonul negru". — I.

Harriet Beecher Stowe

Autoarea Colibei lui Moș Toma, Harriet Beecher Stowe a scris fără îndoială cartea care a emoționat mai mult lumea Anglo-Saxonă de la moartea lui Byron. De altfel ea a și intervenit, de și în mod stângaciu, și nefericit, în controversele asupra lui Byron și poate numai pentrucă fără să-și dea seama era o asemănare între elanurile lor sufletești. Nimeni însă din cei ce-i cunosc viața nu o pot simpatiza. Era de o megalomanie aproape bolnavă.

Astfel către sfârșitul vieții sale fiind întrebată de un străin cum a scris Coliba lui Moș Toma, ea tăcu un răstimp, apoi răspunse cu un glas aspru și tăios: „Dumnezeu a scris cartea aceasta!" Era isterică, dezechilibrată, dar era generoasă, a lucrat din greu și cu o stăruință ce întrece ori ce închipuire, a scos din o viață grea și chinuită această operă a cărei frumusetă morală mișcă inimile până în vremurile noastre. — I.

Valoarea vieții

Profesorul Sigmund Freud a acordat un interview ziarului „Neue Freue Presse", în care spune, între altele, că cei șaptezeci de ani l-au învățat să primească viața cu o senină resemnare.

„Poate că bunătatea zeilor se trădează în faptul că ne fac viața din ce în ce mai neplăcută, cu cât îmbătrânim mai mult. In cele din urmă, însă, moartea ni se va părea mai puțin insuportabilă decât multiplele greutăți ale vieții.

„Tot ceeace trăiește trebue să se nimicească. De ce să ni se pară că tocmai omul ar trebui să fie o excepție?

„Cât despre mine, spune Freud, eu n'am de loc dorința nemuririi.

„Când îți dai seama că egoismul e fermentul tuturor întâmplărilor de aci, nu mai ai nici-o poftă să revii încă odată pe pământ.

„Chiar dacă personalitățile s'ar continua și dincolo de mormânt, sau ar reveni din nou în lume, viața nu cred că ar putea fi mai frumoasă. De aceea mi se pare fără sens dorința de-a o prelungi.

La întrebarea celui ce-l intervievează dacă pune centrul de greutate al doctrinei sale pe sexualitate, Freud răspunde afirmativ și comentând atitudinea contrară a lui Shaw, adaugă:

„Shaw nu are o legătură spirituală cu sexualitatea. Iubirea e pentru el o noțiune abstractă. In piesele sale iubirea nu are rolul ce i s'ar cuveni; dragostea e aproape sistematic exclusă din ele. Iubirea lui Cezar, poate cea mai mare patimă amoroasă din istoria omenirii, e pentru Shaw un prilej de zeflemea. Intenționat, ba chiar cu oarecare răutate desbracă el pe Cleopatra de aureola ce-și câștigase, făcând dintr'însa o biată femee fără însemnătate.

„Instinctul sexual e atât de puternic încât intervine pretutindeni în convențiunile și asigurările civilizației. Omenirea, negându-i importanta, n'o face decât dintr'un firesc instinct de conservare".

Prohibiția și tineretul american

Unul din argumentele cele mai puternice ale celor ce sunt împotriva prohibiției alcoolului în America, este acela că efectul său asupra obiceiurilor și principiilor tineretului s'a dovedit ca o nenorocire.

Se afirmă că și aci „fructul oprit" își exercită fascinațiunea neînfrânată asupra imaginației omenești ca și în timpurile când Dumnezeu a avut nefericita idee de a-l crea în paradis. Băeți și fete tinere cari nu ar fi avut nici o înclinare pentru această urâtă apucătură, se dedau băuturii, în America, numai pentru plăcerea de a înfrânge porunca.

Dar ca să se afle mai precis până la ce grad această lege a contribuit la rătăcirea tineretului, „Literary Digest" a adresat un chestionar tuturor colegiilor și universităților din America, întreprinzând astfel o anchetă vastă, după obiceiul american, chiar printre acest tineret.

Aproape 200 de colegii și universități din diferite părți ale Americei au răspuns, dar e foarte curios că marea majoritate s'au arătat părtașe ale prohibiției. Cei care sunt în potriva legii au adoptat exact tonul și argumentele propagandei ce se face în potriva legii.

Intre altele se găsesc răspunsuri ca acestea: „E mai bine să avem 100 de studenți cari să bea pe față un pahar de bere decât unul singur care să dea de dușcă în ascuns o sticlă de *gin* otrăvitor".

Președintele asociației din Princeton declară că problema unui control inteligent este insolubilă. Statele din Ohio afirmă că studenții au încredere în legea prohibiției și că s'a constatat cu certitudine că se bea mult mai puțin printre studenți acum decât înaintea legiferării.

Din Yale numai a cincea parte dintre studenți sunt favorabili legii; din potrivă cei din Boston și din Corneli sunt hotărâți pentru legea prohibiției.

In Pensilvania lupta este foarte violentă între cele două partide.

In Middle-Western College, Batte Creek College, Albion, West Virginia University, precum și Far West Southern States, toate sunt favorabile prohibiționismului și în mare parte mărturisesc că tradiția abținerii la universitățile lor este cu mult mai veche decât legiferarea.

Deci dacă se poate pune bază pe asemenea rezultate, generațiile care se ridică vor fi mai prohibiționiste decât chiar cele care au creat legea. — *I.*

In țara Utopiei

Am isprăvit de cetit o carte, — spune Anatole France în „Grădina lui Epicur" — în care un poet filozof ne înfățișează oameni străini de bucurie, de suferință și de curiozitate.

Părăsind această nouă patrie a Utopiei și înapoindu-ne pe pământ, vedem în jurul nostru o omenire care luptă, iubește și suferă, și suntem foarte fericiți că putem să iubim această mulțime îndurerată și să suferim alături de dânsa.

Acuma ne dăm seama că numai aci e adevărata bucurie. Și bucuria aceasta își face cuib în suferință precum balsamul se ascunde în scoarța arborelui generos.

Oamenii au ucis pasiunea și printr'aceiași lovitură au spulberat totul: bucuria și durerea, suferința și voluptatea, binele, răul, frumusețea, în sfârșit, totul, și mai cu seamă virtutea.

Oamenii sunt înțelepți, dar înțelepciunea lor nu prețuiește prea mult, fiindcă numai după efort se cântăresc adevăratele valori. Ce interesează că viața lor e lungă dacă ei nu știu nici s'o trăiască nici s'o desăvârșească?

Cartea aceasta a contribuit mult ca să-mi devină scumpă, prin reflecțiune; această condițiune a omului, destul de aspră totuși, — m'a făcut să mă împac cu viața aceasta dureroasă, — m'a învățat, în sfârșit, să respect pe semenii mei și să mă întorc la marea simpatie umană.

Ceeace e admirabil în cartea aceasta e că ne face să iubim realitatea și să ne păzim de spiritul himeric și de iluzia deșartă.

Infățișându-ne făpturi străine de păcat, autorul ne face să înțelegem că acești întristați prea fericiți nu sunt de-o seamă cu noi și că ar fi o mare nebunie să părăsim (presupunând că lucrul ar fi cu putință) condițiunea noastră pentru soarta lor.

O! cât de mizerabilă e fericirea lor! Necunoscând pasiunile, ei nu cunosc nici arta. Și cum ar putea să aibă poeți? Ei n'ar ști să aprecieze nici muza epică—aceia care se inspiră din furiile urei și ale amorului — nici muza comică, muza care râde în cadență de viciile și de prostia oamenilor.

Ei nu mai pot imagina Didone și Fedre, sărmanii! și nici umbrele acelea divine care trec înfiorate pe subt mirți nemuritori ei nu le mai pot vedea.

Sunt orbi și surzi în fața minunilor acestei poezii care divinizează țărâna strivită subt tălpile oamenilor. N'au un Virgil, dar sunt fericiți, fiindcă au ascensoare. Totuși, un singur vers frumos a făcut mai mult bine omenirii decât toate capodoperele metalurgiei.

Inexorabil progres! poporul acesta de ingineri nu mai are nici pasiuni, nici poezie, nici iubire. Și vai! cum ar putea să mai iubească, acuma, când sunt atât de fericiți? Iubirea nu înflorește decât în durere. Ce sunt oare mărturisirile amanților dacă nu strigăte de cumplită suferință?

„Ce nenorocit s'ar simți un Dumnezeu în locul meu! — exclamă într'un elan de dragoste eroul unui poet englez.

— Un Dumnezeu, iubito, n'ar fi în stare să sufere și să moară pentru tine".

Să iertăm celor îndurerați și să fim întotdeauna încredințați că e cu neputință să ne închipuim o fericire mai mare decât aceia pe care o găsim în viața aceasta omenească, atât de dulce și de amară, atât de crudă și de bună, —ideală și reală totdeodată, și care închide totul într'însa, împăcând toate contrastele posibile.

Aci, pe pămînt, e grădina noastră a tuturora, pe care trebue s'o cultivăm cu râvnă.

MĂRUNTE

— Vineri 9 Septembrie a. c. va avea loc deschiderea stagiunei Teatrului Mic. Se va reprezinta „Fata morgana" comedie într'un act de d. Valjean, și comedia în trei acte, „Doctorul", de Fodor Laszlo, — cu doamnele: Maria Filotti, Maria Ciucurescu-Bulfinsky, Annie Capustin, René Annie, Silvia Dumitrescu și d-nii R. Bulfinsky, Mișu Fotino, G. Chamel, Al. Giugaru, Velculescu, V. Romano, etc.

La Teatrul Mic s'a pus în repetiție „Triplepatte", comedie în 5 acte de Tristan Bernard și André Goufernaux cu d-nele Maria Ciucurescu-Bulfinsky, Renée Annie și d. Mișu Fotino, în rolurile principale.

De asemeni s'a pus în repetiție *Ginerele domnului prefect,* comedie în 3 acte, localizare pe Paul Gavsty, — cu Marietta Rareș și Mișu Fotino în rolurile principale.

Pentru tot ce privește „Adevěrul Literar" manuscrise, reviste, cărți, informații, etc., a se adresa la redacție numai Joi, Vineri Sâmbătă între orele 5 6

In curând vor apărea zilnic

Bilete de Papagal

cea mai mică foaie cotidiană scrisă de

Tudor Arghezi

și câțiva camarazi.
Prețul unui exemplar: 2 lei.
Abonamente lunare (30 de numere) 60 lei.
In provincie se trimite foaia numai la cerere.

Toată corespondența, cereri de foi, abonamente, etc. se vor trimite pe adresa „Bilete de papagal", Tipografia Cartea Medicală, Bd. Elisabeta No. 5 (Palatul Eforiei), București.

Citiți „Comoara cu povești"

„Comoara cu povești" ***nu trebue să lipsească din nici o bibliotecă și din nici o casă. Până acum n'a apărut în limba română o carte cuprinzând așa de multe povești, toate alese, și fiind dela început până la sfârșit împodobită cu o frumusețe de desene în culori.***

Punct de vedere

— Bine ar fi să mai continue manifestațiile!
— Dar ce? Ai păreri subversive?
— De loc... Eu am magazin de geamuri.

(Le petit Parisien)

In vilegiatură

— Am scăpat trenul! Poftim! Trebue să așteptăm două ore.
— Ei, vezi că as fi avut timp să mă și pudrez?

(Le petit Parisien)

Pictură

— Vai, cum m'ai îmbătrânit!
— Am făcut-o din adins. Tabloul are să vă samene mai mult timp.

(Le Journal)

A APĂRUT

OCHIUL DE NICHEL No. 82

NUVELĂ

de Tudor Teodorescu-Braniște

Biblioteca „DIMINEAȚA"

De vânzare la chioșcarii de ziare și la toate librăriile

PREȚUL 6 LEI

TIP. „ADEVERUL" S. A., STR. SARINDAR No. 7—11

ANUL VIII.— No. 354

7 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 18 Sept. 1927

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT in 1893

Pieirea Apusului

Ceeace defineşte mai bine de cât ori ce fiinţa generaţiei actuale şi o deosibeşte fundamental de cea care a precedat-o, este mai ales atitudinea sa în faţa problemelor cunoştinţii şi ale activităţii.

Generaţia de azi nu mai năzueşte să „explice lumea", să o posede într'o reprezentare, într'un spectacol care se desfăşoară în faţa cercetătorului. Inteligenţa, reprezentarea realităţii este îndreptarea, dezlipirea sufletului de realitate, pe când din potrivă, sufletul contimporan caută o cale pe unde să pătrundă direct în această realitate a lucrurilor, pentruca să se cufunde în bogăţia ei interioară şi să prindă „pulsaţia ei profundă", cum zice Bergson.

Raţiunea, în sărăcia abstracţiilor sale, nu este în stare să ne facă să captăm şi să dăm fiinţă în noi realităţii în diversitatea bogăţiei sale sensibile, adică nu ne îngădule să o trăim într'un număr cât se poate mai mare de lucruri. De aceea, pentru a cunoaşte în adevăr, conceptul trebuie depăşit. Nu putem prinde realitatea în desfăşurarea şi mobilitatea ei veşnică, în esenţa ei adevărată decât prin „**intuiţie**", care printr'un efort de simpatie intelectuală ne introduce în interiorul unui obiect pentru a ne pune în contact direct cu ce are acel obiect ca esenţial şi imposibil de exprimat prin concept şi semnul său exterior.

Bergson concepe această intuiţie ca o supra conştiinţă — absolută şi directă, care se poate suggera prin simboluri şi metafore şi poate crea siguranţa interioară, convingerea absolută şi valorile ultime, pe care nu ni le poate da inteligenţa, care nu poate nici provoca în noi impulsul şi aspiraţia către ideal.

Prin o asemenea intuiţie crede d. Spengler că poate ajunge la concepţia unei ordine nestrămutată în Istorie, după care să se succeadă fazele diferitelor civilizaţii, trecând printr'un ciclu: origina, apogeul şi pieirea fiecăria dintre ele.

După el nu există o singură cultură generală, ci mai multe culturi care se nasc, se desfăşoară şi mor fără nici o legătură între ele. Necesitatea care domină viaţa social-istorică, care este mişcare, durată, timp, nu e cauzalitatea şi nu admite **logica raţională** a fenomenelor, ci **logica destinului**, care este forţa intuitivă.

Lumea, după el, a cunoscut opt culturi mărețe şi reale: a Chinezilor, a Indienilor, a Englezilor, a Asiro-Babilonilor, a Grecilor vechi şi a Romanilor şi în fine cultura occidentală.

Toate aceste culturi sunt forme pe care manifestările vieţii social-istorice le îmbracă **numai odată** în decursul timpului. Ele nasc, propăşesc şi mor după o necesitate superioară şi absolut nedeterminată, care seamănă cu fatalitatea lumii antice. Deci cel ce vrea să facă Istorie trebuie să pătrundă înţelesul **destinului** prin intuiţie, nu să caute o explicaţie a faptelor prin legături cauzale.

Spengler nu se mulţumeşte deci ca alţi istorici, a pune ordine în haosul faptelor trecute, ci, strângând vârstele omenirii în cadre riguros închise, se crede în stare a croi, prin analogie, istoria de mâne. Trebuie să înţelegem timpul în care trăim, pentruca să cunoaştem mâna destinului, această necesitate superioară şi ininteligibilă, căreia tot ce trăeşte se supune.

Destinul predetermină modul în care o cultură naşte, propăşeşte şi moare. Cultura occidentală este şi ea o formă tipică a unui moment din viaţa omenirii, cu caracterele sale proprii şi adevărurile ei speciale, produse strict determinate a unor anumite suflete şi mentalităţi. Primăvara luminoasă a acestei culturi a fost între anii 900 şi 1200. Vara culturii occidentale poate fi considerată în perioada dela 1300—1700. Secolul al XVIII-lea ar fi toamna, până la 1850 poate fi socotită iarna, iar dela această dată încoace Apusul a intrat într'o lentă şi penibilă agonie.

De aceia Europa din zilele noastre nu mai poate da nici un om de valoare. Poeţii, artiştii, literaţii din lumea Apusului, nu sunt decât nişte neisprăviţi. Democraţia şi plutocraţia, tirania masselor şi despotismul banului ne vor împinge la războaie de exterminare, ca acel prin care am trecut, apoi la dictatura cezariană şi nimicire.

„Ceeace va caracteriza dictatura cezariană, zice Oswald Spengler, va fi înfrângerea politicii banului de către politica violenţei, a forţei brutale, aceasta între anii 2000—2200. Sub acest regim formaţiile politice vor lua un aspect din ce în ce mai primitiv. Naţiunile în decădere vor prezinta un amestec neputincios de populaţii, strânse într'un **imperium**, al cărui caracter va regresa din ce în ce mai mult spre formele primitive ale despotismului."

Acesta e destinul pe care ni-l impune „necesitatea ineluctabilă a vieţii". Nu mai e loc într'o asemenea concepţie nici pentru libertate, nici pentru responsabilitate morală. Lucrurile sunt astfel pentrucă astfel trebuie să fie şi nu-i mai rămâne lumii din Apus decât a renunţa la orice nădejde şi a aştepta cu resemnare moartea formei sale de cultură cu care a contribuit la patrimoniul omenirii...

Totuşi el „intueşte" înţelesul destinului sub forma luptei între două concepţiuni contrarii, şi lupta care se va desfăşura, în decursul veacului al XX-lea, cu neîndurare, până ce una din aceste două concepţii va fi redusă în pulbere.

In broşura „Preusentum und Sozialismus" apărută după însemnata sa lucrare „Der Untergang des Abendlandes", el arată că adevărata lucrare de nimicire a culturii occidentale a început în 1914, odată cu declanşarea marelui războiu, prin lupta Prusiei, reprezentanta socialismului autentic, şi organizator, în potriva pseudo-socialismului, a individualismului economico-social al Antantei.

Intre aceste două idei nu există conciliare şi nici posibilitate de alegere, între ele nu putea fi decât sânge.

„Vom avea, zice el, de realizat simultan idealul Hohenzollernilor şi liberarea proletariatului."

Otrava de care moare cultura occidentală este, urmează el, individualismul insular al Englezilor, concepţia unui stat ca o aglomerare de indivizi. Cât despre Franţa şi Italia, ele sunt state cu o structură iremediabil anarchică, ce nu au nici o greutate în cumpăna lumii. Singura concepţie de Stat care poate salva Germania şi Europa occidentală este comunitatea profesională, căci numai atunci voinţele individuale se vor integra, prin organizarea muncii unităţilor care compun statul, într'o voinţă generală în sistemul socialist prusian. Acest socialism prusian nu va fi o turmă, o sumă de indivizi, ci o voinţă şi o energie colectivă. Societatea va fi întemeiată pe raportul dintre comandament şi supunere, fiecare va fi supus către cel pe care-l ascultă şi şef la rândul său către cei care-l ascultă.

Otrava engleză a dat naştere liberalismului şi marxismului, două ideologii deopotrivă de nefaste Germaniei, politicii acestei nefaste din cauza căreia moare cultura occidentală şi care a căutat să substituie, în locul statului, grupe ce se afirmau capabile de a conduce. Revoluţia din 1918 din Septembrie, ca şi cea din Octombrie, Noembrie, acelaş an în Germania au fost rezultatele nenorocite ale acestei politici.

Doctrina lui Marx şi egoismul luptelor de clasă au întunecat mintea şi a proletarilor şi a conservatorilor şi i-au împiedecat de a înţelege că adevărata problemă pe care o pune destinul este care pe care? Domina-va în viitor Statul asupra comerţului şi comerţul asupra Statului? Proletarii trebuie să renunţe deci la doctrina lui Marx şi conservatorii la egoismul de clasă, să se împace şi să lucreze împreună la realizarea socialismului prusian. Acest socialism concepe statul sub forma unei mari naţiuni organizate, în care vor domni libertatea, autoritatea şi disciplina, în care toate forţele de muncă vor fi organizate pentru o propăşire comună, în care toate profesiunile, agricultura, comerţul, industria, vor fi silite a lucra mai mult pentru interesul şi buna stare generală decât pentru profitul particular.

Ştim acum ce este în joc şi ce depinde de rezolvarea acestei probleme: Germania şi civilizaţia occidentală trebuie să adopte soluţia impusă de destin sau să dispară. Destinul, după cât se intueşte, impune forma de socialism prusian creată de spiritul Germaniei. Pentru mântuirea ei şi a civilizaţiei apusene Germania trebue să se curăţe de orice influenţă străină, să facă adevărata revoluţie germană şi nu sub triste simulacre pe care le-a dat în spectacolul lumii în 1918. Ea trebuie să dea Apusului **un model de democraţie socială germană**.

Răsunetul pe care l-au avut în lumea occidentală aceste opere ale lui O. Spengler se poate constata din faptul nemaipomenit în analele librăriilor filosofice, a unei a 50-a ediţie, a primii sale lucrări „Pierirea Apusului".

Dintr'un mic profesor de matematici, pe care o moştenire neaşteptată l'a pus în măsură să-şi părăsească profesiunea şi să se dedea filosofiei, iată-l devenit unul dintre cei mai citiţi şi mai apreciaţi „essayşti" ai vremii. Cartea lui, deşi plină de o erudiţie minuţioasă şi cam pedantă, are alură şi e străbătută de o puternică însufleţire. Germanii au primit ca o mângâere a amărăciunii lor de învinşi, această profeţie lugubră a unui cataclism al civilizaţiei apusene. El înlătura perspectiva nesuferită a posibilităţii unei scăderi în precumpănirea civilizaţiei germane asupra acestei culturi apusene în care ea a ţinut atâta vreme rolul prim.

Apoi spiritul lui Spengler, atitudinea sa anti-intelectualistă şi anti-mecanicistă, neoromantismul său decepţionist, erau prea mult în tonul sufletesc al generaţiei de a doua zi după cataclismul european, ca să nu găsească răsunet şi simpatie, poate chiar fiindcă dădea spiritelor filosofice o bază solidă istorică decepţionismului lor sentimental. Omenirii întregi îi cădea bine să creadă în acel moment că e ştiinţificeşte dovedită amăgirea evoluţiei şi deşartăciunea progresului. Dar nici Spengler, el însuşi, nu s'a putut resemna să încrucişeze pur şi simplu braţele în faţa cataclismului şi să aştepte cu resemnare moartea...

ISABELA SADOVEANU

Gânduri

Artei trebue să-i cerem să fixeze ceiace e trecător, să lămurească ceiace e neînţeles, să dea trup celor ce n'au fiinţă, să imortalizeze lucrurile lipsite de durată, să întrevadă dintr'o aruncătură repede de ochi umbra fugitivă a celei mai slabe emoţii, să prindă liniile imperfecte ale unui gând ce se distramă, şi să înţeleagă tot ceiace reflectează trăsăturile omului şi universul.

Marcel Proust

Ceiace nu există, nici nu va putea să existe vreodată; iar ceiace există va exista întotdeauna.

Cei înţelepţi nu plâng nici pe morţi, nici pe cei vii.

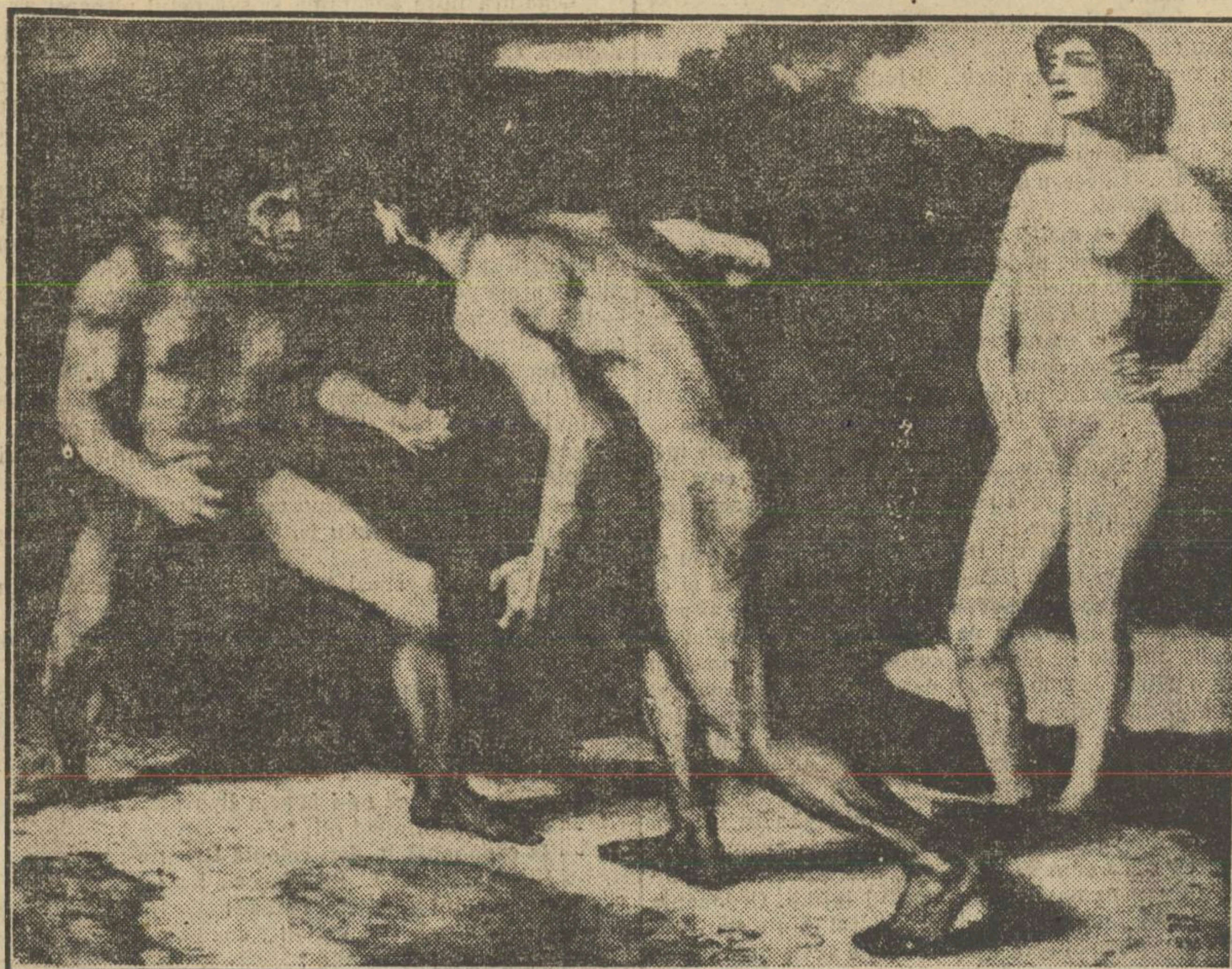
Cată să-ţi faci întotdeauna datoria; nu te gândi la răsplată; nu munci numai pentru fructele străduinţelor tale, şi nu fugi niciodată de efort...

Fii acelaş şi în faţa nenorocirii şi în faţa succesului.
Caută-ţi refugiul şi satisfacţiile în raţiune.

Om cu-adevărat superior e numai cel ce nu se lasă furat nici de bucurie, nici de ură, nici de tristeţă, nici de regrete, şi care, dorind să se pună în slujba unui ideal, nu se mai gândeşte la biruinţa sau la înfrângerea lui.

Bhagavad-Gita Krishua

Franz von Stuck — Lupta pentru femee

PACOSTEA

de ION DONGOROZI

Ilie Codreanu e de un an şi două luni ordonanţă la colonelul Tase Grigorescu. De felul lui e basarabean din comuna Fântânele, aşezare veche moldovenească, pe malul stâng al Prutului, cam la jumătate cale între Ismail şi Bolgrad. E însurat cu o lipovancă şi are o fetiţă de doi ani şi jumătate. Singur în toată bucătăria, Ilie limpezeşte vasele, cântărind din ochi, ostenit tare şi amărît, teancurile de farfurii, movilele de tacâmuri, şirurile de pahare şi păhăruţe. Aseară, soţii Grigorescu au avut invitaţi la masă — dintre cei mai apropiaţi — a fost o masă de despărţire. Astăzi, cu acceleratul de 4 şi 18 au pornit-o spre Sovata, unde vor rămânea până la 10 August numai, ca restul din lună, să-l poată petrece la Constanţa. Costache — cealaltă ordonanţă — a fost trimis de mânecate pe jos, la moşia din Vlaşca; fata din casă e pleeată cu stăpânii, iar bucătăreasa, ameţită de scursoarea din pahare şi de bacşişurile căpătate, a şters-o frumuşel de tot, înainte de prânz, şi nu s'a mai întors.

Pe coridorul vagonului, cucoana i-a spus lui Ilie pe şoptitele — aproape şuerând vorbele — şi sgâlţâindu-l cu două degete de gulerul tunicii: „Bagă seama, bleotule, să nu-mi spargeţi ceva că te jupoi... o sută ca tine nu fac cât serviciul de masă... nici nu se mai găseşte astăzi un astfel de serviciu... auzitu-m'ai?"

Şi bleotul, amintindu-şi bine toate vorbele, simte cum îl trec fiori. Când ameninţă ori numai se răsteşte d-na colonel Grigorescu, vorbele şi privirea ei te împung până'n adânc, ca vârfuri de săgeată. Şi nu e vorba doară de el, sdreanţă — când ai căta la urma urmelor, — dar de toanele şi arţagurile cucoanei tremură până şi colonelul Grigorescu, munte de om, închis la suflet, aspru şi sgârcit la vorbă, temut deopotrivă şi de soldaţi şi de ofiţeri.

D-na Grigorescu e de neam boeresc, pe când colonelul muntean sărac lipit pământului, tocmai din Vizantea Putnei. Adela Margot Băleanu l-a cules pe locotenentul Grigorescu, din ceata de admiratori, la Călimăneşti, în vara anului 1910, dintr'un simplu capriciu. Fiindcă tată-său, Eliodor Gr. Băleanu, ministrul ţării la Stokholm, s'a opus categoric la căsătoria ei cu pictorul Safirescu, talentat, dar sărac, viţios şi hoinar, s'a cununat în toamnă cu Grigorescu — numai civil — fără să mai ceară consimţimântul şi binecuvântarea diplomatului, de oarece era majoră. La vreo nouă luni dela căsătoria fetei, Eliodor Gr. Băleanu a murit subit, după două zile şi două nopţi de chef la Paris. La câteva luni după întâmplarea aceasta fosta d-ră Băleanu a şi intrat în posesia averii părinteşti, iar Grigorescu faţă de nevastă-sa, frumoasă, instruită, călătorită, bogată şi cu mătuşă „damă de onoare la Palat", se dovedea tot mai slab şi mai supus. In faţa Adelei Grigorescu nu puteau crâcni nici bărbatu-su, nici ordonanţele, nici slugile, tiran era acasă, tiran şi la moşie.

Pe Ilie îl doboară osteneala; aproape toată noaptea n'a putut închide ochii; dimineaţa a fost mânat după feldefel de cumpărături, iar după ce s'a servit masa, numaidecât chiar, a fost trimis la B. M. ca să ocupe un compartiment mic de clasa I. Zăpuşala se simte tot mai încinsă, tot mai apăsătoare; nori negri se destramă şi se urzesc la loc; bubue îndoelnic cu huruituri săltate în loc; lumina scade pripit. N'a plouat de mult. Spun oltenii, spune şi lăptăreasa, că păpuşoiul e pârjolit, nutreţul deasemenea. Seceta de aici, îi aminteşte lui Ilie seceta dela ei, secetă de trei ani în şir, şi gândul, fără voe, i s'abate spre cei lăsaţi acasă, pe care, de un an încheiat, adică dela Paştele ce trecu, nu-i mai văzuse.

Il junghie iară dorul, dar mai mult îl vlăgue parcă decât îi spuzeşte inima. Şi gândul se întoarce din nou la afurisita de secetă. Trei ani la şir seceta uscase totul; nici grâu, nici păpuşoiu, nici nutreţ pentru vite; sărăcie lucie. Bieţii oameni s'au împrumutat pe unde au putut şi cum au putut; au vândut ţoalele, vitele, pământul, casa. Unii au pornit-o spre munte după muncă, alţii, momiţi de agenţii ce mişună prin Basarabia, s'au îmbarcat pentru Brazilia.

Picură rar; crengile se clatină uşor, zăduful creşte. O bubuitură de tunet, mai plină, mai grea, mai de aproape parcă, acoperă pentru câteva clipe lărmuiala străzii.

* * *

— Bună sara, Ilie.

Ordonanţa tresare, aşează farfuria cu băgare de seamă pe teanc, şi 'ntoarce capul.

— Bună sara, măi Tănase... da' ci vânt ti-aduce?

Tănase Filipoiu e din acelaş sat cu Ilie, din Fântânele, şi cu doi sau trei ani cel mult mai în vârstă. După ce-a isprăvit cu armata a intrat ajutor de şofeur iar de vre-o patru luni, face pe şoferul pe piaţă.

— Iaca venii şi eu să te mai văd... da' tu ci faci?

— Ia greu, măi frati-miu... boerii au plecat la băi, Costachi-i mânat la ţară, iar bucătăreasa nu s'o mai întors... îi înhăitată c'un invalid...

— Ştii că m'am întâlnit ieri cu aldi Filimon Prisacă?

— Cari Prisacă, măi?

— Ira!?... Prisacă a lu' dascalu Nae!

— Prisacă dila noi?

— Dila noi, măi uitucule!

— Şi ci cată aldi Prisacă?

— I-o poveste întreagă, măi! Tănase Filipoiu ocheşte dejurimprejur, tuşeşte, şi-şi trage scaunul mai aproape de Ilie.

— Ei ză odată!

— Nu ne-o fi auzind nimenea?

— Nimenea, că-s toţi plecaţi... grăeşte omule, fără teamă!

— Prisacă, Mărăcine, Tureatcă, Popov, Gârneaţă, Tache a lui Ispăşoiu... cincizeci şi unu cu toţii, pleacă tocmai în America!

— Taci, măi frati-miu!

— Zău na... pi viaţa mea! ...Di păpuşoiu ci să mai spui?

— ?

— Pleacă tocmai în Brazilia... aşa se chiamă ţara ceia din America... cică o săptămână trebuie să umble cu trinu, o săptămână încheiată zi şi noapte, cu vaporul.

— Ti... ti... ti!

— Cică-i mare belşug pi-acolo... creşte grâu di două ori cât statu omului şi-l seceră de trei ori pi an... pi-acolo nu-i iarnă... când îi mai frig şi mai frig, îi ca pila noi primăvara.

— Taci măi, Tănase!

— Zău na... pi viaţa mea! ...Di păpuşoiu ci să mai spui? Nu să vede omu călare, iar ştiuletele-i până la cot... caii trăesc slobozi, prinzi cu laţu câţi vrai... de scurmi în năsipu păraelor dai di aur... belşug, belşug nevoie mare!

— Piii!... Şi cini munceşte pământu măi?

— Sânt harapi... nişte dihănii di oameni să ti sparii şi 'n somn... ei muncesc, ai noştri trăesc ca Bimbaşa-Sava!

— Zăău?

— Uiti icea na! şi Tănase Filipoiu scoate din buzunarul dela spate portefeuiul, şi din mototolul de hârtii de câte 20 şi 100, trage o carte poştală ilustrată. In mijlocul unei plantaţii, colorată viu, un plantator cu pipa 'n colţul gurii, cu cravaşa în dreapta şi cu casca colonială trasă peste ochi supraveghează lucrul. Pe coline, până departe în zare, negrii culegând boabe de cafea.

— Cică boeru ista-i unu de-ai noştri plugar din Basarabia...

— Nu mai spune!

— Pre legea mea!

— Harapii, aiştiia-s?

— Aiştea, da.

— Şi ci culeg ei, măi frati-miu?

— Cafea.

— Cafea chiar?

Continuare în pagina II-a

— Zău cafea!

Tace şi unul, tace şi celălalt; gândurile li se deapănă însă de zor. Filipoiu scoate tabacherea din buzunarul vestei, aprinde o ţigară, pufăe de câteva ori, întinde apoi tabacherea şi lui Ilie.

— Şi ci cată, bre, aldi Prisacă?

— Işi face formele di plecare

Pauză scurtă.

— Di-ai noştri nu l-ai întrebat?

— Ba cum nu... ai tăi is sănătoşi toţi... pi tata l'o 'mpuns ţauru boeresc a doua zi de Paşti...

— Rău, măi?

— L'o 'mpuns într'un umăr. Sava Călăraşu o spintecat cu cuţitu la horă, pi Ghiţă Tărăbuţă.

— Dici, măi?

— Cică pentru Ilinca lui Gâlcă.

— Zăău?

— Da, zău!... îi la *gros* ş'acu... îl judică la toamnă.

— O scapa oare?

— Cică are o fărâmă di noroc că n'o dat Tărăbuţă ortu popii... da' o rămas cu beteşug.

— Mti... ti... ti... ceasu cel rău!

Iară tac amândoi.

— Da' di ploat o mai fi ploat bre?

— Ploat şi încă di nădejde... socot oamenii să facă di rându işta păpuşoiu nu şagă.

Mi-o spus Prisacă (aicea Filipoiu mai cercetează odată cu privirea şi coboară iar glasul) că, văzând oamenii că nu plouă nici anu ista, s'o dus câţiva într'o sară la dascălu Nae. — Dascăle, în sus; Dascăle, în jos, nu ni lăsa rogu-ne ţie... eşti om priceput, citeşti în cele cărţi, învaţă-ne ce-i di făcut ca să si milostivească Cel di Sus? — Apoi s'aduceţi Sfânta dila mănăstirea Salcia. A treia zi, Duminică au adus Sfânta cu alaiu mare, o făcut rugăciuni pisti rugăciuni, o postit tot satu trei zile, — nici strop di ploaie.

In vremea ceia, Tinca lui Dudău care visase din nou pi bărbatu-su tânguindu-se să-i dea ceva di băut, s'o dus şi ea la dascăl ca să-l întrebe. Barbat'su murise însetat tare — asta o ştie tot satu; — el împrăştia pe semne norii. Cică chiar în noaptea ceia, înainte di cântatu cucoşilor, s'o strecurat în ţintirim vreo patru inşi în cap cu dascălu Nae, o desgropat mortu, i-o citit după tipic, şi i-o turnat trii cofi pi cap şi trii pi ţurloae. A doua zi, pe 'nserate, o şi dat o ploaie bunicică şi und' s'o aşternut pi ploi măi vere di să rugau românii lu' Sf. Ilie să mai împrăştie norii.

Tac iară, fiecare depănându-şi în voie gândurile; s'a 'noptat bine acum; zăpuşala îţi apasă până la curmare răsuflarea. Simţi bine cum se îngreoaie, scurtându-se şi cum se pripeşte în cangea coastelor, svâcnetul inimii. Ordonanţa se scoală cu greu, scutură din umeri înfiorat de săgetarea unei vedenii, păşeşte apoi spre uşă, răsuceşte agale butonul de la electrica casei, se'ntinde, şi stă o clipă nehotărît.

— Da' tu ci mai faci, măi Tănase?

— Eu, sănătos... d'acu sânt slobod.

— Te-o fi dat afară?

— Nu, măi Ilie... o vândut stăpânu-miu maşinile... îs în vorbă c'un altu... mâni am răspunsu.

Şi după oarecare codire:

— Măi, dormi, ori ti faci?

cât aşi da pentru odae, bem mai bine un chil două di vin.

— Bini, măi Tănase, poţi dormi, poţi.

Tănase a scos iarăşi portefeuiul, a socotit ce-a socotit în gând, şi i-a întins apoi o hârtie de-o sută şi-o bumaşcă.

— Iaca, ia ceva şi de haleală?

Ilie o dat fuga până 'n colţ la birt, a cumpărat două porţii de purcel cu varză nouă, dulce, şi-un chilogram de vin vechi. Au ospătat cu poftă de lup, sărind dela una la alta, depănând amintiri, încropind glume, făcând planuri. Au mai băut şi al doilea, şi al treilea chil, cu pâne caldă şi brânză de burduf iuţită cu ardei verzi, cât degetarul numai. Ameţit de băutură şi doborât de osteneala de peste zi, cuibărită până'n măduva oaselor, Ilie a lui Codreanu a adormit butuc.

Dela o vreme a prins a visa şi a visat urât. Se făcea că murise însetat şi se svârcolea în mormânt ars de fierbinteala care-i luneca încet din gâtlej ca o şuviţă de plumb topit şi apoi iară se'nalţă până sus, în cerul gurii, cari i se sforojise şi beşicase cu totul.

S'a trezit târziu, buimac; s'a 'ntors, pe-o parte, pe cealaltă, s'a 'ntins, a căscat, odată de două ori... şi gândurile au prins a i se limpezi.

— Măi, Tănase măi!

— ?

— Mă dormi, ori ti faci?

— ?

— Tot dormi măi?.... Hai că-i 12!

— ?

Se scoală 'ntr'un cot şi se freacă alene la ochi.—„O şters puţina ţigoarea". Şi-l împunge râsul.

Capu-l simte greu; sudoarea nu i s'a sbicit. Se aşează deacurmezişul patului în capul oaselor, cu genunchii lipiţi, aduşi pân'n dreptul bărbiei. Dă ocol cu privirea poposind parcă mai mult în dreptul uşii dinspre mâna stângă.

Deodată tresare ca săgetat. Uşa care dă în coridorul cel mare, e crăpată de-un lat de palmă. Işi ia inima'n dinţi, şi s'apropie binişor de tot ca să cerceteze. Uşa dela biuroul colonelului deschisă de perete; hârtiile de pe biurou şi sertarele răvăşite; la fel şifonierile din dormitor.

Ilie Codreanu se clatină locului ca legănat de vânt, apoi se prăvale fulgerat. Dinaintea ochilor i se 'nchegă mai întâi chipul aspru al colonelului, pe care-l şterge într'o clipită cel al neveste-si, schimonosit şi 'nvineţit de mânie.

După groaza care l-a 'ncleştat la 'nceput, îşi face loc desnădejdea, care-i tae puterile şi-i paralizează voinţa. Ghemuit la picioarele biuroului plânge din plin să se răcorească, şi plânsul, izvorât cald şi din belşug, îi înfiripă liniştea 'n suflet şi-i limpezeşte gândurile.

Hotărîrea a fost luată. Incuie, îşi ascunde economiile în bocanca dela dreptul, şi fără a-şi lua măcar o cămaşă curată pe el, o porneşte glonţ spre gară. Şi-a pus în minte să plece acasă; cum de i-a venit gândul acesta nu-şi poate da seama, dar s'a agăţat de dânsul, cu toată desnădejdea.

* * *

Ştefan Băloiu, şeful siguranţei din Mizil, a fost mutat tocmai dela Lugoj, acum trei luni şi jumătate, odată cu alegerile generale. Doi ani şi mai bine a pus în mişcare bietul om tot ce se putea pune: prieteni, rude, superiori; toamna trecută căpătase însfârşit mutarea în Ardeal, după care jinduia dela încheierea păcii. Şi-o jinduia cu drept cuvânt, căci şef de siguranţă în Ardeal ori în Banat, înseamnă putinţa ca'n scurt timp să-ţi strângi nestingherit o sumă frumuşică, ca apoi — de vrei — să-ţi regulezi chiar drepturile la pensie.

Şi cum mai aşteaptă pensia, căci slujba e grea, plină de primejdii şi apoi veşnic e, ca slujbaş, la bunul plac al superiorilor şi al politicianilor. Mutarea tocmai la Mizil, deşurubându-l din toate rosturile lui, l'a înrăit şi l'a împins spre băutură. Visează acum o lovitură, dar o lovitură în stil mare, care i-ar putea aduce faimă, avansare, şi fireşte o mutare după plac în Basarabia ori în Ardeal. Ar vrea de rândul acesta sau în Basarabia, sau la un punct de frontieră în Ardeal; acolo se poate lucra mai mult şi mai în tihnă. Prilej de lovitură ar fi, căci furturile şi omorurile s'au înmulţit într'o măsură de necrezut, dar la Mizil să poţi da lovitură?

In ziua chiar când Ilie Codreanu s'a trezit pe 'nserate cu Filipoiu în bucătărie, cam între 1 şi 3, marele negustor de fierărie din Smârdan, Aron Davidsohn, şi soţia lui, au fost ciopârţiţi. Bucătăreasa a declarat procurorului că a văzut cu ochii ei coborând scara în fuga mare doi: unul civil iar celălalt mai înalt şi mai sdravăn îmbrăcat milităreşte. Cei doi criminali vorbeau ruseşte sau ungureşte. Telegramă amănunţită, urgentă şi confidenţială a primit pe la miezul nopţii şi comisarul Băloiu din Mizil. Se mai spunea în telegramă — la sfârşit de tot — că familia lui Davidsohn oferă un premiu de 60.000 lei celui ce va putea da indicaţii sigure, iar celui ce va izbuti să prindă pe criminali, 120.000. Cum a sfârşit de citit telegrama a şi prins a-i svâcni pleoapa dela ochiul drept. Ori de câte ori i s'a bătut lui ochiul drept, i-a mers totul în plin.

Legătura între telegramă şi svâcnetul pleoapei s'a făcut numai decât; de frământarea gândurilor, n'a putut aţipi toată noaptea. Cum s'a îmbrăcat şi şi-a luat ţuiculiţa, a şi pornit-o spre gară ca să nu-i scape cumva vreun tren. Ziarele de dimineaţă — le-a cumpărat pe toate în ziua ceia — cuprind amănunte şi dau fotografii în legătură cu omorul din Smârdan.

Confirmarea depunerii premiului l-a liniştit deabinelea. La 10 fără 7 minute soseşte în gara Mizil personalul Bucureşti-Galaţi. Cum a ajuns maşina în dreptul atelierelor, ochiul, care se potolise de dimineaţă, s'a pus din nou pe svâcnit. De aceia personalul de Galaţi a şi fost cercetat de Băloiu — însoţit de un subcomisar şi un agent mai cu deamănuntul, mai cu străşnicie. Nimic suspect; trenul e aproape gol. Iată însă, după ce s'a dat semnalul de plecare, că un soldat, descheiat la bluză şi cu capul gol, cearcă din fugă să se urce în ultimul vagon. Şeful staţiei care saluta tocmai cu un deget plecarea trenului, l-a putut opri la timp. Poliţiştii noştri s'au apropiat agale de cei doi.

— Aşa se 'ntâmplă nenorocirile, dom'le!

— Da... da... şi Băloiu îşi scoate chipiul ca să-şi şteargă năduşala.

— Şi de unde veneai, mă flăcăule? i s'adresează din nou şeful staţiei.

— Di la dugheana di lângă gară... luasăm un pac di *tiutiun*.

D-l comisar Băloiu tresare din umeri

— Tu eşti rus, mă?

— Ba nu, mi-s basarabean di fel

— Ruseşte ştii?

— Cum să nu, că mi-i femeia lipovancă.

— Din ce reghiment eşti?

— Is ordonanţă la don colonel Grigorescu.

— Bilet de voe ai?... Dă-l încoa... hai!

Ilie Codreanu păleşte şi bâlbâe:

— Nu... că... să vezi mătali... eu..

— Ce să văd, ce să văd?

— Don colonel îi la băi!

— Da' cucoana dumnealui?

— Şi cucoana.

— Şi casa pe seama cui ai lăsat-o?

— Apoi am încuiet eu... — şi Codreanu prinse a tremura deabinelea.

D-l comisar Băloiu verifică după datele ce le are în minte, semnalmentele şi statura.

— Puneţi mâna pe el... la arest... numai decât! Asta e! Şi mai încet subcomisarului:

— Intr'o trăsură cu coşul ridicat să nu prindă cumva de veste cei dela comenduire. Pază ca ochii din cap... m'ai înţeles?

— Inţeles.

D-l comisar Băloiu s'a oprit întâi acasă.

— Mariţo... fă Mariţo... n'auzi?

— Ce-i dragă, ce-i, că n'or veni tătarii?

In câteva cuvinte, mai degrabă prin semne şi interjecţii ar trebui să spunem, d-l comisar Băloiu şi-a pus în curent consoarta.

— Acu spune-le fetelor să treacă în dormitor şi să se roage... aprinde şi lumânarea dela Paşti, iar tu dă un acatist la Adormirea Maicei Domnului... nu la' pungaşu de popa Firică.

— Nuu, la' părintele Tase?

— Lui, da.

In drum spre poliţie, d. comisar îşi mai controlează odată impresiile şi hipotezele.

Inălţimea, haina militărească, rusasca şi mai cu seamă vorbele lui Ilie când l-au înfăşcat poliţiştii: „Eu nu-s vinovat... zău nu... numa' Filipoiu îi di vină" îi prefac bănuiala în siguranţă. Decum a intrat în curtea poliţiei a şi prins a-i bate din nou ochiul drept. „Semn bun... ajută-mi, Doamne, Maica Domnului"! şi cu vârful limbii împunge cerul gurii în patru puncte, încropind semnul crucii.

— Spune lui Grigore să ne-aducă o baterie dela Moise şi vino să'ncepem cercetarea. Grecu i-aici?

— Aici, dom'le şef.

— Chiamă-l şi pe dânsul că tâlharu ăsta are putere!

Ilie Codreanu, cu şalele sdrobite, cu capul spart în două locuri, cu unghiile învineţite şi crăpate de ciocan, cu subţiorile spuzite de ouă răscoapte, a declarat tot ce-a vrut domnul comisar Băloiu, şi mai cu seamă, tot ce-a putut iscodi biata lui minte năucită: că e şofeur şi el ca şi Filipoiu şi din acelaş sat amândoi, că a mai omorât un negustor dimpreună cu nevasta şi cu fata pe care trebuia să-i ducă la Ploeşti cu maşina, şi încă şi încă altele, care de care mai boacăne.

Când a scăpat însfârşit din mâna călăilor, a cercat să-şi facă cruce şi să bată o mătanie, dar a leşinat pentru a treia oară.

D-l comisar Băloiu, cu capul gol, fără sabie şi descheiat la tunică s'a dus glonţ la poştă unde a expediat la 12 ceasuri şi 10 minute o telegramă amănunţită şi urgentă pentru Siguranţa Generală din Bucureşti. Deacolo s'a oprit în treacăt acasă.

— Ii am în palmă pe asasinii lui Davidsohn.

— Taci frate! Nu mai spune!

— Parol!..

— ?

— Criminal rafinat, de Capitală... a mai trimes pe lumea cealaltă vreo patru... atât a mărturisit deocamdată!

— Bravos, Ştefanachi... bravos! şi cucoana Mariţa cu ochii înlăcrămaţi, cade moale, de bucurie mare, în braţele domnului comisar.

— Avansare, decoraţie şi premiu!!!

— ?

— Ce te holbezi aşa?... Nu pricepi?

— ?

— 120.000 cucoană.. bani pe şin!

— Nu mai spune!

— Parol.

— Jură-te!!

— Pe copii, na!... cată şi tu în tunica de dril copia telegramei.

— Ei, ce să mai cat?

— Citeşte barim gazetele de azi... au şi fost depuşi banii la Consemnaţie.

— O sută douăzeci de mii!?

— In cap, cucoană... ce naiba, tot nu mă crezi?

— Ba te cred, omule, te cred... nu te mai supăra şi d-fa!

— Să treci numai decât pe la Mironescu şi să vă luaţi de rochie.

— Şi mie şi fetelor?

— Şi.

— Să-i spui banditului de Mironescu să-mi facă rabatul obişnuit... să nu creadă că m'am umplut de bani acu... Insfârşit, ce mai la deal la vale, pregăteşte totu, că pe săptămâna viitoare o ştergem.

— Unde, mă române?

— La Viena.

— La Viena?!

— Ştii bine că asta-i boala mea... şi nu de ieri de alaltăieri, de când ne-am luat noi. Am zis-o, cucoană Mariţo, şi nu admit recurs!... Pa!

De acasă Băloiu a făcut un popas la bodega lui Ionică Drugă; e tocmai ora aperitivelor şi trebue să fie strânsă, ca de obicei, toată protipendada târgului.

Dela poştă, vestea cea mare s'a răspândit ca fulgerul, aşa că toţi cei adunaţi la Drugă ştiau şi comentau în fel şi chipuri „lovitura şefului". Se simţea din vorba şi tonul fiecăruia, un fel de mândrie, ca şi când el ar fi făcut isprava, ori ar fi ajutat cu ceva la înfăptuirea ei. Cum s'a ivit Băloiu, l-au şi luat în primire. Iscodirile şi felicitările curg din toate părţile, de nu le mai poate ţine piept.

Profitând de un moment de tăcere, directorul gimnaziului dă lovitura:

— Apoi eşti bun de cinste, şefule! Aprobare generală şi sgomotoasă. Drugă de după tejghea:

— Trecem la cont şi achitaţi după ce încasaţi premiul, domnule şef.

— Să vie atunci, domnilor.

Şi Drugă, preţuind cum se cuvine însemnătatea momentului, dă ordin băeţilor să servească numai tartine cu icre negre şi vermuth cu sifon. Totalul notei 1892 de lei. D-l comisar Băloiu dă cu ifose fiecăruia dintre băeţii care au servit câte o sută lei bacşiş; total două sute. Nota e trecută la contul vechi. Drugă, care-i om subţire, a dat ca încheiere dela dânsul, un rând de batog cu pâne de secară şi vermuth simplu.

Băloiu n'a mai mâncat în ziua aceia; s'a dus de s'a ras, a dat ordin şi subcomisarului Munteanu să se radă şi să se pună în mare ţinută, iar pe la 2, Isac fotograful, a scos trei clişee pentru trei fotografii à la minut. Intr'un clişeu d. comisar Băloiu şi banditul, în al doilea cei doi poliţişti cu banditul la mijloc, iar în cel de al treilea, poliţiştii, banditul şi d. Enache Botoşineanu ajutor de arhivar la primărie şi vechiu corespondent al ziarelor „Universul" şi „Dimineaţa". (La „Universul" semnează „Don Enache", iar la „Dimineaţa" numai En. Bot.).

D-l Enache Botoşineanu a telefonat numai decât pe larg celor două redacţii, iar prin şeful acceleratului de 3 şi 5 a trimis câte o fotografie, ca dările de seamă să apară cu poza. Pe la $4^1/_4$ d. comisar Băloiu a primit o telegramă — telegramă semnată chiar de subdirectorul general al Siguranţei — prin care era viu felicitat, cerându-i totodată să trimeată pe criminal la Bucureşti sub pază serioasă, şi dacă e posibil, chiar cu primul tren. (D-l comisar Băloiu s'a hotărît în cele din urmă pentru acceleratul 105 de-a doua zi dimineaţa, pentrucă „rusnacul" prea era fărâmat de buşeli). La 3 ore şi 20 d. Enache Botoşineanu a fost chemat la telefon de secretarii de redacţie dela cele două ziare, care l-au felicitat călduros şi i-au cerut unele lămuriri suplimentare: aveau nevoe de mai multă materie, ca să poată scoate ediţie specială. Drept mulţumire pentru felicitările primite, d. Botoşineanu a cerut un plus de 220 de foi pentru a doua zi.

* * *

Mai rar noapte pentru mizileni, ca cea de la 2 spre 3 Iulie 1925. D-l comisar Băloiu a tras un pui de chef la Drugă, ca'n tinereţele dumisale, cu lăutari şi dame; ştia bine că de enervare n'o să fie chip să 'nchidă ochii toată nopticica.

Dimineaţa a făcut un duş rece la spital, s'a ras, s'a îmbrăcat cu uniforma cea nouă, şi—deşi nu s'a grăbit—a aşteptat totuşi în gară cam o oră şi jumătate acceleratul de 9 şi 20 minute. (In cursul nopţii, deşi trecut de băutură, şi cu toată împotrivirea tovarăşilor de chef a făcut totuşi trei inspecţii la arestul poliţiei). La urnirea acceleratului, mizilenii au făcut o manifestaţie impunătoare comisarului Băloiu. Cucoana Mariţica era cât pe-aci să leşine de căldură şi fericire, iar fata cea mare şi-a pierdut pălăria cumpărată în ajun, pe datorie (în contul premiului de 120.000 lei).

In sfârşit cu trenul de 10 şi 8 au sosit faimoasele ediţii speciale. Pachetele sunt într'un minut făcute ferferiţă; în învălmăşeală, sbierete şi sudălmi, foi şi fâşii din foi—mai mult fâşii — sunt împărţite acolo pe loc, făr' de plată.

„Asasinarea marelui importator de fierărie Davidsohn şi a soţiei sale", „Prinderea fioroşilor criminali", „Perspicacitatea unui poliţist", „Mărturisirile criminalilor", „Impărţirea premiului de 120.000" şi încă altele două sau trei subtitluri ţipătoare.

Alte nume însă, alte fotografii, cu totul alte lămuriri de cât cele aşteptate cu înfrigurare de mizileni. Intr'adevăr, asasinii soţilor Davidsohn fuseseră prinşi de comisarul Pănoiu de la Siguranţa Generală şi agentul special Diochide, pe la 5 jum., în ajun, cam în dreptul uzinelor „Ford" de pe cheiul Dâmboviţei.

Comisarul Băloiu a aflat în gara Ploeşti cum stau lucrurile. De ciudă mare l-a băgat pe Ilie Codreanu în arestul gării şi l-a izbit până n'a mai avut putere să dea într'însul. Când s'a desmetecit şi l-a văzut în patru labe vărsând şi cu bandajul dela cap pătat de sânge proaspăt, l-a cuprins, om bătrân, încercat şi călit, un plâns cu tremur. Şi-a cerut iertare dela ordonanţă, a chemat agentul ca să-l ducă la pansat, şi mai cu voie, mai făr'de voie, i-a strecurat în palmă o hârtie de-o sută. Şi-a scos apoi tunica şi cămaşa, s'a spălat bine cu apă rece, pe faţă, pe cap şi pe piept, s'a îmbrăcat la loc, agale, cu grijă, a trecut în restaurantul gării la clasa II-a, şi s'a pus pe băut.

* * *

De la spital, după bandajare, Ilie Codreanu s'a oprit la o locantă. A mâncat bine, a băut două litrişoare de vin şi-a numărat încă odată banii, şi s'a culcat. Până a doua zi dimineaţa n'a mai deschis ochii. S'a visat spre ziuă în depărtata Americă, putred de bogat, îmbrăcat ca plantatorul din cartea poştală a lui Filipoiu, supraveghind în arşiţa soarelui şirurile de harapi şi harapoaice culegând boabe de cafea. Când s'a urcat în personalul de Galaţi, îşi avea hotărîrea luată. Cum ajunge acasă vinde tot, îşi face actele, şi-o porneşte cu nevasta şi cu fata spre Brazilia. Când s'o întoarce colonelul dela Sovata, peste o lună şi jumătate, să-i ia urma dacă o mai putea! Ii mijeşte râsul şi-i se destramă o undă de bucurie lăuntrică, când se gândeşte la mutra colonelului, şi mai cu seamă la necazul şi neputinţa colonesei. Ilie Codreanu povesteşte cu glas scăzut, rar, şi cu o fărâmă de zâmbet în luminişul ochilor, toată păţania. Lumea îl compătimeşte în fel şi chipuri: unul cu o vorbă, altul cu o exclamaţie, altul cu un gest de căinare, Unul îl îmbie stăruitor să mai guste ceva, altul să tragă un gât de vin, iar un Evreu nu-i dă pace până nu muşcă o gură plină din miezul de pepene înfipt în limba cuţitaşului. Nu mai are acum în suflet nici necaz, şi poate chiar nici amărăciune. Gândul că a doua zi o să fie între ai săi, iar cel mult peste o săptămână pe drum spre America unde-l aşteaptă bogăţii ca'n poveşti, îi ostoaie durerile şi-i sporeşte voia bună. Cele trei patru soiuri de vin, pe care le-a amestecat, şi din care a sorbit la început cu lăcomie, au contribuit şi ele în bună măsură, la ogoit durerile şi au sporit tihna din suflet. Stă cu faţa în bătaia soarelui şi îngână mai mult pe nas, un cântec jalnic de dragoste. Huruiala şi legănatul vagonului—vagon lung, greu, cehoslovac—îi închid ochii. Se trezeşte bine tocmai aproape de Buzău. Se simte aşa de împăcat, încât atunci când bătrâna de pe banca din faţă îi cere câteva fire de păr „bune pentru întorsătură" nu numai că nu face mofturi, dar răsuceşte capul şi 'ntr'o parte şi 'ntr'alta, ca să poată alege şi reteza un smoc mai mare.

In gara Buzău s'au urcat în vagon un plutonier şi un sergent dela comenduirea Pieţei. S'au oprit drept în faţa lui, au schimbat câteva vorbe pe şoptite şi plutonierul i-a făcut semn să-i urmeze.

— Cum te cheamă, mă camarade?

— Ilie Codreanu, să trăiţi

— Eşti ordonanţă?

— Ordonanţă, să trăiţi.

— La cine, mă?

— La don colonel Grigorescu.

— Dela reghimentul 3?

— De la trii, să trăiţi.

— Tu ai furat argintăria şi rufele!

— Nu eu... zău nu... Fili....

— Gura!

— Filipoiu...

— Zât! şi două perechi de palme, repezite din scurt, cu sete, îi clatină creerii şi-i împurpurează dejurîmprejur bandajul.

— Petrache!

— Ordonaţi! răspunde scurt, luând poziţie, sergentul.

— Il bagi la dubă şi-l expediezi diseară cu personalul de Bucureşti!

— Cine-l însoţeşte?

— Dumitrache Raţă... ba nu, Ilie Negură mai bine.

Şi întorcându-se spre cel arestat:

— Puşcăria o să te mănânce, băete!

— Dom'le plotonier...

— Taci!... Taci că-ţi strămut fălcile!

* * *

A doua zi după plecarea colonelului Grigorescu la Sovata, căpitanul Dragomirescu Remus, aghiotantul lui şi curtezanul fără noroc al d-nei colonel, conform ordinului primit, s'a prezentat pe 'nserate ca să inspecteze casa. Inchis peste tot, iar ordonanţa nicăeri. La fereastra cea mare din stânga, unde-i biuroul, storul înadins lăsat numai trei sferturi, ca să se poată vedea înăuntru. Răvăşit peste tot; la fel — după cât se poate zări — şi'n dormitor; semne de netăgăduit, c'a umblat cineva. Impreună cu un ofiţer dela comenduire, şi'n prezenţa comisarului, şeful secţiei, au pus lăcătuşul să descue peste tot. Dovada e făcută; cele trei uşi au fost forţate şi s'a furat din biurou şi dormitor tot ce s'a putut strânge în pripă. Birtaşul i-a informat că seara ordonanţa a cumpărat dela dânsul mâncare şi băutură, spunându-i că i-a venit o rudă deacasă, din Basarabia, şi că de dimineaţă, pe când făcea curat, a văzut la poartă un automobil cafeniu, încărcat cu boccele.

— De ce n'ai anunţat la secţie?

— Am crezut că-i bagaj de-al lui domnu colonel.

— Nu ştiai că plecase din ajun?

— Nu, dom'le comisar.

Căpitanul adjutant Dragomirescu a dat o telegramă colonelului Grigorescu vestindu-i întâmplarea, dar atenuând gravitatea, iar ofiţerul dela comenduire, câte-o telegramă urgentă la comenduirea din Ploeşti, Buzău şi Galaţi, cu toate amănuntele necesare şi cu încheierea categorică, de-a fi imediat înaintată ordonanţa imediat comenduirii Bucureşti, spre anchetare.

Pentru mai multă siguranţă, şi ca să-l servească şi dânsul pe colonel — îl ajutase cu prilejul avansării — le-a semnat chiar cu numele generalului de divizie Bistriţeanu, comandantul Pieţei Bucureşti.

ION DONGOROZI

Colţul Librăriei „Hasefer"

Libräria „Hasefer" din Bucureşti, str. Eugen Carada 7, (fostă Karageorgevici), recomandă următoarele cărţi recenzate în numerele anterioare ale „Adevărului Literar".

De Valdès: Maternité consciente; **Margueritte:** Ton corps est a toi.

Din **Curwood**, marele scriitor mort de curând, recomandăm: Le piège d'or, Les chasseurs de loups, Nomades du nord, Les coeurs les plus farouches, Kazan, Bari, chien-loup, Le bout du fleuve, Le Grizzly.

Din **Jack London** a mai apărut în traducere franceză: L'aventureuse. Din romanele anterioare: Le loup des mers, Le tourbillon, La vallée de la lune, Le peuple de l'abîme, En pays lointain, Martin Eden, Le vagabond des étoiles, Croc-Blanc, Michael-chien de cirque, La peste écarlate, Le talon de fer, Jerry dans l'île, Le fils du loup.

Din **Joseph Kessel:** Terre d'amour, Les coeurs purs, L'équipage, La steppe rouge.

Din **Paul Morand:** Le Bouddha vivant, Tendres stocks, Europe galante, Fermé la nuit, Ouvert la nuit, Monsieur U.

André Gide: Voyage au Congo, Les faux monnayeurs, Le journal de faux monnayeurs, Symphonie pastorale, Nourritures terrestres, Paludes, Caves du Vatican, Isabelle, Amyntas, Prométhée malenchainé, Si le grain ne meurt — (ediţie completă, 3 volume, lei 900).

André Maurois: Vie de Disraëli, Essai sur Dickens (extrem de rar, în noua serie Cahièrs verts), Ariel ou la vie de Shelley, Les discours du Dr. O'Grady, Les silences du colonel Bramble, Meipe, Ni ange-ni bête.

Vigurosul prozator THOMAS MANN este, fără îndoială figura cea mai proeminentă a literaturii germane contemporane.

După succesul extraordinar pe care romanul lui, TRISTAN, tradus şi publicat în No. 83 al Bibliotecii „Dimineaţa" l'a avut pe lângă cetitorii români, această excelentă publicaţie de popularizare oferă acum cetitorilor săi un nou volum de Thomas Mann:

COPILUL MINUNE

povestiri traduse de OTILIA GHIBU şi destinate aceluiaş succes rar.

Preţul volumului 6 lei.

Georges Clemenceau

Publicistul

Personalitatea cuprinzătoare şi exuberantă a lui Georges Clemenceau nu s'a manifestat numai pe câmpul, plin de ecouri, al cuvântului vorbit, ci s'a desfăşurat, cu aceiaşi intensitate, şi pe câmpia tăcută, dar mult fertilă, a cuvântului scris. Iar forma la care a recurs, cu precădere, spre a'şi spune gândul prin slovă, a fost aceia a articolului de ziar.

A scris el, Clemenceau, şi volume *de longue haleine:* un roman social *(Les plus forts),* o piesă de teatru *(Le voile du bonheur),* mai mult cerebrală decât de sentiment, un studiu istoric despre *Demosthene* şi, acum în urmă de tot, un şir de lungi eseuri intitulate mâhnitor: *Au soir de la pensée.* Dar aceste opere le-a făptuit când politica nu-l chema cu imperativele ei categorice.

Insă în toiul luptelor sale de bărbat politic, spiritul lui, avid şi hărţuit de actualitate, s'a complăcut mai cu seamă în acel gen publicistic care comprimă şi cristalizează gândirea în îngustimea a două sau trei coloane de ziar.

De aceia cea mai mare parte a volumelor cari, îi poartă numele sunt reunirea articolelor de gazetă pe cari le-a publicat, la răstimpuri sau zilnic, în ordinea cronologică a depănărei evenimentelor.

Nu vanitatea de autor l'a făcut pe Georges Clemenceau să dea acestor articole cadrul masiv al unor volume, ci credinţa lui — întemeiată — că subiectelor tratate, el a ştiut să le dea condiţii de durată prin înălţime de idei şi prin perspectiva vastă a vederilor.

Clemenceau e gazetar, dar nu din aceia cari, chiar cu talent, rămân la suprafaţa evenimentelor scânteind-o numai cu sclipirile unui spirit pamfletar. El atinge miezul chestiunilor, îl adânceşte, îl contureazã, îi atacă părţile slabe ca să fortifice el, acolo, ceia ce-i trebue lui. Nu caută forma, dar scrisul lui e cu deosebire impresionant. După cum în discursurile lui evită cu stăruitoare grijă efectele sonorităţei, preferind chiar să dea frazelor asprimi abrupte în loc de rotunjiri patetice, tot aşa în scrisul lui spintecă şi diseacă, taie şi străpunge, lăsând doar ca o spumă de ironie să plutească peste adâncul crestăturilor. Discursurile lui nu sunt simple cuvântări, ci acte. Articolele lui de gazetă sunt o continuare, cu alte metode, a acestor acte.

De altminteri debuturile lui publicistice, trecerea lui de la viul graiului la tiparul slovei sunt deconcertante, cum deconcertant este tot acest Clemenceau.

Se întoarce la Paris fără mandat legislativ şi se duce la birourile ziarului *La justice,* fondat de dânsul. Redactorii principali: Alexandre Millerand, Camille Pelletan, Stephen Pichon îl întreabă ce are de gând să facă după ce a rămas fără tribuna parlamentară.

— Voiu începe să scriu.

Redactorii, — prietenii, — se uită unul la altul. Până atunci Clemenceau vorbise strălucit, inspirase articole cu miez, dar nu scrisese nici un rând de gazetă. Redactorii erau dezolaţi la gândul că şeful, „directorul", se va compromite.

A doua zi Clemenceau aduce secretarului de redacţie un manuscris. Curiozitatea e mare printre redactori.

După ce Clemenceau pleacă, ei tabără în camera secretarului şi-i smulg articolul din mână. Se aşteptau să citească o violentă diatribă politică, nuanţată de amărăciunea unei căderi electorale. Dar „Tigrul" adusese o senină disertaţie filosofico-socială. Clemenceau, omul politic şi înverşunatul luptător, devenise peste noapte sociolog şi filosof.

Acest articol a provocat o enormă senzaţie şi a avut un extraordinar răsunet. I-au urmat apoi altele, multe, cari de care mai admirate. In câteva săptămâni Clemenceau ajunge scriitorul favorit al Franţei. Marile cotidiane îşi dispută proza lui. Şi unde se duce Clemenceau s'o aştearnă, îl urmează, fidel, un cortegiu de zeci de mii de cititori. Un sâmbure luminos de cometă, cu o coamă pe fiece zi mai lungă şi mai largă.

N'a fost o simplă întâmplare că Georges Clemenceau a început să scrie despre probleme filosofico-sociale. In vâlmăşagul vieţei sale politice, el n'a avut răgaz să lucreze câmpul vastei sale erudiţii. Scăpat însă de tirania luptelor de partid şi de îngustimea culiselor parlamentare, sufletul lui a putut să se înalţe pe creasta tuturor preocupărilor intelectuale. Simţiminte generoase, înnăbuşite în inima lui acrită de lupte, au început să bată la poarta vieţei, pentru cei slabi, pentru cei umili. Clemenceau a pus în scrisul lui duioase accente de iubire. Nedreptatea socială, răutatea celor mari, amestecul de ridicol şi imperfecţiune din tot ce-i omenesc, au trecut sub vârful penei sale, tăioasă şi străpungătoare.

Articolele lui de ziar au fost întrunite apoi în patru volume: *La Mêlée sociale* (1895); *Le grand Pan* (1896); *Au fil des jours* (1900); *Aux embuscades de la vie* (1913).

Mai cu seamă cele două dintâi: *La Mêlée sociale* şi *Le grand Pan* cuprind chintesenţa gândirei lui Clemenceau. Fără a avea schema aridă a unor tratate de sociologie sau a unor sisteme filosofice, aceste două volume sunt o admirabilă pătrunzătoare analiză a societăţei omeneşti şi ocupă un loc de seamă în producţia spirituală a Franţei.

Publicistica gazetărească din perioada de care vorbim, a avut un caracter nomad. Clemenceau scria la diferite ziare, după împrejurări şi după stăruinţile cari îl solicitau.

Dar Clemenceau tânjea după marele cotidian căruia să-i dea întreaga pecete a personalităţii sale. Prilejul se iveşte când Ernest Vaughan, un iscusit administrator de gazete, întemeind *L'Aurore,* îi cere colaborarea. Clemenceau i-o acordă şi colaborarea devine conducere intensă şi vibrantă.

Isbucnise tocmai „Afacerea Dreyfus".

Când căpitanul Dreyfus, acuzat de trădare, a fost judecat, Clemenceau, care crezuse în vinovăţia acuzatului, a scris un articol vehement împotriva lui. Când, mai târziu, au început să susure şoapte despre posibilitatea unei erori, Clemenceau a fost cel mai recalcitrant dintre necreduli. Dar când i s'a arătat documente aducând o primă dovadă de adevăr, când i-au fost expuse condiţiunile misterioase şi ilegale în cari a fost judecat procesul, când, mai ales, a văzut ticăloşia cu care operau aceia cari ţinteau să ascundă adevărul, Clemenceau, a trecut în tabăra celora cari luptau să-l descopere. A trecut cu timiditate, cerând numai ca îndoelile chinuitoare să fie risipite. Dar pe măsura în care „Afacerea" se îngroşa cu minciunile şi înscenările celor interesaţi să tăinuiască tăgada de dreptate, Clemenceau, tot mai luminat în conştiinţa lui şi tot mai revoltat în inima lui, păşi hotărît spre primele rânduri ale celora cari cereau ca dreptate să se facă.

Activitatea lui la *L'Aurore* s'a desfăşurat sub semnul acestei campanii.

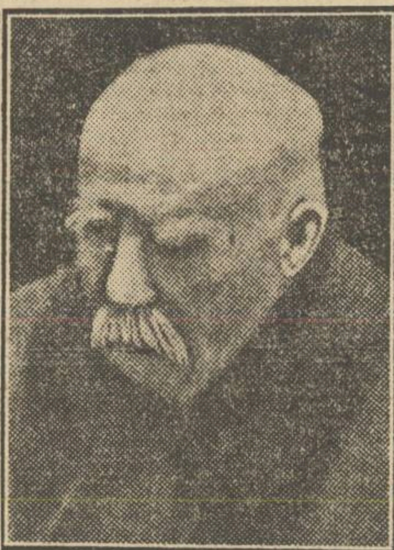
Virulenţă de gândire, critică tăioasă, raţionament de oţel, ironie sângeroasă, isbucniri de mânie — şi de duioşie tot odată — logică fără greş, atacuri fără teamă, distrugere, cruzime, tot ce acest suflet vast, profund şi colcăitor, tot ce a această inteligenţă excepţională a putut pune în slujba unei cauze, pe care o socotea dreaptă şi în potriva unor adversari pe care îi ştia de rea-credinţă, a fost cheltuit zi cu zi, — uluitoare risipă de muniţiuni intelectuale cari dărâmau, ca trâmbiţa lui Iosua, parapetele minciunei în dosul cărora se adăposteau oamenii înşelăciunei.

Trei ani în şir, fără întrerupere, Clemenceau a scris la *„Aurore"* numai articole în „Afacerea Dreyfus". In fiecare zi alt atac, altă înşiruire de argumente, altă rânduire a luptei, altă doborâre de vrăjmaşi. Articolele lui erau aşteptate cu entuziasm de partizani, cu groază de adversari, însă toţi cari le citeau erau uimiţi de această multilateralitate a unui spirit combativ. Nu ştiau ce să admire mai mult: profunzimea ideei, puterea analizei, cruzimea ironiei, sau violenţa atacurilor. Au admirat însă statornic darul de a putea vorbi trei ani în şir despre aceiaşi chestiune, fără a osteni, fără a repeta, fără a recurge la argumente întrebuinţate. Cascadă vecinic reînoită, dintr'un suflet misterios şi fertil.

Această fenomenală activitate publicistică a fost reunită în şeapte volume, cari sunt tot atâtea etape spre izbânda dreptăţei: *L'Iniquité* (1899), *Vers la Réparation* (1899), *Contre la Justice* (1900), *Les Juges* (1901), *Justice militaire* (1901), *Injustice militaire* (1902), *La Honte* (1903).

Istoricii viitorului, studiind „Afacerea Dreyfus", în agitata ei frământare, cu mişcări de talazuri bântuite de uragan, vor vedea în articolele lui Clemenceau tunurile grele ale unui bastiment bombardând o cetate de fals şi nedreptate. Şi atunci vor înţelege, cu admiraţie, cât de mare a fost partea lui Clemenceau în sfărâmarea nedreptăţii.

Dar biografii lui Clemenceau nu se vor opri numai la activitatea publicistică militantă, zilnică ori intermitentă, a marelui animator. Ei vor ţine în seamă că şi după ce — pentru motive nedeterminate de vârstă — Clemenceau a rupt, pentru totdeauna şi ostentativ, cu Politica, el n'a încetat să stoarcă meditaţiunilor sale rod îmbelşugat. Elementul dinamic al

Georges Clemenceau

vieţei lui Clemenceau e gândirea. Gândirea care, după ce coboară în adâncimi şi se urcă pe culmi, vrea expansiune. Inainte, când această energie necurmat creatoare dădea vii bătălii de idei, ea se servea şi de tribuna forurilor publice şi de coloanele vibrante ale presei de zi cu zi. Astăzi, retras voluntar în satu-i natal, unde şi-a refugiat toată mândria eului său, Clemenceau îşi revarsă rodnicia gândirei numai pe vadul scrisului. E acolo, sub seninul cerului albastru şi în liniştea câmpiilor, un Mag care scrie.

Scrisul e pentru dânsul o îndeletnicirie organică. Nu scrie îmboldit de aspiraţiile vanităţei, fiindcă nu mai are vre-o glorie de cucerit. Ci numai din convingerea că un gând bun şi sănătos trebue împărtăşit semenilor, ca ei să-l folosească. Fiecare om are un rost pe lume şi e dator să aducă obştei contribuţia persoanei sale prin mijloacele fizice sau spirituale de cari e în stare. E una din îndatoririle contractului social.

Stăpânit de această concepţie, Clemenceau se foloseşte de puterile lui neirosite ca să dea fiinţă unor proiecte vechi nerealizate şi unor preocupări noui ce bat cu dârză stăruinţă la poarta vieţei. La adânci bătrâneţe, dar cari nu vor să ştie ce-i odihnă, el îşi propune să mai scrie un roman, o piesă de teatru şi încă alte opere de genuri felurite.

Acum trei ani a scris un studiu despre Demosthene.

Venise un mare librar din Paris să-l roage să cinstească cu o scriere o nouă Colecţie: „Nobles vies-Grandes oeuvres" ce voia să editeze.

— Voi scrie despre Demosthene, a răspuns Clemenceau.

Se afirmă că solitarul din Vendeia şi-a ales acest subiect fiindcă vede în viaţa marelui Elin oglindită propria lui viaţă. Fără îndoială că aşa este. E mare asemănare între eroul anticităţei şi cel al zilelor noastre.

Totuşi pasiunea lui pentru Demosthene datează din anii adolescenţei, când nu putea bănui cariera lui de mai târziu. Licean încă, el citea tot ce se scrisese despre Demosthene şi-i citea şi discursurile în original, după ce se străduise să înveţe bine greceasca veche, ca să le poată înţelege.

Şi-a întocmit lucrarea fără ajutorul vreunui text. Date istorice, fragmente de discursuri au fost reproduse din memorie. Librăria editoare aflând de această ispravă şi ţinând seamă de vârsta autorului, a avut nelinişte. A încredinţat deci lucrarea, spre cercetare, la doi elenişti vestiţi, profesori la Universitatea din Paris. Aceştia, după ce au citit-o, au restituit manuscrisul, declarând: „Totul e perfect". La optzeci şi trei de ani împliniţi, Clemenceau a dat un strălucit examen de istorie şi literatură elină.

Şi totuşi lucrarea lâncezeşte. E inferioară operilor de de mai înainte. Nu mai are verbul tăios şi concis. Fraza e greoae, pe alocurea obscură. O pulsaţie sclerozată.

Se putea presupune, la apariţia ei, că vioaia şi mult lucida inteligenţă a lui Clemenceau cobora un povârniş. Dar cu un an mai târziu, omul tuturor renaşterilor, publică o nouă carte căreia îi dă sugestivul şi melancolicul titlu: *Au soir de la pensée.* Totuşi această lucrare, în două mari volume, nu arată nici un amurg de gândire. Din potrivă, ne redă pe Clemenceau al zilelor celor bune.

El abordează în această scriere o diversitate de probleme de pe variate domenii. Metafizică şi cosmogonie, istorie şi critică socială, estetică şi biologie, consideraţiuni de actualitate şi priviri în viitor. toate se succed sau se întreţese cu o sprinteneală uluitoare, care nu exclude adâncimi de idei. Fireşte, ceiace spune acolo nu este ultimul cuvânt al ştiinţei şi nici expresia unei cugetări disciplinate. Dar varietatea asta de subiecte, în care se resfrâng lumini de vaste lecturi, alternând cu scânteieri de proprie gândire, arată că acest creer, la 86 de ani trecuţi, nu osteneşte cugetând.

Un soare care întârzie pe după dealuri, iradiind încă cerul, de pe care nu pot să pogoare umbrele serei.

S. GROSMAN

(In numărul viitor: APOTEOZA)

Tragedii domestice

Pregătiri de plecare

După trei ceasuri de împachetare necurmată, d-na Noreanu căzu istovită pe un scaun.

— Uf! Nu mai pot!.. Ioano, pune şi glastra depe piedestal.

D-l Noreanu, care, în cursul săptămânii, făcuse de cinci ori drumul la gară, ducând de fiecare dată câte o trăsură întreagă de cufere şi cutii, îndrăzni să-i aducă aminte că în transporturile precedente sunt două vaze mari. D-na Noreanu strâmbă uşor din nas şi uitându-se la Ioana, care tocmai închidea valiza, îi spuse în treacăt d-lui Noreanu:

— Te-am întrebat eu ceva?

— Nu, dar...

— ...Atunci? Nu ţi-am spus că trebue să-ţi vezi de trebile tale şi pe mine să mă laşi să fac ce cred eu că e bine?

— Dragă Tanţi, dar până acuma avem optsprezece geamantane.

— Cred că nu vrei să merg la băi desbrăcată?

— Nu, însă nici...

— ...Eu sunt învăţată să trăesc ca la mine acasă. Nu vreau să-mi lipsească nimic. Asta putea să-ţi intre în cap până acum! Nu crezi că era timpul?

— Nu zic, confortul e bun, dar nu trebue să iei şi casa cu tine.

— Te rog încă odată să nu mă sileşti să fac ce nu-mi place, că acum nu mai merg.

— Asta nu se poate.

— Ce m'ar opri?

— Ştii bine că Bucureştii sunt nesuferiţi în timpul verii.

— D'aia îmi faci zile fripte când vreau să plec şi eu pentru câteva zile?

— Exagerezi. Ţi-am atras doar atenţia să nu luăm ce nu-i strict necesar.

— Aş vrea să ştiu ce-i, după tine: „strict necesar". Desigur că numai hainele tale.

— Dacă era după mine nu-mi luam decât trei costume.

— Sigur, ca să mă faci de râs. Să zică lumea că ne mâncăm de sub unghie.

— Dece să avem atâtea griji cu bagajele când nu-i neapărată nevoe de ele?

— Poţi să ştii asta dinainte? Când stai trei luni îţi trebue multe.

— Dar nu toate.

— Ioano, nu uita să pui şi măsuţa arabă, se adresă d-na către femeie care aşeza într'un coş de trestie un munte întreg de obiecte aruncate în mijlocul casei fără nici o ordine.

Ioana ieşi în grabă să aducă obiectul exotic de care d-na nu se putea lipsi nici o clipă.

— Şi de ea ai nevoe. Mă mir că nu iei şi pianul!

— Te poftesc să nu fii obraznic, ai auzit?

— Tanţi!

— Pe mine să nu mă înveţi ce trebue să fac şi ce nu trebue să fac.

— Anul trecut unele cufere nici n'au fost deschise.

— Ei şi?

— Au ocupat o cameră degeaba şi tot în zadar am plătit o mulţime de bani cu transportul.

— N'ai să isprăveşti odată cu socotelile astea stupide?

— Tanţi!

— Dacă îţi sunt dragi banii de ce te-ai însurat? Să-ţi fi luat încă o casă de fier, nu...

— Nu te înţeleg.

— M'ai înţeles vreodată? Pleacă... du-te...

— Dragă...

— ...Nu vreau să aud nimic... m'am săturat până în gât... asemenea necuviinţe n'am mai auzit.

— Dar ce ţi-am spus aşa grav?

— N'ai auzit? Lasă-mă, nu mă mai plictisi.

— Cum?

— Da, mă plictiseşti,... şi nu de azi, de ieri... de totdeauna.

— Glumeşti?

— Unde vezi că am poftă de aşa ceva?

— Atunci rămân în Bucureşti.

— Ţi-am spus eu să mergi cu mine?

— Credeam că odată ce suntem căsătoriţi trebue...

— ...Nu trebue nimic... divorţăm şi sfârşim.

— Să divorţăm?

— Nu vezi că nu mai e de trăit cu tine?

— Dragă, dar ce ţi-am făcut?

— Eşti inconştient?

— Dragă, de ce nu încerci să te linişteşti?

— Ce ai spus?

— Că eşti nervoasă şi...

— ...Adică mă faci nebună?

— Eu? nici nu m'am gândit, nici...

— ...Deacum totul s'a sfârşit. Un minut nu mai stau.

Soneria vibră prelung şi Ioana intră val vârtej.

— Iute, o maşină, o trăsură, ce-o fi, dar numaidecât.

După cinci minute d-na Noreanu îmbrăcată de călătorie scobora scările cu paşi repezi; iar d-l Noreanu, aiurit, rămase în mijlocul salonului ca o stană de piatră. Când îşi veni în fire şi alergă jos în stradă trăsura era departe şi peste câteva clipe ea dispăru cu totul după colţul străzii.

Inoptase. D-l Noreanu îşi prepara valiza de voiaj ca să plece la părinţii soţiei sale când auzi soneria sunând nerăbtător, apoi paşi grăbiţi pe scară şi spre marea uimire a d-lui Noreanu, în salon intră, cu un pachet voluminos în braţe, o ucenică dela un magazin des vizitat de Tanţi, iar, în urma ei, venea d-na Noreanu, care, văzându-l în mână cu nişte cravate, îi zise cu cea mai firească mirare:

— Cum, nu eşti gata încă? O să pierdem trenul!

— Tanţi, tu?

— Eu, să vezi ce capă splendidă mi-am cumpărat.

D-na Noreanu însă nu izbuti să-i arate târguiala deoarece d-l Noreanu o luă în braţe şi o sărută lung, fără sfârşit. Când d-l Noreanu o îndepărtă de el ca s'o poată admira mai bine, ea îi zise cu seriozitate încruntată, desminţită însă mai apoi, de un surâs.

— Răule, e ultima oară când te mai iert.

La Moşi

D-na şi d-l Calomfir au plecat la Moşi cu odraslele. D-l, cu cei doi băieţi mai mari, înainte; d-na, cu cele două fete mai mici, în urmă. După o jumătate de ceas de mers prin arşiţă, sosiră la bâlciu unde fură întâmpinaţi de strigăte, chiote, huruituri, pocnete, trompete şi tot felul de, „distracţii americane".

S'au oprit în faţa unei panorame înaintea căreia, pe o estradă înaltă, doi luptători făceau diferite „maimuţării" după cum se exprimă d-na, pe când o „dansatoare spaniolă" executa un danţ care iscă o polemică între d. Calomfir care susţinea că jocul e o bătută şi d-na care ţinea morţiş că e o chindie. După lungi discuţii căzură de acord că: „nici dracul nu poate să priceapă zăpăcelile astea nemţeşti".

Dar n'au apucat să se bucure bine de glumele lui „August Prostul" că una din fete trase de rochie pe d-na Calomfir, spunându-i cu glas plângător:

— Mamă, mie mi-e sete!

Ca la un semnal şi celorlalţi copii le fu sete.

Tatăl, care era de părere că: „trebue să pleci cu sacul de bani dacă vrei să cumperi tot ce poftesc copiii" îi refuză scurt. Pe lângă copii se mohorî şi d-na care, în gând, îl făcu: „brânzoi".

A trecut un ceas. In acest timp copiii şi-au arătat unul altuia jucăriile pe care ar fi voit să le aibe; d. Calomfir se interesă de preţul unor obiecte casnice de care se simţea nevoe în gospodărie şi admiră un tablou războinic. D-na, supărată, n'a vrut să se uite la nimic.

In faţa unui coş de porumb înflorit băiatul cel mai mic îşi manifestă o dorinţă:

— Mamă, vreau floricele!

— Du-te la tată-tu să-ţi dea bani.

Copilul tăcu şi se resemnă fiindcă ştia de mai'nainte ce rezultat o să aibă cererea lui.

Au fost la circ. De acolo copiii au eşit încântaţi şi comentând cu glas tare cele văzute. D-l spuse posomorât: „păcat de bani!" D-na se abţinu să se pronunţe.

Se însera. Se răcorise, atât din pricină că soarele apusese, cât şi mulţumită stropitoarelor primăriei care împrăştiaseră pe jos o cantitate apreciabilă de apă şi una impunătoare pe hainele bărbaţilor şi rochiile cucoanelor.

— Incepe să vie lume bună! informă d. pe d-na Calomfir. Intr'adevăr, numărul trăsurilor şi automobilelor crescuse simţitor şi plimbarea fără griji din timpul după amiezii fu înlocuită prin primejdia de a fi strivit, la fiecare pas, de echipagiile cu persoane simandicoase.

Fiindcă, obosiţi, copiii deveneau din ce în ce mai trişti, d-na interveni în favoarea lor.

— Cumpără-le şi tu nişte roşcove. Nu-i vezi ce jinduiţi sunt?

— Eu nu-i învăţ cu nărav.

— Le-o fi foame sau sete.

— Să crape fierea în el de copil. Ce sunt eu: părintele sau sluga lui?

— Nu vezi că li s'au ars buzele de sete?

— Ştiu eu ce trebue să fac, nu-i nevoe să mă înveţi tu pe mine.

— Aşa eşti tu: scump la tărâţe şi...

— ...Să aştepte până le dau eu, nu când vor ei.

— Dar ce ei sunt ca mine şi ca tine?

— Carevasăzică tu le dai nas. Că mâine o să ţi se urce în cap, dar, atunci, o să fie prea târziu.

D-na Calomfir avu o inspiraţie nefericită. Scoase din sân o batistă şi din ea, cinci lei pe care-i dădu băiatului cel mare ca să cumpere limonadă şi floricele. D-l Calomfir luă banii din mâna băiatului şi cu toate sforţările de a se abţine, tot îi dădu două palme destul de viguroase.

— Te mănânc de viu, nemernicule... am să vă bat cap în cap cu nesocotita de mă-ta care nu-i în stare să vă stăpânească.

Apoi, uitându-se crunt la d-na, care, cu copiii speriaţi în jurul ei, mergea înainte vădit necăjită:

— Tu eşti de vină dacă o să-ţi vezi băieţii la ocnă — O mamă care nu-i în stare să-şi ţie în frâu copiii, mai bine să se spânzure — să nu mai facă umbră pământului degeaba.

— Ce te-a apucat? Nu vezi că se uită lumea ca la urs?

— Las-o să se uite, să vadă că în zadar mai trăeşti.

— Bine că eşti tu grozav.

— Taci din gură!.. Te tămâez când ţi-oi da una!

— Păi vezi, d'asta nu mai pot eu acuma.

D-l Calomfir nu-i mai răspunse, fiindcă se simţi tras de mânecă. Se întoarse. Era un prietin care venise cu familia la Moşi.

Porniră împreună. D-l Calomfir cumpără copiilor ulcioare, turtă dulce şi smochine. O ţigancă tânără izbuti să-i facă pe „boeri" să-şi umple buzunarele cu floricele şi, ronţăind cu toţii, se îndreptară spre o berărie cu mititei: „să-ţi lingi degetele" unde întârziară până după miezul nopţii. Eroii noştri ajunseră acasă udaţi până la piele de o ploaie care-i prinsese pe o stradă unde nu era nici un pic de adăpost, şi adormiră certându-se că au plecat fără umbrele.

CONSTANTIN PELMUŞ

VIAŢA

Durerea s'a lăsat ca o perdea...
Mueam într'o grădină argintie:
Tot pieptul meu era o rană vie
Şi inima-mi deschisă se zbătea

Tăceam demult... Priveam cu ochii g
Spre cerul care m'a minţit odată;
Iar el râdea. Şi viaţa-i fermecată
Se resfrângea adânc în ochii mei.

Şi izvorau pîrae din pământ...
Şi, luminaţi de-albine şi de soare,
Şopteau sfios cireşii albi în floare
Şi tremurau cu crengile în vânt.

OLGA VRABIE

Pierre Mille

Romancero

„..Barnavaux, pune-ţi coiful!

— Coif? zise Barnavaux, dar dece? Unde-i soarele? E soare? Arată-l! Nu-i soare în ţara asta afurisită, nu-i pământ, nu-i apă. E.... E un terciu din toate alea.

Se lungise pe puntea vaporaşului — jumătate vedetă, jumătate terry-boat — care cu maşina lui ofticoasă ne ducea pe Alima în sus, în inima Congului equatorial. Sudoarea, trecând prin hainele de pânză puse pe piele, făcea pete mari umede. Părea o fiară fugărită; şi noi toţi întinşi pe blestemăţia de vapor îndărătnic şi ticăit, care-şi urma cu anevoie drumul arzând lemne ude de-i trosneau, îi tuşeau şi-i scuipau plămânii de oţel. Toţi, deşi în nemişcare de atâtea zile, păream, caşi dânsul, nişte fiare gonite de vânători. Cărnurile nu ni se mai uscau în aburul acela arzător pe care-l fabrică soarele nevăzut şi infernal. Pământul... dar mai era acela pământ? Arborii creşteau în apă, cu trunchiuri negre, cu frunzele aproape negre, cu nişte rădăcini răsucite ca nişte şerpi vicleni. Apa? O cerneală groasă, grea, grasă, făcut din putregiune de copac, din ierburi, din dobitoace moarte de sute şi sute de ani. Sînt ţări care trag de moarte, deşerturi pe care le învăluie uscăciunea, pustiuri, schelete de pământuri care au fost: dar scheletele le vezi cel puţin, au înfăţişare clară, limpede aspră; ştii unde eşti. Dar ţările care nu există încă care n'au chip şi noimă, unde viaţa, uriaşă şi nedesluşită, e toată muiată, terciuită, murdărită de putrezimile morţilor neîncetate, sînt ca Adam, atunci când Adam era numai o grămăjoară de noroi fără formă, şi se mişca în neştire sub suflarea Domnului. O zeamă din toate alea, zicea Barnavaux. Aşa era, şi-ţi făcea frică.

Am vrut să-l fac să înţeleagă că soarele are două feluri de raze, chimice şi luminoase; că cele luminoase nu-l ajungeau acum, însă cele chimice... Mă încurcasem. Ştiam ce am de spus, dar nu-mi mai veneau vorbele. Pare că mi se desfăcuse creerul în o duzină de creere mai mici, despărţite, şi nici unul nu putea porunci celorlalte. La urma urmelor, fiecare pentru sine; dacă Barnavaux o căpăta insolaţie, atât mai rău pentru dânsul.

In aceeaş clipă, deasupra punţei pe care zăceam aproape leşinaţi, am văzut ridicându-se în capul scării care ducea la maşină, o frunte plină de funingine, un păr roşu înegrit de sudoare, doi ochi verzi ca marea, ochi de nebun, cu luminile dilatate, aşa că aproape nu se mai vedea albul. Capul se înălţă de tot, pe urmă se văzu trupul gol, musculos, cu păr, şi murdar de cărbune. Zimmermann, mecanicul, gol cum l-a făcut maică-sa, aşa de năduşit că sudoarea făcea dungi albe pe pielea arsă de soare, îmi stetea drept în faţă, nalt, straşnic, spăimântător la vedere, cu gura strâmbă şi dând din mâni ca apucat de ducă-se pe pustii. Voise să dreagă ceva la maşină, un sertar care nu umbla. Mai bine să te duci să lucrezi în iad. A întrebat răguşit de parcă nu era glasul lui:

— Ce zi avem azi?

— Sâmbătă, 15 Martie, răspunse Barnavaux; şi, printre dinţi, adăugă: bună idee a avut guvernul să ne trimită aici în Martie, când îs căldurile mai mari!

Dar Zimmermann îi tăie vorba cu glasul lui ce venea parcă de aiurea:

— Sâmbătă 15 Martie: azi sărim în sus, azi sărim în sus.

Apoi fără să mai zică ceva, porni în jos pe scară.

Intr'o săritură am fost la capul punţii, şi l-am văzut, jos, în faţa maşinii, învârtind mânerele de comandă; de câte ori le învârtea el, unul din cei doi fochişti senegalezi, fără să clipească, le învârtea în sens invers, şi încercau să-l dea la o parte pe mecanic, dar cu respect, că era om alb, şi le era şef.

— S'a stricat ceva la maşină? întrebai eu.

— Maşina bun, zise Umar fochistul, cu glasul lui de copil, simplu şi limpede.

— Atunci, ce?

— Maşina bun, zise Umar mai departe punând un deget la cap. Dar, şef-mecanic Zimaman, nu bun. Şef mecanic luat nebunie.

Zimmermann învârti manivelele, şi Umar le întoarse la loc pentru a zecea oară. Mecanicul uriaş îl apucă în braţe şi, dintr'o aruncătură, îl repezi până aproape de grătarul alb de fierbinţeală. Negrul s'a sculat fără să deschidă gura, şi Samba, al doilea fochist, i-a luat locul fără a sta la gânduri, ştiind că aşa trebue.

Dar Zimmermann scrâşnea din diinţi, şi ne privea parc'ar fi vrut să ne cheme în ajutor, cu o privire desperată, îngrozită, dar şi furioasă, pe care nu voiu uita-o în veci. Cânii, când turbează, se uită aşa la stăpân, spun oamenii, înainte să se repează să-l ia de gât. Este lupta între instinctele vechi de devotament, de credinţă, de dragoste, şi boala cruntă, îndrăcită care-i împinge să muşte şi să ucidă. Atunci m'am gândit să fac ce se face în asemenea împrejurări, când turbează dobitoacele, şi m'am înfiorat. Barnavaux a tresărit şi el, punându-mi mâna pe umăr:

— Nu, îmi zise cu glas mişcător; nu, nu-i nebun. Nici măcar insolaţie n'are. L'am mai văzut aşa. Lasă-l. Trebuie numai să-i îndrepţi gândul în altă parte. Stai să vezi. Şi, cu glas aspru:

— Zimmermann, dar ce nu vezi că eşti gol de tot?

Mecanicul s'a înţepenit ca un cal când îl apuci de frâu, şi-a adus mânile pe piept, cu o mişcare ciudată şi neaşteptată, nicidecum militară, ci smerită şi evlavioasă, şi a luat de pe punte pantalonii şi bluza.

— Ştiam eu bine, zise Barnavaux, ştiam! Omul ăsta n'o să uite nici odată c'a fost frate lazarist. Trebuia să-i arăt mai întâi că-i necuviincios. Ehei, ştiu misionarii să-i dreseze!

Zimmermann aruncă o găleată, peste bord, o scoase plină de apă murdară, încărcată cu ierburi putrede, şi începu să bea. I-am luat căldarea şi i-am dat să bea apă filtrată, două pahare mari în care turnasem şi ceva rachiu. Tremura din toate încheieturile şi ne privea cu ochii rătăciţi.

— Ce e? ce am făcut?

Două lacrimi îi lunecară pe obraji; nu că şi-ar fi dat seama de ceva; se sfârşise doar criza, şi era groaznic de dureros să priveşti acum trupul acela de uriaş.

— Acum, să luăm numai seama, zise Barnavaux, nu cumva să se arunce în apă. Se întâmplă, eşti în stare să te îneci numai ca să te răcoreşti. Trebuie să-i dăm de lucru.

Şi cu tonul sigur urmă:

— Minte ai, să ajungi în aşa hal! Tu, Zimmermann, care ai fost frate lazarist, cum am zice caşi popă, şi apoi şef de magazie, şi mecanic la stat, cu menţiune onorabilă în *Monitorul Oficial* al coloniei. Ia spune, dece ai avut menţiune? Spune, să ştim şi noi.

Zimmermann îşi trecu mâna pe frunte. Ochii se luminară de mândrie, şi atunci am înţeles că-şi venise în fire. Mândria e sentimentul care deosebeşte pe om de dobitoc. — A zis:

— Asta a fost când cu răscoala din Carnotville, în Sanga de sus; ştii doară!

— Da' de unde să ştiu, răspunse Barnavaux, care auzise istoria de douăzeci de ori.

— Ba da, ştii, zise Zimmermann. Eram frate lazarist. Şi-mi era bine la lazarişti, foarte bine! Ştiam să fac de toate. Eu am ridicat biserica. Cărămizile le-am copt eu. Zidăria şi lemnăria, toate le-am făcut eu. In Banghi, am fost mecanic pe vapor — frumos vapor, nu o troacă, cum sânt astea ale Statului. Când nu eram nici zidar nici dulgher, nici inginer, dedeam lecţii de franceză copiilor de negri, eram şi profesor, de! Purtam antereu, ca un preot; mare cinste! Dar iată că într'o zi guvernul a zis: Congregaţii? Nu-mi trebue congregaţii. Voi, popilor, faceţi stânga 'mprejur! Lazariştii au plecat. I-am zis părintelui Mottu: eu, ce mă fac? Nu mă pot întoarce în Franţa, nu mai cunosc pe nimeni. Acum, ţara mea e aici! In Franţa sunt numai albi. Cum să trăeşti într'o ţară unde-s numai albi? E ceva nefiresc. Iar el a zis: fă cum vrei. Noi nu te putem ţine. Am intrat în slujba administraţiei, şi m'am făcut magazioner în Carnotville. Aşa.

Acolo eram numai cu un administrator tânăr, din Şcoala Colonială, foarte drăguţ băiat, blând ca o fată, şi care ştia din meseria administraţiei orice vrei, numai ce trebue nu ştia. Şi asta e o idee a guvernului! Să trimită dela Paris, deadreptul la sălbatici, nişte copii de abia înţărcaţi, ca să ajungă în scurt generali, judecători, aproape regi într'o ţară mai mare decât jumătate din Franţa. Noroc că în Sanga de sus era linişte. Localnicii din Carnotville, de neam ianghere, tăiau pădure şi plantau bananieri. Creşteau capre şi câini — ei mănâncă şi câini — şi se duceau să caute cauciuc pentru plata impozitului. Şi făceau orice le ziceai. Iar aproape de postul nostru era alt sat, locuit de Hausai, alt neam de oameni, mult mai bogaţi şi mai ai dracului. De abia, de abia aveau câteva lanuri de banane şi de meiu, negustoria asta era a lor: negustoria. Parc'ar fi ovrei.

Şi iată că într'o zi, un Hausa vine în satul ianghere şi cumpără o găină dela o femeie. Ii dă pe ea o sută de mărgele albe, şi o cumpără. Samara, bărbatul femeiei, când se întoarce acasă, zice: unde-i găina? Şi s'a mâniat straşnic: o sută de mărgele, asta nu-i preţ.

— Bannavaux începu să fluere, şi a zis:

— N'a luat seama, omul. In ţară ianghere, găinile sânt ale femeilor, nu ale bărbaţilor. Aşa dar femeia putea vinde găina cum ar fi vrut.

— Adevărat, răspunse Zimmermann; dar bărbatul cela era om rău. Dovadă e că l-a ajuns din urmă pe Hausa şi l-a ucis fără multă bătae de cap. Chiar în seara aceia s'au tras focuri asupra satului nostru. Se strânseseră toţi Hausaii ca să răzbune mortul. Războiu. Nu împotriva noastră, dar războiu mare între Hausai şi Iangherei.

— Sub ochii scandalizaţi ai reprezentantului republicei franceze, şi sub oblăduirea tricolorului, semnul păcii şi al civilizaţiei, zise Barnavaux. Ştiu, ştiu.

— Aşa zicea şi administratorul din şcoala colonială. El nu era ca mine, lua lucrurile astea în serios. Era băiat virtuos, şi se lua după cele ce citise în cărţi. Zicea: Nu pot permite! S'a insultat drapelul. S'a tras asupra postului nostru. Trebuia să aplicăm o pedeapsă aspră Hausailor. Aşa zicea: pedeapsă aspră, pentrucă aşa se zice în jurnale când vreo companie de Senegalezi, în numele civilizaţiei, face una cu pământul vreun sătuleţ unde-s trei orbi şi doui chiori. Să pârjoleşti un sat ca acela, era uşoară treabă, dar atunci cine mai plătea birul?

I-am zis băiatului: se regulează chestia asta, domnule administrator, se regulează... Il liniştеam aşa câtăva vreme. Dar pe urmă venea cu altă ideie. Zicea: eu nu sunt pus aici, numai ca să fie respectată stăpânirea; trebuie să fac şi dreptate. Şi chiar circulările din urmă stăruie mai cu seamă asupra dreptăţii. Şi Hausaii au dreptate. Mami Cumba a ucis un om. Trebuie să-l închid în prevenţie, şi să-i fac instrucţie, conform legii penale. Ar fi avut dreptate tânărul, dacă am fi fost la Villejuif sau la Pantin.

Dar s'aplici codul penal la Carnotville, toţi Iangherii i-am fi avut pe cap, ani de zile, fiindcă am fi dat dreptate Hausailor. Şi atunci ce ar fi zis cei din ţară, care vor să aibă colonii, dar fără bucluc?

— O răscoală în Sanga de sus; crimele sadice ale unui administrator, recită Barnavaux ca şi cum ar fi citit din gazetă.

— Nu vream să i se facă mizerii mititelului, urmă Zimmermann. Ţineam la el; aproape cum ţinusem la părintele Mottu. Şi de aceea, când zicea el aşa, eu îi răspundeam: Se regulează chestia!

Şi aşa mai câştigam o zi.

Dar în sfârşit, mititelul a început să plângă de necaz şi de ruşine. Ţipa: Nu se face nimic, nu se face nimic, rămânem de râs! — Eu n'aveam nici o grije, că era tocmai vremea ploilor; ploaia dăruseşte şi pe negri. După ce s'a oprit ploaia, care ţinuse douăzeci de zile ca pe vremea potopului, seara nu mai venea în faţa postului nostru decât singur tatăl lui Ali, al celui ce fusese ucis. Şi striga cât îi ţinea gura, cum era tăietura de cuţit în pântecele lui fiu-său... şi unde era îngropat, şi că mortul se arăta deasupra mormântului. In a douăzeci şi una noapte m'am dus la bătrân, ţineam mâinile în buzunar, ca să vadă că n'am gânduri rele, şi i-am spus aşa:

— Samara, nu-i aşa că Mami Cumba, care ţi-a ucis băiatul, are o fată?

— El a zis: Hî! din adâncul pieptului, cum zic ei când le spui o vorbă cuminte şi de înţeles. Nu i-am mai spus nimic, dar m'am dus la Mami Cumba. Şi i-am zis:

— Tu ai o fată, fată mare; nu i-o dai lui Samara, în schimbul băiatului pe care l-ai omorît?

— El a zis: Nu!

— Mami Cumba, îi mai zisei odată, tu ai o fată! Ştiu bine; ce mai atâta vorbă?

El a dat din cap; dar nevastă-sa a zis:

— Asta nu-i drept, nu-i drept. Noi le-am ucis numai un bărbat Hausailor, şi fata mea poate face copii mulţi.

— Dar, zic eu, dacă ţi-o dă îndărăt, după ce o face un băiat, un singur băiat, tatălui lui Ali?

— Aşa-i bine, zise Mami Cumba, gândindu-se bine. Dacă vrea Samara, vreau şi eu.

M'am întors la Samara să-i explic chestia. Samara a zis:

— Nu-i destul. Să-i trimit femeia îndărăt, după ce mi-o face băiat, asta-i drept. Dar şi Mami Cumba să-mi dea înapoi găina!

Aşa s'a pus la cale cearta cea mare între Iangherei şi Hausai. Administratorul, mititelul, nu se putea linişti. Zicea, că n'am procedat administrativ. Dar când a venit guvernatorul, şi a ascultat raportul, a zis că, pentru un popă răspopit, sunt destul de mehenghiu, şi că are să-mi dea numele la *Monitor*, cu laude, şi 50 de franci gratificaţie.

— Aha, zic eu, Zimmermann dragă, cunosc povestea asta. N'ai scos-o din capul d-tale; e veche tare. S'a întâmplat atunci când Spaniolul Ry Diaz de Bivar, căruia i se mai zicea şi Cidul Campeador, a ucis cu o lovitură de sabie în cap pe tatăl unei fete numită Ximena. Fiindcă pe urmă s'a însurat cu fata, zicându-i: i-am ucis un bărbat, îţi dau un bărbat!

— Zău nu-i vina mea că seamănă, zise Zimmermann roşindu-se. N'am laut din altă parte povestea. Ce v'am spus s'a întâmplat în Sanga de sus, nu în Spania.

— Şi mai întâi, întrebă Barnavaux, e vorba de vreo găină în povestea Cidului?

Din franţuzeşte de Z.

Centenarul Romantismului

Victor Hugo şi Romantismul

(1827 — 1927)

Joseph Leopold Sigisbert Hugo s'a născut la 1774 la Nancy. Era fiul unui tâmplar iar în 1788 a străbătut ca militar Vendéa, Rinul şi Italia. El e cel care a spulberat celebra bandă calabreză condusă de Fra Diavolo. A scris un roman „O aventură în Tirol" şi numeroase opere militare. A fost autorul a trei fii, a trei scriitori. Abel, un scriitor de memorii, Eugen şi un poet Victor...

Victor Hugo s'a născut la Besançon în anul 1802 şi a murit la Paris în 1885. Tată-său l'a purtat din garnizoană în garnizoană. Copilul fusese destinat carierei militare. La vârsta de 13 ani scrisese ode, satire, epistole şi o tragedie.

Primul volum, „Les Odes" l-a publicat în 1822. In 1827, drama „Cromwell". Prefaţa a devenit manifestul artei romantice în Franţa.

Pentru tinerii care au luat parte la ultimul războі, Victor Hugo era un bătrân bărbos destul de plicticos, destul de vorbăreţ, care se ocupase cu de toate: filosofie, roman, teatru, politică şi ale cărui intenţii se pierdeau într'un noian de tomuri.

Azi ne apare ca unul din acei oameni, cum nu mai sunt. Se mai găsesc flori dar pădurile au pierit.

Intrucât am avut de-aface cu vreo câteva din marile personalităţi ale vremei noastre: Maurice Barrès, Marcel Proust, Guillaume Apollinaire, Henri Matine, Maurice de Vlaminck, André Derain şi Picasso, pot afirma că pilde ale genului omenesc ca Balzac, Alexandru Dumas şi Victor Hugo par a face parte dintr'o specie a cărei măsură, a cărei potenţă vitală şi creatoare e în afară de dimensiunile de azi. Au fost ultimii uriaşi. Poate că mai există eroi.

Victor Hugo

Dar aceştia au alte ocupaţii şi numai arareori vedem efectele activităţii lor, în aeronautică, în trusturi, în revoluţii, în războae. Nu ne dau expresia puterei lor într'o formă uşor de priceput. Rămân în lumea abstractă a formelor şi cifrelor. Un constructor de oraşe e poate tot atât de mare cât şi un poet. Dar el nu intră încă în capacitatea simţurilor noastre şi trăim încă în credinţa că creiaţiile spiritului sunt de-asupra realizărilor materiale.

Hugo n'a creat romantismul. Opera lui e însă expresia populară a romantismului. Lucrează în material viu şi dintre toţi contemporanii e acela în care se oglindeşte mai credincios epoca lui, cu toate meritele şi toate slăbiciunile ei.

* * *

„Prefaţa la *Cromwell*, spunea Théophile Gautier, lucea privirii noastre ca tablele legii pe muntele Sinai şi argumentele aduse după opinia noastră, n'aveau replică".

Manifestul e plin de acel bun-simţ robust, sănătos, pe care-l evidenţiază Victor Hugo cu orice prilej. De aceia îi place omul din popor, îndrăgostit de idei simple, chiar când sunt false. Poetul vede arta în trei faze: preistorică, aşa cum e redată în Geneză, antică, aşa cum e întrupată în Iliada şi modernă, întrupată în creştinism. Religia creştină „e statornică pentrucă e adevărată" (?); ea învaţă pe om că are două vieţi de trăit, una trecătoare, alta nemuritoare. Ea îi arată „că are o dublă fiinţă, caşi destinul lui". Iată întreaga Etică a romantismului francez!

Femeia iubită va fi, după timp şi împrejurări, înger sau demon. In genere înger la început... şi demon când d. Hugo e obosit, şi deci un caz foarte, foarte greu pentru partenera lui. Pe când era Pair al Franţei, colegii îi serbau „bărbăţia" şi-l invidiau. Inapoindu-se la Paris în 1870, când voia să se plimbe, se urca de preferinţă pe platforma autobuzelor. Voia poetul să privească Parisul? Prietenii lui spun că se urca pe platformă spre a urmări grizetele şi să privească la picioruşele cari se iveau de subt rochii când urcau treptele. In timpul drumului le făcea curte şi nu se mulţumea cu atât; îndrăzneala lui mergea cât se poate de departe.

Hugo făgăduise logodnicei să aducă în căsătorie „un trup curat şi o inimă feciorelnică". Iată ce-i scria la douăzeci de ani: „O fată care se căsătoreşte cu un tânăr, cunoscând principiile şi caracterul acelui om fără a avea siguranţa morală că e curat ca o fecioară — întrebuintez cuvântul în deplinul lui înţeles — tot atât de curat ca ea-însăşi... o asemenea fată ar fi pentru mine o fiinţă vulgară, ca să nu zic ordinară". Adela, logodnica lui, e pentru el „un înger, o fee, o muză".

Când Adela, în 1832, face un mic salt înlături cu criticul Saint-Beuve, poetul nu pregetă să-şi arunce cătuşele. Intră în legătură — la cincizeci de ani — cu actriţa Juliette Drouet. „Capul domnişoarei Juliette, scrie Théophile Gautier, e de o frumuseţe delicată, al cărei surâs o face mai proprie pentru comedie decât pentru torturile dramei". Hugo a întâlnit-o la un bal al artiştilor. S'a îndrăgostit cu adevărat de ea în timpul repetiţiilor Lucreţiei Borgia la teatrul Porte Saint-Martin, unde juca rolul prinţesei Negroni. Prima lor noapte de dragoste a fost în timpul carnavalului. Afară, Parisul întreg cânta şi râdea, iar măştile făceau tumbe.

Temperatura înnaltă a entusiasmului său liric nu împiedică pe Victor să fie rău cu metresa lui. O chinue cu trecutul ei, cu amintirea iubiţilor ei, sculptorul Prodier, prinţul Demidoff, care o întreţinuseră. „Vreau să te definesc în două cuvinte, sărmana mea amică: Un înger în infern!" A plâns ea? In tot cazul poetul numeşte lacrimile ei „perle ale iubirii" — şi e consolat.

Şi-a păstrat apetitul până la adânci bătrâneţe. O tânără soţie de optsprezece ani vine să-l implore să intervie pentru scăparea soţului ei. Intervine, dar după ce şi-a luat mai mult decât se cuvenea unui binefăcător.

Bătrân, lucrează mobile, mănâncă atât cât ar mânca patru şi-şi uimeşte nepoţii, vârând o portocală întreagă în gură, între „fălcile lui de leu", cum spun dramaturgii romantici.

Victor Hugo publică în 1826 un roman „Bug-Jargal" scris la vârsta de şaisprezece ani, şi „Ode şi Balade". Scrie „Cromwell" şi citeşte câteva scene marelui tragedian Talma, căruia îi convine rolul. In „Cromwell" Hugo — cu totul îndrăgostit de Shakespeare — vrea să pue faţă în faţă „întunerecul şi lumina, grotescul şi sublimul, trupul şi sufletul, spiritul şi materia". Totul într'o frumoasă neorânduială, care e caracteristica romantismului francez. El n'are acea măsură la care isbutesc să ajungă scriitorii germani, nu mai puţin lirici, deşi mai reci. Dealtfel opera lui Hugo trebue răsfoită cu pasiune, ca după lecturi obositoare să dai de bucăţi de simţire curată şi frumuseţe incontestabilă ca „La tristesse d'Olympio" sau „Oceano Nox".

„Cromwell" a apărut în Decembrie 1827. Bucata se supunea în totul modei. Cine vrea să caute adevărata estetică a romantismului francez, o va găsi mai curând la unele spirite strălucitoare şi mai puţin înourate ca acea culme furtunoasă a spiritului hugolian, la Madame de Staël şi la Stendhal.

Romantismul francez e esenţial declamatoriu. Oamenii lui sunt înzestraţi cu simţiri uriaşe, dar cu mai puţină sensibilitate. Pe teren estetic, romantismul se făleşte cu două genii: Gericault şi Baudelaire. Dar romantismul nu i-a scos în evidenţă. Cu mult înainte de programul esteticianilor, ei s'au înflăcărat pentru grandioasa reînviere a spiritului baroc, care e propriu romantismului.

Chiar cu entusiasmul celor douăzeci de ani ai noştri şi sub farmecul ultimului mare tragedian, dramele lui Victor Hugo ne-au dat deseori prilej de râs. Cu o aumită ironie aşteptam în „Ruy-Blas" sau „Hernani" alexandrinii sunători:

„Vous êtes mon lion superbe et généreux"

sau şi mai bine:

„Je ne soupconnait par ce cabinet, Madame".

Totuşi nenumăraţi sunt tinerii scriitori care ar purt azi vesta roşie dela premiera piesei „Hernani", şi în fruntea lor ar trece fără îndoială Delteil care a făcut portretul lui Hugo.

„Il văd mare, cu gâtul ridicat în spre stele, cu pas de conchistador, statură ca a lui Carol cel Mare, frunte ca a lui Hercule. El are sufletul lui Gargantua. Niciodată nu e mai frumos ca atunci când are o lume la picioare sau o privighetoare pe mână. Ţine pământul înlănţuit de talie, iar copiii pământului, apa şi focul, sunt nepoţii lui".

FLORENT FELS

Bibliotecile, Cercurile de lectură, Cluburile literare şi toate aşezămintele de cultură să-şi procure

Umorul lui Hasdeu

de Barbu Lăzăreanu

Unde se găsesc savuroase pagini de satiră, lirism şi erudiţie, datorite Magului de la Câmpina.

Un volum format mare, pe hârtie bună cu coperta ilustrată de pictorul A. Dragoş

Lei 80

Vânătoarea

Toată săptămâna, cu nasul în ochelari și dosare, m'am achitat de datorie față de Statul, care mă plătește. Fumând până la cotorul fierbinte țigările răsucite cu degetele coapte la dogoarea fumului și călări pe sulul de tutun în hârtie, mi-am oxigenat mustața și am înregistrat hârtiile lungi ale cetățenilor petiționari. De obicei, ministrul anulează timbrul albastru, cu două zgârieturi de toc, lăsate ca de-o labă de mâță infirmă. Patru sute de petiții pe zi fac 2.400 de coli pe săptămână, de numerotat, de citit, de rezumat în rubrici și de cusut.

Sunt arhivar din fragedă tinerețe. Am căpătat gustul superior al ștampilei de cauciuc și sensația mecanică a mașinei de numerotat. Potrivesc perpendicular pe marginile hârtiei sigiliul, aștept puțin și cu podul palmei apăs pe coada cu resort, care fuge'n jos, se cocoșează, și se ridică brusc. Citesc: No. 24872 din 9 Decembrie 1926, tipărit cu grăsime violetă — și mă mir întotdeauna că textul iese atât de frumos și de iute. Inventatorul ștampilei de cauciuc a fost un om și jumătate; sigiliul cu arc e însă opera unui om genial.

Noi arhivarii, grefierii și, în genere, toți funcționarii cu vocație avem un suflet episcopal, îmbătat de culoarea violetă. Violet scrie fiecare unealtă de biurou, mașina de scris, ștampilele și penița. După cum e câmpul verde, interiorul dosarelor și registrelor, este violet, pe toate hectarele lor de hârtie. Azurul e albastru, apusul e portocaliu, cafeaua e neagră, cerneala e violetă. E curios cum toate lucrurile din natură au o culoare și un miros. Despre Stat s'ar putea zice că e violet și că are gustul de tutun fumat, deși Statul nu miroase în toată ierarhia lui la fel. La Poștă de pildă, și mai ales la telefon, Statul miroase ca amoniacul omenesc de bășică: este cu neputință să vezi o scrisoare recomandată, o telegramă sau o cutie poștală, fără să-ți răscolească în fundul nasului, pe înghițitoare și până în suflet reminiscența gustului local, emanație desigur normală a cablului, a sârmei și a electricității de acumulatori. Zdrobește o ceapă și miroase a ceapă; deschizi o ușă și nu miroase a ușă, ci a telefon. Și acest lucru e foarte curios.

Am doi colegi basarabeni. Ei nu fumează. Ei ronțăie semințe de heliantă: o plantă care produce alpenstocuri, farfurii și tăvi de samovar în vârf. Ei aduc semințele în buzunar. Automatic, mâna stângă ia o sămânță, o duce la gură, o despică și o aruncă peste biurou. Ai zice că basarabenii mănâncă gândaci, pe care, după ce-i sug de măduvă, pe la coadă, îi azvârlă cu arpile desfăcute. E și asta o nevoie naturală, ca-și fumatul, însă mai higienică, de fapt, pentru că nu se adresează oxidului de carbon și nicotinei. Mai bine să rumegi, zic, un păiajen cu picioarele de ață cafenie, de cât să rozi o coadă de pipă. Eu nu fumez cu pipa din principiu, prefer țigareta.

Făcându-se Sâmbătă seara, grija Duminicii ne copleșește. Ce putem face noi o zi întreagă acasă, deprinși de zeci de ani cu externatul familiei? Ne-am adunat cinci colegi la berărie și ne-am hotărît să ne ducem a doua zi la vânătoare. A trage cu pușca te întinerește: a nimeri vânatul te face fericit. După o săptămână întreagă de biurou iată-ne ageri alergând prin arături, costumați ca niște fanți, încinși arnăuțește cu cartușe, îngreuiați de cisme și urmați de niște câini jerpeliți, care calcă atenți, cu câte o labă dinainte ridicată, ca la cinematograf. Toți acești câini au rude ilustre în Anglia și participă la un arbore genealogic cu niște nume din care nu lipsesc niciodată literele w, oo și y, ca și cum se coboară din bărbați de stat și din lorzi, dacă nu cumva aceștia coboară din cățeii de vânătoare.

Directorul nostru general, un doctor în teologie durduliu ca un pui de focă hermafrodit, a făcut burticică din prepelițele noastre, foarte plăcute gustului său delicat. El vine la vânătoare îmbrăcat cu beretă și cu pantaloni scurți, ca un marinar de iarmaroc, însărcinat să încaseze taxa și să puie în navigație aeriană bărcile cu pasageri doritori de a se da în leagănele maritime, atârnate cu funii de oțel în cârligele unei grinzi cu picioare de stâlpi. Pușca îi stă în spinare, ca un pușcoci, făcut pe statura lui de băețaș cu mustață și ochelari. Nu știu cum sunt făcute buzele Directorului nostru general, că surâd în vârf, ca o peniță căscată, văzându-i-se todeauna dintele și strungăreața, ca un sâmbure alb. Drept vorbind gura lui zâmbitoare cărnoasă la mijloc, unde se ivește surâsul într'o crăpătură încrucișată cu linia gurii, seamănă cu târtița cățelei, lipită dedesubtul altui zâmbet, încrețit, și purtată ca o inimă exterioară, înlăuntrul căreia ar fi crescut o măsea ieșită cu vârful la lumină. Din față, cățeaua, care împrumută o nuanță din expresia tuturor marilor bărbați politici, fioroși ca bucătăresele bătrâne, se arată ca un cancelar și ca un guvernator al imperiului britanic, ras de curând și încă neclătit de săpun. Rassa lui nobilă se vădește prin spintecătura adâncă a nasului, aproape absent în siropul de albuș de ou ce-l acoperă în permanență cu flegma lui sforăitoare — și clasicismul ascendenței este atestat de fălcile băloase, de paralizia limbii, atârnată ca o splină bolnavă ca ciroză între colți. Directorul general afirmă că buldogul lui e cel mai frumos exemplar de câine, imitând fără să vrea pe Sin Campell Bauermann, care ar fi spus cu autoritatea prestigiului, că Imperiul Majestății Sale Britanice este cel mai liberal din câte s'au născut și au murit.

Incă de dimineață, scoborîserăm câteva dealuri inutil și rupți de oboseală ne întoarserăm acasă pentru a ne prezinta Luni la serviciu: arhivă, dosare, cerneală violetă și ștampile, cu speranța că peste o săptămână vom ieși iarăș la viață, ca un muc de țigare din scuipătoarea în care fusese stins. De șoldul nostru atârna goală, reglementara traistă cu barbă.

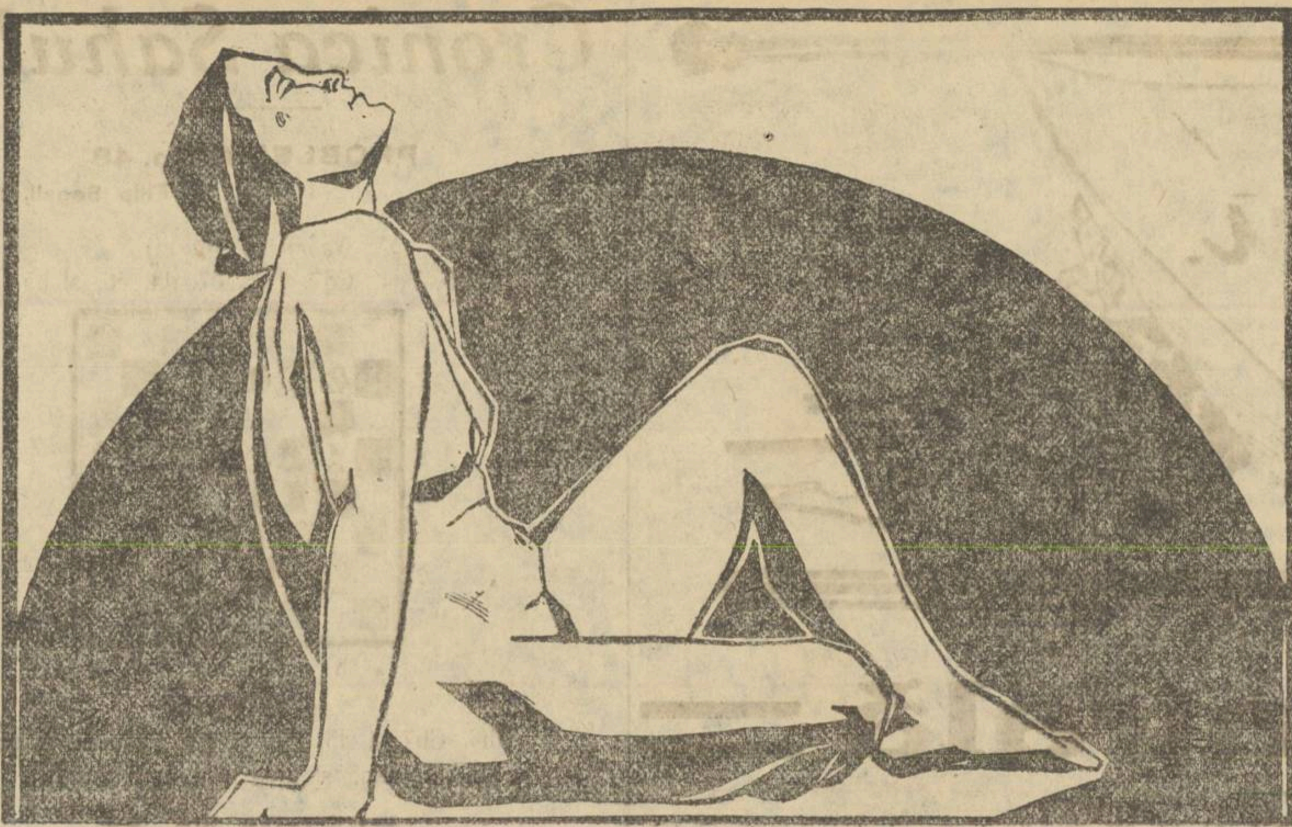
Totuși eram mulțumiți că am căutat să asasinăm natura care nu ne-a dat ca pasărilor aripi, și libertatea iepurilor împușcați, cu inima încă zvâcnită de temere și cutremur, născuți în sălbăticie. Noi vânăm cu permis vizat la Prefectură. Și ne-au atras întotdeauna excluziv speciile inofensive și comestibile și peisagiile lipsite de primejdia căderii în prăpăstii. Unui vânător blând îi place quietudinea orizontală a câmpiilor drepte; el nu se aventurează în afară de cercul împrejurărilor normale și preferă să sângere subsuoara de puf a columbei, oricărui eveniment neprevăzut în seria ursului și a porcului mistreț.

Vânătoarea e un sport higienic și cinstit.

T. ARGHEZI

Citiți „Comoara cu povești"

„Comoara cu povești" nu trebue să lipsească din nici o bibliotecă și din nici o casă. Până acum n'a apărut în limba română o carte cuprinzând așa de multe povești, toate alese, și fiind dela început până la sfârșit împodobită cu o frumusețe de desene în culori.

A. Phoebus — Desen

Caii Zăbăvoiului

Cărăușul Ghițan a intrat țanțoș în bătătura cumpărătorului Zăbăvoiu, trăgând aprig de căpețel pe Trușcă, — globanul propus spre vânzare urmat de aproape de Duțu, geambaș în Palangă.

Ghițan e pustiu.

Trăește din chirii luate după ștrampoarte la oraș. Gospodăria i s'a fărâmat de mult. Baba îi doarme în curtea Bisericei din Suseni. In locul ei trec pe la ferestre stafii și arătări. Rumânul are patru feciori însurați la târg, la oraș, — care negustori, care găinari, care dulgheri și alte bresle de-alde-d'astea. Nurorile nu-i calcă prispa — sunt cucoane, cu îmbrăcămintea la modă și cu umbletul șolduiu. Nimeni nu-i pune o fiertură în vatră; — întinge mămăligă în poșircă și se drege de flămânzenie cu drojdia lui Chiațu, „primul" cârciumar din Drăgănești.

In schimb feciorii care nu i-au călcat nici ei pragul de la cununie, abuzează. Ii cer mereu pe Trușcă pentru ștrampoarte cu marfă, după urma cărora ei iau gologanii iar Ghițan răbdările. Apoi îi trimit calul nemâncat și cotonogit, acasă în Drăgănești, fără să vâre în chichița brișcii o mână de grăunțe pentru cal, sau un pumn de malai pentru cărăuș.

Așa că ei își fac treburile toate pe spinarea lui Trușcă și Ghițan trebue să-l ție din mâncare, numai pentru gustul lor.

De aceea Ghițan, după ce a vorbit singur prin curte o zi întreagă, numai cu calul, întrebându-l și dându-și tot el răspunsurile, a căzut la învoială cu Trușcă să-l scoață în vânzare. Dă mușteriu a găsit pe Zăbovoiu, un potcovar de alături, care stă bine din toate dar numai din cal nu! N'are omul parte de cal cu temei și de gloabe a prins frică. A îngropat o droaie în văile Gherghinarului. I-a cărat rând pe rând la groapă, cu roaba picherului Gușerescu, care lovit de buba... mânzului, care de tignafes, care împușcat de antrax, care cu os mort în el, care cu aprindere la plămâni!

Dar cu toată frica asta de pagubă de un cal tot simte omul nevoe — curte grea, treburi multe, — ba trifoi de cărat pentru vite, ba lucernă pentru vițea, ba verdeață pentru păsări, ba dovleci pentru porci, ba borceac pentru tauri și toate astea tocmai cărate din depărtare, de dincolo de linia drumului mare al cărei șarpe de praf îi desparte pământul în două, prelungindu-se în continuare până la izvoarele Sabarului, unde stau țuguete puțurile filtrelor de la uzina Ulmilor.

Așa că și Zăbăvoiu are nevoe de calul lui Ghițan și Ghițan de paralele lui Zăbăvoiu.

— Ce nu cumva că sunt cărăușul lor tomnit cu ghiotura să le dau calu pă veresie să-și facă ei mendrele cu el și eu să-l țin din nutreț? Dar după care lege? mormăi Ghițan în dimineața târgului din curtea Zăbăvoiului, care întărea văicărelile cărăușului prin aprobări mute făcute în umbra sprâncenelor coroiate, înghiondorându-se nemulțumit spre rotulele inflamate ale lui Trușcă care de abea se mai ținea pe picioare.

— Da' eu nu sunt mușteriu, cu bani peșin? vorbi mânios privind pe gionoatele șubrede ale calului, Zăbăvoiu micșorând supărarea vânzătorului și ridicând nemulțumit în sus arcurile țepoase ale sprâncenilor.

— Iaca zău, slugă la dârloagă și mai mult nimic de capul meu! răbufni din nou Ghițan urmărind speriat ochiadele giambașului Duțu, nemulțumit și el cu gâlcile din genunchii calului — îl vânz și am isprăvit dandanaua și așa scap și eu și Trușcă de robie!

— Să-l vinzi, de ce să nu-l vinzi? nu l'ai făcut d-ta cu banii d-tale?

— Iaca așa, ba nu cumva că l'o fi făcut ei cu muerile lor — copii nemernici și calici!

Duțu geambașu intrase sub burta lui Trușcă, fățuind cu palma muncită, încheeturile lăbărțate ale calului, cântărind viclenia din ochii vânzătorului, care îi da cu gura doar doar să astupe meteahna **„armăsarului"** și de la care cumpărătorul nu-și lua privirile, cu toate văicărerile lui Ghițan care îi tăiau rând pe rând vorbele spuse așa fără nici un rost și cu care ar fi încercat să înăbușe nemulțumirea Zăbăvoiului.

— Vită muncită, nene Zăbăvoiule, ce să te aștepți de la ea? Patru ștrampoarte pe zi, dusu și întorsu d'alungu și d'a latu plășii! întrerupse hotărît Duțu peșin cocoșat de sub burta calului ai cărui genunchi scormoniți de cercetările geambașului păreau că-și măresc umflăturile!

— Drept e meștere geambaș, dar vezi d-ta că gloabele m'au băgat în sperieți!

— Ista gloabă? ăsta gloabă, vere, Zăbăvoiule? Păi dacă ăsta o mai fi și el gloabă care a călcat toată pădurea Căsciorenchi de la o margine la alta, ce să mai zicem de noi ăștia oameni în puteri ce ne găsim, că nu ne putem ține pe picioare fără gloabe d'alde astea.

— Păi tocmai d'aia sunt și eu amator pentru el! Și la urma urmelor cam cât ai de gând să-mi cei pentru el?

— Ob mii și adălmașu, cu bilet în regulă, bașca bacșișu geambașului — două mii arvună și șease mii după ce îl încerci și bagi de seamă că începi să-ți faci treaba cu el!

Unu, patru, altu, șeapte, unu, cinci și altu șease, tura vura s'a ajuns chip cu târgu la cinci mii și cinci sute, preț neted pă cal, cu adălmașu și cu bacșișul geambașului pe din două, osebit cinstea jandarmului care avea să umble după bilet.

Cumpărătorul piti misterios, de ochii geambașului, arvuna în palmele bătute de seceră și pătate de cerneala pălămidei ale vânzătorului și Trușcă privi înfricoșat în ușa coșarului, în paientele căruia simți svonul morții tovarășilor lui de șleauri.

Zăbăvoiu dădu câteva porunci oamenilor curței și târgoveții plecară în haită la adălmaș sub șopronul răcoros al cămătarului Chiațu.

La conversația dela pahare, printre **„formalitățile"** de vânzare întărite cu biletul de provenientă adus în galop de brigadierul Floricel, de arătările martorilor de față, cari întăreau proprietatea lui Ghițan asupra calului vândut, confirmate în treacăt dela o comandă la alta, și de afirmările negustorului Chiațu a cărui grijă era ațintită mai mult la numărul cinci-zecilor cărate decât la proveniența calului care nu avea nimic comun cu negoțul său de otrăvuri, decât doar prilejuirea consumațiilor localului, se aduse vorba iar de meteahna lui Trușcă.

— Ce-ar 'aface genunchii calului cu calu? începu geambașu Duțu adunându-și misitia de prin palmele și ale unuia și ale altuia— la urma urmelor răspund eu, Duțu geambașu, singur în toată comuna în meseria asta!

— Și într'un caz de moarte? întrerupse cumpărătorul. Adicătelea am vrut să zic, numai într'un caz de os mort, nu într'un caz cum s'ar zice, Doamne ferește, dă moarte din partea calului — calu e teafăr, bun zdravăn, treaz și nemâncat, ce mai e vorbă!

Lumea care nu avea nici un amestec cu boala calului, cinstea neîntrerupt — Ghițan ușurat că vânzarea se *perfectase* prin acord, preț și obiect și că o revocare a convenției era inadmisibilă — moartea calului într'un caz eventual având să se producă *or cum (!)* după depunerea integrală a prețului, jandarmul că își îndeplinise mandatul, geambașul că își încasase prețul mijlocirei târgului, iar martorii că beau fără să știe de ce și fără să fi adus vreun cât de neînsemnat serviciu vânzărei. Numai singur cumpărătorul Zăbăvoiu nu avea deplina tihnă a actului pentru care se închinau paharele și din care cele mai multe aveau să fie trecute de către cârciumar tot în socoteala lui, adică a Zăbăvoiului, așa numai dă bucuria afacerii!

Și într'un timp adunarea păstrând pentru fiecare din convivii ei reflexiile de bună sau de proastă prevestire, s'au ridicat —împrăștiindu-se spre vetre—cei ce băuseră fără vre-o participare efectivă la vânzare ca și cei ce înfăptuiseră târgul, urând deopotrivă de convinși unii ca și alții, viață lungă lui Trușcă, care toată vremea adălmașului tușise necontenit în iesle, după spusele oamenilor curței.

* * *

Târziu, după puterea nopții care a urmat zilei negoțului din bătătura Zăbăvoiului, dulăul Ozman a tușit puternic în nări.

Apoi a tăcut.

Un luceafăr în drumul spre culcare a scăpat un ban de aur în mijlocul curței.

Banul de aur și-a mărit strălucirea, ducându-și luminile stacojii în porumbi și în desișul cărora sticleau doi cărbuni aprinși.

Ozman tuși a doua oară.

Cărbunii își apropiară dogoarea și banul de aur apuse în burueni.

Văpaia din porumbi creștea îndreptându-și aprinderea spre coșarul în care Trușcă își contenise de mult tusea.

Ozman mai dădu un semnal.

Tăciunii din porumb sticleau pe loc

Al treilea strănut al dulăului, sculă din somn pe Zăbăvoiu.

Cărbunii își micșorară grabnic luminile îndreptându-se spre porumbi. Ozman urmat de Zăbăvoiu cu furca în spinare îi ajunse dintr'un salt.

Cărbunii se stinseră îndată și un zumzet de ascunzătoare aplecă porumbii într'o plânsoare nebună de prigoană.

O pușcă trozni în noapte, undeva, în mărăcini.

Goana apoi tăcu.

Ozman se 'ntoarse îndurerat, clămpănindu-și mânia în balele turbării.

In ușa coșarului căzu apoi într'un târziu, din răsăritul soarelui, un alt ban de aur. Luminile lui proaspete răcoriră fruntea moartă a lui Trușcă prăbușit în pae.

Lupii îi simțiseră leșul!

SĂRMANUL KLOPSTOCK

Un bărbat credincios

Am fost multă vreme prieten cu un Francez. Era un om frumos: înalt, voinic, sănătos și elegant, având acea putere și acea siguranță bărbătească, care plac atât de mult femeilor.

„Francezul" acesta avusese multe aventuri în viață. Pe lângă însușirile lui fizice, poate mai contribuise la succesele lui și reputația de om discret: femeile doresc să stăpânească un bărbat, fără ca lumea să afle acest lucru. Ele își dau seama că momentele de voluptate sunt sortite să dispară curând și țin ca înfrângerea aceasta să rămână cât mai ascunsă.

O femee de spirit spunea despre dânsul că e un adevărat gentilom. La el ești totdeauna așteptată. Și cu toate acestea, nimeni nu știe nici când ai ajuns, nici când ai plecat.

Pe bărbați însă îi chinue mai mult ca pe femei gândurile singurătății. După sbuciumul din cursul zilei, bărbatul are nevoie de un ceas de repaos și visează o clipă mângâerea unei mâini iubitoare de femee.

Iată dece „Francezul" se însură cu o femeiușcă sentimentală și drăguță, mai tânără decât dânsul.

Viața lui casnică a fost nespus de fericită. Soția îl iubea, era orgolioasă și recunoscătoare, că bărbatul acesta atât de dorit de femei, rămânea numai al ei.

In general toate ființele omenești visează atotstăpânirea unui alt suflet. Dar pentru sufletul unei femei iubitoare, nu poate fi o senzație mai sublimă decât credința că bărbatul pe care-l iubește este al ei și numai al ei.

Strecoară în sufletul femeii care te iubește această speranță. Ii vei da ceiace crede că nu se poate obține dela nici un bărbat. Și când vei dispărea, prin orice împrejurare, din viața ei, îi vei lăsa regretul unui lucru pierdut pentru totdeauna și sentimentul vinovăției sale față de tine.

De sigur că în lumea aceasta atât de schimbătoare fiecare din noi întinde brațele, către idealul făurit din visurile cele mai dragi. Unii dintre noi, își închid brațele mai curând, alții caută neîncetat. Femeile însă sunt acelea care aproape în totdeauna își închid brațele mai curând.

Așa a fost și cu femeea „Francezului". Ea îi rămăsese mereu credincioasă.

Intr'o bună zi, „Francezul" a murit.

Trecuse o bună bucată de timp dela moartea lui, când am avut ocazia să mă întâlnesc cu această femee. Am găsit-o cetind o carte. Alături de dânsa, pe masă, se afla un guler. Arătându-mi-l, cu ochii plini de lacrimi, îmi spuse: „E gulerul pe care l-a purtat în ziua când a murit... A fost un bărbat cum nu cred să mai existe. Era una din acele firi superioare care iubind, nu înțeleg să înșele,... și pe mine m'a iubit necontenit!"

Pe când îmi vorbea, am obserat pe masă, alături de guler, o încheetoare frumoasă de argint. După ce am ascultat-o multă vreme descriindu-mi fericirea traiului cu fostul ei soț, am întrebat-o curios ce e cu această încheetoare.

— Aceasta, răspunse ea, este încheetoarea cu care își prindea butonul dela guler. Știți, gulerele bărbătești, scrobite, se închee foarte greu.

Și luând-o de pe masă îmi explică: prinzi butonul gulerului în capătul acesta, apoi, rotind încheetoarea, capătul celălalt al gulerului vine încet și se așează aici și apoi deodată „crac" și butonul s'a încheiat. Este nespus de practic... O! el săracul, nu se putea deslipi de această încheetoare.

Sfârșind, ea adăugă ceva, care îmi lămuri apoi întrebarea pe care mi-o pusesem:

Bărbatul meu purta la el în jiletcă întotdeauna această încheetoare. Intr'o zi, plecând în oraș, a uitat-o acasă. Ei bine, s'a reîntors să și-o ia.

Ținând-o în mâini ca pe un obiect de preț, privind-o cu ochii plini de amintiri, ea repetă: „Nu se putea despărți niciodată de această încheetoare".

Sunt lucruri mici care explică enigme întregi. Am înțeles imediat rolul acestei încheetori. Am privit femeia care se legăna purtată de visurile ei, am ertat pe acela care știuse s'o respecte înșelând-o și am tăcut... în timp ce ea îmi explica din nou: „...apoi deodată „crac" și butonul se încheia..."

ALEXANDRU RODIN

CVLTVRA NAȚIONALA

lărgindu-și câmpul de activitate, prin publicarea și de cărți ieftine, la îndemâna tuturor, va edità cu începere dela 1 Ianuarie 1928

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ

în care vor apare, la intervale cât de scurte, cărți scrise într'o limbă românească frumoasă și îngrijit tipărite, slujind la luminarea poporului.

Pentru alegerea cărților celor mai bune și încurajarea scriitorilor români, CVLTVRA NAȚIONALĂ înființează, în amintirea fostului său președinte și îndrumător neprețuit,

PREMIUL

VASILE PÂRVAN

de 50.000 lei, ce se va acordà pentru fiecare scriere inedită, care va fi aleasă prin concurs spre a fi publicată în Biblioteca Națională.

Primele două scrieri puse la concurs, spre a fi premiate fiecare cu câte

50.000 lei

sunt:

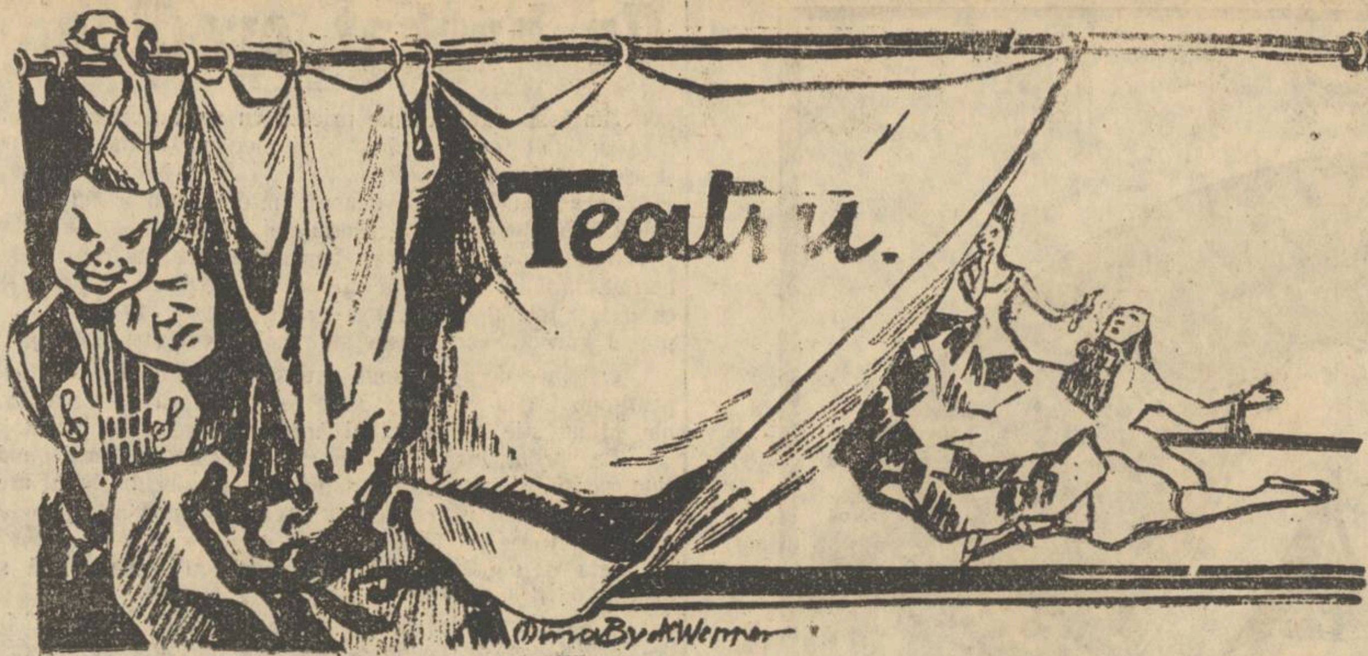
Viața și opera Regelui Ferdinand I

și

Istoria războiului nostru de întregire

Premiile vor fi decernate de o comisiune formată din câte un delegat al Academiei Române, al Ministerului Instrucțiunii și al Societății Scriitorilor Români.

Manuscrisele urmează să fie adresate CVLTVREI NAȚIONALE cel mai târziu până la 1 Noemvrie 1927. Condițiunile de detaliu ale concursului se trimit după cerere de către Direcțiunea Societăței CVLTVRA NAȚIONALĂ, București, strada Doamnei No. 1.

Cronica teatrală

TEATRUL MIC: **„Fata Morgana"**, comedie într'un act de **Valjean**, şi **„Doctorul"**, comedie în trei acte de **Fodor Laszlo.**

TEATRUL REGINA MARIA: **„Răpirea Sabinelor"**, localizare de **P. Gusty.**

Operele dramatice originale care au văzut lumina rampei în ultimul deceniu păcătuesc aproape toate printr'un retorism pedant, prin lipsa unei necesare coheziuni între realitatea dialogată şi sufletul personagiilor.

Autorii noştri se străduesc cu o ciudată consecvenţă să demonstreze o problemă privită vast şi rezolvată ridicol, în loc să ne înfăţişeze în ritmica satirei decente şi prin sincere a cente emotive viaţa cu sbuciumul şi cu aspectele ei tragice sau caraghioase.

Maria Filotti

Dar ceiace face ca însăşi construcţia logică a acţiunii să rămână dezarticulată, falsă ori supărătoare prin stridenţe, e mai cu seamă faptul că autorii nu-şi înţeleg şi nu adâncesc sensul moral al fabulei tratate, se opresc la fapte fără a le motiva şi coordona suficient între ele, şi speculează efectele facile.

O piesă în care retorismul banalizat şi incoherenţa concepţiei dramatice fixează tipic o acţiune scenică spirituală întrucâtva, dar foarte puţin teatrală, e piesa într'un act a d-lui Valjean, „Fata Morgana", cu care Teatrul Mic şi-a ridicat cortina anul acesta.

Un act scris fără îndoială foarte repede de autorul „Nodului Gordian", un act în care facem cunoştinţă cu un ministru incult, bine hrănit şi îngâmfat, cu un prieten linguşitor şi intrigant, cu un şef de cabinet uituc, cu o slugă amorezată, cu un servitor care — cum îi place autorului să-l facă să ni se prezinte — „latră ca un câne bătrân", cu solicitatori care n'au altceva mai bun de făcut decât să deranjeze siesta domnului ministru, etc. O comedie într'un act care poate foarte bine să fie un act, dar nu e deloc o comedie. In momentul în care aflăm care sunt personagiile intrigei şi aşteptăm să le vedem ticluind comedia, cortina cade repede şi grea, voind parcă să ascundă, cu explicabilă jenă, o... Fata Morgana dramatică.

Piesa domnului Valjean conţine, totuş, oarecare material documentar şi câteva caracterizări îndemânatec schiţate.

Subiectul?.. — Un prieten linguşitor încearcă să-l convingă pe ministrul credul şi mediocru să dea afară pe şeful de cabinet care e uituc şi-şi neglijează serviciul, şi să-l angajeze în locu-i pe un protejat al său.

R. Bulfinsky

Ministrul vrea să se convingă de capacitatea funcţionarului, îl cheamă şi-i cere rezultatul unei lucrări. Şeful de cabinet are câteva momente de amnezie parţială, dar îşi aduce aminte la vreme.

Intrigantul mai şopteşte ministrului că adversarii îl numesc „Fata Morgana". Ministrul rămâne surprins şi indignat de atâta cutezanţă. Insă,.. el nu ştie ce înseamnează „Fata Morgana" şi-l trimite pe şeful de cabinet să caute în **Larousse...**

Pe un astfel de schelet nu se poate aşeza o lucrare dramatică.

„Fata Morgana" rămâne o simplă schiţă dialogată.

Doamnele Ciucurescu-Bulfinsky, Renée Annie, Silvia Dumitrescu, domnii R. Bulfinsky (noul codirector al Teatrului Mic) Mişu Fotino, Chamel, Velculescu şi Giugariu au făcut lăudabile eforturi ca să pună în lumină satira domnului Valjean.

Mai fericită a fost alegerea comediei lui Fodor Laszlo, „Doctorul".

Un tânăr moşier, Kuty Balint, duce o viaţă destrăbălată în tovărăşia femeilor de rând.

Satul, în cele din urmă, de aventuri, vrea să se despartă de ultima lui prietenă. Dar o despărţire nu e un lucru tocmai uşor, mai cu seamă că tânărul nostru e bogat.

Prietena leşină.

Chemând în grabă un doctor, spre surprinderea lui Balint, îşi face apariţia domnişoara Szabo Iutzi, doctor în medicină. Moşierul se îndrăgosteşte numaidecât de dânsa.

Dar Szabo Iutzi nu e o pradă prea lesne de cucerit. Ea dispreţueşte sentimentalismul ridicol şi-i aminteşte lui Balint că a venit aci ca medic, nu ca femee.

După câtava vreme, vindecându-l însă de pasiunea lui pentru femeile uşoare şi făcându-l să se ocupe de moşie, doctorul Szabo Iutzi consimte să fie şi femee.

Dialogul e vioi, replicele sunt pline de spirit, iar situaţiile inteligent şi cu vervă construite.

Distribuţia a fost întrucâtva defectuoasă. Domnul Bulfinsky, actorul masiv şi cu minunate resurse, a apărul într'un rol ce nu-i convenea deloc şi pe care n'a putut să-l susţină decât onorabil.

O greşeală, credem, s'a făcut şi cu domnişoara Annie Capustin, care a jucat foarte bine rolul „gâsculiţei", amanta lui Balint, dar care nu întrunea toate atributele necesare rolului.

In interpretarea doctorului Szabo Iutzi, doamna Maria Filotti a pus multă intuiţie şi un original registru de amănunte expresive.

Ceilalţi interpreţi, în notă.

V. Maximilian

După izbutita inaugurare a stagiunii cu piesa bogată în calităţi dramatice a domnului George Mihail Zamfirescu, Teatrul Regina Maria a revenit la repertoriul de acum douăzeci de ani, reprezentând o localizare slabă a domnului Paul Gusty, „Răpirea Sabinelor", — în care un profesor din provincie vrea să devină autor dramatic fără să aibă consimţământul nevestei.

Calambururile eftine şi situaţiile de vodevil ale piesei fac într'adevăr publicul să râdă (râsul poate fi însă unitatea de măsură a sentimentului estetic?), dar îl obosesc foarte repede.

Străin de artă, ca fabulă şi desfăşurare scenică, spectacolul a dat totuş, un bun prilej domnilor Maximilian şi Groner să realizeze două strălucite compoziţii artistice, primul în rolul unui director de teatru, al doilea în rolul profesorului.

H. LAZU

Dicţionarul anecdotelor celebre

Popularitate

Ministrul de Interne raporta Preşedintelui Republicei cum au fost întrebuinţate fondurile secrete.

Preşedintele, Félix Faure, asculta cu foarte multă răbdare. Apoi:

— Cincisprezece mii de franci pentru călătoria mea? Cum? din fondurile secrete se plăteşte calea ferată?

— Nu, domnule Preşedinte, nu calea ferată: aclamaţiunile!...

Sentimentalism de culise

Préville asista la o recepţie la teatrul din Rouen.

O actriţă juca rolul unei amante părăsite.

Văzând că nu pune nici-un pic de căldură în interpretarea acestui rol, Préville se adresă actriţei:

— E foarte uşor, domnişoară, închipuie-ţi că iubeşti nebuneşte pe cineva. Ei, bine! intr'o zi amantul dumitale te părăseşte... Ce faci atunci?

— Imi caut altul!...

Citiţi, cu toţi azi
LECTURA No. 136:
Floarea literaturilor străine
A. KUPRIN
Vestitul scriitor rus, autor al „YAMEI"
SPION?
— O analiză revelatoare a sufletului Japonez —
Lei 5.— Scrierea complectă. La chioşcari şi librari.

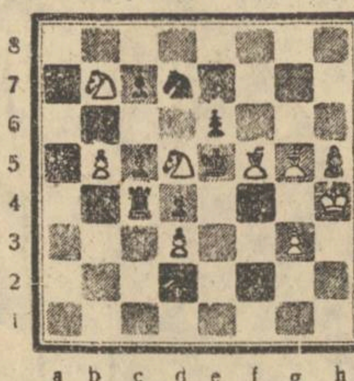
Cronica Şahului

PROBLEMA No. 48

de **Filip Segall,** Bucureşti.
(inedită)

Negru (8 figuri)

Ré5, Tc4, Cd7, Pc5, c7, d4, é6, şi h5

Alb (8 figuri)

Rh4, Cb7 şi d5, Nf5 şi g5, Pb5, d3 şi g3

Alb joacă şi face mat în 3 mutări

PARTIDA No. 23

Jucată în concursul pentru campionatul României pe anul 1927, la Bucureşti în ziua de 16 August a. c.

Alb: AL. TYROLER. *Negru:* ING. L. LOEWENTON

GAMBITUL BUDAPESTA

1. d2—d4, Cg8—f6; 2. c2—c4, é7—é5; 3. d4×é5, Cf6—g4; 4. Nc1—f4, teoria modernă recomandă 4. é4 ca cea mai bună mutare; totuşi şi lovitura din text e corectă. 4...., Cb8—c6; 5. Cg1—f3, Nf8—b4+; 6. Cb1—c3, de recomandat e şi 6. Cb1—d2 cu cedarea imediată a pionului é5. 6...., Dd8—é7; 7. Dd1—d5, Nb4×c3+; 8. b2×c3, Dé7—a3; jucat pentru prima oară de către Dr. M. Vidmar contra lui Rubinstein (Berlin 1918). 9. Ta1—c1, f7—f6; (O modestă întrebare: dece n'a luat Pa2? N. R.). 10. Tc1—c2, interesant ar fi fost é6, dé; Dh5+, g6; D×g4, é5! şi negrul stă mai bine. 10...., Da3—é7; şi d6 e o mutare bună; tot jocul prezintă interes teoretic. 11. é5×f6, Cg4×f6; 12. Dd5—d3!, d7—d6; 13. é2—é3, 0—0; 14. Nf1—é2, Cf6—é4!; mutare f. bună. Cu toate că negrul are pionul sacrificat în minus, totuşi poziţia mai bună a pieselor constitue mai mult ca un echivalent. Albul trebue să joace f. bine spre a putea menţine echilibrul. 15. 0—0, Nc8—f5; 16. Dd3—d5+, Rg8—h8; 17. Né2—d3, Ta8—é8!; 18. Cf3—d4; Cc6×d4; 19. c3×d4, (credem că mai bine ar fi luat cu pionul é3. N. R.) 19...., c7—c6; 20. Dd5—a5; g7—g5!; pointa loviturii 17. Té8. 21. f2—f3, g5×f4; 22. f3×é4, Nf5×é4; 23. Nd3×é4, Dé7×é4; 24. Tc2—f2 de aci încolo alb se apără cât se poate mai bine; cred că mutările până la 30. D×é3 sunt singurele posibilităţi de a asigura egalitatea. 24...., Dé4×é3; 25. Da5×a7, Té8—é7; 26. Da7—b6, Té7—g7; 27. Db6—b2, d6—d5; 28. c4×d5, c6×d5; 29. Db2—d2!, Té8—g8; 30. Dd2×é3, f4×é3; 31. Tf2—é2, Tg8—g4!; Negrul continuă totuşi presiunea 32. Tf1—f7, Tg4×d4; 33. Té2×é3, Td4—d1+; 34. Rg1—f2, Td1—d2+; 35. Rf2—é1, Td2×g2; 36. Tf7—f2, Tg2×f2; 37. Ré1×f2, Tg8—f8+; 38. Rf2—g3; Tf8—f7; şi cu Rg7 care pare mai bine nu se obţine decât o poziţie teoretic remisă. 39. Té3—é8+, Rg8—g7; 40. Té8—d8, Rg7—f6; 41. Td8×d5, Rf6—é6; 42. Td5—b5, Ré6—d6; 43. h2—h4, Rd6—c6; 44. Tb5—b2, b7—b5; 45. Rg3—g4, Rc6—c5; 46. Rg4—h5, b5—b4; 47. Rh5—h6, Rc5—c4; 48. h4—h5, Rc4—c3; 49. Td2—é2, Tf7—a7; **Remis. Partida aceasta candidează la premiul de remis.** *(Note de Ing. L. Loewenton).*

SOLUŢII

No. 34 *(Popovici)* — Alb: Ra7, Dg1, Ta5, Cd8, Na1 şi é2, Pf3 şi h2. Negru: Rd4, Tc3, şi é3, Nd5, Pa4, c2, c4, d6 şi f5. Mat în 3 mutări — 1. Rb8!, N×f3; 2. N×f3, ~ 3. Cc6 sau é6 + mat. 1....., N ~ 2. Dg7 + şi 3. Da7+ mat. 1....., Ré5 2. Dg7 + şi 3. Dg3+ mat. Pentru evitarea dualului. 1. Ra6 trebue adăugat un pion alb la a6.

No. 35 *(Gavrilov)* — Alb: Rd5, Dd7, Tc4 şi é4, Nd2, Pd4 şi é5. Negru: Rd3, Tb2 şi f2, Pb3, c5 şi f3. Mat în 2 mutări — 1 Rc6! Are un dual 1. d4×c5.

No. 36 *(Rabinsohn)* — Alb: Rh3, Dg4, Tf3 şi f8, Cd4 şi d6, Né7 şi g8, Pa3, é2, şi h4. Negru: Rc5, Dd5, Ta2 şi b5, Ca8, Na1, Pb6, c2, c6, f4, g3 şi h7. Mat în 3 mutări — 1. Dé6, D×D; 2. Tf5+, R×d4; 3. Td3+ mat. 1....., ~ ; 2. C×b5+, Rc4; 3. D×c6+ mat. 1....., R×d4; 2. C×b5+!. ~ ; 3. Tf4, D×c6 sau D×d5 + mat. 1....., N×d4; 2. Cé4+, Rc4; 3. Cd2+ mat. — La 1. Dd7?, R×d4. 2. Tf4+? De4! şi nu mai e mat în a treia mutare. Dacă 2. Cb5+?, Re4! cu acelaş efect. La 1. C×b5+?, Rc4 cu acelaş efect. Incercarea 1. Tf5? e de asemenea neutralizată de T×a3! Tot astfel şi la 1. Tf8×f4? negru răspunde h7—h5 şi nu mai e mat în a treia mutare. — O problemă bogată în ispite:

No. 37 *(Gamage)* — Alb: Ra6, Dc8, Tb4 şi d4, Cb6, Nh6 şi h7, Pa2 şi b7. Negru: Rc3, Dc6, Ca5 şi b1, Pa3, b5 şi d7. Mat în 2 mutări. — 1. Td4—h4!! — La 1. Ng7?, d7—d6!! şi la 1. R×a5? Negrul răspunde Dc4!!! şi nu mai e mat în a doua mutare. O problemă de o rară frumuseţe.

No. 38 *(Ianovcic)* — Alb: Rh5, Da5, Té7, Na7 şi d5, Pb4. Negru: Rf5, Cc2, Nb8, Pa6, c7, d2, é2, é3, f6, f7 şi g2. Mat în 3 mutări — 1. Da1!! (ameninţă 2. Dé5+), c7 ~ ; Né4+ 1....., C×D; 2. N×e3! 1...., Rf4; 2. D×f6+ 1...., Cd4; 2. D×C etc.. Dacă 1. N×b8?, d2—d1D!! şi nu mai e mat în a treia mutare. — O problemă frumoasă.

No. 39 *(Gavrilov)* — Alb: Ra6, Db7, Th4, Cb4 şi h6, Nc5, Pa5, é6, f5 şi g3. Negru: Ré5, Ta2 şi h2, Cé2 şi é3, Nh7, Pa3, a4, c6, é4, f7, h3 şi h5. Mat în 2 mutări — 1. Dé7.

No. 40 *(Ianovcic)* — Alb: Rh3, Dg8, Tf2, Cf3 şi h6, Nd2. Negru: Ré4, Tc5, Cg3, Pb5, c6, d3, d6 şi h4. Mat în 2 mutări. — 1. Cf7! — O problemă elegantă.

Studiul No. 2 *(Rink)* — Alb: Rc1, Ta5, Nh5, Pc2 şi g2. Negru: Rc6, Dg8, Pa4, g7 şi h6 — Alb joacă şi câştigă — 1. Ta8!, Da2. 2. T×a4, Dg8 3. Ta8, Dh7. 4. Ng6! şi câştigă.

Studiul No. 3. *(Kubbel)* — Alb: Rd2, Dg5, Té6, Pc3, c4, d4 şi f4. Negru: Rf8, Da8, Cg8, Ng3, Pa3, c6, é7 şi h4 — Alb joacă şi câştigă. — 1. Tg6, Cf6! 2. Dh6+, Rf7. 3. T×C+!, é7×f6 4. Dh7+, Ré6 5. f5+!, Rd6 6. c5+, Rd5 7. Dg8+ !!!, D×D 8. Rd3!! urmat de matul inevitabil c3—c4. La orice altă încercare de câştig negrul are apărări suficiente. — Poanta din acest studiu este foarte ascunsă.

NOTA. — Numele deslegătorilor vor apare în numărul viitor.

* * *

Pentru împlinirea a 60 de puncte am trimes premii d-lor: Gică Alexandrescu, Basile Mărculescu, Marc Lagès, Samuel Thau, *Bucureşti.* Victor Simu, *Caransebeş.* Iuliu Veisman, *Câmpina.* Alexandru Popovici, *Craiova.* Calman Scharff, *Dorohoi.* G. Max, *Galaţi.* Gheorghe V. Axinte, O. Costăchel, Vasile Leonescu, *Iaşi.* Avram Rabinovici, *Piatra-Neamţ.* Isidore Fain, *Ştefăneşti.*

CORESPONDENŢA

Galaţi. — Drim. — La mutarea negrului Td8—g8 albul trage Nh6—f8!! şi astfel matul nu se poate împiedica.

Câmpina. — S. R. — In problemele moderne se admite ca în prima mutare să se dea + sau să se ia o piesă; fireşte că în baza acestor excepţii, problemele trebuesc să reprezinte o idee anumită sau în orice caz să aibe o valoare nediscutabilă.

Botoşani. — M. B. — Problema dv. în 3 mutări (Rf3, Rd3) se va publica.

Dorohoi. — C. Sch. — Problema dv. în 2 mutări (Rb1, Ré5) e nepublicabilă. — M. Sch. — Costul şi editurile cărţilor le veţi citi în c. p. ce vi-am trimes'o acasă.

Iaşi. — I. G. — Problema dv. în 2 mutări (Ré1, Ré3) se rezolvă şi prin 1. Té8×é7.

Fălticeni. — B. — Singura problemă primită din partea dv. (Rd3, Rd5) e nepublicabilă.

Craiova. — Alex. Popovici (sau Al. Sadova, Braşov). — Nu publicăm problemele trimise pentrucă sunt plagiate; de pildă problema în 4 mutări (Rf7, Rf5) este o imitaţie grosolană a elegantei probleme publicate sub numărul 580 cu Motto: *Germania Nova* în No. 1 din anul 1926 al revistei „Wiener Schach-Zeitung". Problema de mai sus datorită d-lui Prof. *I. Halumbirek* din Viena a obţinut premiul al doilea în concursul internaţional organizat de „Deutscher Schachverein" din Viena.

P. I. NEGREANU
CAMIL SENECA

Curiozităţi

„Tribul femeilor"

In judeţul Zacatal (republica sovietică Azerbeigean, Caucaz) a fost descoperit un trib necunoscut până acum, pe care celelalte triburi vecine îl numesc „Iasai", adică „Tribul femeilor".

In centrul unei regiuni muntoase, ai cărei locuitori sunt rămăşiţele rasei avare şi vorbesc limba avară, deşi se împart pe mai multe triburi deosebite, — se află un defileu aproape inaccesibil, unde mai există şi astăzi „tribul femeilor". Aci, pe lângă ordinea pur matriarhală a vieţii de toate zilele, capii familiilor sunt fetele, cele dintâi născute. Bărbaţii, deşi muncesc, sunt sub ordinile femeilor şi nu joacă nici-un rol în viaţa casnică, în cea obştească sau în comerţ. Femeile domină în ale gospodăriei, ele vând şi cumpăr totul. De aceia vecinii numesc acest trib „Iasai".

Nici-un tânăr din celelalte triburi nu caută să se căsătorească cu vre-o fată din „Iasai", deoarece cunoaşte soarta de animal de muncă care îl aşteaptă în sânul acestui trib.

Cei ce fac parte din „Iasai" se căsătoresc numai între dânşii.

Meteorit din 1908

In 1908 lumea întreagă a fost zguduită de vestea căderii din cer a unui mare bolid. Anchetele de atunci au stabilit locul căderii: în Siberia Orientală, în mijlocul pădurilor virgine, din care o parte au ars fiind aprinse de acel meteorit.

O expediţie cu scopul de a explora **un milion** de kilometri pătraţi, nu s'a putut organiza de cât în vara anului 1927.

Trimişii Academiei de ştiinţe din Moscova au găsit o groapă enormă, în fundul căreia se afla meteoritul. De jur împrejur se afla o pădure foarte deasă, deşi deabia răsărită după incendiul din 1908.

Expediţia n'a putut decât să constate locul căderii bolidului, însă n'a întreprins nici o lucrare pentru a-i examina natura.

Bolidul zace aproape de malul râului „Tunguzca" în fundul unui crater adânc de 30 metri şi lat de 200 metri. Sunt necesare lucrări uriaşe pentru a-l examina aci, la 2.500 kilometri dela gara cea mai apropiată.

Un lichid de 6.000 ani

Savanţii americani au descoperit în regiunea piramidelor din Egipt, nişte pivniţe mari care serveau pentru păstrarea vinurilor.

Toate vasele găsite acolo erau goale şi aveau depozitate diferite săruri la fund.

S'a găsit numai un singur butoi plin, ţinut închis absolut ermetic cu ajutorul straturilor mari de ceară, smoală, etc., Exploratorii americani se aşteaptau să găsească în acest butoi un vin extraordinar prin vechimea-i de 6.000 ani. Butoiul însă conţinea apă în care fusese dizolvat sodiu în proporţie de trei la sută.

E prima oară când săpăturile au dus la descoperirea unui lichid păstrat în ruinele monumentelor egiptene.

Nenorocirile unui hermafrodit

In Cehoslovacia a făcut mare vâlvă următorul caz: în orăşelul Beleac, din judeţul Corutachi, poliţia a arestat o fată care a fost observată de nişte femei, când s'a oprit pentru o trebuinţă firească într'un chip neobişnuit pentru o femee.

La comisariat, fata a declarat că are vârsta de 21 ani şi se află în serviciul casei „Sirius" din Viena.

Examinată de un medic, fata s'a părut a fi de sex... masculin.

Induplecat de lacrimile arestatului, comisarul a telegrafiat directorului firmei „Sirius" să vie la Beleac, pentru a descurca buclucul.

Directorul, d. Fischer a sosit cu primul tren şi a dat toate explicaţiile cuvenite. S'a aflat atunci că toată viaţa acestei tinere „fete" nu era decât un şir nesfârşit de accidente şi boclucuri.

Tatăl ei, bătrânul domn B., e funcţionar tot la casa „Sirius".

In 1906 nevastă-sa a dat naştere unui copil care avea organele ambelor sexe.

La început, copilul purta haine de băiat şi se ducea la şcoala de băeţi. Insă la vârsta de 17 ani simţindu-se femee, B. a luat înfăţişarea de fată.

Vecinii au fost indignaţi.

Băeţii din strada unde locuia familia B., au început să-şi bată joc de fostul lor coleg de şcoală.

Atunci firma „Sirius" i-a dat un serviciu la Viena. Aci, din cauza vocii de bărbat, B. a fost arestată de mai multe ori, fiind bănuită că e un tânăr care se ascunde sub haine de femee.

Certificatele medicilor că B. e fată, n'au ajutat-o să evite arestarea sau bătaia de joc din partea curioşilor.

D. Fischer a mai afirmat, că B. are toate sentimentele de natură pur femenină şi că munceşte foarte conştiincios, având o purtare cinstită şi exemplară.

Torentul de aur

In 1926 Americanii au cheltuit în Europa sau au împrumutat Europei o sumă totală de 2.500.000.000 dolari. Mai precis, turiştii americani au adus în Anglia, Franţa, Italia şi Germania vreo 850.000.000 dolari, iar capitaliştii americani au deschis Europenilor credite în bani până la suma de 1.650.000.000 dolari. Or, în acelaş curs de un an, Statele-Unite au primit din Europa 680.000.000 dolari, ca dividende, 115.000.000 dolari introduşi în America de către turiştii europeni, şi încă 375.000.000 ca diferenţă a balanţei comerciale.

Dacă mai adăugăm aci faptul că spre sfârşitul anului 1926 străinii, şi mai ales Europenii, au depozitat prin băncile americane peste 1.500.000.000 dolari, vom vedea că într'adevăr banul atrage bani, şi scurgerea din America spre Europa a celor 2½ miliarde se acoperă uşor cu banii plătiţi de Europa cea sărăcită, Americei care zice că se sufoacă în aurul ei !...

Adeverul Literar şi Artistic

PREŢUL ABONAMENTELOR:

Pe timp de un an . . .	Lei 300
„ „ „ 6 luni . . .	„ 150
„ „ „ 3 „ . . .	„ 75

In străinătate dublu

CĂRŢI ŞI REVISTE

HAD-GADIA; Poutin et Poutot; Cocoşelul

Cântecul Had Gadia care a recitat la Evrei în serile de Paşti, a dat mult de gândit, prin ciudăţenia lui, comentatorilor cărţilor sfinte, învăţaţilor şi scriitorilor. Dar mai ales folkloriştii s'au ocupat mult de acest cântec pe care l-au regăsit în diverse literaturi populare.

Doctorul Gaster, într'un articol rezumativ publicat acum patru decenii, citează, după R. Koehler, Sabatier şi Halliwell, variante germane, franceze şi engleze, amintind că există paralele în Danemarca, Suedia, Norvegia şi chiar în Africa şi Madagascar.

Dacă Heinrich Heine a redat acest cântec într'o simplă traducere în limba germană, — Israel Zangwill, a brodat pe această temă un mic poem filozofic de un tragism emoţionant.

Eroul lui Zangwill, un modern între moderni, se simte şi el vrăjit de ciudatul cântec pe care-l ascultă într'o seară de Paşti, în casa părinţilor săi din Veneţia, unde picase întâmplător venind din Viena.

Un ied singurel, un ied singurel, cumpărat de tata cu doi zuzimi. Had Gadia! Had Gadia! Şi veni mâţa şi sfâşiè iedul.....

. . . .

Şi veni Prea Sfântul, lăudat fie numele Lui, şi surghiuni pe îngerul morţii care răpi pe casap, care căsăpi boureanul, ce sorbi apa, ce stinse focul, ce arse toiagul, ce lovi cânele, ce muşcă mâţa, ce sfâşiè iedul cumpărat de tata cu doi zuzimi. Had Gadia! Had Gadia!".

Din strania melodie se trezea un simţimânt de nespusă desamăgire, de nesfârşită pace; o cotitură, o încheere, ceva care s'a isprăvit, o înfrigurare domolită, o muncă săvârşită, un plâns înăbuşit, o salutare de adio, o mişcare a braţelor înainte de adormire. Had Gadia! Had Gadia! Era o je'anie a luptei pentru traiu, a goanei fără rost a vieţii, a sfârşitului vechilor imperii — cum arată comentatorii — şi a imperiilor moderne ce se vor duce după ele, până ce chiar pământul — cum arată oamenii de ştiinţă — se va sfârşi în frig şi întuneric".

Şi aşa cum pescarul din **Loreley** care, vrăjit de frumuseţea fecioarei din vârful stâncii, se scufundă în valuri, — eroul lui Zangwil, furat de gânduri în timpul melodioasei citanii a Had Gadiei, îşi caută moartea într'unul din canalurile Veneţiei.

Din toate variantele acestui cântec, cel mai apropiat de legenda ebraică e cel francez, **Poutin et Poutot**, care se încheie cu refrenul:

„Casapul tăe taurul, ce bău apa, ce stinse focul, ce arse bâtul, ce lovi cânele, pe care-l lătră lupul, care-l înghiţi pe Poutin, şi aşa se sfârşi totul".

O variantă a acestui cântec culeasă din gura poporului român şi intitulată **Cocoşelul**, e următoarea:

„A fost odată un moş
Care avea un cocoş.
Ah, ce mai cocoş,
Cum cânta la moş.
Cântă, cocoşule.
Scoal' de joacă, moşule.

. . . .

Şi veni un soare
Ce goni vântul,
Vântul pe ploae,
Ploaia pe foc,
Focul pe par,
Parul pe leu,
Leul pe urs,
Ursul pe lup,
Lupul pe ogar,
Ogarul pe vulpe,
Vulpea pe cocoş.
Ah, ce mai cocoş
Cum cânta la moş.
Cântă cocoşule.
Scoal' de joacă moşule".

Dispoziţia sufletească din cântecul acesta popular e acelaşi ca în vechea versiune ebraică. Chiar versurile din urmă care înlocuesc refrenul ebraic, cu toată voioşia lor de copil, cu tot ritmul lor săltăreţ, au ceva din melancolia gânditoare din Had Gadia şi o umbră din dezolarea infinită a eclesiastului evocat cu atâta artă de Zangwil:

„O generaţie se duce, şi altă generaţie îi ia locul".

Cu toată nota sufletească comună tuturor variantelor, fie cântece, fie basme, cunoscute de folklorişti, e interesantă „culoarea locală" a fiecărei versiuni.

La vechii Evrei, legenda ia o formă religioasă prin intervenţia **Dumnezeirii**.

La Saşii din Transilvania, **mireasa** cere cununa.

La Francezi rolul e al lui Poutin (văr bun cu Sganarel); iar în Madagascar e vorba de o pasăre măiastră.

Gradaţiunea versiunii româneşti, care dela **soare şi vânt** coboară cromatic la **ogar şi cocoş**, e poate cea mai petică, şi aminteşte Mioriţa cu „soarele şi luna", „brazi şi păltinaşi... păsărele mii şi stele făclii". — **Henry Marcus.**

Din biblioteca lui Racine

In afară de colecţia cărţilor lui Racine, dela Biblioteca Naţională din Paris, biblioteca municipală a oraşului Toulouse posedă patruzeci de volume din cele mai interesante, adnotate de Racine.

Cele mai multe sunt ediţii preţioase ale renaşterii, din editurile Alde Manuce şi Estienne, in-folii şi in-quarto, admirabil imprimate, legate în piele de viţel sau marochin. Aproape toate poartă semnătura elegantă a poetului, înscrisă jos sub dată, pe pagina titlului.

Adnotările sunt făcute, uneori cu creionul, de cele mai multe ori însă, în cerneală, uscată cu pulbere aurită, cum se obişnuia pe atunci.

Se simte că Racine îşi iubea cărţile şi le preţuia.

Cităm operele mai de seamă: Hesiod, Teocrit, istoria lui Herodian, Polibiu, Vergiliu; Catul, Tibul şi Properţiu (ediţia aldină din 1502);

Epistolele lui Cicero (ediţie din Amsterdam 1649); Traité du Sublime a lui Longinus, traducerea lui Boileau, cu textul grec alături; Noul Testament, în greceşte.

Un Homer grec şi latin; un Euripide grec, în două volume, editat la Colonia în 1602; un Sofocle (ediţia Estienne 1603), un Eschil (Londra 1663); marele Platon in-folio, trei volume ale lui Henri Estienne (1578). Ediţia princeps din La Pratique du Théatre de abatele d'Aulignac (1657). In sfârşit, un exemplar din Esther, ediţie originală, legat în marochin negru, încărcat de toate citatele biblice, pe care le-a utilizat sau imitat Racine în tragedie, scrise chiar de mâna lui. Acest volum conţine, pe paginile albe dela sfârşit, copia manuscris a unei piese „L'idylle de la paix" de Mrs. Racine et Despreaux, transcrisă de una din ficele lui Racine. Această colaborare e puţin cunoscută.

In cartea a VI-a a Republicei lui Platon, găsim între altele, următoarele marginalii scrise poate spre sfârşitul vieţii: „...Un amant iubeşte tot ce aparţine obiectului iubit... Când iubeşti ceva cu pasiune violentă, iubeşti cu răceală restul... Omenirea este un animal sălbatic (o mare bestie) ale cărui porniri le studiezi... Inţelepciunea e o orfană pe care câţiva sclavi nenorociţi o cuceresc şi şi-o însoţesc cu forţa... Cu totul cufundat în eternitate, filosoful mai poate preţui cât de puţin viaţa prezentă?... Adevăratul înţelept se retrage sub un mic acoperiş, de unde priveşte pe ceilalţi, mânjiţi de ploae şi noroi, foarte fericit să moară fără să fi fost atins..."

Aceste preţioase cărţi au fost lăsate bibliotecei municipale din Toulouse, de moştenitorii lui Lefranc de Pompignan, care avusese un adevărat cult pentru Racine. — **St.**

H. Chr. Andersen

S'a născut în 1805, la Odensee, în casa cu olane roz a tatălui său, care era cizmar.

Această casă este astăzi un muzeu şi oferă pelerinilor imagini din viaţa duioasă a lui Hans Christian Andersen.

Hârtiile îngălbenite, documentele şi autografele, povestesc copilăria tristă a bolnăviciosului Hans Christian, pe care mama lui voia să-l facă croitor. El credea că are vocaţie pentru teatru, căci nu zădarnic auzise pe tatăl său citind comedii cu glas tare, în timp ce cârpea la pingele.

Angajat la un teatru, a fost concediat în curând, pentru insuficienţă de talent, şi atunci tânărul Hans, resemnat, a intrat în colegiul din Slagelsee, iar mai târziu trecu graniţa în rolul de **Kandidat der Philosophie.**

Din timpul acesta sunt câteva schiţe, desenate naiv, pe care le oferea ca distracţie, fiului unui prieten al său, şi ediţiile modeste ale primelor încercări literare.

Ceeace impresionează cel mai mult printre rămăşiţele din acest muzeu, sunt amintirile sentimentale pe care le-a colecţionat Andersen până la adânci bătrâneţe, cu o manie copilărească: un colţ de marmură din Partenon, o bucăţică de plută din Setubal (Portugalia), o frunză dintr'o coroană depusă pe sicriul lui Goethe şi alta de pe acel al lui Schiller; flori din Paestum, Amalfi, Pompei; un fir de iarbă din Fahlum (Suedia), o creangă de dafin dela Cascada din Terni, culeasă în ziua de 29 Martie 1848.

Prietenul său Iohan Neergaard i-a adus în 1860, flori uscate din grădina Ghetsemani, dar mai preţios decât oricare altul, pentru Andersen.

Această nevoie de a-şi concretiza amintirile, revelează sentimentalismul plin de candoare al creatorului de poveşti cu zîne.

Acest instinctiv nu s'a cultivat prea mult, dar a călătorit des şi s'a lăsat dus de inspiraţie. Jurnalul intim, scris cu o sinceritate crudă, ca aceea a lui Rousseau, ni-l înfăţişează pradă unor pasiuni şi vicii de elev. Era urât: un nas lung, buze groase, ochi adânciţi în orbite, un gât subţire, picioare enorme, degenerat (bunicul său murise nebun).

Nu l-a iubit nici o femee. Iar el a iubit întotdeauna pe cele mai inaccesibile: A iubit pe Jenny Lind, „privighetoarea Nordului".

Ea l-a dispreţuit cu răutate: i-a trimis o oglindă minusculă cu cuvintele: „priveşte-te", pe care Andersen a păstrat-o cu sfinţenie.

A iubit dansatoare şi actriţe daneze, dar niciodată n'a putut fi amantul lor.

N'a inspirat decât pasiuni epistolare: fete tinere, admiratoarele lui, îi scriau de departe şi-i închinau iubirea lor ideală.

Andersen a rămas singur, până la sfârşitul vieţii. A iubit copiii pentru cari a scris, desenat şi lucrat tot felul de schiţe, de aquarele, de siluete tăiate ingenios cu foarfecile care atârnă şi azi pe un perete din casa lui.

Decupa lebede, dansatoare, amoraşi, flori, cu hârtia îndoită de multe ori, pentru ca să iasă motivul repetat.

La 69 de ani tot mai tăia siluete pe care le oferea ca dar preţios, admiratoarelor sale. In culmea gloriei, când Anglia îl primise triumfal şi fusese încărcat de titluri şi onoruri, Andersen se ocupa cu cea mai mare seriozitate de un paravan pe care-l fabricase cu figuri tăiate din ziare ilustrate, lipite şi puse pe foi mari de carton.

Era o consolare în viaţa lui goală, de rătăcitor stingher.

Când s'a stins, în ziua de 4 August 1875, la vila unui prieten, s'a găsit pe pieptul său, într'un mic sac de piele, o scrisoare, singura pe care o primise dela o fată, Riborg Voigt, pe care o iubise la douăzeci de ani. Riborg era logodită cu altul şi scrisoarea era rece şi banală, dar pentru Andersen preţuia cât toată tinereţea lui. — **St.**

Pentru reabilitarea lui „Shylock"

Se ştie din istoria literară că Shakespeare a împrumutat subiectul operei sale „Neguţătorul din Veneţia" dintr'o legendă veche, care datează din anul 1200 şi care a circulat prin Europa în această formă timp de trei secole.

Versiunile sunt în număr de trei şi numai una singură din sursă englezească. Cea mai veche e aceia a trubadurului Herbers, care trăeşte în a 2-a jumătate a secolului al XIII-lea. Acesta vorbeşte despre *livra de carne* într'un capitol din poema sa „Dolopathos".

„Gesta Romanorum" şi un manuscript al cărui autor, rămas necunoscut, a trăit în secolul al XIV-lea la o mânăstire din Marea Britanie, reamintesc aceiaşi legendă.

Cămătarul nemilos devine creştin, din păgân ce-a fost pân'atunci, pe la 1378 în „Pecorone" al lui Giovani Fiorentino.

Interesant e că povestea livrei de carne n'a fost invocată deloc împotriva cametei unui Evreu.

Legenda vrea să însemneze cu totul altceva.

„Ideia diabolică" — aşa cum au numit-o unii — n'a pornit dintr'o minte evreiască; după câte ştim, cele douăsprezece table ale legii romane n'au fost nici scrise şi nici culese de Evrei şi totuşi ele prevedeau între altele că păgubaşul se va putea despăgubi tăind din carnea datornicului. Mai mult chiar: „si plus minusve secuerunt, ne fraudo esto", adică „nu e fraudă dacă tai mai mult sau mai puţin".

In evul mediu exista în Norvegia următorul obiceiu: la facerea împrumutului se întocmea totdeodată un act suplimentar în care se menţiona, în dreptul fiecărui membru al trupului, valoarea sa în aur. Există, chiar, asemenea acte în care se găseşte taxată până şi viaţa viitoare.

Bineînţeles că împotriva unor astfel de abuzuri şi numai împotriva lor, nu contra unui act ca cel al neguţătorului veneţian (care poate ar mai putea fi explicat) s'a ridicat povestea livrei de carne.

In momentul apariţiei lui Shylock (1598) în Anglia nu erau Evrei; fiind expulzaţi din insulele Britanice în 1290, ei au fost reprimiţi deabia în 1656.

Iată dar un nou motiv care pledează pentru reabilitarea lui Shylock Evreul, căci după cele ce-am spus, pare exclus ca modelul neguţătorului cămătar să fi fost Evreu.

Zorile

O foaie bună pentru popor este Revista „Zorile", care apare la Iaşi, condusă de Pr. C. Dron. Se găsesc acolo articole foarte bune; variate ca cuprins, îngrijite ca formă şi stil.

Bucăţile care se publică în această revistă, informează pe cetăţenii de orice categorie socială asupra chestiunilor politice, artistice şi literare, dându-le, în plus, interesante îndrumări şi învăţăminte practice.

Ceiace constitue originalitatea acestei reviste este că publică articole ce privesc tot complexul vieţii omeneşti dela sate şi oraşe.

Cetitorul găseşte bucăţi religioase, literare, cooperatiste, de agricultură, medicinale, precum şi chestiuni de ordin general gospodăresc, pe lângă o serie de ştiri şi fapte din ţară şi străinătate, comentate într'un spirit de înaltă moralizare.

Recomandăm călduros această revistă, şi mai ales atragem atenţia Instituţiilor Culturale, care ar trebui s'o răspândească.

Taina femeii

Intr'un interesat studiu, publicat de curând, Rabindranath Tagore, celebrul filozof indian, analizează cu verva-i cunoscută, şi într'un chip în acelaş timp delicat şi spiritual, chestiunea atât de actuală a relaţiunilor dintre femee şi bărbat.

Tagore spune că fără femee viaţa bărbatului ar fi sarbădă şi nesuferită.

Femeia îl îndeamnă pe bărbat să-şi împlinească zilnic, voios, munca lui fizică şi intelectuală. Femeia îi dă toate bucuriile vieţii. Femeia e însăşi viaţa lui.

Cu largu-i spirit de erudiţie şi cu îngăduitoarea lui înţelegere de oameni, Rabindranath Tagore descrie în cea mai strânsă şi profundă logică antagonismele şi afinităţile dintre femee şi bărbat, punctele de contact şi fireştile contraste dintre sensibilităţile lor diferite.

Pentru tot ce priveşte „Adevĕrul Literar" manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri Sâmbătă între orele 5 6

Se anunţă că Duminică 18 Septembrie, reapare ziarul teatral

Rampa

după ce, în vremea vacanţei când în mod firesc viaţa literară şi artistică e mai redusă îşi suspendase apariţia pentru necesităţi de fundamentală reorganizare :-: :-:

E ne'ndoios că pentru mişcarea teatrală, sportivă şi artistică a ţării, existenţa acestui ziar zilnic este o necesitate pe care o confirmă de altfel şi vechimea lui.

De aceea reapariţia

Rampei

este aşteptată cu îndreptăţită nerăbdare de toţi acei cari urmăresc îndeaproape viaţa noastră culturală, artistică, sportivă şi mondenă.

O carte a femeilor

Emerson ne sfătueşte să nu ne grăbim să citim cărţile cele mai noui. După câţiva ani, cele mai multe sunt uitate, — definitiv uitate. Ne-am pierdut timpul, cetind cărţi cari nu lasă vreo urmă, nici în suflet, nici în cuget. O carte care ne îndeamnă s'o recitim, e o carte bună. E bună mai ales când, recitind-o, ni se pare inedită. Aşa ni s'a părut „Femme", pe care autoarea — Magdeleine Marx — ni-a trimis-o, în urmă cu şapte ani, ca un dar şi ca o revelaţie. Acei cari au căutat zădarnic sufletul feminin prin imensa literatură lirico-romantică, plină de fard şi de preţiozităţi, a scriitoarelor-diletante şi a scriitorilor-amanţi, vor ceti romanul doamnei Marx cu bucuria unei descoperiri şi cu recunoştinţa unei comuniuni.

Femeia — jumătatea speciei umane — a fost mai necunoscută decât lucrurile casnice, mai înjosită decât vietăţile domestice, mai robită decât sclavii biciuiţi. A fost desumanizată prin silnicia familială, economică şi politică. Ea trebuia să gospodărească, să nască, să crească nouile generaţii, să se jertfească în umbra unui cămin, copleşită de terorile bărbatului şi ale societăţii... Atât, în clasele de jos. In celelalte, ea a fost prefăcută într'un animal de lux, într'o roabă aurită a luxurii, trăind în pasiuni şi intrigi — stupid „divinizată" de cavalerismul saloanelor mondene — tiranizând la rândul ei turmele mascule, sterilizând elanurile creatoare, pricinuind nu rareori nenorociri colective...

Adevărata femeie există totuşi: personală, răsvrătită, pierdută în freamătul capitalelor, stăruind în drumul ei solitar. Multe femei nu aşteaptă decât un semnal de luptă, o mână îndrumătoare, pentru ca să'şi recunoască menirea, înlăturând lanţurile sociale şi aparenţele vane. Cele mai multe femei sânt însă simple posibilităţi. E posibil să facem lumină din cărbune — şi, e cu putinţă să trezim spiritul în animalitatea, milenar păstrată, a aceleia care trebue să întregească pe bărbat. Dar eredităţile tenace şi interesele oarbe atârnă mai greu decât idealul de a umaniza femeia...

Eroina romanului doamnei Marx n'are nume. O vom numi Femeia-Om. Deşi o recunoaştem ca pe o tovarăşă mult căutată, ea ne apare atât de deosebită de femeile din jurul nostru, încât uneori ne place s'o privim ivindu-se din zarea luminată a viitorului. Ea e înadevăr femeia nouei societăţi, ce se pregăteşte printre ruinile războiului. Veridică, după tipul nostru ideal, ea apare anarhică, „monstruoasă", faţă de tipul actual.

Femeia-Om e acea care îşi dă devreme seama de robia în care e crescută, de minciuna în care e vătuită, de luxul sau mizeria moştenită (deopotrivă de nedrepte), şi care tresaltă la primii fiori ai revoltei. După chinurile sufletului atras de miragiile vieţei libere şi active, după reveriile trezite în trupul sănătos şi avid — e deajuns un singur act brutal, pentru ca ea să rupă toate legăturile cu familia tradiţională, cu vechea societate făţarnică şi laşă. O palmă a tatălui, o aruncă în vârtejul Libertăţii... Se ţine dreaptă, cutezătoare, neobosind până ce nu'şi găseşte colţul ei de muncă obscură, care-i dă pâinea cea de toate zilele: „Femeia care nu face nimic, trădează deja iubirea". In odăiţa ei luată cu chirie, înfrumuseţată cu dragoste, ea îşi cultivă sufletul ca o grădină. Işi realizează trudnic năzuinţele — şi mereu iubeşte sperând: „Iubirea e viitorul magnetizat de inimă..." Dar ea vrea să şi cugete! Cărţile alese sânt acolo, pe raft: cea mai preţioasă podoabă. Ideia se îmbină cu simţământul, cunoştinţa cu elanul. Să ştie, să pătrundă aparenţele — şi să'şi creeze singură noile miragii. Se unifică cu natura „înaintând pe drum, cu ochii ei drept stele călăuzitoare..." Cu eternitatea cosmică, ea revine printre oameni, încrezătoare în ei. Caută sufletele cu care să se înfrăţească, spontan şi deplin. Suflete: femei de oriunde şi din orice clasă: — mame sărmane care aşteaptă la poarta spitalului de copii „cu povara lor plină de ţipete", ori soţii înşelate, spoliate în sera luxului silnic. Bărbaţii, prigoniţi din răsăritul slav sau răsfăţaţi ai civilizaţiei apusene, nu sânt pentru dânsa „duşmanii" cari pândesc femela. Omul! mai presus de toate; tovarăşul de popas, în orele de seară: — atâtea gânduri ce trebuesc împărţite, atâtea nădejdi pentru lumea ce va veni...

Şi neîncetat, marea aşteptare: a Alesului. Necunoscutul ce se va ivi în cele din urmă, să se însoţească cu predestinata lui. Cine-i? de unde vine? la ce lucrează?... E el! atât e deajuns. Uniunea celor două jumătăţi; iubirea pură, fără nici o declaraţie, fără reminiscenţe romantice. Un gest, o privire — şi „ea îi oferă în braţele fraterne spiritul nou ce va înflori pe pământul nou..." Apoi, casa lor, unde îşi adună victoriile şi îşi pregătesc o nouă fericire: Copilul! Ea condamnă instinctul mamelor, strigătul sângelui. Să naşti, şi cu ce durere!... dar Femeia-Om se gândeşte la prolifica maternitate a celorlalte. Copilul ei creşte într'însa ca o lume întreagă: — i-se vădeşte imensa răspundere a unei noui existenţe. Să-l crească, să-l desăvârşească, să se simtă pierind — căci copilul ei e altă viaţă, şi totuşi aceiaşi. Totul pentru dânsul...

Dar şi făptura mamei îşi cere iubirea. Ea dărueşte, mereu. Când, după soţ, apare şi Amantul — ea ascultă porunca inimei. Iubire liberă, însă nu în sensul vulgar cu care ne-am obişnuit. Nu adulter! Ci iubirea care e o neîncetată exaltare, o neîncetată **creştere** a sufletului: — să-ţi ardă viaţa ca o flacără bătută de toate vânturile, şi să luminezi sub toate furtunile şi sub toate stelele universului... Copilul, Soţul, Amantul — trinitate în care Femeia-Om îşi armonizează toate aspiraţiile, prin care ea se realizează — simţind totuşi că îmbătrâneşte. Sguduitoare revelaţie a primului fir de păr alb! Insă ea se stăpâneşte: are curajul de a îmbătrâni, căci are un univers în ea — şi afecţiunea egală a tovarăşului şi creşterea splendidă a vlăstarului.

...Intr'o zi, apare şi marele dezastru. Soţul pleacă în război — şi amantul. „Am simţit în mine umanitatea frântă în două; deoparte bărbaţii, şi femeile de cealaltă..." Delirul bestial, acolo, în regiuni de infern; cumplita nostalgie, jelania pasivă, aci, în oraşele amorţite... „Inadevăr, se va vorbi de un timp când femeile **au continuat fără ei...**" Şi când află de moartea soţului, ea e covârşită de acea durere fără nume, de acea mută disperare în care răsună totuşi Adevărul. Nu există alt „destin" decât acel pe care ni-l făurim noi, oamenii, pe pământ. Cuvântul din urmă al Adevărului, îl strigă ea: „Eu te-am lăsat să pleci. Am consimţit:... eu te-am ucis!" O jumătate a omenirii a lăsat ca cealaltă jumătate să se măcelărească. Femeia nu s'a pus în calea monstrului sângeros: a născut jertfele pe care le-a aruncat în gura lui nesăturată...

Şi lunile trec, înourate, târîtoare. Lentă convalescenţă. Căci adevărul omenesc stărue sub ruinile lumii şi ale sufletului. Inepuisabilă, viaţa îşi afirmă noile elanuri. Dar ele sânt stăpânite de Cugetul plin de învăţăminte. Mai presus de toate zădărniciile şi terorile absurde, este voinţa de înălţare ce sfidează noile drame şi speranţa ce primeşte toate ispăşirile. Femeia-Om are copilul — care trebue totuşi să se rupă de dânsa: „Vei pleca! du-te..." — căci ea rămâne cu trecutul ei imens, plin de ecouri şi de figuri. Tot trecutul trăeşte în ea. Dar şi clipa îi porunceşte. E gata să reia lupta: va reîncepe munca ei obscură, undeva, oriunde...

Lumea spiritelor i-se vădeşte în cele din urmă. E Realitatea eternă, ascunsă sub vremelnice aparenţe. Femeia solitară e pregătită pentru drumul vieţii, cu toată povara dintr'însa. Va merge înainte — în necurmata slavă a iubirii. Şi dacă, în curând, se va ivi şi ţinta prăpăstioasă a drumului, acolo, sus — dincolo de marginile existenţii pământene, acolo unde va trebui **„să trăiască mai mult decât viaţa ei"**, ea va spune Domnului: — Iată-mă!

Inşirate ca într'o mare frescă, momentele esenţiale ale vieţii eroinei apar ca simboluri ale destinului uman. Prin stilul de o rară putere emotivă (deşi structura lui e cerebrală), încărcată de imagini ce cuprind totdeauna şi ideia şi simţirea; prin amploarea ei epică în unele descrieri, corosivă în paginile de critică socială, insinuantă şi viguroasă, brutală şi delicată — după ritmul evoluţiei eroinei, — cartea doamnei Magdeleine Marx poate fi pusă fără esitare între „l'Enfer" al lui Barbusse şi „Jean Christophe" al lui Romain Roland. Ea se adaogă în mod necesar, ca o nouă piatră, la clădirea umanităţii, ce urcă atât de trudnic, peste ruinile erorilor noastre, spre cerul desăvârşirilor viitoare. — „Această carte, scrie Henri Barbusse în prefaţă, nu se înrudeşte cu nici un gen, nu se restrânge la nici o formulă, nu se micşorează prin nici o imitaţie. E puternică, rebelă şi virgină, şi rânduieşte pe Magdeleine Marx printre cele mai superbe şi superioare poetese ale epocii noastre".

EUGEN RELGIS

INSEMNĂRI

Laura şi Petrarca

Acum şase sute de ani, după slujba din biserica Sainte-Claire din Avignon, Laura s'a arătat lui Petrarca.

De-atunci şi până azi dorinţa biografilor de-a fixa cât mai mult iubirea lor ideală, i-a micşorat proporţiile şi a sluţit-o.

Laura de Noves era fiica cavalerului Audibert şi se căsătorise la 18 ani cu Hughes de Sade, îmbogăţit în industria textilă şi foarte gelos.

Laura a avut nouă copii şi a murit la 40 de ani intr'o epidemie de ciumă, la Avignon.

Petrarca n'a fost mai puţin prozaic. Pe când îşi cânta în versuri durerea amorului pentru Laura: „Ochii mei sunt o fântână... Trăesc cuprins de flacări... Pier pe nesimţite, nu mai am puterea să ţin pana..." aflăm că era încă destul de solid pentru a trăi cu o femee foarte reală, dela care avea şi doi copii. In fiecare vers al său mărturiseşte că nu va putea supravețui Laurei, şi când i s'a vestit la Parma, că Laura a murit, toţi se îngrijorau de viaţa lui. Dar Petrarca, calmându-şi prima emoţie, se-apucă cuminte de scris şi compuse alte sonete.

După trei ani abia a întreprins un pelerinagiu la Avignon.

Poate că şi pentru el Laura n'a avut decât slaba consistenţă a unei închipuiri. — **St.**

Poveste din Boccacio?

S'a discutat mult în jurul cauzei misterioase a infirmităţilor lui Scarron, scriitorul burlesc şi primul soţ al d-nei de Maintenon.

O lucrare a celebrului La Beaumelle, istoricul şi editorul d-nei de Maintenon, publicată în 1755, dădea următoarea explicaţie:

In 1638, în ziua carnavalului, Scarron care era pe atunci canonic la catedrala din Mans, s'a deghizat în „sălbatec american", adică şi-a uns tot trupul cu miere, a desfăcut o saltea de pene şi s'a tăvălit pe ea până ce i i s'au prins bine penele de trup; apoi, astfel deghizat s'a aruncat în mulţime.

La acest spectacol nemaipomenit, mulţimea speriată a năvălit asupra lui. Nenorocitul Scarron, smuls de pene, huiduit, fugărit, a fost nevoit să se asvârle în râul din apropiere ca să scape şi stătu acolo multe zile, ascuns printre trestii. In urma acestei băi silite, sciatica, guta, reumatismul, au transformat pe strălucitul canonic într'un „raccourci de la misère humaine", cum a spus însuşi Scarron.

Această explicaţie atât de amuzantă, e însă contestată astăzi de biografi şi se crede că La Beaumelle, renumit pentru invenţiile sale, a imitat-o după una din povestirile lui Boccacio. — **St.**

Din memoriile Josèphinei Baker

Josèphine Baker, s'a născut în ziua de 3 Iunie 1906, la Saint-Louis (Statele-Unite), oraş de 800 mii locuitori, dintre care 100 mii Negri. Acolo este foarte frig, aşa că la început Josèphine a dansat pentru ca să se încălzească, apoi a continuat din obişnuinţă.

Tatăl său era spaniol şi se vede aceasta din înfăţişarea ei: trupul are culoarea bananei, iar părul foarte negru, ondulează în şuviţe lungi ca acel al Andaluzelor.

Copilă mică, visa să devină regină. A debutat insignifiant la Filadelfia şi New-York, apoi a plecat la Paris. După grele încercări, lipsuri, zile fără hrană, Parisul o consacră regina dansului modern. In naivitatea ei, Josèphine păstrează cu sfinţenie, ca un fetiş, o labă de iepure de casă, care crede că a salvat-o din toate nenorocirile.

Odată o Englezoaică i-a furat lăbuţa şi Josèphine s'a bătut cu ea, i-a luat-o înapoi şi chiar în ziua aceea a câştigat 400 mii lei la curse.

Josèphine declară că trebuie să crezi în Dumnezeu, să nu pui cuţitele cruce, să nu-ţi încalţi piciorul drept întâiu, să nu mănânci capul animalelor ca să nu ai dureri de cap.

La Paris are un dancing în Montmartre, unde dansează uneori câte 18 ore pe zi.

Şi-a dictat memoriile cu desinvoltură şi afirmă că a cunoscut mulţi oameni celebri, de-aproape, dar că nu i-au făcut nici o impresie deosebită:

„Fiecare e făcut cu două braţe, două picioare, un pântece şi un cap... Fiecare face ce poate..." — **St.**

Popu'aţia globului

O lucrare amuzantă ca un roman: „Evolution disproved", opera pastorului antievoluţionist, William A. Williams.

Iată unul din argumentele contra teoriei evoluţiei speciilor: în 1922, populaţia globului era socotită la 1.800.000.000 de oameni. Plecând dela perechea iniţială, Adam şi Eva, pentru ca să se ajungă la cifra de 1 miliard 800 milioane, a trebuit ca cifra 2 să se fi dublat matematic de 31 de ori. E nevoie de aproximativ 170 de ani pentruca o populaţie să se dubleze, 170×31=5270, ceeace corespunde cronologiei lui Hales, care fixează potopul la anul (3150+1927=5077).

Pastorul Williams crede că trebuie acceptată aşa dar ad litteram, versiunea biblică.

Tot din această carte aflăm că potopul n'a făcut decât 16.384 victime şi că Paradisul are 12.500 hectare. — **St.**

Intoarcerea la clasicism

Activitatea estetică, spune Benedetto Croce, sub înfăţişarea în care se controlează şi se dirijează pe sine, se numeşte de obicei *gust*, şi se ştie că la adevăraţii artişti, ca şi la adevăraţii cunoscători de artă, „gustul se rafinează cu vremea".

Aceasta înseamnează, fireşte, că — de unde în timpul adolescenţei ne place mai cu seamă arta pasională, întrucâtva cam exuberantă şi cam turburătoare, în care întâlnim din belşug expresiuni spontane şi vii (ale îndrăgostiţilor, ale răzvrătiţilor, ale patrioţilor, ale umanitariştilor, etc.) — puţin câte puţin, ajungem la saturaţie, şi la dezgustul pentru asemenea înflăcărări ieftine, — şi încep să ne placă mai mult acele opere de artă, şi anume acele pagini şi fragmente ale operelor de artă cari şi-au însuşit puritatea formală, frumuseţea care nu oboseşte nici odată şi care nu plictiseşte pe nimeni.

Astfel, artistul devine mereu mai dificil şi mai nemulţumit de realizările sale; criticul devine mai aspru în aprecieri, mai pasionat şi mai profund în admiraţii.

Filozofia artei sau estetica nu trăeşte dincolo de timp, alta, — probleme ce se înrudesc toate, de aproape, cu propriul său subiect.

în afara condiţiunilor istorice; şi, prin urmare, mergând în ritmul vremii, ea dezvăluie când o serie de probleme, când

In epoca Renaşterii, — când poezia şi arta, printr'un proaspăt imbold, îşi cereau iarăşi dreptul la viaţă, în ciuda grosolăniei generale a evului mediu, — doctrina estetică a înălţat, mai presus de toate, problema regularităţii, a simetriei, a desenului, a limbii, a stilului, şi a reclădit după modelul antichităţii, disciplina formală.

Când apoi, trei secole mai târziu, disciplina aceasta deveni pedantă, amorţind cu totul virtutea artistică a sentimentului şi a fanteziei, când Europa întreagă, intelectualizată, şi — din punct de vedere poetic — stearpă, fu năpădită pe lângă toate acestea şi de reacţiunea romantismului, care a mers până la dorinţa de a reînvia evul mediu, — Estetica corespunzătoare cerceta problemele imaginaţiei, ale geniului, ale entuziasmului, distrugând şi răsturnând genurile şi regulele, şi studiind valoarea inspiraţiei şi a creaţiunei spontanee.

Astăzi, după un veac şi jumătate de romanticism, n'ar fi oare potrivit ca estetica să dea un impuls mai pronunţat doctrinei caracterului cosmic sau integral a adevărului artistic, ori purificării pe care acesta o reclamă dela tendinţele particulare şi dela formele nemijlocite ale sentimentului şi ale pasiunii?

Vedem, într'adevăr, că în Franţa, de pildă, şi pe alocuri şi prin alte părţi, se vorbeşte de o „întoarcere la clasicism", la perceptele lui Boileau şi la literatura din secolul lui Ludovic-cel-Mare. Fără îndoială că intenţia aceasta e complect lipsită de temei, o reîntoarcere la clasicism nefiind cu putinţă, aşa precum nici Renaşterii nu i-a fost cu putinţă să se reîntoarcă la antichitate, şi nici romantismului să se întoarcă la evul mediu.

Dar, afară de aceasta, avem impresia că cea mai mare parte a acestor propovăduitori ai clasicismului sunt tulburaţi de poezia pasională într'un grad mai înalt decât adversarii pe care îi combat şi care, fiind îndeobşte spirite comune, sunt, ca atare, mai de grabă îndreptaţi şi transformaţi în artişti de tip clasic. Totuşi, ţinând seamă de actualele împrejurări istorice, pretenţiunea aceasta e în parte justificată.

Monumentul revoluţiei ruseşti

Pe „Câmpul lui Marte" din Petrograd se va ridica un monument pe mormântul comun al „victimelor revoluţiei" dela 1 Martie 1917.

Proectul fusese anunţat de guvernul provizoriu al lui Lvov-Kerenschi-Miliucov; apoi sub regimul sovietic a dominat un timp ideia renunţării la acest proect, deoarece revoluţionarii care pieriseră ridicând armele întru apărarea Dumei contra Ţarului, nu erau bolşevici, nici socialişti.

Astăzi, ideia fiind reluată, monumentul va înfăţişa, pe un imens piedestal de granit, profilul lui Lenin cu faţa spre râul Neva; iar în dosul acestui bloc, pe fondul unui glob pământesc, vor fi sculptate în relief o secere şi un ciocan — simbol al revoluţiei mondiale.

Textul inscripţiilor va fi scris chiar de Lunacearschi, care va trebui să împace prin aceste formule cele două idei adversare: a primei revoluţii „intelectuale şi burgheze" dela 1 Martie cu revoluţia a doua dela 26 Octombrie — făcută de Lenin...

Războiu între republică şi... cremwürşti

Lumea a cunoscut până acum mai multe partide politice: partidul liberal, cel conservator, cel socialist, apoi cel fascist, cel comunist, etc.

In Germania, însă, lista partidelor ordinare e pe punctul de a fi complectată cu un nou partid extraordinar: al „restauratorilor", adică al proprietarilor de restaurante.

Işi vor mai anunţa platforma politică şi partidele: „droghist", al „negustorilor de jucării pentru copii" şi altele la fel.

Mişcarea e pornită de „restauratorii"-proprietari ai celebrelor bufete „Aschinger", unde sute de mii de burgheji înghit, grăbiţi, cremwürşti cu piure de cartofi şi cu câte-o halbă de bere.

Aschinger s'a pus în fruntea unei adevărate mişcări la care au aderat monarhiştii şi contra-revoluţionarii germani.

E vorba de o farsă politică care înveseleşte astăzi toată Germania.

Pentru prima oară în istorie, cremwürştii au o eşire violentă împotriva republicii.

La 11 August, Germania republicană a sărbătorit ziua Constituţiei alcătuite în urma războiului şi a detronării caselor domnitoare.

Numai hotelurile şi restaurantele, din Berlin şi din provincie, în mare majoritate, nu şi-au arborat tricolorul republican.

In aceiaşi zi, primarul oraşului New-York, domnul Walker, care a descins la hotelul „Esplanade", a văzut pe acoperişul hotelului numai drapelul american.

In seara aceleiaşi zile, la hotelul „Kaiserhof", unde colonia ameriană l-a sărbătorit pe Walker, a lipsit primarul Berlinului, domnul Bess, deoarece şi „Kaiserhof" a refuzat să arboreze drapelul republican al Germaniei, alături de cel înstelat al Americei.

A doua zi, guvernul a dat o circulară cu lista neagră a hotelurilor rebele, şi a interzis funcţionarilor de Stat şi comunali să mai ia vreodată parte la banchetele ce se vor mai organiza în acele hoteluri şi restaurante.

Capii rebeliunii restauratorilor au publicat drept răspuns un violent protest, afirmând că din cauza luptei încinse în jurul drapelelor, — cel vechiu imperial şi cel nou republican, — localurile de consumaţie publică au decis să nu mai arboreze nici unul.

Chelnerii au publicat, la rândul lor, un protest în contra atitudinii proprietarilor reacţionari.

Uniunea parlamentară va aduce chestiunea „frondei restauratorilor" în discuţiunea corpurilor legiuitoare.

Revistele umoristice fac nenumărate spirite pe seama „restauratorilor" şi a celor ce vor să „restaureze monarhia".

Socialiştii şi democraţii au anunţat că nu vor mai mânca cremwürşti şi nu vor mai bea bere la Aschinger...

Atunci, Aschinger nu mai putu! Se dădu bătut! Ultimu-i comunicat glăsuia:

„In ziua naşterii preşedintelui Hindenburg, drapelul republican se va arbora pe toate localurile noastre de consumaţie..."

A învins Republica! Cremwürştii au fost învinşi!...

MARUNTE

In atelierele de pictură, croitorie şi tâmplărie ale Teatrului Naţional, se lucrează neîntrerupt şi cu febrilitate la pregătirea premierei „Cyrano de Bergerac", care va avea loc Vineri 16 Septembrie cu o montare şi o punere în scenă vrednică de orice teatru din Occident.

Versiunea românească a poetului Mihail Codreanu se bucură de o interpretare strălucită şi de o montare vrednică de laudă.

Direcţia Teatrului Naţional nu s'a dat înapoi dela nici o jertfă pentru a asigura acestui spectacol o demnă reuşită.

Rolul titular e interpretat de d. Tony Bulandra; în celelalte roluri d-ra Tantzi Bogdan, d-nii: Soreanu, Pop Marţian, Bălţăţeanu, Mărculescu, Atanasescu, Duţulescu, Baldovin, Polizu, Finteşteanu, Ornaly, Săvulescu, Teo, Grigoriu, Brancomir, Siretzanu, Marius, etc., etc.

Piesa se va reprezenta în două premiere succesive: Vineri 16 şi Sâmbătă 17 cor. Biletele s'au pus în vânzare pentru ambele premiere.

— „Făclia sub obroc", noua lucrare dramatică a marelui poet italian Gabriel d'Annunzio, pe care „Comedia Franceză" o va juca iarna aceasta, va avea printre interpreţii principali şi pe compatrioata noastră d-ra Marioara Ventura.

— D-na Gwendoline Goodwin publică în ediţia Murray, o „Antologie a poeziei indiene moderne". E un volum ataşant şi descoperă o pleiadă de autori indieni cu totul necunoscuţi.

— La Teatrul Mic se va juca în fiecare seară **„Fata Morgană"**, comedie într'un act de d. Valjean şi **„Doctorul"**, comedie în 3 acte de Fodor Laszlo.

— A doua premieră a Teatrului Mic va fi **„Ginerele d-lui Prefect"**, comedie în trei acte localizată de Paul Gusty, cu d-nii: Mişu Fotino, Chamel, Giugaru şi d-nele: Annie Capustin, Renée Annie, Silvia Dumitrescu, etc.

— D. Carol Drimer a tradus din limba germană operele complecte în proză ale lui Heinrich Heine. Primul volum va apărea în cursul lunii Septembrie a. c.

BIBLIOGRAFIE

Prof. dr. N. Leon: „Amintiri", Editura „Viaţa Românească", Iaşi, Lei 80.—

Louis Hausknecht: „Unificarea legislativă în lumina istoriei dreptului român", Editura Librăriei „Ostaşul Român", Cernăuţi, Lei 60.—

A apărut **Viaţa Românească** No. 6 şi 7 cu următorul sumar: Cezar Petrescu: Somnul; Al. A. Philippide: Stil; Otilia Cazimir: Nefericiri; Mihai D. Ralea: Fenomenul românesc; V. Ciocâlteu: Umbra; Demostene Botez: Iubire; Damian Stănoiu: S'a certat maica Natalia cu maica Vitalia; G. Bărgăuanu: Inviere; T. Hotnog: Prinţul Aiepa; Dr. Westfried: Incercări de legislaţie antivenerianǎ (Studiu medico-juridic şi social); Dragoş Protopopescu: Pastel cu oameni; Gib. I. Mihăescu: Toamna; Mihai D. Ralea: Cronica literară (T. Arghezi); Petru Comarnescu: Cronica artistică (Sensibilitatea artistică românească); Gr. Mladenatz: Cronica socială. — Miscellanea, Recenzii, Revista Revistelor, etc.

Cosinzeana, Anul XI, No. 8; Cultura Proletară, Anul II, No. 3—7; Graiul Românesc, Anul I, No. 6; Zorile, Anul III, No. 4—7.

„Librăria C. Dobrogeanu-Gherea"

din str. Sf. Ionică No. 5

Are de vânzare printre cărţile de sociologie şi economie politică:

Friedrich Engels: **Philosophie, Economie politique, Socialisme** (l'anti-Dühring); Paul Louis: **Histoire du socialisme en France**; ANTONIO LABRIOLA: **Matérialisme historique**; Ferdinand Lassalie: **Théorie systématique des droit acquis** (Philosophie du droit); Charles Rappaport: **Jean Jaurès** (ediţie nouă).

In legătură cu mult discutata chestiune feminină, ni-au sosit: HAVELOCH ELLIS: **Etudes de psychologie sexuelle**: La pudeur, l'Inversion sexuelle, l'Impulsion sexuelle, La Mère et l'enfant, symbolisme érotique; ELLEN KEY: **De l'amour et du Mariage, L'enfant de siècle**; Nelly Noury: **Comment les femmes se perdent**, Helen Keller: **Sourde, Muette, Aveugle.**

Literatură: Strindberg: **Le fils de la servante**; Panait Istrati: **Le refrain de la fosse**; André Gide: **Voyage au Congo**; DOSTOIEWSKI: **Lettres à sa femme**; **Gontcharoff: Oblomoff**; CHALIAPINE: **Pages de ma vie**; SEIFOULINA: **Vyrineta.**

Librăria „Dobrogeanu-Gherea" este singura care aduce cărţi de studii sociale şi politice şi posedă pe lângă acestea un depozit de cărţi literare alese.

D-nii profesori, publicişti şi studenţi, se bucură de o reducere de 5%.

Marinarul distrat

— Salvaţi mai întâi femeile şi copiii!

(London Opinion)

Eşirea din bae

Rien n'est vrai que le beau,
Le vrai seul est aimable. *(Boileau)*

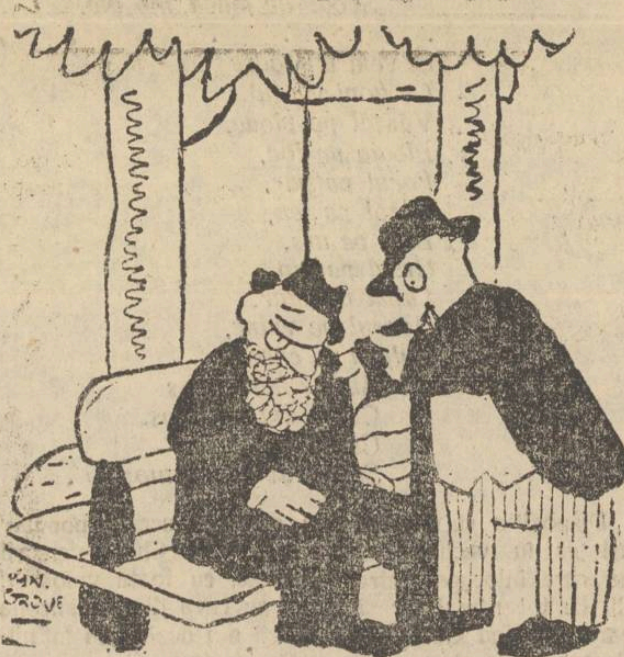

— ...Asta-i faimoasa d-tale frumuseţă?

— O, draga mea... Aşteapt-o puţin să se îmbrace, să se fardeze, să se coafeze, să se gătească, să se încalţe, să-şi pună pălăria, să-şi atârne colierul de perle, etc., etc.

(Le Petit Parisien)

Reabilitare

— Are să fie foarte greu să se obţină reabilitarea lui Sacco şi Vanzetti!

— Da, dar şi mai greu are să se obţină reabilitarea justiţiei americane!

(L'Oeuvre)

Idilă serioasă

— Mămico, ştii?.. am să mă însor în curând cu Betty Jones.

— Zău?

— Da! am obţinut şi consimţământul bonei.

(London Opinion)

TIP. „ADEVERUL" S. A. STR. SARINDAR No. 7—11

ANUL VIII.— No. 355

7 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRĂINĂTATE

Duminică, 25 Sept. 1927

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST MILLE 1897—1920

FONDAT in 1893

Lirismul comun

Cunosc oameni care nu pot suferi poezia lirică. Dintre aceştia, câţiva au antipatie pronunţată şi pentru muzica vocală. Glasul omenesc, oricât de frumos fiziceşte şi oricât de bine cultivat, păstrează, zic ei, prea mult ţipăt animalic şi emotivitate brutală; cu deosebire în cântecul solo, vocea umană are un fond de radicală nemuzicalitate, e prea „naturală". Este bine să observăm aici că tuturor profanilor, şi cu deosebire profanilor de cea mai inferioară specie, glasul omenesc le place mai mult decât orice alt fenomen muzical, tocmai fiindcă muzica vocală vine drept din inimă.

Cred că refractarii de care vorbim merită atenţie. Mai întâi, este o sinceritate destul de rară să spui pe faţă că nu-ţi plac lucruri care sunt obiect de admiraţie şi izvor de plăcere pentru foarte mulţi oameni. Apoi, în negativitatea acelor refractari s'ar putea afla simptome interesante ale transformării gustului în artă şi literatură. In sfârşit, pentru teoria artei, este preţios să cunoaştem orice tip sau atitudine, fie ale artiştilor fie ale grupelor care compun publicul.

Descoperirea aşa numitei poezii populare, la sfârşitul veacului XVIII, a fost întâmplarea literară care, mai mult decât oricare alta, a influenţat formarea liricei romantice, exceptând întru câtva pe cea franceză. Până astăzi încă, stilul celei mai comune poezii lirice implică acele caractere care altădată s'au numit populare.

— Warte nur, balde
Ruhest du auch...
— Când eu stau şoptind cu draga
Mână 'n mână, gură 'n gură...
— Qu'as-tu fait de ta jeunesse?...

Goethe, Eminescu, Verlaine, ne dau aici nişte exemple, după cum cred, nediscutabile de acea simplicitate care încântă nelimitat pe amatorii poeziei pornite deadreptul din inimă. Desigur repertorul perfect în acest gen se află în lirica lui Heine. El a avut, în grad eminent, darul poezioarei care se încheie cu: Ich liebe dich, — Mein Herz zerbricht, — Du Herzallerliebste mein, ş. a. Versul apare astfel ca o surpriză drăgălaş presimţită, şăgalnică sau sentimentală, şi această surpriză este chiar miezul întregului farmec. Canonul care în acest caz regulamentează admiraţia are două articole: simplicitatea şi naturaleţea. „Te iubesc" este, în adevăr, simplu şi natural: o formulă veşnic tânără, a cărei capacitate emoţională nu se poate istovi. Dogmatica aceasta a poeziei lirice comune implică numai decât o excepţie specifică şi interesantă: nu se admite că aceste elemente de superbă simplicitate ar putea fi cumva socotite ca banale sau vulgare. Este hotărît că există o deosebită şi misterioasă putere care le apără radical de banalizare. Se mai admite încă — dar aceasta e o amplificare utilizată mai rar, — că simplicitatea şi naturaleţea de care vorbim sunt obiecte ale unui soiu de admiraţie indirectă. Şi anume: li se descopere acelor formule lirice, simple şi naturale un farmec oarecum istoric sau dramatic; adică, admiratorul cărturar se imaginează în locul şi în timpul unor oameni simpli şi naturali care, spontan şi direct din inimă, cântau în asemenea formule. Se organizează, prin urmare, un joc de-a omul simplu şi de-a poetul popular. După cum se vede, aceasta este o procedare complexă, şi foarte intenţionată, de a gusta simplicitatea şi naturaleţea. Negreşit, operaţiunea aceasta nu reuşeşte decât acelor persoane specific suggestibile, care din capul locului sunt admiratoare ale lirismului comun.

Cuprinsul formulei lirice este, în general, o înţelepciune elementară sau o explozie sentimentală, şi una şi alta prezentate ca imediat pornite dintr'o situaţie în inimă a poetului. Creaţia lirică trebue să fie legată de sensibilitatea autorului întocmai ca fătul de mamă prin cordonul ombilical; şi evidenţa cât mai deplină a legăturii acesteia formează esenţa şi valoarea proprie a producţiei lirice. Astfel este alcătuit sistemul de interpretare admirativă a lirismului comun. Şi aici nu trebue să pierdem din vedere că admiratorii de care-i vorba, nu sunt numai decât oameni banali, sau insuficient cultivaţi; din contră: unii dintre dânşii sunt printre cei aleşi, nu numai prin sensibilitatea, ci şi prin spiritul şi cultura de care altminteri dau dovadă. Tocmai această împrejurare face ca obiecţiile refractarilor să apară mai interesante şi mai bizare.

Din toată lirica lui Goethe, dacă exceptăm bucăţile puse în muzică, puţine poezii sunt, până astăzi, atât de sincer admirate ca strofa care începe: Über allen Gipfeln ist Ruh'. Evident: sonoritate şi imagini se împreună aici în chip cu totul nou, pentru lirica europeană de până atunci, şi pentru acea care a urmat multă vreme după Goethe. Este un acord scurt, cu rezonanţe adânci de o covârşitoare bogăţie, care aminteşte impresionismul poeziei chineze. Cunosc însă admiratori ai acestui exemplar de rară frumuseţe lirică, care refuză hotărît ultimele versuri: Warte nur, balde Ruhest du auch. Este aici o cădere supărătoare în ton didactic, o afişare indiscretă de înţelepciune semi-populară, pe care numai muzicalitatea o face, pân' la oarecare punct, suportabilă. Pe ţesetura delicată de imagini ne întâmpină deodată sentinţa brodată în horbotă groasă. Fără îndoială: Balde, ruhest du auch — este un adevăr dintre acele care se recomandă suggestibililor prin simplicitate şi naturaleţe, se poate zice sublimă. Insă un refractar va rămâne cu impresia unei banalităţi fără leac, nici scuze. Toate fatalităţile dezvoltării europene intelectuale şi estetice au împins, fără întoarcere posibilă, un asemenea adevăr înţelept cu massa atonă şi amorfă a banalului. Şi-i probabil că suggestibilul, numai din entuziasm sumar, se osteneşte să salveze o astfel de banalitate cu ajutorul unor sofisme vulgare. Atitudinea suggestibililor în artă este sentimentală, nicidecum estetică. Pe dânşii îi stăpâneşte un optimism popular care le creiază o sensibilitate obtuză şi pripită. E frumos, zic ei, şi — ce mai atâta vorbă!

Un german a tradus o poezie a lui Li-tai-pe astfel:

Im Herbst Kreist einsam überm grauen Weiher
Von Schnee bereift ein alter Silberreiher.
Ich stehe einsam an des Weihers Strand,
Die Hand am Blick, und äuge stumm ins Land.

Li-tai-pe pare că schiţează o aquarelă. Procedarea aceasta picturală e frequentă în poezia chineză. Virtuozitatea acestui maistru e considerată ca exemplară de către literaţii chinezi; şi probabil, orice European a cărui judecată literară nu-i strâmtată de modele şi reguli ale esteticei şcolare, simte imediat strălucirea artistică a celor patru versuri. Contururile acestei impresii prime, de pură vizualitate, se irizează într'un nimb de tonuri lirice. Toamnă — vultur argintiu, bătrân şi singuratic, pluteşte în cercuri deasupra lacului sub promoroacă — omul, singuratic, priveşte tăcut în zare: aceste grupe de impresii, savurate de vizualitate măiestrită, deslănţuie unde care răsună infinit în adâncul difuz al memoriei noastre afective. Germanului trebue să-i lăsăm meritul de a fi realizat, prin mulţimea silabelor pline de A, o muzică de sonorităţi reci, pătrunse de albul şi de cenuşiul palid al brumei şi negurilor.

Lirismul chinezului este eminent artistic. La dânsul, datele brute ale experienţei practic afective, au fost minuţios trecute prin specifica sensibilitate şi specifica inteligenţă a experienţei estetice. Iar: Balde, ruhest du auch — qu-as tu fait de ta jeunesse — Dă-mi o oară de iubire — Când eu stau şoptind cu draga..., — au rămas în stare de enunţare a unor afaceri private. Se înţelege: între public şi poetul său, mai ales dacă intervine şi muzică vocală, se stabilesc legături puternice, fiindcă „inima" oricui are, în definitiv aceleaşi afaceri. Această comuniune afectivă a publicului cu poetul poate da efecte intense, şi asemenea efecte le poate numi, cine vrea, estetice, dacă acest cuvânt îi face plăcere şi dacă emoţia estetică nu-i decât o formă a simpatiei sociale, care este, cum se ştie, un izvor larg şi comod de soluţii pentru tot felul de probleme filozofice.

Ruralul autentic se înduioşează de „Leleo, ş'oiu să mor", pentrucă afectivitatea lui este nediferenţiată, şi nu se poate desface din complexul rudimentar al vieţii practice. Lui, când cântă sau când îi zice lăutarul, îi trebue să facă şi cu ochiul la lelea care-i stă în faţă, în carne şi oase. Insă europeanul urbanizat a pierdut orice legătură sinceră cu:

Je me souviens, je me souviens
Des heures et des entretiens,
Et c'est le meilleur de mes biens.

deşi mult mai cuviincioase decât altele, şi aceste versuri sunt aproape de limitele romanţei oarecum practice, dela care înainte începe estetica suburbană.

* * *

Aproape toate întâmplările însemnate în istoria poeziei europene moderne ne arată că ceiace am numit aici cazul refractarilor este semnul unei orientări generale a spiritului şi a gustului literar.

In Heine chiar, ghitaristul tipic al burghezimii sentimentale, a început criza liricei comune. El a turnat în siropul semi-naiv al cântecelor, otrava originală a humorului şi a persiflajului. Până astăzi încă nu s'a potolit deplin scandalul, nu s'a rezolvat mirarea indignată a criticilor şi dascălilor de literatură.

Un sentiment nou de pudoare psihică venea atunci să dea la o parte, deopotrivă, sensibleria salonieră a veacului XVIII, şi naiva grosolănie a sentimentalităţii populare. Şi în humorul impertinent, în persiflajul, cum se zice, cinic al lui Heine se afirmă tocmai această nouă pudoare. Sensibilitatea modernă se apăra violent şi aspru de publicitate, de vulgarizarea socială a vieţii celei mai intime şi mai personale a individului. Incepea a-i fi scârbă Europeanului să plângă în batista altuia.

Impersonalismul parnasienilor n'a fost decât o altă formă şi treaptă a aceleiaşi transformări a sensibilităţii. Iar Rimbaud, începătorul poeziei moderne, ne-a lăsat, şi în această privinţă, exemplul monumental:

Doux comme le Seigneur du cèdre et des hysopes,
Je pisse vers les cieux bruns très haut et très loin,
Avec l'assentiment des grands héliotropes.

Cei care au venit de atunci în colo, Mallarmé cu simboliştii, Verhaeren, Jammes, şi răzvrătiţii diverşi până la Ivan Goll şi Mathias Lubeck, luptă, cu accente şi intenţii diverşi, aceiaşi luptă pentru artistizarea lirismului.

Poezia-romanţă, oriunde apare, este e faptă literară impudică, ridiculă, vulgară. Semnele stilului acestei poezii sunt iremediabil disgraţioase; şi, fără îndoială, cu atât mai răspingătoare, cu cât poetul greşeşte să le strecoare într'o poezie altfel acceptabilă, ori chiar strălucită. „O oară de iubire", „Du Herzallerliebste mein", nu se mai pot reintoarce din ocolul mahalalei, rămân flori definitive ale poeziei mitocăneşti. Ca atare ele pot fi utilizate parodistic; putinţa însă de a le actualiza estetic nu mai există pentru Europeanul urban, fiindcă sensibilitatea lui şi-a schimbat esenţial calitatea.

Pentru a salva teoretic lirismul comun, se invoacă de preferinţă aşa numitul factor asociativ. Dar nu ajută întru nimic actualizării estetice, faptul că-ţi aduci, de ex., aminte, că pentru alţi oameni, în alte vremi şi în alte locuri, romanţa sau versul au fost **frumoase** şi **veneau din inimă**. Acest fel de reminiscenţe pot servi pentru caracterizarea epică sau dramatică a acelor tipuri şi situaţii istorice, şi chiar ca element pentru o asemenea caracterizare, lirismul comun aduce cu sine inevitabil o nuanţă umoristică. Dar în cazul acesta situaţia psihică e schimbată total. Romanţa priveşte exclusiv pe Doamna cu zulufi şi crinolină, cum o văd în gravura sau în romanul de pe vremuri, şi negreşit adaoge acestei fizionomii o notă uşor comică.

După cum în impresia imediată, în totalitatea răsunetelor sale sensuale sau afective, nu-mi e câtuşi de puţin prezent faptul că Li-tai-pe era chinez, şi scria pe la anul 750 după Hristos (şi acest fapt nu capătă importanţă decât în conştiinţa neliterarilor, pentru a le stimula capacitatea de admiraţie, rudimentară şi confuză), tot astfel nu-mi poate reinvia estetic versurile citate din Eminescu, amintirea că, în copilărie le-am auzit declamate de o cucoană între două vârste, care se legăna ritmic, pe cerdacul unei case de ţară umbrit de zorele, în răcoarea dimineţii.

Sunt printre noi oameni cultivaţi care păstrează poeziei-romanţe o îndărătnică şi curioasă duioşie. Este, probabil, un abuz de asociaţii anestetice care-i face să întârzie în această atitudine, şi-i ispiteşte necontenit să caute cu orice preţ justificări estetice acolo unde nu se pot găsi. In faţa acestor suggestibili am vrut să rezum obiecţiile radicale ale celor numiţi de mine refractari. Pe aceştia cel puţin îi cunosc, cred, destul de bine. Sunt şi eu printre dânşii.

PAUL ZARIFOPOL

Francesco Bissolo — Tualeta

Cum iubeşte Lizica

— Fragment din romanul „Corigent la limba română" —

de ION MINULESCU

Veştile de-acasă, încep să mă pună pe gânduri.
Iată ce-mi scrie mama:

Dragul mamei,

„Am auzit că la Paris, n'ar fi tocmai aşa după cum spui tu, şi că de un an şi jumătate, nu faci decât să petreci cu femeile care-ţi mănâncă banii şi-ţi ruinează sănătatea. Gândeşte-te bine unde ai s'ajungi cu felul acesta de viaţă. Averea ta, nu este aşa de mare ca să poţi face faţă cu ea până ce s'o'ndura Dumnezeu să-ţi sfârşeşti toate studiile. Dacă nici primul examen nu l'ai trecut până acum, mai bine întoarce-te acasă, fiind-că, Slavă Domnului, se învaţă destul de bine şi la Universitatea noastră de la Bucureşti. Nu te supăra că-ţi spun lucrurile astea, dar pe aici prin oraş, nu se prea vorbeşte bine de tine. Şi lucrul ăsta, pe mine mă doare mai mult ca pe tine. Se spune că te-ai fi înhăitat cu Lizica a prefectului, care a fugit de la bărbatu-său şi acum face pe femeea de stradă la Paris. Păcat de ea şi de bieţii părinţi, că i-a făcut de râs în tot oraşul. Nu te potrivi ei, că tu tot copil eşti până ce-o să-ţi iei majoratul. Să ştiu barim că ai fost cuminte atâta timp cât ţi-am purtat eu de grije. Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu! Eşti liber să faci cu banii tei ce-ai să vrei. Dar dacă o fi să continui aşa după cum ai început, să ştii de la mine că în doi, trei ani, n'o să mai ai para chioară. Banul este lucru dracului, mai ales acolo la Paris, unde viaţa este mai scumpă ca la noi. Anunţă-mă şi pe mine când o fi să-ţi treci examenul, ca să nu-mi mai fie ruşine de lumea care mă'ntreabă de tine, când es prin oraş. Te sărută cu toată dragostea".

Mama ta

Extraordinar!.. N'am să pot scăpa niciodată de concursul benevol al celor care, parcă au jurat să-mi poarte de grije cu or ce preţ... Şi barim, dacă le-aşi fi cerut acest sacrificiu!.. Dar, de unde?.. Nu le cer nimic... Nu le cer şi totuş domnii de la „centru" vor să ştie mai bine ca mine, ce fac eu la Paris... Şi când mă gândesc că vecinul meu de pe coridor, nici până azi nu cred să fi aflat cine sunt deşi uşile noastre se găsesc faţă în faţă.

Nu-ţi fie teamă, mamă... Lizica nu mă costă încă nici un ban. Ba ceva mai mult,... Dacă-ai şti tu, ce mi-a propus!... Dar, nu... Nu încă... De-ocamdată, mi-e ruşine să-ţi spun... Cât priveşte examenul, fii pe pace... Iţi promit solemn că-l voi trece cu succes, chiar dacă ar fi ca Lizica să nu mă iubească nici odată.

* * *

Mai zilele trecute, am mâncat cu Marele duce la Paillard.

Ruşii au sentimentul de familie foarte desvoltat. Pe mine, bunioară, mă socoteşte un fel de rubedenie îndepărtată, numai pentru faptul că sunt din acelaş oraş cu Lizica. Ca să-mi dovedească trăinicia simpatiei sale, mi-a propus să mă angajeze ca secretar, sau mai bine zis, rânduitor al celor două biblioteci răvăşite — una a lui şi alta a Lizichei.

Nu ştiu ce fel de bibliotecă o avea Marele duce. N'am fost niciodată pe la ei pe acasă. Lizica însă, ştiu bine, n'are nici un fel de bibliotecă şi nici nu cred să aibă în gând aşa ceva. Toate romanele pe care le cumpără, mi le dărueşte mie, după ce le citeşte. Pe mine însă, lucrul acesta, mă plictiseşte grozav de mult. Lizica citeşte numai autori la modă, pe care eu nu-i pot suferi. Când îi vorbesc de Lautreamont, de Aloïsius Bertrand, de Villiers de L'Isle Adam, de Marcel Schwob, de Remy de Gourmont sau de André Gide, are aerul că mă compătimeşte ca şi cum aşi fi răms corigent şi la limba franceză... Cu cât o iubesc mai mult, cu atât îmi dau seama că pe Lizica nu trebue s'o iubească un intelectual. Lizica este o bestie frumoasă în care însă, nu te poţi încrede. Te muşcă chiar când îi dai de mâncare...

Nu ştiu însă, dacă acesta a fost adevăratul motiv, pentru care am refuzat propunerea Marelui duce. Nu mi-am putut da seama în primul moment. Mi s'a părut însă că gentileţea Marelui duce este o glumă de prost gust. Dar Marele duce care este un om bine crescut, deghizase gluma într'o ofertă sentimentală, care ar fi putut surâde chiar şi fostului meu profesor de limba română. Amantul Lizichei, pare că-mi plânge de milă, ori decâte ori vrea să fie drăguţ cu mine. Marele duce, nu uită niciodată că sunt din acelaş oraş cu Lizica...

Lizichei însă, care m'a întrebat tot aşa de mirată ca şi Marele duce, pentru ce-am refuzat propunerea, i-am răspuns fără înconjur:

— Fiindcă te iubesc şi nu vreau să trăiesc la Paris, din mila amantului tău...

Lizica s'a schimbat la faţă ca ziua de 6 August a fiecărui an. Şi-a ridicat apoi ochii în tavan ca să vadă, dacă nu cumva, din cer, se uită cineva la noi, şi a dat din cap desgustată de uniformitatea acestui moment suprem. Tavanul nu se crăpase încă şi catapeteasma lumii, aştepta probabil o frază mai de efect, ca să se dărâme peste noi.

Mi-am dat seama imediat că declaraţia mea, fusese bombastică şi mai idioată ca un vers din „Micul dor". Era prea târziu însă. Lizica începuse să vorbească ea.

— E foarte drăguţ din partea ta să-mi spui că mă iubeşti. Asta înseamnă că ai început să ai şi tu gust... Probabil, de când eşti la Paris... La Piteşti, nu mi-ai dat niciodată să'nţeleg că mă placi... Aproape nici nu te uitai la mine... Nu este aşa?... spune...

— Nu, nu... Nu este aşa... Te iubesc de mult... de când te cunosc!...

— Nu, nu... Mă iubeşti numai de când ai văzut că mă mai iubesc şi alţii... Pe mine mă iubeşte foarte multă lume... Mă iubeşte şi Rotschildt, nu numai marele duce... Eu însă, nu iubesc pe nimeni... Pe mine, bărbaţii mă scârbesc... Ii suport însă fiindcă am nevoie de ei. O femee ca mine, are totdeauna nevoie de un bărbat... dar, vezi tu?... Nu orice om, poate fi bărbat adevărat... Pe tine însă am să te iubesc, tocmai fiindcă nu eşti încă bărbat... Am să te iubesc, dar altfel, cu totul altfel... Ce?... Nu crezi?... Eşti un prost... Uite, vezi?... Mutra asta de idiot, mă face să te iubesc chiar, mult de tot... foarte mult... aşa cum aşi iubi un frate... Ce?... Nu-ţi convine?

Eu continui să dau din cap, ca un mânz nărăvaş. Ea însă, cu o singură vorbă, îmi aruncă parcă un laţ de gât şi mă imobilizează pe loc.

— Cum?... Tu vrei să fii ceva mai mult?... Vrei să-mi fii amant? Ce fel de amant?... Aşa cum este Marele duce?... Nu se poate... Adică, nu poţi tu... Mărturiseşte...

Eu oftez în chip afirmativ... Ea continuă să-şi bată joc de mine cu voluptatea unei pisici care ţine un şoarece în ghiare.

— Ei, da... Inţeleg... Vrei să-mi fii „amant de coeur"... Nu? Nici asta nu se poate. Adică, nu vreau eu... N'am încredere

Continuare în pagina II-a

în tine... Tu ești încă un copil... Nu te gândi că suntem amândoi de-aceiași vârstă... Eu sunt mult mai rezonabilă ca tine... Și eu iubesc numai cu capul, nu cu inima... Haide haide... Fii cuminte... Du-te și-ți ia bibliotecile în primire. Ai să găsești în ele câte-va cărți care au să-ți fie de folos poate...

Apoi, după o pauză, ca și cum s'ar fi consultat din nou, cu ea însă-și:

— Nu uita însă, că și visele se'mplinesc câte-odată Ai răbdare... Cine știe?... Dacă ții așa de mult, poate ai să fii și tu odată amantul meu... Iată, îți promit!... Dar numai o singură dată, în viața ta... De mai multe ori, n'ar fi bine poate... Ai încredere în mine... Ești mulțumit?... Bine... Așteaptă numai... Știi s'aștepți?... Știi ce trebue să faci ca să nu mai fii copil?... Să fii bărbat ca Marele duce!... Vino să te pup, lighioană mică și fără nume!... In ce atlaz de zoologie e fotografia ta?...

Și cu gestul cel mai firesc din lume, calmă și fără pic de emoție, Lizica mă sărută pe gură, ca și cum o vrabie, ar fi trecut un bob de mei, din ciocul ei în ciocul puiului din cuib.

* * *

De când sunt bibliotecarul Marelui duce, sau mai bine zis, al Lizichei — ceeace nu este acelaș lucru — mi-am reluat viața de om în toată firea. Mă scol dimineața la ora șapte și în fiecare noapte, mă culc numai în patul meu. In cafenea nu mai intru decât ziua, iar peste miezul nopței, nu întârzii decât când mă duc la teatru.

Fiindcă cele două biblioteci, nu-mi dau aproape nimic de lucru, în restul orelor libere, citesc. Am ajuns chiar, foarte departe. Dreptul este o știință pe care la nevoie, o poți învăța ca pe o poezie. Dacă nu mă înșel, Agatirșii aveau legile scrise în versuri...

Tot ca pe un text de lege, învățasem și noi în școală poezia: „Umbra lui Mircea la Cozia”. Când am voit s'o comentez însă, mi s'a 'nfundat...

In schimb, principiile de drept, le poți comenta la infinit. Le poți întinde și răsuci, după cum îți convine. Știința dreptului are ceva din personalitatea cauciucului... Suportă orice diformare. Cu cât reușești să pari mai absurd, cu atât mai mult impresionezi pe specialiști. Totul depinde de cei care te judecă. Nu e nevoie ca pentru acelaș caz, să pledezi la fel chiar dacă ai în fața ta, aceiași judecători. Sentințele variază, nu după speța procesului, ci după buna dispoziție a judecătorilor, care în treacăt fie zis, trebue să fi studiat și ei dreptul la fel ca tine. Asta înseamnă că dreptul e o știință de pură inteligență. Inteligența singură, îți permite să jonglezi cu „uite popa, nu e popa” în așa fel ca la un moment dat, să juri că ai în fața ta, nu numai un popă anonim, dar chiar un adevărat Patriarh... De aceia poate, majoritatea studenților români, dela Paris, studiază dreptul. Românul, din firea lui este „șmecher”... Excelează în așa zisele „variațiuni pe o singură coardă” chiar când nu este muzicant. Tema n'are nici o importanță. Totul constă în dexteritatea cu care prezintă variatele aspecte ale unei melodii de multe ori inexistente chiar. Procesele mari de altfel, nu le câștigă oamenii de drept, ci numai avocații mari...

Știu că muzicanții și avocații au să protesteze. Ii previn însă că n'au dreptate, fiindcă și unii și alții, pot fi în anume momente aceiași admirabili maeștri cântăreți, sau cum se spune aici la Paris „des maitres chanteurs”.

Cred că până la sfârșitul lunei Mai, voi fi gata. In prima jumătate a lunei Iunie, mama va primi vestea mult așteptată, iar în orașul Pitești noutatea sosită dela Paris, va putea fi afișată mai întâi la „centru” așa cum cere tradiția locală și de aci, răspândită în tot orașul.

Ca și mama, Lizica așteaptă cu aceiași nerăbdare, evenimentul fixat pentru jumătatea lunei Iunie. Eu o țiu în curent cu toate laturile complexei mele activități. Ea însă pare a se interesa mai mult de mine decât de bibliotecă și universitate. Mi-a mărturisit că idea bibliotecilor ea i-a sugerat-o Marelui duce. Amantu-său nici nu se gândea la așa ceva. N'a citit în viața lui nici o carte și nu știe să scrie decât frazele tipice, impuse de protocol și legăturile de familie. Pentru restul corespondenței, Marele duce, care vorbește cinci limbi, are cinci secretari: pentru limba rusă, franceză, engleză, germană și italiană.

Păcat că Marele duce nu vorbește și românește. M'ar fi luat poate pe mine ca al șeaselea secretar. Numai de n'ar fi aflat că am rămas corigent la limba română... Lizica e în stare să-i fi spus și lucrul ăsta. I-a spus ea, de altfel, lucruri și mai grozave... I-a spus bunioară, c'o iubesc!... Marele duce a surâs. Surâsul este primul și cel mai imperativ atribut al unui adevărat bărbat, mai ales când este și Mare duce...

Fostul meu profesor de limba română, deși nu era Mare duce nu o poate lăsa „sur la paille”. Or cât de mare ar a surâs și el... A surâs însă „verde”. Un mare duce, surâde totdeauna „roșiu”.

Ce-a eșit din surâsul verde, am văzut. Să mă ferească Dumnezeu să mai văd ce-are să iasă și din surâsul roșiu.

* * *

Sănătatea Lizichei, începe să mă îngrijoreze. Plămânul de care-mi vorbise, nu era o glumă. Lizica este ofticoasă. Din zi în zi frumusețea ei devine tot mai stranie. Lizica este mai albă ca moșiile Marelui duce în timpul ernei.

Și totuși, Lizica nu vrea să se îngrijească. In loc să se ducă pe coasta Mediteranei, stă tot timpul la Paris. Ziua se agită cu tot felul de nimicuri, iar noaptea colindă din cartier în cartier, după cum pe vremuri la Pitești, colindam și noi din casă în casă, dar numai odată pe an: în noaptea de Moș Ajun.

Mi-aduc aminte de noaptea când masa prefectului, încărcată cu tot felul de bunătăți, ne înfrățise stomacul pentru o clipă și ne învrăjbise sufletul pentru o vecinicie. Era tot o noapte de Moș Ajun...

Par'că mă văd și azi în mijlocul celor de-atunci. Mihăiță sta între Lizica și mamă-sa, Rădulescu Florian lângă Dița, Țăpuș Nicolae și Columbachis Aristotel la dreapta și la stânga grecoaicei, iar eu între guvernanta care nu vorbea decât englezește și văduva dela Câmpu-Lung care nu vorbea deloc. Mă văd apoi pornind cu toți ceilalți prin zăpadă până la glesne, sfidând gerul și mai ales viitorul, căruia nu-i făcusem încă cinstea să-l introducem în preocupările noastre de până atunci...

Astăzi însă, afară de Mihăiță care știu unde se află, de ceilalți nu mai știu absolut nimic. De câtva timp însă, am început să mă număr și eu printre „ceilalți”. Nu mai știu aproape nimic, nici de mine. Mi-am pierdut parcă urma. De câte ori mă caut, îmi pare că nu mă găsesc nici odată, acolo unde mă aflu. Când stau alături de Lizica mai ales, nimeni parcă n'ar fi alături de ea. Câte odată, mă simt așa de absent că-mi vine să plâng. Sunt parcă mai absent chiar de cât Mihăiță, cel mai absent dintre noi toți, în clipa de față... Nu știu de ce, dar de câte ori mă gândesc la el, mă trezesc gândindu-mă la mine însu-mi. Chipul lui începe să se confunde cu al meu. Și doar Mihăiță, nu semăna de loc cu mine. Nu semăna însă atunci, când nu eram poate amândoi la fel, când el iubea numai pe Lizica iar eu mă lăsam să fiu iubit de toată lumea. Dar azi, când pe Lizica o iubesc și eu la fel cu el, cine îmi spune că n'am început și eu să seamăn cu Mihăiță?... El, e drept, trebue să fi putrezit de mult... Eu însă, abia acum încep... dar azi, mâine, mai curând sau mai târziu amândoi o să fim la fel... Morții seamănă între ei ca niște frați gemeni. In pământ, toți suntem copiii aceluiași tată...

Când îi vorbesc de moarte, Lizica își bate joc de mine. Lizichei nu-i este frică de moarte. Vrea să moară ca o floare în paharul de cristal în care a lăsat-o stăpâna casei, care a plecat într'un voiaj mai lung...

Pe mine însă, cinismul Lizichei, mă revoltă. Lizica nu poate fi sinceră. N'are nici un motiv să-și grăbească singură moartea. Nu poate fi nici obosită nici desgustată de viață. N'are nici măcar grija unui examen la facultate, ca mine. E tânără și frumoasă și are tot ce-i trebue ca să trăiască fericită. Toată lumea o cunoaște și o iubește. Femeile ca și bărbații o întâmpină la fel cu aceleași exclamații de admirație. Intregul Paris o soarbe cu ochii și adoarme cu ea în gând ca cu amintirea unei zile de sărbătoare. In localurile de noapte în care se află că vine Lizica, toate mesele sunt rezervate de cu ziua. Pentru un scaun suplimentar la un colț de masă, se plătește ca pentru un hectar de pământ arabil. Și în Franța, pământul este cu mult mai scump ca în România...

Lizica mi-a mărturisit că vrea să fie îngropată în pământ francez. Pământul Franței, adăpostește atâția morți iluștri, că amintirea lor, îl face să rodească parcă mai mult ca ploaia și soarele. In Franța când ești cu adevărat cine-va, nu mori aproape niciodată. Și Lizica este obsedată de numele câtor-va femei din veacurile trecute, care deși au murit de mult, continuă parcă să trăiască și azi.

* * *

Credeam că singurul mare eveniment al anului, va fi examenul meu, care la Pitești mai ales, trebue să fi produs oare care senzație. M'am înșelat însă. In extremul orient, s'a petrecut un eveniment cu mult mai senzațional; războiul ruso-japonez.

Ion Minulescu

Lizica oscilează între două emoții de-opotrivă de puternice. Una e plecarea mea; alta, plecarea Marelui duce. Eu trebue să plec pentru îndeplinirea unor anume formalități, care reclamă prezența mea neapărată în țară. Trebue să-mi iau majoratul și să-mi prelungesc amânarea serviciului militar. Marele duce însă, a plecat în Rusia de aproape o lună, Acum trebue să se găsească în drum spre Manciuria.

De întors, probabil că o să ne întoarcem amândoi, afară numai dacă, bine înțeles, unul din noi, nu va da ortul popei. De data asta însă, nu știu care din noi, va lua înaintea celuilalt. Imi dau seama că de când iubesc pe Lizica, eu și Marele duce nu suntem decât doi cai de curse, care galopează pe ultima sută de metri, ce-i mai despart de potou. Potoul nostru, este Lizica. Până azi, toate cursele au fost câștigate de Marele duce. Nici nu se putea altfel, Marele duce este cal de rasă. Strămoșii lui, numără câte un împărat de fiecare generație. Eu însă, nu sunt de cât un biet „outsider” care aștept un handicap convenabil în care să mă pot afirma. Dacă scap și ocazia asta, din cal de curse, devin cal de saca...

Marele duce, nu cred să se poată întoarce înainte de sfârșitul războiului. Eu însă mă pot întoarce or când înaintea lui. Dacă ași fi fost major, n'ași fi plecat pentru nimic în lume din Paris. Dar mama nu mai vrea să-mi trimeată nici un ban. Și eu tocmai acum, am mai mult ca or când nevoe de bani. La Lizica nu mă pot împrumuta fiindcă în momentul de față nu mai are nici ea. In câte-va zile, Lizica a dat gata, toți banii pe care-i lăsase Marele duce. Cât despre banii din țară, să nu mai vorbim. Lizica nu primește de acasă de cât o sută de franci mai mult ca mine. Amândoi dar, suntem cum se zice „dans la plus noire purée”. Lizica mai ales, suferă îngrozitor. Pentru ea, banii sunt ca boabele de orez din pilaf... Nu știe nici odată câte boabe mănâncă. Așa mănâncă Lizica... mult... enorm de mult... poate fiindcă i-au recomandat doctorii să se supra-alimenteze. Lizica însă, depășește până chiar și prescripțiile medicale. Mănâncă tot ce vede cu ochii. Mie bunioară, până azi, mi-a mâncat ceasornicul de aur care-l aveam dela tata, inelul cu briliant pe care mi-l dăduse mama mare, când am plecat la Paris, două rânduri de haine, un pardisiu și leafa mea de bibliotecar pe care Marele duce la plecare, mi-o avansase pe trei luni de zile...

Trebuie să plec dar... Trebuia să plec de-acum câteva zile chiar... M'a oprit însă Lizica. A avut nevoe de mine, sau mai bine zis, de rolul pe care trebuia să-l joc fără voe. Nu puteam s'o refuz. De altfel Lizica are perfectă dreptate. O soluție mai nemerită, nu puteam găsi, nici eu, nici ea. Până ce-am să mă întorc cu bani din țară, Lizica a închiriat unui atașat de la legația portugheză, două din odăile sale de la parterre. Contractul însă, l'am semnat eu, ca și cum ași fi subînchiriat cu învoirea proprietăresei, odăile pe care până atunci le locuisem eu. De când nu mai are parale, Lizica a început să aibă scrupule.

Situația asta însă, nu va dura multă vreme. Marele duce, când și-a vârât capul pe fereastră la Kety în odae, fi în Rusia, criza financiară provocată de război, un Mare duce poate găsi totdeauna banii necesari pentru a-și întreține amanta. Și-afară de asta, Rușii au credit nelimitat la Paris. O simplă telegramă, e de-ajuns. Semnătura Marelui duce, este ca toiagul lui Moise: face să țâșnească apă din piatră seacă...

Eu însă mă rog la Dumnezeu ca Marele duce să întârzie cât mai mult cu trimiterea banilor. Supriza asta vreau să i-o fac eu, când am să mă'ntorc din țară, major și om bogat... Când voi lua locul Marelui duce, poate rusul să se întoarcă victorios de la război. Adevăratul victorios am să fiu eu... Abia atunci, Lizica o să înțeleagă, care din doi, o iubește cu adevărat... Știu bine că averea mea nu se potrivește nici pe departe chiar, cu averea Marelui duce. Lizica însă care este femeie inteligentă va aprecia sacrificiul fiecăruia din noi, nu după importanța sumelor emise, ci după puțința Băncilor emitente...

Mi-e teamă însă că Lizica, cum este ea „mână spartă” n'are să poată resista nici până la întoarcerea mea din țară. In cazul acesta, voi fi nevoit să-i fac surpriza prin poștă, nu prin viu grai. Prima recoltă a ogorului meu părintesc, va fi un ceck al Băncei Naționale Românești către Banque de Paris et Pays Bas...

Numai de nu mi-ar lua înainte Marele duce.

* * *

La noapte, plec spre țară.

Plec însă, cu sufletul îndoliat ca poarta unei case în care a murit cine-va. Nici odată n'am plecat așa de trist, fiindcă niciodată, n'am plecat forțat de altce-va de cât de imboldul propriului meu suflet. Eu n'am călătorit niciodată de cât cu sufletul meu împreună. De data asta însă, plec numai eu singur. Sufletul meu, rămâne la Paris. Rămâne să rătăcească pe Champs Elisées, la fel poate ca și sufletul lui Mihăiță care acum trei ani, rătăcea prin alte câmpii Elisee, în timp ce trupul lui aproape gol, se clătina spânzurat de copacul de la Trivalea...

Lizica a primit dela Marele duce, nu banii pe care-i aștepta, ci o scrisoare — o scrisoare lungă pe patru fețe, un fel de spovedanie târzie, dar categorică din toate punctele de vedere...

Dacă pe câmpul de luptă din Manciuria, Marele duce ar întrebuința față de japonezi, aceiași strategie ca și față de noi, geniul rasei slave, n'ar mai fi pus nici odată în discuție.

Abia acum înțeleg eu, pentru ce Marele duce a surâs, când Lizica i-a destăinuit că o iubesc. Toți oamenii surâd pentru câte-ceva în viață. Un surâs însă, nu seamănă nici odată cu altul. Și Marele duce, nu putea surâde decât așa cum a surâs: roșiu!... Coloarea roșie, înseamnă „pericol”... Un surâs se poate tălmăci mai ușor ca un vis. Un surâs roșiu bunioară, nu poate fi de cât preludiul unei sentințe în ultima instanță. Erarhia surâsurilor, urmează ordinea colorilor din spectrul solar: roșiu, portocaliu, galben, verde.... etc.

Ușurința Lizichei, ar fi putut să mă coste viața. N'are să mă coste însă, de cât o parte din avere, dacă nu chiar toată...

Marele duce, a anunțat-o că nu-i mai poate trimite nici un ban. In schimb, îi trimite consimțimântul să fie înlocuit cu mine și pradoslavnica lui binecuvântare, pentru tot ce-are de gând să mai facă de azi înainte. Existența ei nu-l mai interesează. Parcă n'ar fi iubit în viața lui niciodată, o femee. Marele duce nu mai are decât sentimente patriotice... Pentru un moment, îl preocupă numai problematica victorie a armatelor rusești și prestigiul imperiului țarist în extremul orient...

De când a primit scrisoarea Marelui duce, Lizica tușește într'una. De altfel, de cât-va timp, la Paris, toată lumea tușește parcă la fel. Pe măsură ce ziarele anunță noui victorii japoneze, gripa franco-rusă, face tot mai multe ravagii.

Din cauza aceasta, Lizica n'a putut să mă însoțească la gară. A rămas acasă, să se doftoricească. In schimb, despărțirea noastră a fost foarte emoționantă. M'a sărutat cu căldura celor 38 grade de temperatură personală și mi-a spus:

— Vezi să nu uiți!.. Trimite-mi ce-va bani, imediat ce ajungi acasă...

Și atâta tot...

Până la plecarea trenului, mai sunt 30 de minute...

Până să-mi iau majoratul, mai sunt 30 de zile...

Până să pot surâde și eu ca Marele duce, mai sunt 30 de ani!...

ION MINULESCU

Bunicul

Un om bătrân, bătrân, cu barba albă,
La masa mică de mesteacăn plină
Culese din podoaba de grădină...

Cu capu 'n mâni, cu ochii stinși în zare
Și alintat ușor, de vânt, prin plete,
Iși toarce firul vieții tata mare,
Bătrân, bătrân, ca sfântul din perete.

CHIRIAC CH. DRAGOMIR

Grozești, 1927.

Anecdote

In Franța

Se știe că papa a interzis catolicilor din Franța să mai citească l'Action française. Un tânăr francez, se adresează atunci tatălui său, un duce de veche nobleță:

— Dragă tată, întrucât cunosc sentimentele tale religioase, te previn că sau îmi dai voe să cetesc mai departe **l'Action française** sau mă pun pe chefuri!

Ducele, om chibzuit, răspunse fiului său:

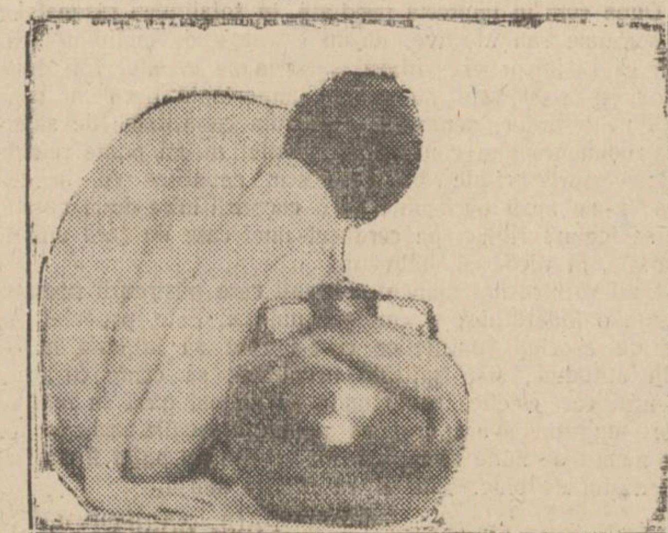
— Cetește **l'Action française** și fii cuminte!

Și în aceeaș seară, la club, ducele povesti întâmplarea vechiului său prieten, contele de Saint-Aulaire, fost ambasador al Franței la Londra:

— Sau să cetească **l'Action française**, sau să facă chefuri! Nostimă dilemă, nu?...

Atunci contele de Saint-Aulaire, surâzând:

— Fii pe pace, dragul meu! Le va face pe amândouă!.

Cronica științifică

Cercetări relativiste

Einstein și relativitatea se pare că nu mai sunt astăzi la modă. Acum doi-trei ani, pretutindeni n'auzeai vorbindu-se, pe lângă sport, politică și mode, decât de teoria care devenise în câteva luni celebră. Dintr'un capăt la celălalt al Europei bântuia furia relativității...

Trăim într'o lume necunoscută, ce abia acum ne este desvăluită în toată amploarea ei; realitatea e alta: până acum am văzut cu simțurile noastre slabe și am judecat universul altfel de cum este.

Minuni nebănuite ne sunt arătate de construcția științifică cea mai uriașă care a existat vreodată: teoria relativității! „Inapoi, la Kant, ni se striga!” Cunoștințele noastre asupra obiectelor exterioare sunt false. Fenomenele din afară de noi, ca și forma și dimensiunile lucrurilor, fiind trecute prin întreg aparatul sensorial al omului, vor fi prin urmare interiorizate în așa fel, încât la urmă vor eși cu totul diformate.

Pământul bunăoară, având o mișcare în jurul Soarelui, de 30 kilometri pe secundă, va fi turtit în partea cu care merge înainte și tot așa se va întâmpla cu toate obiectele de pe el. Metrul, chiar, se va scurta și astfel nu vom avea cu ce să constatăm „turtirea einsteiniană”, căci singurul mijloc de a o afla, unitatea noastră de măsură, metrul, a suferit o alterație.

Totul este relativ deci nici realitatea n'o găsim nicăeri.

Și ce este mai ciudat din acest adevărat scandal științific, e interesul arătat de marele public pentru o chestiune de înnalt ordin științific și filosofic.

In saloane, alături de discuțiile despre curse și viitoarele alegeri, relativitatea cu consecințele-i faimoase, nu era uitată.

Epidemia einsteineană se răspândise pretutindeni la conferințele de vulgarizare, lumea se îngrămădea ca la o revistă de actualitate.

Să fim liniștiți, furia științifică a trecut, și, pentru cei mulți, Einstein nu mai formează obiectul unei discuții pasionante.

Nu intră în cadrul articolașului nostru de simplă informație științifică să ne întindem peste limitele impuse de însăși această teorie, care cere o cultură generală însoțită de vaste cunoștințe de matematică și fizică.

Nu vom aminti deci nimic din ceiace s'a scris și la noi în ultimii ani.

Vom stărui totuși asupra a două din consecințele celebrei teorii, făcând cunoscute rezultatele noui la care au ajuns învățații ce lucrează la verificarea, pe cale experimentală, a teoriei relativității.

Lumina este grea, s'a spus, și va avea de suferit de pe urma materiei pe lângă care vor trece razele ei, ca și orice corp.

O cometă, deși e alcătuită din părticelele cele mai fine de materie, ajungând în apropierea oricărui corp, pământ, soare sau o altă planetă, își schimbă drumul, suferind influența atracției sau gravitații.

Acelaș lucru se întâmplă și cu lumina. In apropiere de soare, razele de lumină, pornite dela o stea, vor fi strâmbate, luând un alt drum, astfel imaginea întreagă a stelei dela care au plecat se va deplasa, luând o altă poziție, în spațiu.

Așa ne spune teoria relativității și trebuia să se experimenteze, să se vadă dacă-i așa.

S'au transcris la timp în ziare și reviste rezultatele încercărilor de felul acesta, arătându-se că teoria lui Einstein n'a greșit când a enunțat adevărul de față.

Totuși, observațiile făcute în timpul eclipselor de soare, dau valori ce se apropie de teoria relativității.

Fizicianul Michelson a făcut unele cercetări în domeniul relativității, și a căutat să vadă dacă eterul, — materia subtilă și imponderabilă din spațiu, — este sau nu târît de pământ în mișcarea sa. Ar fi trebuit să se constate un adevărat vânt de eter, un curent înconjurând planeta noastră și mergând în direcția spre care ne poartă soarele.

Michelson a arătat că nu se poate în nici un caz pune în evidență fenomenul de mai sus. Pe faptul acesta se întemeiază o parte din teoria relativității.

Dr. Miller a reluat de curând niște experiențe ale sale mai vechi, făcându-le atât într'o pivniță, cât și pe muntele Wilson din California, acolo unde-i instalat cel mai mare și mai frumos observator astronomic din lume. Ultimile 5000 de măsurători ale sale, arată că există în realitate un vânt de eter, cu o iuțeală de zece kilometri pe secundă.

Una din laturile teoriei relativității e deci lovită crunt de nouile experiențe ale d-rului Miller, și dacă ele vor fi confirmate, edificiul einsteinian va găsi un adversar de temut.

* * *

Pe de altă parte, un cunoscut fizician vine să aducă un serios argument în favoarea teoriei lui Einstein. E vorba de o altă consecință a relativității.

După Einstein, liniile spectrale ale unui corp ce dă o lumină, pornită din apropierea unui câmp gravitațional, sunt deviate și deviația în spectru se face înspre culoarea roșie.

Cunoscutul astrofizician american Adams a căutat să vadă dacă în spectrul stelei Sirius se poate vedea o asemenea deplasare. Rezultatele sunt pozitive.

Pe când dr. Miller aduce cu cercetările sale îndoiala în domeniul relativității, Adams prezintă o confirmare strălucită în importanta problemă de fizică și astronomie pusă de teoria lui Einstein.

C. N. NEGOIȚĂ

„Librăria C. Dobrogeanu-Gherea”

din str. Sf. Ionică No. 5

A adus o serie de cărți noui de sociologie și economie politică în limba germană, franceză și ungară; e la curent cu toată literatura europeană și acordă la tot soiul de cărți un rabat de 5% d-lor **profesori, publiciști și studenți.** Complect reorganizată, librăria noastră aduce direct dela Viena și Paris cărțile cele mai noi, într'un timp foarte scurt.

Recomandăm: Dr. Renner: **Die Wirtschaft als Gesamt prosess;** Müller-Lyer: **Die Familie;** H. Cunow: **Ursprung der Religion des Gottesglaubens;** Fr. Wendel: **Das Sozialismus in der Karikatur** (o carte bibliofilă legată în pânză, cu numeroase hors-texturi în culori); Roza Luxemburg: **Briefe aus dem Gefängnis,** etc.

In franceză: Paul Louis: **Histoire du Socialisme;** diverse din **Lassalle, Marx, Engels, Kautzki, Lénine,** etc.

Literatură: seriile **Vies des hommes illustres** și **Le roman des grandes existences** complecte (și cele epuizate chiar); Clemenceau: **Au soir de la pensée** (2 vol.) și **Demosthène** (despre care vorbește d. Grosman în acest număr); Joseph Conrad: **Gaspar Ruiz** (ultimul roman); **J. Kessel: Terre d'amour** (premiul Acad. Franceze), etc. etc.

Aducem deasemeni **cărți de drept** cu cele mai ieftine prețuri.

Albert Moore — **Noapte de vară**

Georges Clemenceau

Apoteoza

Potolirea afacerii Dreyfus, prin biruința adevărului readuce pe Clemenceau în arena parlamentară. Dușmanii dreptății rătăceau la suprafața politicei franceze, ca niște sfărâmături ale unor vase naufragiate. Cei mai mulți, vechi antagoniști ai lui Clemenceau. Ei nu mai îndrăzneau acum să crâcnească împotriva învingătorului. Iar la viitoarele alegeri legislative, populația județului Var, dreaptă cu apărătorul Dreptății, îl retrimite pe Clemenceau în parlament.

De astădată — și pentru întâia oară — în Senat.

Senator, Clemenceau, deși trecuse pragul bătrâneței, aduce în atmosfera maturului Corp, vigoarea parfumată a tinereței. El reîncepe acolo seria luptelor de tribună. Ales președinte când al uneia când al alteia din Comisiunile senatoriale, Clemenceau vorbește guvernelor cu toată autoritatea individualității sale și a mandatului președințial ce deținea. Ca și înainte, el răstoarnă cabinetele. Intre altele pe cel al lui Caillaux, pentru atitudinea acestuia în afacerea Marocului (1908).

* * *

Dar în noua fază a luptelor sale parlamentare, i se întâmplă lui Cuemenceau ceva neobicinuit. E chemat, în 1909, să ia frânele Puterei.

Clemenceau le ia, guvernează doi ani plini de greutăți, dar nefiind în înțelegere cu unul din colaboratori — cu Briand, mi se pare — îl abandonează în plină ședință a Camerei și, primind un vot de blam, realizează minunea de a se răsturna pe sine însuși. Rămăsese fidel temperamentului său.

* * *

Ca șef de guvern, Clemenceau a avut o memorabilă desbatere contradictorie cu deputatul Jaurès.

Leaderul socialist îl interpelase asupra politicei generale. Clemenceau întoarce floreta și interpelează pe deputat asupra concepției sale sociale. Se încinge o discuție vie, amplă și documentată, care ține, cinci zile în șir, suspendată atenția Franței și — cu ea — a lumei întregi.

Jaurès își revărsa știința în cascade armonioase, cu timbrul cald și în vestmânt de fermecătoare elocință. Clemenceau răspundea scurt, incisiv, cu o voce aspră și rece, glasul unei logici nemiloase. Se încăieraseră doi giganți. Jaurès biciuia societatea capitalistă, făcând să-i țâșnească puroiul. Clemenceau, fără s'o apere, îi cerea leacul. Jaurès răspundea: O societate fără proprietate individuală, acaparantă și exploatatoare, care nimicește omenia în toate clasele sociale. Clemenceau obiecta: Oamenii vor fi nemernici, și sus și jos, ori care ar fi structura societății. Schimbați pe om, faceți pe individ bun și veți avea o societate bună.... Jaurès riposta: Nu pot fi indivizi buni într'o societate rea. Mecanismul social nici nu se poate opri la amănuntul indivizilor. Să schimbăm vasul și conținutul va lua altă formă... Va lua altă formă concretă, adăugă Clemenceau; dar sufletul va rămâne acelaș. Sufletul e în funcție de trup, răspundea Jaurès; deschideți omenirei căile unei evoluții normale și atunci sufletul va evolua și el spre normal. Clemenceau: Cum vrei să clădești un edificiu sănătos cu un material putred? Jaurès: Alt material n'avem. Dar să fim încrezători. Omenirea e ca arma lui Achille: vindecă ea singură rănile ce-și face.

Nu importă care din cei doi înfățișători de concepții sociale are dreptate și care din ei a avut superioritatea în desbatere. Am dat amănuntele acestui duel oratoric numai spre a învedera gândirea socială a lui Clemenceau, însuflețită de altruism, dar individualistă în premisele și concluziile sale.

* * *

Căzut dela guvern, Clemenceau își reîncepe meseria de opozant. E mereu ales președinte al vre-unei importante Comisiuni senatoriale. Dar ca să nu piardă obicinuința, mai răstoarnă din când în când câte un minister, exercitând o permanentă teroare asupra guvernelor. Iar în culisele Senatului, el care nici odată n'a fost omul culiselor, când trece, dă fiori; e temut și respectat, salutat și ocolit. Tigru majestos care se primblă în fundătura codrului.

* * *

Freamătul prevestitor al vijeliei răsboiului mondial începuse să se audă, menind a fatalitate, ca freamătul pădurei din Macbeth. Nori groși și grei începură să se adune din toate colțurile cerului și fulgere năsprasnice spintecau văzduhul. Iar când tunetul se auzi din bateriile germane, Clemenceau părea un Patriarh ca Noe, pe vremea potopului biblic.

Intr'o zi avea și el să conducă, peste valuri de sânge, corabia Franței și să ajungă anevoie la Araratul păcii.

De la început, el luă loc la cârmă, nu cu fapta, cu sfatul. „Uniunea sfântă", închegată la guvern ca să apere Patria, îl avu de sprijin și paznic. Dar un paznic care rotea neîncetat biciul criticei. Ce însemna pentru Clemenceau cenzura oficială? Ea aproape nici nu îndrăznea să se atingă de dânsul. I'a albit în câteva rânduri paginile noului său ziar *L'homme libre*. Atunci Clemenceau i-a schimbat titlul în *L'homme enchaîné*. Și ca om înlănțuit, a zornăit mereu lanțurile, făcând un zgomot asurzitor. Clemenceau critica fără milă conducerea politică, conducerea militară. Nimic nu-i era pe plac, iar marile succese germane, de pe vremuri, îi dădeau confirmare.

Clemenceau era cel mai dârz partizan al războiului, al prelungirei războiului până la ultima sleire, cu completă înfrângere sau cu definitivă izbândă. A fost doar martorul mutilării din 1870, a cărei durere ei n'a voit s'o adoarmă cu narcoticele ori anesteziantele politicei de realități. El n'a adoptat maxima lui Gambetta, robul exigențelor de Stat, care, vorbind despre Alsacia-Lorena, dădea compatrioților săi lozinca: *Y penser toujours, n'en parler jamais*. El, Clemenceau, se gândea fără curmare și vorbea întotdeauna. Nu cu glasul provocătorului care sgândărește rana sau se vaită tulburând liniștea. Ci cu al omului care spune că rana îl doare și că trebue închisă. De aceia când a isbucnit războiul, pe care l'a dorit, dar nu l'a grăbit, Clemenceau a fost implacabil; nemilos cu ai săi, despre care spunea că nu duc lupta cu destulă tărie, nemilos cu aliații, cărora le imputa micime de suflet; și nemilos, mai ales, cu dușmanul pe care voia să-l vadă răpus.

Monumentul lui Georges Clemenceau

Această îndârjire împotriva dușmanului nu izvora din ură. Clemenceau, a cărui mască aspră ascunde ideologie, nu urăște popoarele. Nemților chiar le recunoaște marea contribuție la civilizațiunea omenirei și are un fel de — ironică — simpatie pentru artiștii și învățații „allemandement lunettés". Dar e Francez. Francez în cea mai vibrantă accepțiune a cuvântului. Mândru de gloria a cincisprezece veacuri de istorie franceză, din care face, ca și din marele ei capitol, Revoluția din 1789, un *bloc*, el are convingerea că numai mărirea Franței poate face mărirea lumei. Pentru dânsul, geniul galic e o faclă necesară omenirei pe căile ei înguste și întortochiate. Și oricine s'ar încumeta să vrea să stingă flacăra ori s'o strâmbe, e, în ochii lui, un dușman al speței umane. E deci multă umanitate în înverșunarea cu care Clemenceau apără Franța. Și fiindcă vicisitudinile Istoriei au adus, pe bulevardul ciocnirilor între popoare, pe Germani în drumul Francezilor, în Germani vede Clemenceau marea primejdie pentru dăinuirea franceză.

* * *

A fost deci firesc ca atunci când fluctuațiunile războiului mondial au dat lui Clemenceau cârma efectivă a țărei sale, acest bătrân, care împlinise 75 ani, să fie cel mai viguros dintre luptătorii pentru cauza franceză. Intrebat în Parlament care îi e programul, a răspuns scurt: „Fac războiul".

Și l'a făcut. L'a făcut mai cumplit, mai tenace, decât toți predecesorii săi. A revărsat, cu durere, dar fără șovăire, tot sângele ce mai pulsa în arterele franceze. A semănat pământul Franței cu trupurile celor mai fragezi copii ai săi. A sleit toată energia națională, pentru ca, măcar în clipa istovirei, să vie mântuirea. A fost rebel tuturor moliciunilor, tuturor sfaturilor de cumpătare. Ca să birue pe dușmani, se lupta adesea cu aliații impunându-le voința. Pe ai săi din țară îi tiraniza. Nu îngăduia decât un singur glas: al goarnei. Franța toată, un lagăr.

Un lagăr, fără libertăți. Ca să birue, a jertfit tot patrimoniul lui politic. A călcat în picioare legi. A prigonit pe adversari. A închis gura tuturor, el care era întruchiparea criticei. Il halucinase războiul. Il obseda victoria. Franța să fie liberă, numai dacă va învinge. Altminteri un țintirim e tot ce a fost și va să fie.

Și nu l'a putut nimeni învinui de renegare. Nu i-a imputat nimeni apostazia. Dimpotrivă, cu cât își flagela mai mult trecutul, cu atât jertfa lui era mai prețuită. Era el singur un holocaust în mijlocul focului universal.

* * *

Se povestesc minuni despre Clemenceau din timpul cât a condus războiul.

Prim-ministru și ministru de războiu, a stat, pe cât i-au îngăduit treburile, în tranșee, pe linia de foc, sub ploaia de obuze dușmane. Primea rapoarte, emitea păreri, ținea sfat cu generalii. Cutreera câmpul de bătălie, cu automobilul, ceasuri multe, neostenit. Se ducea până la posturile cele mai avansate. La vederea acestui bătrân cu mustățile stufoase, toată oastea Franței, pe front, își simțea potențiate eroismul și entuziasmul. Era primit pretutindeni cu aclamațiuni. Clemenceau însuși istorisește, cu duioșie, cum într'o zi, stând pe linia de foc, un general, zărindu-l din goana calului, a sărit jos, a smuls o floare ce creștea ofilită între schijele de oțel ce acopereau pământul și a aruncat-o bătrânului — omagiul unui războinic pândit de Moarte, adus unuia care ascuțise coasa Morții.

Iar noaptea târziu, după ce inspectase tot frontul, bătrânul om politic se întorcea la Paris, ca să prezideze, până în zori, un consiliu de miniștri, sau să deștepte din somn pe vre-un general aliat, ca să'l certe pentru anume lipsuri. Era atât de admirabil bătrânul, că i-se iertau și imputările nedrepte.

Aproape doi ani a dus Clemenceau această viață de muncă, de veghe și de risipă de energii. Ii se simțea mâna pretutindeni, iar cuvântul lui era ascultat fără cârtire. Chiar Lloyd George, primul ministru al Angliei, un alt mare animator al războiului, primea cu voioșie dictatura lui Clemenceau.

Dictaturei acesteia datorează Franța și toată Antanta succesul. Fără tenacitatea lui Clemenceau, Franța ostenea. De aceia a fost firesc entuziasmul cu care Parlamentul francez a votat, după încheierea armistițiului, o moțiune cu acest scurt cuprins:

„Cetățeanul Georges Clemenceau a bine-meritat de la Patrie".

* * *

Răsboiul terminat cu victorie, trebuia acum dobândită victoria păcei. Clemenceau a fost și aci soldatul neînfrânt al cauzei franceze. In negocierile de la Paris, cari au premers Conferinței din Versailles, a avut să lupte cu umanitarismul nebulos al lui Wilson și cu generozitatea calculată a lui Lloyd Georges. Pe cel dintâi l'a învins repede, dăruindu-i Liga Națiunilor, bună jucărie pentru un ideolog necunoscător al ițelor politicei europene. Lupta cu Lloyd George a fost mai grea; dar și Lloyd George a trebuit să cedeze. Intâiu fiindcă luase pentru țara lui partea leului din tot ce putea da Germania învinsă; al doilea, fiindcă nu putea trece cu ușurință peste imensele jertfe ale Franței. Iar la toate acestea se mai adăuga, în atmosfera desbaterilor, enormul prestigiu personal al lui Clemenceau.

Clemenceau nu s'a arătat meșter iscusit în treburile diplomației. El știa numai două lucruri: că e francez și că e victorios. Și țintind să facă din tratatul de pace un instrument de constrângere pentru învins, a căutat să dea Patriei sale toate garanțiile de viitor.

A fost și in zămislirea păcii, ca și în conducerea războiului, Francezul gelos de gloria nației sale și de siguranța desvoltărei sale. Tuturor uneltirilor, tuturor sfaturilor, de bună sau rea credință, el opunea, aprig, interesul țărei sale. Și fiindcă influența lui a fost covârșitoare în câștigarea biruinței, covârșitoare a rămas și în așezarea păcei.

Asigurat-a el Franței toate avantagiile ce-i dorise? De bună seamă că nu. A trebuit doar să ție seamă și de limitele posibilităților. El singur a numit pacea dela Versailles „un instrument imperfect" pentru interesele franceze. Dar cu acest instrument imperfect el și-a câștigat recunoștința nețărmurită a țărei sale.

* * *

Onoruri, la cari nu râvnea, i-au venit, solicitându-l. Academia Franceză și-a amintit că Georges Clemenceau era și un mare scriitor! O popularitate debordantă, pe care n'a căutat-o nici în anii tinereței, îi însoțea toți pașii. Pe un singur drum ar fi voit el să-l ducă: spre Elyseu. Dar Clemenceau, care, în lunga-i carieră politică, desemnase trei Președinți de Republică, n'a putut ajunge la această magistratură supremă. Un scrutin parlamentar preliminar a arătat că Reprezentanții Franței nu voiau la conducerea Statului un om de lupte prea vii.

Atunci Clemenceau s'a supărat și părăsind strălucirile Parisului, s'a dus să hălăduiască în satu-i natal...

* * *

Acolo nu-l mai ajunge tumultul luptelor politice, dar îl bântue furtuna „orgiilor tăcute ale gândirii". Spiritul lui iscoditor nu poate lenevi în tihna îmbietoare a Naturei, ci aleargă fără astâmpăr pe tot cuprinsul cunoștințelor. Vrea să mai afle tâlcuri multe.

Numai unul nu-l preocupă: al Morții. Pentru Georges Clemenceau, Moartea e cea mai firească întâmplare: o lipire de buturi. De aceia ea nu-l frământă. Și nu-l înspăimântă.

Clemenceau nu se teme de moarte. Se teme ea de dânsul. Il pândește de mult, dar abia cutează să-i vie aproape. Iar când l'a cercetat, dăunăzi, cu viclenie, a fugit, rușinată că nu l'a putut lua în cârcă.

* * *

pleoape grele vor obloni, pentru vecie, ochii cari au stră-
pleoape grele vor obloni, pentru vecie, ochi cari au strălucit de bunătate, chiar când au fulgerat de mânie. O inimă care n'a bătut nici o dată pentru dânsa, va înceta să bată pentru alții.

Iar la pragul Pantheonului în care va intra odată Georges Clemenceau, contimporanii lui, admiratorii lui, se vor opri să-și spună mândria de a fi trăit odată cu dânsul.

S. GROSMAN

De vorbă cu D-na Dida Solomon

Directoarea Teatrului „Caragiale"

Capetele și chipurile noastre își strigă pe uliță și între oameni, taina lor. Taina e însă totdeauna mai mare decât puterea de expresie a chipului, și ne apropiem astfel, muți și necunoscuți, unii de alții. Dida Solomon a fost înzestrată de Dumnezeu cu darul de a-și purta sufletul ei original, dezvăluit până la durere, întreg, în figură. Mai mult decât surpriza debutului, mai mult decât meșteșugul pasului, mai mult decât farmecul dintâi al adolescenței, ceiace ne-a izbit la prima reprezentație din 1921 sau 1922, a „Domnișoarei Iulia" a fost această desăvârșită înlocuire a Iuliei lui Strindberg cu Iulia lui Dumnezeu. Jocul actriței a fost atât de artistic, atât de perfect, încât gloria lui Strindberg în România se datorește în mare parte spiritului dramatic și chipului Didei Solomon.

Multă vreme am fost urmăriți de această problemă insolubilă, de acest joc drăcesc dintre suflet și țidva de pe umeri. Desăvârșirea care se ivește odată, într'un milion de indivizi cu figuri discrete, mi s'a părut multă vreme că ține de hazard și de miracol — și ar fi fost, desigur, o întreprindere care ar fi ținut de nebunie să cercetăm legile după care sufletul se hotărăște să părăsească adâncurile trupului și, urcându-se pe o nevăzută scară de dureri, să se aplece nostalgic spre lume din balconul unui chip de om.

Se pare că nu e cuviincios să vorbești de familia eroului sau eroinei. Dar pentrucă aici e vorba de puteri și minuni, voi mărturisi că am căutat multă vreme să cunosc frații sau surorile Didei Solomon. Frați n'are. Din surori, am cunoscut două. Pe linia care ne interesează — căci pe alte planuri surorile Didei Solomon sunt înzestrate cu deosebite însușiri — amândouă, e drept, au în figură câte o notă, foarte disparată și foarte palidă, din strania și contagioasa melodie pe care o cunoaștem. Te întrebi din ce adânc de veac de suferință, din ce ghetto prelungit în sânge până azi, și după câte încercări de plastică umană neizbutită, a venit între noi, pentru tragicul ei joc de artă, această desăvârșită mască de tortură și mister a Didei Solomon, mai vie decât atâția oameni fără mască...

Teatru și Cinematograf

Nu, nu sunt de partea cinematografului, sau, mai bine zis, de partea cinematografului la modă. Știu că cinematograful face o concurență zdrobitoare întreprinderilor teatrale. Prinții teatrelor părăsesc scena de pe care sufletul lor vorbește întreg într'o inflexiune de voce, pentru a figura pe o pânză unde-și expun îndelung profilul sau privirea țeapănă. Nuanțele de suflet care duc războiul în teatrul marilor creatori de oameni, dispar în favoarea unui scenariu de roman-foileton din care ideia este izgonită cu câini de vânătoare. Nici măcar arta mimică a actorului de rassă nu poate fi pusă în slujba cinematografului, care se mulțumește cu mult mai puțin.

Dar ași fi nedreaptă dacă n'ași recunoaște că cinematograful oferă înlesniri pe care teatrul nu le poate da. La teatru trebue să vii la o anumită oră și să asculți ce se vorbește; la cinematograf intrii când vrei și nu asculți decât zbârnâitul ventilatorului.

Teatrul nu-ți poate prezenta un elefant călărit de un negru și îndată după elefant, un inginer englez oftând după dactilografa de ceară. Teatrul, între două pânze, nu-ți poate oferi decât misterul crud și dureros al unei Hedda Gabler, bunăoară. Ceiace mă revoltă nu este totuși succesul cinematografului, ci absența cinematografului de artă, nu numai la noi, dar și în celelalte mari orașe ale Europei, și mai cu seamă indiferența intelectualilor la această sistematică înjosire a gustului public, la această generală nivelare de emoție estetică, la această universală egalitate de pofte sufletești care fac ca intelectualul și femeia de gust să piardă inutil trei ore pentru a vedea un film a cărui valoare în deobște, nu este superioară romanului foileton „Contesa cerșetoare"!...

Era nevoe de un nou teatru?

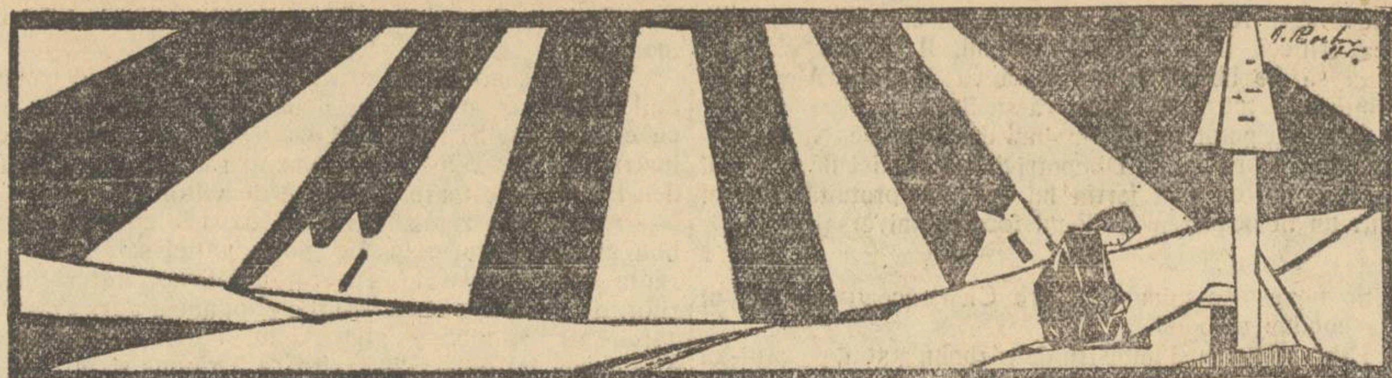
Mă găsești în toiul repetițiilor. In această cămăruță în care e refugiată „direcția" mă vezi luată cu asalt de chitanțe, borderouri, manuscrise, desene și... propria mea activitate. Mă'ntrebi câți bani am învestit în această fabrică de iluzii în serie, mai înainte ca fabrica mea să fi produs un fior, și de câți bani voi mai avea nevoe după ce vor porni motoarele mele cu glasuri omenești!

O. Han — **„Domnișoara Iulia"**

O! Iți închipui că nu știu? Dacă mă credeai așa de naivă — puteai să te'ntrebi mai curând dece n'am făcut așa cum face majoritatea oamenilor, adică majoritatea naivilor: să fi învestit capitalul în vreo negustorie de bocanci sau în vreo afacere de import de mătăsuri și export

Continuare în pagina IV-a

de piei crude. Crede-mă, dragă prietene, a fost nevoe de multă, de foarte multă stăruinţă şi de un simţ practic care să se ridice la o înălţime de unde să pară naivitate, ca să bag atâţia bani într'o întreprindere de teatru! Fii sigur — sunt mult mai practică decât se pare şi decât îţi închipuit!...

Ghicesc gândul dumitale. Intrucât a face teatru, e pentru existenţa mea pe acest pământ, tot ce poate fi mai inteligent şi mai practic, — de altfel e tot ce pot face mai bun, adică să nu mă înşel nici pe mine, să nu înşel nici pe alţii — de ce am plecat dela Teatrul Naţional ?..

Am plecat pentrucă.... am plecat! Când aveam cinci ani eram numai atâtica... şi mâncam foarte puţin. Acum sunt atâta şi vreau să mănânc mai mult! Vreau să cresc — adică nu, cresc fără să vreau! Dela un rol, nu e firesc să ajung la un teatru?... Toţi actorii, cred, au acest ideal. Unii îl realizează. Şi bunilor mei camarazi dela Naţional, le urez să-şi facă şi ei, fiecare, câte un teatru!...

Că am intenţia şi pretenţia să fac ceva deosebit — nu mai încape îndoială!... Trebue să găsim o scuză copacilor care cresc, florilor care înfloresc, fructelor care-şi coc seminţele în dulceaţa lor!... O vom găsi îndată!...

Ghicesc întrebarea: era nevoe de un nou teatru ?

Desigur!... De vreme ce s'a găsit cineva care să vrea să-l facă... Sunt atâtea automobile pe Calea Victoriei, atâtea giuvaeruri în vitrine, atâtea sticle de parfum, atâtea cărţi de lux. Viaţa noastră, care fuge de moarte, ar pieri de plictiseală, dacă nu şi-ar deschide această poartă spre câte-o fericire care e, poate, tot moarte....

Ard lumini electrice, multiple!... Incă un teatru îşi va aprinde luminile, în care ne vom topi vieţile cu voluptate! Se luminează orizontul culturii noastre cu încă un sistem de faruri.

Dar în afară de această filosofie optimistă, mărturiseşte sincer că mai este ceva de făcut, în afară de ceeace fac teatrele noastre. Nu vreau să jignesc pe nimeni. Nimeni nu poate face totul. Unele nuanţe de artă se exclud... Cred chiar că ar fi locul pentru un teatru care să depăşească intenţiile teatrului „Caragiale" — dacă s'ar făsi cineva al cărui „simţ practic" să meargă şi mai departe decât voim să merge noi!

Celelalte teatre

Teatrul Naţional ?.. In lumea teatrală e *pater familias*. Teatrul Naţional îşi are obligaţiile, moralităţile, gravităţile lui. Nu trebue să se lepede de ele. Dimpotrivă. Am credinţa că la Teatrul Naţional din Bucureşti domneşte de câţiva ani mai multă libertate de spirit şi lărgime de concepţii, decât la cele mai multe din teatrele oficiale străine. Ibsen a fost jucat întâia oară, în Franţa, în salonul particular al unei marchize... Teatrul Naţional din Bucureşti nu s'a sfiit să joace nici pe Strindberg, nici pe Shaw, nici pe Evreinov. Dar Teatrul Naţional nu-şi poate face un ideal exclusiv de artă. El corespunde şi unor nevoi cultural-naţionale, pe care trebue să le servească. El este apoi *obligat* să joace piese originale, adică piese de autori români — chiar când merge la căderi sigure; şi e obligat să joace piese originale, chiar când, lipsite fiind de valoare, dar împănate cu agremente vulgare, fac reţete prea mari.. Insfârşit, Teatrul Naţional este obligat să ţie mijlocia gustului public, spre a nu-şi compromite menirea, — şi, prin aceasta, însăşi arta dramatică.

Teatrul „Regina Maria"?.. După câţiva ani de independenţă morală şi materială, acest teatru, care a strâns în jurul său câteva forţe de întâia mână, e azi aproape în întregime infeodat Teatrului Naţional. N'a dat prea mare atenţie teatrului românesc original, dar nici n'a dovedit că prin crearea unui repertoriu străin, ales cu siguranţă în gust, se poate ridica la rangul unei universităţi de artă dramatică, — deşi Teatrul Regina Maria a avut cea mai frumoasă sală de spectacol şi cei mai buni artişti, după Teatrul Naţional.

„Teatrul Mic" are meritul că a început şi continuă să cultive, aproape exclusiv, un singur gen dramatic: comedia frivolă. Orice specializare e un progres. Deşi pare paradoxal, Teatrul Mic, cu repertoriul său uşor, aduce servicii imense dramaturgiei române, prin aceea că uşurează toate celelalte teatre de obligaţia de a juca ceva dintr'un astfel de repertoriu. Ceeace m'a surprins, a fost faptul că astfel de spectacole, care corespund gândului pe care şi-l fac cei mai mulţi despre teatru — la teatru trebue să râzi de personagii caraghioase puse în împrejurări picante—n'au avut şi succese băneşti. „Teatrul Mic" fusese poreclit într'o vreme „Teatrul Gol". Sunt două pricini după părerea mea: întâi, piesele frivole trebuiau cerute unor autori români, — căci situaţiile trebuiau să fie *dela noi* ca să aibe succes real, — şi în al doilea rând, publicul nostru e mult mai puţin frivol, e mult mai cult şi ma serios decât ne închipuim!

Brăescu Wedekind, Strindberg şi Blaga

Teatrul meu nu va fi deci, exclusiv, teatrul temperamentului meu — ci teatrul unei concepţii de artă dramatică. Mi-a trecut prin minte şi denumirea de *Teatrul de Artă*... Am rămas la *Teatrul Caragiale*" pentru a sublinia caracterul organic, caracterul autochton al teatrului nostru.

Dezlegaţi de orice obligaţii moral-sociale, sau mărginit-educative, deschidem stagiunea cu o satiră de *Gh. Brăescu* — piesă în care eu joc un rol episodic — dar voiu juca şi pe *Wedekind*, ale cărui probleme de morală sexuală închid în ele fiorul tragic al destinului grec. Vom juca pe *Strinberg* ale cărui creaţii dramatice — care au speriat la început pe toţi criticii de vodeviluri eftine — s'au dovedit mai trainice decât se părea, ridicându-l, în dramaturgie, la înălţimea la care stă, în filosofie, Nietzsche. Dar vom juca şi pe *Blaga*, al cărui misticism, a cărui legendă modernă din vers şi din dramă sunt atât de impregnate de parfumul basmului românesc.

Navigăm cu toate pânzele

Toată această întreprindere de fantome fermecătoare se bizue pe două iluzii de platină: că e loc însfârşit în România pentru un teatru de *artă pură*, că publicul românesc vede în teatru o şcoală superioară a minţii şi a inimii. Nu fac reclamă costisitoare. N'am nevoe de tobe mari. Nu se poate să nu se simtă străbătând de-aci, din locul unde vorbim, dezinteresarea, frumuseţea acestui efort. Atmosfera de cinste artistică la care ţin mai mult decât la toate elogiile, o voi apăra din toate puterile şi, precum nu m'a biruit lipsa de curaj a atâtor prieteni, nu mă vor birui toate puterile mediocrităţii coalizate la un loc!...

O! Cunosc pericolele! Le-am vizitat pe toate... Ştiu ce mă aşteaptă dacă voi juca în faţa sălii goale, ştiu ce mă aşteaptă dacă voi juca în faţa sălii pline!....

Spre idealul nostru, navigăm cu toate pânzele desfăşurate...

. . . .

Regisorul a intrat şi în spatele meu face semne disperate directoarei, că trebue să intre în scenă. Dida Solomon, ridicându-se ,râde că a fost atât de gravă... Chipul ei s'a alterat. Bucuria n'o prinde. Liniile simple şi mari ale feţei s'au caricaturizat. Dar gândul că intră în scenă îi redă masca ei tragică. O strângere de mână, pe faţă cu adâncul ei surâs dureros şi cu paşi mari, nălucă de mister a trecut spre scenă. Lumina o mistue brusc ca un incendiu.

F ADERCA

Anatole France

Şcoala

O spun răspicat: Şcoala domnişoarei Genseigne este cea mai bună şcoală de pe suprafaţa pământului. Cei ce cred sau spun altfel sunt guri rele şi de rea credinţă.

Toate elevele domnişoarei Genseigne sunt cuminţi şi silitoare, şi nu se poate ceva mai delicat decât trupşoarele lor nemişcate şi căpşoarele care stau smirna. Par'că ar fi toate nişte sticle în care domnişoara Genseigne toarnă ştiinţă.

Domnişoara Genseigne stă nemişcată pe catedra înaltă. E serioasă şi bună. Părul pieptănat cu îngrijire şi pelerina neagră impun respect şi simpatie.

Domnişoara Genseigne, care este foarte învăţată, predă aritmetica.

Intr'o zi îi spune elevei Rose Benoit.

— Rose Benoit, dacă din douăsprezece scad patru, cât mai rămâne ?

— Patru !

Domnişoara Genseigne nu e mulţumită cu acest răspuns.

— Emmeline Capel, dacă din douăsprezece, iau patru, cât îmi mai rămâne ?

— Opt! — răspunde Emmeline Capel.

— Auzi ? Rose Benoit : îmi mai rămâne opt.

Rose Benoit cade pe gânduri.

Aude că domnişoarei Genseigne îi rămân opt, dar nu ştie dacă sunt opt pălării sau opt batiste, ori poate opt mere sau opt peniţe.

Gândul acesta de mult o frământă. Nu pricepe nimic din aritmetică.

Dar la religie ştie foarte multe.

Domnişoara Genseigne n'are nici o elevă care să poată să spună ca Rose Benoit cum este Paradisul şi cum era Corabia lui Noe.

Rose Benoit cunoaşte toate florile din Paradis şi toate vieţuitoarele din Corabie. Ea ştie pe de rost toate fabulele pe care le povesteşte domnişoara Genseigne.

Ştie tot ce-au spus Corbul şi Vulpea, Măgarul şi Căţelul, Cocoşul şi Găina.

Nu se miră când aude că altădată dobitoacele vorbeau. Mai curând s'ar minuna dacă i s'ar spune că nu mai vorbesc. Ea e sigură că aude cum vorbeşte câinele ei cel mare Tom cu scatiul Cuip.

Are dreptate: animalele au vorbit întotdeauna şi vorbesc şi azi, dar vorbesc numai cu prietenii lor. Rose Benoit le iubeşte, şi ele o iubesc. De aceia le şi înţelege. Inţelegi numai atunci când iubeşti.

Rose Benoit a spus azi lecţia fără nici-o greşală. A căpătat o notă foarte bună. Emmeline Capel a căpătat şi ea o notă bună, pentrucă a ştiut lecţia la aritmetică.

La eşire a întrebat-o pe mama ei:

— O notă bună, la ce foloseşte, mamă ?

— O notă bună nu foloseşte la nimic! — a răspuns mama Emmelinei. Dar tocmai de aceia trebue să fii mândră că ai căpătat-o. Vei şti într'o zi, draga mamei, că răsplata cea mai de preţ, este aceia care face cinste fără să aducă nici-un profit.

Janet Ross

A patra generaţie de femei celebre

Una din figurile cele mai reprezentative ale civilizaţiei engleze moderne, din epoca victoriană, a fost fără îndoială **Janet Ross**, care a murit acum de curând în vila sa de lângă Florenţa, în vârstă de 86 de ani. Intreaga presă italiană şi engleză e plină de amintiri şi evocări ale acestei femei, a cărei frumuseţă, vigoare fizică şi intelectuală, putere de caracter dovedită în toată viaţa sa, îi creiază o întruchipare legendară în sufletul unor vremi, atât de înclinate spre critică şi scepticism, ca ale noastre.

Ea a fost a patra generaţie dintr'o dinastie de femei engleze celebre, „great women". Răzbunica sa, **Susan Cook Taylor**, a fost prietena lui Sonthey şi Brougham, casa ei a fost centru de legătură între toţi intelectualii din jurul revistei de Edinbourgh. Sarah, fata ei cea mai mică, măritată cu jurisconsultul — destul de cunoscut în Anglia — John Austen, a avut salon literar şi a fost în fruntea unei însemnate întreprinderi de traduceri din limba germană. La ea în casă se întruneau străluciţii pionieri ai resurecţiunii italiene, exilaţi din ţara lor, a căror limbă o vorbea curent stăpâna casei.

Fiica ei Lucy s'a făcut cunoscută în lumea literară din Europa prin salonul ei literar, în care strălucea ca spirit, frumuseţă şi dar de a primi, fiind în acelaş timp şi o scriitoare destul de apreciată.

In sfârşit fiica ei Janet a crescut printre cei mai interesanţi oameni politici, literaţi şi alte celebrităţi din lumea întreagă: Tennyson, Thackeray, Dickens, Macaulay, Carlyle, Guizot, etc. Prin tatăl ei Sir Alexander Gordon intră în legătură de rubedenie cu cele mai celebre familii de nobili din Scoţia, dar adevăratul ei pergament de nobleţă, sunt cele trei generaţii de femei celebre din care se trage şi a căror viaţă interesantă a povestit'o ea însăşi într'un volum:" **„Three Generations of English Women"**.

La vârsta de 18 ani Janet se mărită cu Henry Ross, un gentlemen inteligent şi plin de curtenie, explorator şi povestitor de talent, dar cu mult mai în vârstă ca ea. Din Egipt unde călătoreşte cu soţul ei scrie corespondenţe foarte interesante la **„Times"**

Apoi se stabileşte în Italia, lângă Florenţa, într'o vilă veche, cunoscută de Boccaccio şi care se numeşte Poggio Ghirardo. Două generaţii de Englezi călători în Italia au cunoscut în Vila Ross cea mai inteligentă şi mai interesantă ospitalitate, în tovărăşia stăpânei de casă şi a prietenilor celebri din Italia.

Fiera e originale figura di gentildonna, ziceau despre ea toţi vecinii italieni, care o cunoşteau ca pe o proprietară meşteră neîntrecută în cunoaşterea şi practica gospodăriei vinurilor, a untdelemnului şi a fructelor şi ca pe una ce ştia să ţie preţul pe piaţă tuturor acestor bogăţii din Valea Arnului.

Din portretele rămase cel mai vechiu este acel în care Janet a fost pictată de **Watts**, un copil minunat cu ochii mari ca două stele strălucitoare, care se uită drept şi deschis din cadru şi în care se poate presimţi femeia de mai târziu.

Cel din urmă este datorit lui **„Leighton"** şi reprezintă o figură plină de majestate, dar cu aceiaşi ochi plini de o viaţă extraordinară sub sprincenele ridicate.

Trebuie să fi fost în adevăr o creatură superbă, şi asta explică în parte adoraţia Italienilor pentru ea, căci frumuseţea este în ţara lor, mai ales, o adevărată vrajă pentru cei de prin prejur.

De copil mic, de altfel, de pe când era în Anglia, frumuseţea ei impresiona pe toţi cei ce veneau în casă la părinţii ei, — printre ei pe George Meredith, care a scris sub impresia drăgălăşiei şi a vioiciunii sale **„Evan Harrington"**. Frumuseţea ei nu s'a veştejit până la moarte, iar privirea acela pe care Watts a imortalizat-o în portretul ei de copil, nu putea fi uitată de nici unul din cei ce au văzut-o vreodată în toată lunga lor existenţă. In ea era toată viaţa şi toată personalitatea acestei extraordinare femei.

Era în acelaş timp o fiinţă de o activitate şi o energie neînchipuită. De dimineaţă până'n seară organiza şi conducea în toate amănuntele exploatarea plantaţiilor sale de măslini şi florăriile ei nemărginite. Duminica, începând de Sâmbătă seara, vila se umplea de oaspeţi. Dar în zilele de lucru nu avea vreme să stea la sfat cu nimeni, decât doar foarte puţin cu cei ce erau găzduiţi pentru mai mult timp.

De o bunătate nesfârşită, era totuşi foarte hotărîtă faţă de personalul vilei sale, căruia îi cerea să-şi facă datoria după pilda ei.

Lângă cămin pe care ardeau vreascuri de măslin sub o cenuşă albă, stăpâna vilei broda mereu şi brodând vorbea.

Dar pe cât era de răbdătoare când era vorba de muncă pe atât era de pornită şi intolerabilă în opinii. Mintea ei avea ceva autoritar şi viril, iar conversaţia ei plăcea mai mult bărbaţilor decât femeilor.

Nu era nici o urmă de sentimentalism în conversaţia ei, totuşi avea un suflet de o duioşie profundă şi o mare înţelegere a suferinţei. Toţi cei care erau bolnavi, nenorociţi, deprimaţi găseau o largă şi îngăduitoare simpatie în sufletul ei. Avea o pasiune pentru păsări. Grădina şi pădurile de pe moşia sa erau închinate lor. Nimeni n'avea voie să le atingă şi casa ei era plină de tot felul de păsări. In ocrotirea şi apărarea animalelor era o campioană neobosită.

De altfel era o femee de un sânge rece şi un curaj deosebit în faţa primejdiei. Un vecin care o duşmănea a tocmit un derbedeu ca să dea cu puşca în ferestrele vilei. Dar ea nu s'a lăsat de loc impresionată şi vorbea de lucrul acesta cu dispreţ şi făcând haz. In timpul turburărilor de după războiu nimeni n'a îndrăznit să o atace şi să-i facă vre-o pagubă tocmai din cauza acestui curaj amestecat cu mândria aristocratică, pe care ştia foarte bine să o arate când se cerea de împrejurări. Incăleca admirabil şi ştia să stăpânească cel mai nărăvaş cal, iar la 81 de ani a avut curajul să facă drumul dela Paris la Londra în aeroplan.

Seara când se potolea activitatea moşiei şi a casei, Janet Ross se aşeza la birou să scrie şi să traducă. Aproape douăzeci de ani din viaţa ei au fost consacraţi studiilor asupra Italiei şi dorinţei ei de a face pe compatrioţi să înţeleagă şi să cunoască ţara care i-a dat ospitalitatea.

Prima carte, **„Italian Sketches"**, a apărut în 1887. Apoi de atunci încoace: „The Land of Manfred", „Florentine Villas", „Old Florence and modern Tuscany", „Florentine Palaces", „Lives of the Early Medici" şi altele care au apărut în acest interval de timp, la epoce deosebite. Chiar în ultimele luni ale vieţii sale, începuse a traduce în englezeşte călătoriile unui scriitor din 1500, **Carletti.**

A scris apoi pe lângă istoria celor trei generaţii de femei, din care se trage însăşi, memorii şi amintiri relative la viaţa sa în Anglia. Din toate aceste scrieri reese dragostea şi admiraţia ei pentru Italia, dar şi persistenţa neîndurată a spiritului şi punctului de vedere englez, care a stăruit cu toată viaţa ei departe de patrie şi marele entuziasm pentru patria ei adoptivă.

Printre prietenii nenumăraţi care au cercetat villa Ross în timpul lungii şi primitoarei sale stăpâniri au fost şi Mark Twain, d'Annunzio care i-a fost vecin câtva timp şi alţi mulţi, care dacă ar fi pomeniţi ar înfăţişa o mulţime împestriţată de celebrităţi din toate ţările şi de toate felurile.

In vila în care au răsunat povestirile Decameronului, cu aşezarea ei romantică, cu **„bosco"** de pini, chiparoşi întunecaţi şi bătrâni copaci uriaşi, printre care se zăreşte Domo şi cetatea florentină, a trăit o viaţă întreagă această floare a Nordului, o viaţă de plăceri şi datorii, plină de farmecul muzicii, al picturii şi al literaturii. Multă vreme spiritul ei va pluti pe coline şi în sufletul Florentinilor, apoi chipul ei se va aşeza printre icoanele legendelor, în a patra generaţie a acestor zîne frumoase şi înţelepte, pentru ca oprindu-ne o clipă din goana noastră către moarte, să ne minunăm cât de bogat şi de variat în personalităţi originale este şi acest secol al XIX, pe care adesea îl nesocotim.

I. S.

Colţul Librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „HASEFER" din Bucureşti, strada Eugen Carada, 7, recomandă următoarele cărţi interesante:

Joseph Kessel: L'équipage, Les Captifs, Coeurs purs, Steppe rouge, Terre d'amour.

Edmond Fleg: Ecoute Israël, Le mur des pleurs, L'enfant prophète.

Paul Morand: Bouddha vivant, l'Europe galante, Ouvert la nuit, Fermé la nuit, Tendres Stocks, Rien que la terre.

Princesse Bibesco: Catherine Paris, Le perroquet vert.

Julien Green: Mont-Cinère, Suite anglaise (lei 300) Adrienne Mesurat.

Joseph Conrad: Typhon, Lord Jim, En marge des marées, Jeunesse, Le nègre Narcisse, Une victoire, Des souvenirs, Gaspar Ruiz (A set of six) — ultima traducere din Conrad.

Pierre Mac Orlan: Cavalière Elsa, Vénus internationale, Le quai des brumes, Le chant de l'équipage, Le nègre Léonard, Malice, Images sur la Tamise.

Autori ruşi contimporani: — în traducere franceză.

Boris Pilniak: L'année nue; **Lydia Sejfullina**: Virinéa; **Marc Séménoff**: La faim; **Alex. Tolstoi**; Ibicus.

Arthur Schnitzler: Spiel im Morgengrauen, Traumnovelle, Fräulein Else.

Georg Kaiser: Europa, Buerger von Calais, Gas, Brand im Opernhaus şi toate celelalte piese de teatru ale marelui dramaturg german contemporan.

Din **Ştefan Zweig** — minunatul povestitor german recomandăm: Jérémias, Gesammelte Gedichte, Erstes Erlebnis, Amok, Verwirrung der Gefühle şi volumele de studii critice: Drei Meister (Balzac, Dickens, Dostoïevski) Kampf mit dem Dämon (Nietzsche, Hölderlin, Kleist).

Din **Thomas Mann**: Der Zauberberg, Die Buddenbrooks, Der Tod in Venedig, Der Kleine Herr Friedemann, Unordnung unde frühes Leid, Betrachtungen eines Unpolitischen, etc., etc.

Din **Heinrich Mann**: Venus, Minerva, Die Armen, Der Untertan, Der Kopf, Liliane unde Paul, Mutter Marie.

Hanns Heinz Ewers: Alraune, Zauberlehrling, Ameisen, Geisterseher, Nachtmahr, Das Grauen.

Schalom Asch: — celebrul scriitor evreu-american: Onkel Moses, Motkke der Dieb, Zauberin von Kastilien, Der elektrische Stuhl.

In limba Română

A. L. Zissu: Spovedania unui candelabru.

A. Magheru: Tudor Ardeleanu, O legendă.

Barbu Lăzăreanu: Umorul lui Haşdeu.

Din humorul evreesc recomandăm, colecţiunea „Anumite spirite" (în româneşte) lei 50.

Expoziţiile de pictură la „HASEFER" reîncep la 25 Septembrie când se deschide expoziţia cunoscutului pictor-caricaturist **Sell.**

Dicţionarul anecdotelor celebre

Un bolnav

— Şi vă mărturisesc că aşa grav bolnav cum sunt, trei medici au fost siliţi să mă părăsească.

— Te-au crezut incurabil ?

— Nu... Dar nu le plăteam !

O regulă politică

Fernand Bouison, ales preşedinte al Camerei franceze, primeşte observaţia, din partea unor amici, că se poartă prea amabil cu foştii lui adversari.

— Ce vreţi, dragii mei?... — le răspunse el, e o regulă politică elementară: când ajungi la o situaţie privilegiată, trebue să uiţi pe cei ce ţi-au fost inamici, şi să te faci uitat de cei care ţi-au fost amici!....

Experienţă

— Şi într'adevăr ţi-a făcut bine doctoria pe care ţi-am prescris-o ? Şi eu sufăr de boala dumitale.

— Da, doctore, foarte bine. Doctorie minunată !

— Perfect ! Am s'o iau şi eu !... — *A.*

Bibliotecile, Cercurile de lectură, Cluburile literare şi toate aşezămintele de cultură să-şi procure

Umorul lui Hasdeu

de Barbu Lăzăreanu

Unde se găsesc savuroase pagini de satiră, lirism şi erudiţie, datorite Magului de la Câmpina.

Un volum format mare, pe hârtie bună; cu coperta ilustrată de pictorul A. Dragoş

Lei 80

Mark Twain

Poșta Redacției

„Tânăr scriitor" — Da, e adevărat, Agassiz recomandă scriitorilor să mănânce peşte, fiindcă fosforul pe care-l conține, hrănește mintea.

Până aci ai dreptate. Dar nu pot să-ţi dau nici-o indicație precisă asupra cantității de pește pe care ar trebui s'o mănânci.

Dacă lucrarea pe care mi-ai trimis-o, de probă, reprezintă ceia ce faci de obiceiu, cred că, poate, două balene ar fi tot ce ţi-ar trebui deocamdată şi nu din cele mari, din cele mijlocii.

„Matematician". Virginia, Névada. — „Dacă unei ghiulele îi trebue 31,3 secunde ca să străbată patru mile, și 33,8 secunde ca să străbată alte patru, și 35,8 ca să străbată încă patru, și dacă iuțeala ei descrește în aceiași proporție ,— în cât timp va străbate o mie cinci sute de milioane de mile ?"

Nu știu.

„Școlar zelos", Oakland — Da; ai dreptate ! — America n'a fost descoperită de Alexandru Selkirk!

„Indrăgostit înșelat" — „Iubeam, și iubesc încă pe frumoasa Edwitha Howard, și-mi pusesem în gând s'o iau de soție. Dar vai ! pe când mă aflam săptămâna trecută la Benicia, ea s'a măritat cu Jones. Să fie fericirea vieții mele distrusă pentru totdeauna ? N'am nici-o consolare ?"

Firește că ai. Intreaga lege scrisă, e de partea d-tale. *Intenția* și nu *actul* constitue crima — cu alte cuvinte, intenția constitue *ceeace a fost faptuit.*

Dacă spui prietenului d-tale intim că e nebun, și *ai intenția* să-l insulți, aceasta *este* o insultă; dar dacă o faci în glumă, fără să-ţi fi pus în gând să-l insulți, *nu este* o insultă.

Dacă slobozi un pistol *la intâmplare* și omori un om, ești liber ca și mai 'nainte, fiindcă n'ai comis un omor; dacă însă încerci să omori un om și *ai intenția* vădită ca să-l omori, dar nu izbutești, legea susține totuși că *intenția* a constituit crima, și ești vinovat de omor.

Prin urmare, dacă te-ai fi însurat cu Edwitha *la întâmplare* și fără să *ai intenția* de a lua faptul în serios, n'ai fi câtuși de puțin căsătorit cu dânsa, fiindcă *actul* căsătoriei n'ar putea fi complect fără această *intenție*. Deci, conform cu spiritul strict al legii, fiindcă dumneata *ai avut intenția* precugetată să te căsătorești cu Edwitha, și n'ai făcut-o, — ești totuși căsătorit cu ea, de oarece, cum am spus mai înainte, *intenția constitue crima.*

E limpede ca lumina zilei, că Edwitha ţi-e soție și singura consolare ce-ți rămâne, e să pui mâna pe un ciomag și să mi-l înveți minte pe Jones cum poți mai bine.

Bărbatul are dreptul să-și apere nevasta de propunerile altor bărbați. Dar mai ai o alternativă: dumneata te-ai căsătorit *mai înainte* cu Edwitha, pe baza intenției dumitale precugetate, și poți s'o dai acum în judecată pentru bigamie, fiindcă s'a căsătorit pe urmă și cu Jones.

Cazul acesta complicat mai are însă și o altă fază : dumneata *ai avut intenția* să te căsătorești cu Edwitha și deci, conform legii, ea ți-e soție — fără doar și poate ; dar ea nu s'a căsătorit cu dumneata, și, fiindcă *n'a avut niciodată intenția* să se căsătorească cu dumneata, firește că *nu ești bărbatul ei.*

Prin urmare, măritându-se cu Jones, s'a făcut vinovată de bigamie, fiindcă era în acelaşi timp și soția altuia, cam așa ar trebui să fie — dar vezi d-ta, ea n'a avut nici un *bărbat* când s'a măritat cu Jones, și deci *nu era* vinovată de bigamie.

Dacă considerăm acuma cazul din acest punct de vedere, Jones s'a însurat cu o *fecioară*, care era totdeodată și *văduvă* și *soția* unui alt bărbat, și care totuși *n'a fost niciodată măritată* și n'a avut niciodată *intenția* să se căsătorească, și care deci, *n'a fost niciodată* căsătorită ; și tot din acelaşi motiv dumneata ești un *burlac*, fiindcă n'ai fost niciodată însurat ; și ești *totuși însurat*, fiindcă ai o soție care trăește; și din toate punctele de vedere ești un *văduv*, fiindcă acea soție ți-a fost luată de altul ; și mai ești și un adevărat măgar, fiindcă te-ai dus la Benicia tocmai când lucrurile erau așa de încurcate.

Și acum m'am încurcat și eu atât de mult în haosul acestui caz extraordinar, încât trebue să renunț de a-ți mai da vreun sfat: — ași deveni confuz și n'ai mai putea să mă înțelegi.

Cred că aș putea să iau argumentarea de unde am lăsat-o și, urmând-o cu rigurozitate încă puțin, poate că ți-aşi putea dovedi, spre satisfacția dumitale, că n'ai existat niciodată, sau că acum ești mort, și prin urmare nu mai ai nevoe de necredincioasa Edwitha,... — cred că aşi putea să fac toate acestea, dacă aşi şti că ţi-aşi putea aduce astfel vreo mângâiere...

Trad. de VINTILĂ COSTESCU

„ZOOLOGICE"

Noaptea, în vie

In depărtarea viei se aud
Lătrând, sălbatic, cânii lui Curwood...

Bronzații struguri, grațios atârnă
Alături de ciorchinii grași de tuș ;
De-asupra lor planează luna cârnă
Și dedesubt, pe spate-un cărăbuș
Zădarnic se căznește să-și ridice
Armura cu metalice elice...

Timid, stejaru 'n vânt foșnește șoapte...
Pe dealul cu spinare plumburie
Un șuer ascuțit, prelung, adie...
Și trenul — șir de licurici — în noapte,
Feeric trece ca o jucărie...

ALEXANDRU BILCIURESCU

A. Phoebus — Desen

Intermezzo

Cineva deschise micul zăgaz de ebonit. Becurile reci și vinete ca oțelul se prefăcură în fântâni de lumină. In toate colțurile casei incepură să se legene ghirlande, pe care ace lungi de aur se fugăreau și picurau neliniști.

Pianul amuți, picioarele dansatorilor se resemnară. Venea refluxul petrecerii, când brațele se desfac, umbrele se descurcă și fiecare oaspete se ancorează de sine însuși. Cele trei ceasuri de petrecere îmi îmbătrâniseră încheeturile. Zâmbind cu afabilitate palidă de moșneguț, am părăsit cercul tovarășilor mei. Am lunecat ușor pe lângă umerii verișoarei Tilda, fără să le mai plătesc tribut. Nu mi-am aruncat privirea nici asupra Addei, prietena ei cu ochi verzi și gene lungi, fardată ușor ca un apus de April. M'am strecurat pe lângă elegantul Tiki, care se mutilase de bună voe, subtilizându-și un braț în dosul brațului decoltat al doamnei cu bucle oxigenate.

Gella își rezemase capul de fereastră și privea șiragul greu pe care-l ținea intre degete. Vârfurile lor, cărăbuși de smalț trandafiriu, se plimbau pe elipsoidele de chihlimbar. Silueta, pe geam, se desemna rigidă, cu nasul subțire, drept, nepăsător. Gella medita. Era o intâmplare cu totul rară. Am respectat clipa de reculegere a flirtului meu din seara aceia și-am trecut mai departe. Locotenentul de aviație Sorin contempla pe tablaua cafenie a palmei lui, o aripioară albă: mâna sburdalnicei mele nepoate Ly Rocan. Pe dinaintea doamnei Arety Moroianu și a efebului Arthur care discutau politică, se plimba cu pași largi uriașul Ion Bran, zis John Brann în lumea sportivă, și Puica, studentă la medicină. Fiecare pas îi făcea să izbucnească în râs. Plimbarea acestor animale robuste și svelte, ar fi putut să-mi suggereze, în alt moment, idei sănătoase. Acum nu le auzeam decât pufniturile de râs, ca un duet de sifoane.

Am trecut alături, in odaia unchiului Constantin. Incăperea era singură și m'a primit cu ostilitatea stăpânului ei. Aici nimic nu-mi vorbea simțurilor ca în salonul Tildei, iubitoare de modernism rafinat. Mobilele nu erau nici vechi, nici de proastă calitate, dar păreau nepractice și plicticoase. Pe biurou sta miniatura în bronz a turnului Eiffel, ca „marca înregistrată" care se poate găsi la toată generația unchiului Constantin. E generația expozițiilor universale, a increderii entuziaste în progres și civilizație; generația valsului legănat, acum foarte supărată pe urmașii care se închină la saxofon. Pașii mă duseră spre odaia din fund, abia luminată cu prisosul ce venea prin ferestre din restul casei. M'am așezat pe un fotoliu care gemu și mă impunse de câteva ori cu scheletul ieșit prin îmbrăcămintea străveche. Mi-am sprijinit cotul pe brațul lui și am închis ochii...

Din salon venea o undă caldă. Cineva se așezase la pian. Nu era însă cântărețul obișnuit, acela care „bate" clapele, ci niște mâni care sburau ușor pe claviatură.

„Gella — mi-am zis zâmbind — are totdeauna fantezii încântătoare. Muzica lui Rachmaninov la mijlocul unui bal cu jazz e ca o spovedanie între două păcate.

Stoluri de note îmi alergau prin suflet. Descopeream cărări nouă, fructe și flori scuturate. Undele sonore ne străbat ca niște raze tari, și stăm cu capul plecat sub melodie, cum stăm în fața duhovnicului când cheamă spiritul divin...

Cineva oftase în fundul odăii. Am ridicat capul și în semi-obscuritate, lângă sobă, am lămurit o umbră. Era mătușa Varvara. Se afla acolo mai demult, sau venise după ce intrasem eu? Fugise din vârtej aici, unde era cuibul ei de toate zilele, insula pe care se mai păstra viața unei lumi coborâte în Trecut, cămară pentru decoruri de piese scoase din repertor.

Muzica ne legase pe amândoi cu acelaşi fir. M'am apropiat într'un elan de simpatie neașteptată. Intre mine și mătușa Varvara se ridică de obiceiu, dușmănoase, două sferturi de veac. Atunci însă, cu oboseala mea bătrânească, o înțelegeam și o iubeam pe sora bunicii mele. Foșnetul rochiei de dantelă neagră era dulce. Umbre albastre-cenușii cădeau pe mânile subțiate și uscate de apăsarea anilor ca niște flori presate. Le-am luat cu pietate și le-am sărutat.

— Tu ești, măi băete?

Mătușa Varvara avea căldură în glas. Era foarte mulțumită. Işi ridică mândră capul și rochia foșni cu o adiere de cochetărie. Ochii se închiseră aproape de tot. Fugisem din câmpul dușman (adică dintre cei de vârsta mea) și căutasem liniște în odaia ei, singurul loc din univers unde se mai putea trăi frumos.

— Cum ai catadicsit, mă rog, să-ți lași singure damoazelele și duduile? se miră cu ipocrizie mătușa Varvara.

— E mai bine aici — răspunsei pe acelaș ton. Azi, nimeni nu mai știe să petreacă...

Mătușa Varvara gustă în tăcere pocăința mea. Apoi, cu mărinimie:

— Nebunia voastră a avut și un lucru bun, de data asta. Pe lângă atâta larmă, a fost puțină muzică la clavir. Mă rog, cine cânta dinioară?

— Gella, răspunsei eu grăbit și plin de mândrie.

— Angela?

Mătușa Varvara se gândi o clipă.

— Da, știu: Fata lui Grigoraș Mazălu, nepoata isprăvnicesei Ruxandra. Imi place copila ceia. De geaba, măi băete, fetele tot mai seamănă cu mamele și cu bunicile lor; nu mai au inimă, își tae cozile, își stâlcesc numele, dar rămân drăgălașe și istețe. Băeții sânt niște momițoi.

— Mătușă Varvara...

— Lasă, nu te supăra mata, că așa este. Aşi vrea să știu ce fac toți domnișorii spâni din ziua de azi?

— Sânt tineri, petrec...

— Nici nu petrec, nici nu-s tineri, pentrucă n'au vlagă, nu-s oameni intregi. Toate le fac cu mașina. In vremurile bune, când nu se pomenea de pathefon, tineretul era mai treaz. Băeții știau să cânte sub balcon, știau să glumească, aveau mintea vioae. Să-mi spui, ce istețime găsești la Feții-Frumoși de azi? Nu-i mare lucru să cumperi cântece și vorbe de șagă dela dugheană.

— Cu alte cuvinte, întrerupsei eu râzând, junimea din zilele noastre nu seamănă cu junimea care îngenunchea lângă pantofiorii matale de atlaz și dansa la lumina lumânărilor.

Mătușa Varvara se mișcă nemulțumită, parcă ar fi vrut sa se ridice din jilț.

— Măi băete, nu mă necăji, izbucni ea în sfârșit. Ți-am spus că neisprăviții din salon nu-s de nici o samă. Cum vrei tu să-i amesteci în amintirile tinereții mele?

Supărarea mătușei Varvara trecuse. Ii luase locul teama să nu-și piardă tovarășul.

— Mă rog matale, să nu te mânii, că așa e cum spun eu. Cine-ar putea astăzi să se poarte ca răposatul Neculai Filipovici? Și Neculai nu era în fruntea celor de-o seamă cu el.

— Ași vrea să văd ce minuni a făcut Filipovici cel sgârcit.

— Să știi că Neculai Filipovici la început a fost cel mai galant și cel mai berbant tânăr...

— Nu se poate! vorbii cu neincredere prefăcută. Simțisem că mătușa Varvara căuta prilej pentru una din multele ei povești, punți ușoare de vorbe, pe care se preumbla în țara de dincolo de apus, unde locuesc amintirile.

— Ba se poate, urmă bătrâna. Ești din neamul lui; ai tăi au fost nemulțumiți de testament și ți l-au zugrăvit mult mai negru decât era Filipeanu — acesta-i numele adevărat. Pe vremea ocupației rusești și a Regulamentului Organic, tătâne-său, care era maior, a socotit că sună mai bine cu ici la coadă și și-a zis Filipovici. A fost o modă care a trecut, ca toate modele.

Filipeanu era văr cu mine și mai mare cu câțiva ani. Când a plecat la Iași, la Academia Mihăileană, abia începeam să învăț buchile. Vărul Neculai nu mă prea vedea, dar eu mă bucuram tare de înfățișarea lui deosebită, în haine franțuzești, cu părul pieptănat frumos cum nu-l mai purta nimeni în tot târgul. Țin minte că-l visam și noaptea in vremea ceia... Pe urmă nu l-am mai văzut mulți ani. Maiorul Filipovici murise și lăsase avere frumoasă, care a intrat pe mâna lui Paladi și-a lui Stamatin s'o epitropisească. Neculai petrecea la Iași fără grijă. Nu știu dacă a fost îndemnul celor doi epitropi, sau o pornire a lui, sau năpasta diavolului, dar Neculai cheltuia la rând cu feciorii de boeri mari. Ținea caleașca la scară de dimineață până noaptea; arunca aurul cu amândouă mânile pentru daruri la duduci, pentru chefuri nemaipomenite, cu câte cinci tarafuri de lăutari și cu nu mai știu ce alte fantazii.

Epitropii aveau și ei grijă să încarce socotelile, așa de bine că, la întoarcere, Neculai n'a mai găsit un pitac din moștenire. Noroc că-și isprăvise învățătura și putea să muncească.

Pe-atunci nu erau la modă sinuciderile. Când s'a văzut ruinat, Neculai Filipovici, în loc să scrie o duzină de scrisori și apoi să-și tragă un glonte de revolver în cap, și-a pus în gând să facă averea la loc. Așa a ajuns el sgârcit. Era singurul avocat din târg și câștiga bine. Tot ce agonisea punea deoparte. Sta într'o casă de-a noastră din strada mare și nu plătea chirie. Iar cu mâncarea eșea eftin de tot la socoteală. Lumea spunea că'n preajma mesei, Neculai Filipovici mergea in târg, își cumpăra o pâne, o punea subțioară și colinda cu ea din bacal în bacal. Lua o măslină din borcanul negustorului și gusta, să vadă dacă-i marfa proaspătă. Niciodată însă nu era mulțumit și ca să-și dreagă gustul, rupea o coajă din pânea de subțioară. Lua a doua și a treia maslină, dar cu cât gusta mai mult, cu atât bunătatea mărfii scădea și simțea nevoe tot de mai multă pâne. Trecea pe urmă să încerce icrele, batogul, salamurile și tot povestind și vorbind cu negustorul, pânea scădea. Bacalul nu băga de seamă. Se simțea măgulit că o față atât de simandicoasă stă cu el la taclale și-i cunoaște necazurile. Așa erau pe-atunci negustorii, cinstiți și la locul lor.

Râsete în odaia unchiului Constantin amuțiră pe mătușa Varvara. Strânși unul lângă altul, Bran și Puica pășiră apăsat peste prag.

Mă ridicai să le ies în cale.

— Ah! strigă Puica fugind înapoi.

— Pardon, glăsui Bran, pe cel mai gros ton.

Intârzie un moment nehotărât: atletul încerca să priceapă spaima tovarășei sale. Apoi își întoarse spatele pătrat și dispăru încet.

Bătrâna urmă, cașicum nimic n'ar fi întrerupt-o:

— Cu economia lui, vărul Neculai a strâns parale multe. După patru ani, tata i-a vândut casa din Ulița Mare și banii căpătați i-a trimes la Paris lui bădița Mihai. Erau case frumoase, cu odăi largi, înalte, cu grajduri, beciuri, ogrăzi și livadă.

Neculai Filipovici s'a apucat să le grijească, să le curețe, să le lucreze. Era grozav de harnic. Toate le făcea singur, numai cu mâna lui. Invățase chiar să văruiască. Toamna și primăvara tot târgul il vedea legat cu tulpanul la cap, cu o pestelcă mare dinainte, spoind fața dinspre drum a caselor.

Acum mă făcusem și eu mare, de măritat. Vărul Neculai nu-mi mai părea așa chipos ca înainte. Era scurt și oacheș, cu ochi de viezure. Se purta ras de barbă și mustăți, ceiace era minune pe vremuri. Dar nu călca pela bărbier. Avea brici și mașină de tuns și se ferchezuia singur.

Sgârcenia lui creștea cu cât aduna mai mult. Nimeni nu-i călca pragul. Slujnicile fugeau după ce așteptau simbria luni întregi. O singură dată pe an, Neculai Filipovici își amintea că fusese odinioară alt om. In carnaval, poftea lumea la o soirée cu dans, cu lăutari și cu supeu la miezul nopții. M'am dus mulți ani la soarelele lui Filipovici și niciodată n'am simțit urmele patimei lui de avar. Era galant cu femeile, glumea, cânta și dansa, noaptea întreagă. Am jucat cu el și-l văd parcă și-acum scurt și rotunjit, sărind în jurul meu la o „Țarină".

Când s'a însurat era om trecut de patruzeci de ani. N'a înțeles nimeni de ce l-a luat Smărăndița Soare, fată tânără cu stare și cu mult vino'ncoace. Cum au trăit împreună, Dumnezeu știe, pentrucă Smărăndița nu se plângea niciodată. Dar după un an jumătate a intrat în mormânt.

Atât nu i-a fost de-ajuns vărului Neculai. S'a însurat a doua oară, cu o fată de boerinaș din ținutul Romanului. La noi în târg nici diavolul nu s'ar mai fi cununat cu el. Pe a doua lui nevastă o chema Natalia Zoneru și n'o știu decât din nume. A stat toată vremea în casă, la închisoare. Filipovici nu-i îngăduia să vadă nici chip de bărbat, nici chip de femee, așa de tare o temea. Pe semne bătrâneța îl făcea zuliar. Işi amintea berbantlâcurile lui și se temea să nu poarte coarnele pe care le pusese pe capul atâtor somnoroși.

Gelozia îi prostește și îi sluțește pe bărbați. E ca o pedeapsă, că prea se gândesc numai să pară strașnici, să le fie lor bine, și nu sânt în stare să citească un cuvânt din sufletul femeesc.

O ușă în treacăt se deschise și ajunse până la noi vestea că petrecerea începuse iarăși. Bătrâna tresări. Cuvintele ei, ușoare și albe ca niște scântei stinse, alergau fugărite de furtuna din salon.

— Neculai Filipovici nu se mulțumea să-și ascundă femeia de ochii străini. Când pleca de-acasă încuia toate ușile și poarta dela ogradă. Pe Natalia o suia pe pat și o lega cu spatele de tăblia de lemn. Ar fi legat-o de mâni, dar cu ele era datoare să împletească sau să coase. Dela pat până la ușă, presăra făină și chibrituri ca să poată găci dacă cumva i-ar fi călcat poruncile. Omul avar ia și ascunde tot ce găsește în cale. Patima începe cu banii și se întinde asupra lucrurilor din casă, asupra găinilor din curte, asupra slugilor, asupra prietinilor și asupra nevestei.

Dar Natalia Zoneru avea într'însa destulă mândrie. Nu s'a lăsat s'o strângă Filipovici în sertarul cu vechituri. Intr'o noapte a fugit și-a ajuns tocmai la mănăstirea Varaticului, la o rudă care era maică.

Neculai Filipovici se arăta nemângâiat. Se jelea, spunea că Natalița îi era dragă. Tot ce făcuse era pentru fericirea ei. Cred că nu spunea minciuni. Dar fericirea cum o înțelegea el însemna pieirea celorlalți. Părinții fetei nu s'au lăsat înduplecați și-au despărțit-o.

Doi ani după întâmplările acestea, am fost poftiți din nou la soareaua din Carnaval a lui Filipovici.

M'am dus cu bărbatu-meu, căci între timp mă căsătorisem. L-am găsit pe vărul Neculai neschimbat. Și iarăși am dansat cu el „Țarina".

Apoi l'am văzut în fiecare an, căci n'a uitat niciodată să ne cheme la petrecerea lui dinaintea postului mare. Și după un șir de ani a murit dintr'odată, fără să zacă.

In sertar s'a găsit testamentul lui prin care lăsa toată averea spitalului și gimnaziului din târg.

Așa a fost Neculai Filipovici...

Mătușa Varvara se pregătea să înceapă un șir de considerații filosofice asupra celor spuse. Era mijlocul cu care putea trece pe nesimțite la o altă poveste. Eu însă tăceam. Romanul lui Neculai Filipovici mă legănase ca un hamac, deasupra actualității, mă odihnise, îmi alungase bătrânețea falșă dela genunchi și glezne. Gândul luneca din nou spre salon, unde era Gella.

Pe obrazul mătușei Varvara umbrele deveniră dintr'odată rigide, se prefăcură în brazde și cute severe.

Arthur pusese un jazz-band negru la pathefonul pe care-l ducea pretutindeni cu sine sub braț, ca pe o servietă.

...Zumzet de albine, ciripituri, fluerături, cotcodăceli tăiate de gemete de cucuvea, de plânsete nostalgice de motan, miorlăeli dulci, răspunsuri grave, mugete atât de îndepărtate că par suspine...

Călătorisem departe. Eram în jungla lui Kipling, noaptea. Apoi undeva, aproape de ecuator, prins într'un dans de sălbateci, sub ochii fiarelor care pândesc între liane.

Un fascicol de raze electrice începu să șteargă podelele și mobilele de întuneric, ca un pămătuf ideal. In cele din urmă se opri pe fața mea și făcu să mă apăr cu amândouă mânile.

Cineva izbucni în râs. Era Gella, care mă căutase pretutindeni, cu o lanternă.

— Aici te-ai ascuns? întrebă ea mirată. Nu vii?...

Restul întrebării îl exprima executând cu pantofii câteva tacturi de dans. Așa sânt prietenele mele cele mai tinere și cele mai drăgălașe: cugetă, vorbesc, se bucură cu picioarele. Acesta e noul sediu al inimii contemporane. M'am ridicat și am dat răspunsul bătând ritmic în podele, când cu călcâiul, când cu vârful tălpii. Gella mă luase de mână și pornise înainte. Voiam să spun rămas bun mătușei Varvara. Am îngânat un fel de scuze. Bătrâna ridică o mână, ca și cum ar fi vrut să mă alunge departe.

— Du-te, du-te, măi băete...

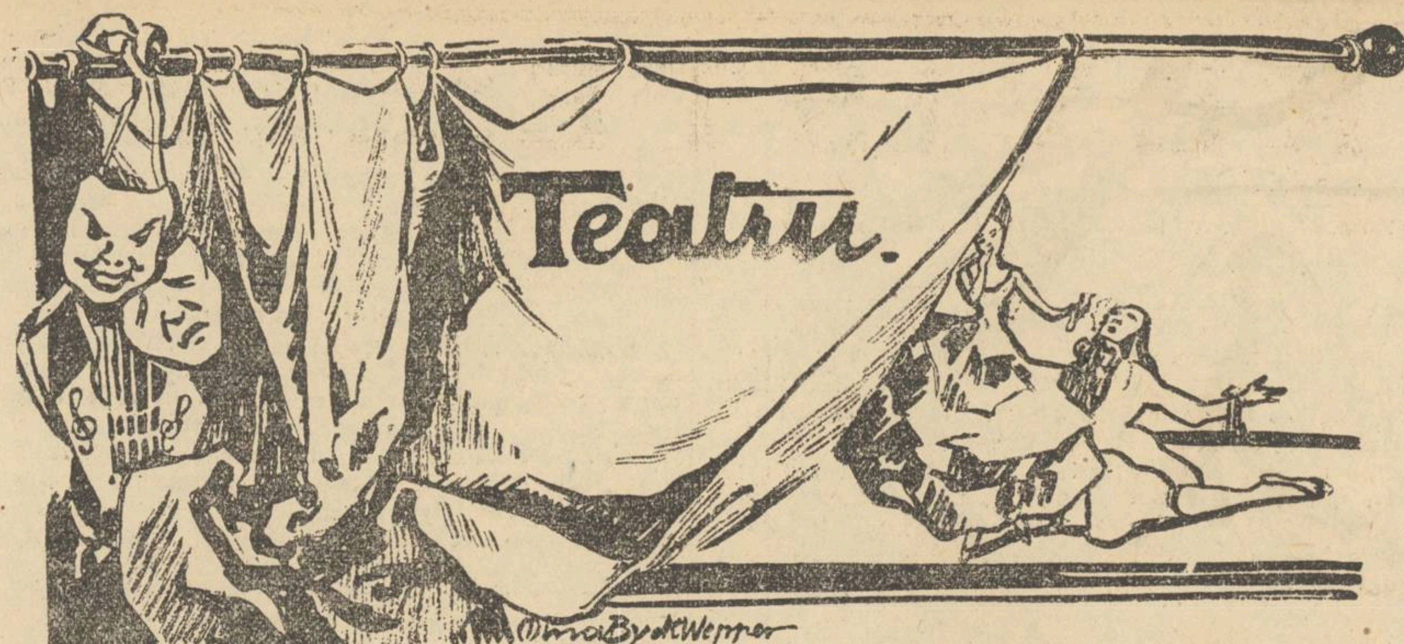
Incet, mi se pare că a adăugat:

— Momițoi...

Am străbătut în grabă odăile, ca niște etape între trecut și viitor. Intrarea noastră în salon a fost salutată cu aplauze.

STEJAR IONESCU

CRONICA TEATRALĂ

„CYRANO DE BERGERAC", comedie eroică n cinci acte, în versuri, de EDMOND ROSTAND, în româneşte de MIHAI CODREANU, – la TEATRUL NAŢIONAL.

„MINISTRUL", satiră politică în trei acte, de GH. BRĂESCU, – la TEATRUL CARAGIALE.

Comedia eroică a lui Edmond Rostand e un elogiu romantic al poeziei.

Scrisă într'o epocă copleşită de aspiraţii naturaliste, reprezentarea ei a fost o trâmbiţă de alarmă, un semnal al gloriosului elan ce pornise să reîntroneze lirismul şi avânturile ideale în mijlocul unei literaturi de scepticism şi de tristeţă.

Gravelor probleme naturaliste li se opune astfel humorul spiritului gascon şi idealismul înălţător plămădit din năzuinţa sublimă ce nu-şi găseşte realizarea, dar pe care — alături de Cyrano — o păstrăm cu toţii nestirbită în sufletele noastre.

Mihai Codreanu

Edmond Rostand ştie să rezolve o ţesătură dramatică, dar, mai presus de toate, ştie să poetizeze o psihologie, învestmântând-o în haina minunată a celei mai luminoase armonii.

Poezia dramatică a lui Rostand nu este începutul lirismului romantic, ci o culme prelungită hotărît în sensibilitatea modernă.

Operă măreaţă prin concepţia şi prin forma ce-o îmbracă, „Cyrano de Bergerac" — cu toate scăderile dramatice — oferă un spectacol de cinste oricărei scene cu prestigiu.

Domnului Corneliu Moldovanu îi revine meritul şi curajul de-a fi realizat cea dintâi reprezentaţie demnă a acestei opere, în româneşte, în admirabila versiune a poetului Codreanu.

Fără să fie prea servilă textului original, traducerea domnului Mihai Codreanu e, în primul loc, o traducere poetică. Cele câteva asperităţi ce se găsesc şi în original— şi care se pot înlătura cu uşurinţă — nu dăunează cu nimic versiunii inspirate, plină de rezonanţă colorată, de flexibilitate şi de lirism.

Din nefericire, frumoasa traducere a domnului Codreanu a fost groaznic masacrată de cei mai mulţi dintre interpreţi. Actori cari parcă în viaţa lor n'au spus un vers, declamau ca la examenul de admitere în conservator, scoţând cu îndârjire, în relief măsura şi rima, atunci când trebuia mai puţin, — neglijând legătura logică a frazelor şi bâlbâindu-se la fiecare replică...

Tony Bulandra

Insuşi interpretul principal, domnul Tony Bulandra — care altminteri şi-a susţinut cu demnitate complexitatea creaţiei — a avut clipe de inexplicabilă preciptare a debitului verbal, încălecând tiradele, înlăturând gradaţia şi colorarea accentelor.

Cyrano impresionează prin intenţii, prin gest şi mai ales prin ton: domnul Bulandra a redat intenţiile, a avut totdeauna gestul rotund şi expresiv, dar n'a păstrat constant, dealungul celor cinci acte, o dicţiune clară şi intim legată de sensul variat al replicelor.

I-a trebuit însă, domnului Bulandra, o mare putere de rezistenţă ca să nu fie covârşit de greutatea rolului. Uimitoare sclipiri dramatice a ştiut să ne evidenţieze acest actor înzestrat. In actul al cincilea, cu deosebire, în care strălucirea lirică a versului l-a ajutat considerabil, — domnul Bulandra a depăşit cadrul unei obişnuite realizări de scenă, fiind omenesc, sintetic emotiv şi artist.

Piesa a fost jucată într'un tempo cu totul nepotrivit. Domnul Soare, preocupat mai mult de cadru, decât de armonizarea jocului actorilor, n'a putut face sensibile, de data aceasta, nici ideia dramatică, nici punerea ei în scenă şi nici montarea. O învălmăşeală neînţeleasă, cu răsturnări de scaune şi cu replici ciuntite, a dovedit că actorii noştri tineri nu au încă conştiinţa ţinutei scenice.

O constatare, din nou verificată, este lipsa de mobilitate a feţei la cei mai mulţi dintre actori. Toţi spun lucrurile dureroase ca şi cele vesele cu o indiferenţă de ceară pe figură. Sunt monotoni şi distraţi. Gesturile sunt în toate piesele aceleaşi. Glasul chiar, e neschimbat (doamna Gusty, de pildă).

E explicabilă astfel jena domnului Bulandra, când, afară de lăudabilul efort al domnului Soreanu, tot restul ansambiului a fost submediocru.

Domnul Soare n'a ştiut să utilizeze în adâncime scena Teatrului Naţional. Personagiile şi figuraţia, îngrămădite ca la bâlciu, de-abia mai aveau loc să se mişte.

Lipsit de unitate şi de echilibru, spectacolul acesta nu ne-a lăsat în minte decât sonoritatea unui vers armonios...

* * *

Teatrul Caragiale, creiat din intenţiile mărturisite în altă parte de directoarea lui, şi-a deschis porţile cu o piesă originală.

Satira politică a domnului Brăescu, „Ministrul", întruneşte reale însuşiri de comic, de dialog vibrant, de observaţie justă, — dar nu e o piesă de teatru. E o succesiune de scene aproape de sine stătătoare, lipsite de acţiune şi de relief dramatic.

Gh. Brăescu

Un avocat de provincie, detracat, fără credit şi fără autoritate, ajunge pe neaşteptate ministru. In situaţia aceasta de răspundere, el fură, fiindcă aşa e obiceiul pământului, — îşi satisface micile nevoi sentimentale la sânul generos al unei dactilografe, ştiind şi îngăduind — pentru raţiuni superioare de stat — ca şi nevastă-sa să se consoleze aiurea, — îşi îndeamnă cu cinism ginerele să-i urmeze exemplul şi să-şi lase nevasta să petreacă cum îi place, dacă vrea să trăiască şi el bine, — neglijează adevăratele interese ale departamentului, şi, în clipa când află că guvernul a căzut, are grijă să-şi însuşească 14 milioane din fondurile secrete ale ministerului său.

Ajuns la Văcăreşti, primeşte vizita partizanilor politici, (în pijama, dar cu tichie de ocnaş în cap, deşi n'a fost încă judecat) — pune la cale înscrierea în noul partid dela putere, şi, sigur acum pe situaţie, întrebat de procuror ce profesiune are, răspunde cu o celebră banalitate care trage repede şi cortina după sine :

— Fost şi viitor ministru !...

Satira politică a domnului Brăescu se realizează astfel în plină actualitate. Anumite evenimente de domeniu public, sunt direct relatate, şi autorul n'a încercat să le întemeieze esteticeşte; — înregistrându-le mai mult în spirit reportericesc, d. Brăescu n'a izbutit să le fixeze într'o acceptabilă formulă dramatică.

Dialogul viu şi bine condus, observaţiile pline de humor şi replicele spirituale n'au putut compensa lipsa conflictului dramatic şi absenţa vieţii lăuntrice a personagiilor. Şi de-aceia nici silinţele actorilor, n'au putut realiza prea mult.

Domnii Hociung, Ciprian, Chiriş, Georgescu şi d-na Dida Solomon au fost însă, singurii cari au existat onorabil în scenă ; restul interpreţilor sunt pur şi simplu antiteatrali.

Cu actori ca doamna Ignătescu şi ca domnii Gingulescu, Miciacie, Emilian şi Damian vrea doamna Dida Solomon să joace pe Strindberg şi pe Wedekind ?

H. LAZU

Cronica Şahului

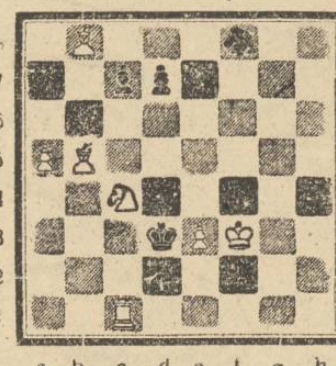
PROBLEMA No. 49

de **M. Bumenfeld**, Botoşani

(inedită)

Negru (4 figuri)

Rd3, Cf8, Pc7 şi d7.

Alb (7 figuri)

Rf3, Tc1, Cc4, Nb5 şi b8, Pa5 şi é3.

Alb joacă şi face mat în 3 mutări

PARTIDA No. 24

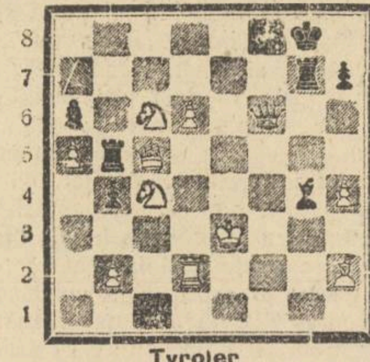
Jucată în concursul pentru campionatul României la Bucureşti în ziua de 28 August 1927.

Alb : **Alexandru Tiroler,** *Negru :* **Iosef Mendelssohn**

GAMBITUL BLUMENFELD REFUZAT

1. d2—d4, Cg8—f6; 2. c2—c4, é7—é6; 3. Cg1—f3, c7—c5; 4. d4—d5, b7—b5; această mutare constitue gambitul lui Blumenfeld care după ultimele analize e necorect. Singura şansă a negrului este în cazul când albul ia pionul oferit permiţând astfel adversarului o bună desvoltare. 5. Nc1—g5, o bună continuare preconizată de maestrul austriac H. Wolf. 5...., é6×d5; 6. c4×d5, d7—d6; 7. é2—é4, a7—a6; 8. a2—a4, b5—b4; forţat căci altfel pierde un pion. Negrul şi-a format încă depe acum o poziţie slabă. 9. Cb1—d2, Nf8—é7; ameninţă C×d5. 10. Ng5—f4, Nc8—b7; 11. Nf1—d3, Cb8—d7; 12. h2—h3, pentru a putea retrage nebunul la h2. 12...., Dd8—c7; 13. a4—a5! închide definitiv desvoltarea pieselor negre. Albul a obţinut o poziţie ideală; fiecare pion şi fiecare piesă ocupă locul ce trebue. E interesant de observat lipsa totală de acţiune a negrului ceeace se datoreşte deschiderii. 13..., 0—0; Dacă Ce5; C×e5 d6×é5; Né3 şi punctul c5 rămâne slab în schimb pionul d5 devine puternic. 14. Cd2—c4, Tf8—é8; 15. 0—0, Ta8—d8; 16. Tf1—é1, Né7—f8; 17. Nd3—c2, Td8—a8; 18. Dd1—d3, g7—g6; 19. Ta1—d1, Cf6—h5; 20. Nf4—h2, f7—f6; împiedică é4—é5!. 21. Nc2—a4, Ta8—d8; 22. g2—g4, Ch5—g7; 23. Cf3—d2, Nf8—é7!; spre a aduce T la f8. 24. f2—f4, Té8—f8; 25. Na4—c2, Cg7—é8; 26. Cd2—f3, Tf8—f7; 27. h3—h4, Tf7—g7; 28. Rg1—f2!, Cd7—f8; 29. Nc2—a4, Nb7—c8; 30. g4—g5, Nc8—g4; 31. Td1—d2, Dc7—a7; O mutare slabă cum se face de obicei când nu există niciuna bună. 32. Na4×Cé8, Td8×é8; 33. g5×f6, Né7×f6; 34. é4—é5, Nf6—d8; 35. Cc4×d6, Té8—é7; 36. Cd6—c4, Té7—d7; 37. Rf2—g3, Ng4—f5; 38. Dd3—é3, Da7—b8; 39. é5—é6, Td7—b7; 40. Cf3—é5, Nd8—f6; 41. Cé5—c6, Db8—c7; 42. Dé3×c5, negrul e complect pierdut. Cu poziţia zdrobită şi şi cu 2 pioni in minus el ar fi putut abandona partida. Mutarea care urmează este o ultimă încercare disperată. 42...., g6—g5; 43. d5—d6!, (la 43. Cd6, gf+;) g5×f4+; 44. Rg3—f3, cu această mutare albul care a condus partida magistral, face o greşală care permite adversarului o reabilitare frumoasă printr'un atac neprevăzut şi violent. Albul trebuia să ia pur şi simplu pionul din f4 şi dacă Tg4+; Rf3!! sau Cg6+; Ré3! 44...., Nf5—g4+; 45. Rf3×f4, Cf8×é6+!; 46. Té1×é6, Dc7—f7!!; 47. Té6×Nf6, Df7×f6+; 48. Rf4—é3, Tb7—b5;

Mendelssohn

Tyroler

In această interesantă poziţie se pare că albul e pierdut căci dama e ameninţată şi la singurul refugiu d4 urmează mat cu D la f3. Talentatul campion găseşte totuşi singura cale care, nu numai că salvează partida, dar îi asigură şi victoria.

49. Cc6—é7+!!, Tg7×é7+; 50. d6×é7, Df6—é6+; 51. Cc4—é5!, Tb5×Dc5; 52. Td2—d8+, Rg8—g7; 53. é7—é8 D, Dé6×é8; 54. Td8×é8 şi negrul a cedat după câteva mutări.

Una din cele mai interesante partide ale concursului.

Deslegători

No. 34. — Hans Lukas, *Braşov*. Gică Alexandrescu, Marc Lagès, Basile Marculescu, *Bucureşti*. Victor Simu, *Caransebeş*. Sandu Reiter, *Câmpina*. Alex. Popovici, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. B. Catz, *Fălticeni*. G. Max, *Galaţi*. D. & M. Davidsohn, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozinsky, *Paşcani*. Isac Leibovici, Riven Schwartz, *Ştefăneşti*. Gheorghe I. Mocrjiţchi, *Timişoara*.

No. 35. — Hans Lukas, *Braşov*. David Isac, *Bivolari*. Gică Alexandrescu, Marc Lagès, Basile Mărculescu, *Bucureşti*. Sandu Reiter, *Câmpina*. N. Andriţoiu, *Câmpu-Lung*. Alex. Popovici, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. Berthold Catz, Betty Cohn, *Fălticeni*. G. Max, *Galaţi*. B. I. Semo, *Giurgiu*. D. & M. Davidsohn, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozynski, *Paşcani*. Isidore Fain, Isac Leibovici, Riven Schwartz, *Ştefăneşti*. Gheorghe I. Mocrjiţchi, *Timişoara*.

No. 36. — David Isac, *Bivolari*. Sandu Reiter, *Câmpina*. M. Schleicher, *Dorohoi*. G. Max, *Galaţi*. O. Costăchel, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*.

No. 37. — Hans Lukas, *Braşov*. Const. Gheorghiu, *Bucureşti*. Sandu Reiter, *Câmpina*. Alex. Popovici, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. O. Costăchel, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozynski, *Paşcani*.

No. 38. — David Isac, *Bivolari*. Const. Gheorghiu, *Bucureşti*. Victor Simu, *Caransebeş*. Sandu Reiter, *Câmpina*. Alex. Popovici, Marcel Popovici,, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. G. Max, *Galaţi*. O. Costăchel, D. & M. Davidsohn, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozynski, *Paşcani*. Gheorghe I. Mocrjiţchi, *Timişoara*.

No. 39. — David Isac, *Bivolari*. Const. Gheorghiu, *Bucureşti*. Victor Simu, *Caransebeş*. Sandu Reiter, Iuliu Weisman, *Câmpina*. Alex. Popovici, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. B. Catz, *Fălticeni*. Paul I. Berman, Martin Avram, *Focşani*. G. Max, *Galaţi*. B. I. Semo, *Giurgiu*. O. Costăchel, D. & M. Davidsohn, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozynski, *Paşcani*. Riven Schwartz, *Ştefăneşti*. Gheorghe I. Mocrjiţchi, *Timişoara*.

No. 40. — Pavel Mornăilă, *Arad*. David Isac, *Bivolari*. Sandu Reiter, Iuliu Weisman, *Câmpina*. Alex. Popovici, Marcel Popovici, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. B. Catz, *Fălticeni*. G. Max, *Galaţi*. B. I. Semo, *Giurgiu*. D. & M. Davidsohn, Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozynski, *Paşcani*. Riven Schwartz, *Ştefăneşti*. Fainblatt Berthold, *Tulcea*.

Studiul No. 2. — Basile Mărculescu, *Bucureşti*. Victor Simu, *Caransebeş*. Sandu Reiter, *Câmpina*. Alex. Popovici, *Craiova*. M. Schleicher, *Dorohoi*. G. Max, *Galaţi*. B. I. Semo, *Giurgiu*. Paul Leibovici, *Iaşi*. Dr. Alfred Roth, *Jibert*. Victor Pirozynski, *Paşcani*.

Studiul No. 3. — Const. Gheorghiu, *Bucureşti*.

P. I. NEGREANU
CAMIL SENECA

Curiozităţi

Moarte voluntară

Cunoscutul scriitor danez Barford şi-a trimes a doua ofertă guvernului Statelor-Unite ale Americei, în care spune următoarele:

Presupun că prima mea ofertă vi s'a părut incompletă.

M'am oferit pur şi simplu să fiu executat pe scaunul electric şi numai familia mea să fie asigurată băneşte.

Imi repet oferta mai detailat.

Mă ofer Justiţiei Americane şi Ştiinţei Universale pentru a lămuri odată pentru totdeauna dacă cei executaţi pe scaunul electric mor deodată, ucişi de curent, sau cad în nesimţire şi mor mai târziu, la autopsie, sub cuţitul medicului legist.

Condiţiile mele sunt următoarele: — Curentul să fie de tensiunea care s'a întrebuinţat la ultimele execuţii de criminali, executarea mea să aibă loc sub controlul unei comisiuni de savanţi, medici, jurişti şi jurnalişti. Inainte de autopsie, medicii să întrebuinţeze toate mijloacele ştiinţifice pentru a mă readuce în viaţă. Călătoria mea în America să fie gratuită, iar soţiei mele să-i se asigure o pensiune viageră egală cu venitul pe care mi-l aduc astăzi operele mele literare"..

Un sat de negri în Caucaz

In mijlocul pădurilor de portocali, palmieri şi banani, din valea râului Rion (Riviera Caucaziană a Rusiei) se află un sat, numit „Aziubja", repartizat republicei sovietice „Abhazia".

Satul acesta e compus dintr'o colonie de negri, circa 200 de suflete.

Imbrăcaţi ei se disting foarte repede în mulţimea „abhazienilor" — svelţi şi frumoşi — de prin târgurile acelei regiuni.

La ei acasă, la „munca câmpului'", desbrăcaţi, oferă un spectacol cu adevărat african.

Primitivi şi săraci, ei trăesc în bordee, pe jumătate făcute sub nivelul terenului.

In bordei — o vatră autentic africană; prin colţurile bordeiului — tot felul de pui de animale şi de pasări, în grupuri pitoreşti, aşezate deasupra şi dedesubtul culcuşurilor acestor gospodari nepretenţioşi.

Satul Aziubja e populat numai de Negri pur sânge.

In împrejurimile lui însă, mai sunt câteva cătune, unde Abhazienii s'au şi amestecat, de câteva secole, cu tribul negru, producând o populaţie de mulatri de mai multe nuanţe. Se văd aci generaţii când mai apropiate de tipul negru, când mai înrudite cu cel alb-abhazian. Unii seamănă foarte mult cu „Hamiţii" Abisiniei.

Limba originală sudaneză a Negrilor se mai păstrează în Aziubja; cătunele de mulatri vorbesc însă limba abhaziană.

O expediţie de savanţi Ruşi etnografi a constatat că Negrii din Aziubja sunt pe pragul ruinei şi degenerării, din cauza izolării lor, a bolilor şi a înapoierii economice şi sociale, faţă de populaţia Abhaziei. Guvernul Central Sovietic din Moscova proectează o serie de măsuri pentru a încuraja poplaţia de negri şi mulatri.

Se crede că vremea apariţiei acestor Negri în Caucaz se pierde în evul mediu, când Turcii i-au adus aci ca sclavi la moşiile paşalelor din Valea Rionului.

Trupe mecanice

La manevrele de toamnă ale armatei britanice, s'a evidenţiat marea importanţă a aşa numitei „brigade mecanice".

Brigada se compune din 48 tancuri, a 20 tone fiecare, prevăzute cu radio-receptoare; două dintre ele au şi radiotransmisiuni. Apoi, 12 tancuri mici, conduse de câte doi oameni, cu viteză de 60 klm. pe oră; 12 „omizi blindate", care trag tunurile de câmp; două companii de automobile blindate; un batalion de mitraliere pe 28 auto-care blindate, prevăzute şi cu roţi şi cu tracţiune „omido-idă"; şase camioane blindate pentru bagaje şi bucătării de câmp, o autocolonă cu obuze şi alta cu rezerve de benzină...

Nici infanteria şi nici cavaleria nu intră în „brigada" aceasta, care se mişcă mecanic.

Numărul oamenilor e redus aci la minimum; iar capacitatea combativă a „brigăzii mecanice" atinge un maximum deasemenea necunoscut, graţie artileriei şi mitralierelor sale.

Brigada e socotită ca un adevărat tip al „armatei viitorului".

Englezii au şi numit-o „Robot-Brigada" — după „Roboţii" care sunt personagiile mecanice ale piesei teatrale fantastice scrisă de scriitorul ceh care e Ceapec. Piesa aceasta are succese mari în Anglia.

Costul unei „Robot-Brigăzi" e numai de 625.000 lire sterline, adică de trei ori mai puţin decât costul unui crucişător de linie.

Fiecare tank costă câte 10.000 lire, auto-omida" 4.000, iar celelalte auto-uri blindate — numai câte 1.000 lire.

Brigada se mişcă cu o viteză de 15 klm. pe oră şi cere 20.000 litri de benzină pentru fiecare sută de kilometri.

Această cantitate de benzină încape în coloana de aprovizionare şi ajunge pentru două ceasuri de luptă, după care brigada trebue din nou aprovizionată.

Experienţa cu „Robot-Brigada" a dat rezultate atât de elocvente încât comandamentul englez a şi inceput „mecanizarea" artileriei la cinci divizii.

Vigurosul prozator THOMAS MANN este, fără îndoială figura cea mai proeminentă a literaturii germane contemporane.

După succesul extraordinar pe care romanul lui, TRISTAN, tradus şi publicat în No. 83 al Bibliotecii „Dimineaţa" l'a avut pe lângă cetitorii români, această excelentă publicaţie de popularizare oferă acum cetitorilor săi un nou volum de Thomas Mann:

COPILUL MINUNE

povestiri traduse de OTILIA GHIBU şi destinate aceluiaş succes rar.

Preţul volumului 6 lei.

CĂRŢI ŞI REVISTE

JACK LONDON: Le vagabond des étoiles

„Exagerer est insignifiant" —, spunea prinţul de Talleyrand. E soarta ironică a tuturor superlativelor. „Kolosal" al nemţilor, „épatant" al franţujilor sunt vorbe care impresionează mai puţin chiar decât cel mai mediocru calificativ. Proust ne cita odată o baroană (sau marchiză nu mai ţin minte) care în loc să-şi exprime o gradaţie, de exemplu, cam aşa:

„Ça m'a plu, ça m'a charniée, ça m'a enthousiasmée". alegea o altă metodă, mult mai plastică şi mai eficace. Spunea:

Cu toate acestea, — nu se poate ca superlativele să nu fie şi ele întrebuinţate. Imperlativele se tocesc uşor, desigur. Sunt însă cazuri când numai un superlativ poate reda impresiunea pe care voim să o exprimăm.

Iată de pildă cartea lui Knut Hamsun care se numeşte „Foamea". Un calificativ i se potriveşte mai cu seamă: Suntem siliţi să exclamăm numaidecât: „iată o carte într'adevăr **extraordinară".** Dela început până la sfârşit e vorba aproape exclusiv de foamea unui om, de socotelile şi delirurile pe care le pricinueşte foamea.

Extraordinar. Şi tot extraordinar este şi volumul lui Jack London tradus în franţuzeşte sub titlul: „Le vagabond des étoiles". E vorba de un profesor universitar de agronomie, condamnat la muncă silnică pentru uciderea unui coleg al său. Condamnatul îşi scrie jurnalul. Din el aflăm că, la un moment dat, una din secăturile temniţei, un deţinut care spera, prin linguşire, să capete graţierea, organizează un complot de evadare, pentru a avea apoi meritul de a-l denunţa directorului închisorii. Numai că imaginaţia îl duce prea departe, şi inventează o afacere de dinamită pe care Darelll Standing, profesorul de agronomie, ar fi ţinând-o ascunsă. De aci, panică mare printre conducătorii închisorii, care se tem să nu sară în aer dintr'un moment într'altul. De aci, persecuţie împotriva lui Standing, pentru a arăta locul ascunzătorii. Printre alte torturi figurează şi aceia a „cămeşii de forţă", un fel de gheată de pânză în care întregul corp al condamnatului este strâns ca într'o gheată cu şireturi.

Dar prea multele lovituri şi maltratările de tot soiul l-au slăbit pe Standing într'atâta, încât poate să-şi provoace un fel de „moarte voluntară" a trupului, o anestezie a durerilor trupeşti, lăsând spiritul să vagabondeze liber de-alungul stelelor.

Dar ceiace face marele interes al cărţii este viaţa lui din închisoare, — cum o populează el cu o lume întreagă şi cu ocupaţii multiple. Apoi este fenomenul foarte întristător al putinţei omului de a se adapta la orice situaţiune, posibilitatea unei infinite decăderi. Un fapt izbitor: La un moment dat, Standing reuşeşte să pilească gratiile uşii şi să fugă. Dar ajuns într'o curte interioară, în realitate destul de îngustă, această curte i se pare infinită. Se simte fără nici un punct de sprijin. Când, în sfârşit, e prins şi readus în celulă, simte adâncul reconfort al copilului care se reîntoarce în casa părintească. Obscuritatea închisorii e pentru el discreţie, micimea zidurilor e pentru el farmec de intimitate.

Un alt fapt interesant este acesta: Toată lumea crede în povestea dinamitei. Gardienii sunt furioşi de încăpăţânarea lui de a nega, — tovarăşii de temniţă sunt uimiţi de tenacitatea sa de a nu divulga secretul. Cu furie, cu admiraţie — în tot cazul nu e un om care să nu fie încredinţat că dinamita există.

Vagabondajul imaginar al lui Standing, atunci când îşi iesă din trupul său voluntar omorît, este de o mare artă. Şi remarcăm cu acest prilej că din ce în ce mai mult literatorii se străduesc să ne zugrăvească acele stări sufleteşti curioase care nu aparţin veghei propriu zise. Din încercările scriitorilor, poate că într'o zi va putea psihologii să prindă mai de aproape structura atât de interesantă a acestor nebuloase sufleteşti.

In tot cazul, şi în sensul deplin superlativ al cuvântului, romanul acesta al lui Jack London este cu adevărat extraordinar. — **D. I. SUCHIANU**

PAUL HAZARD: La Vie de Stendhal, N. R. F. Paris 1927

Genul biografiei artistice sau literare continuă să-şi cucerească locul în literatura curentă. E un tip cu totul nou în scrisul istorico-literar, pentru care critica franceză a şi găsit un nume: **„biographie romancée".**

Eroii acestor opere sunt personalităţi istorice reale. Orizontul lor e larg; ei nu se limitează la Franţa, iar centrul povestirii se mută dela regi, demnitari şi curtezani la scriitori, filozofi şi muzicanţi de seamă. Accentul se deplasează din domeniul istoric în cel literar.

Genul acesta cere ca expunerea să respire un îndoit adevăr: adevărul artistic legat armonios de adevărul istoric. E o exigenţă foarte serioasă, şi, deocamdată, operele acestui gen nu o satisfac pe deplin.

Rare sunt biografiile literare scrise de mâna unui adevărat maestru în materie.

Pe acest tărâm, André Maurois s'a distins prin monografiile lui despre Disraeli şi Shelley.

Cunoscutul publicist şi critic Frederic Lefèvre a anunţat de curând că seria viitoare a „conversaţiilor" sale va trata despre Maurois: e o cinste pe care Lefèvre a făcut-o până acum numai unui singur scriitor: Paul Valéry...

Dar nici Maurois n'a reuşit să fixeze, în mod convingător, transformarea lui Disraeli — omul, în Disraeli — primul ministru.

Aci adevărul artistic şi cel istoric nu sunt legate indestructibil, — ceiace dovedeşte dificultăţile prea mari ale genului biografiei literare. E prea complicată viaţa sufletească a eroului şi materialul informativ e totdeauna insuficient.

„Biblioteca „verde", **Nouvelle Revue Francaise,** a publicat ultimul volum despre viaţa lui Stendhal. E un subiect foarte atrăgător.

Viaţa lui Stendhal s'a scurs în singurătate morală, în căutarea fericirii intime. Era însetat de iubire şi de glorie. A ajuns la glorie, dar numai pe pragul morţii. Firea lui plină de contraziceri strigătoare, alcătueşte o materie frumoasă şi bogată pentru un biograf. Era sentimental, plângea în faţa unei vederi pitoreşti; şi era prozaic, aproape cinic, faţă de realităţile vieţii.

Voinţa evidentă a caracterului sau apatia vieţii de toate zilele — a primat în sufletul lui Stendhal?

Semnificativă e purtarea lui în război: se plictiseşte, dezertează, iar uneori ne uimeşte prin bravura şi tenacitatea lui (în Rusia, la retragerea armatei lui Napoleon).

Delicateţa care trece în blândeţe; adevărata dragoste pentru libertate; o teamă atât de originală şi sentimentală manifestată faţă de grandoarea sau de tumultul omenirii, — alcătuesc câteva laturi ale caracterului lui Stendhal.

Astfel se explică ce l-a făcut să stea la Milano — singurul oraş unde se poate trăi în linişte, după părerea lui.

Iar pe de altă parte, limba lui atât de neînfrânată, trucurile sale atât de surprinzătoare — făceau din el o sperietoare a societăţii pariziene!

Apoi să ne gândim la puterea de creaţie a acestui om, pentru care Stendhal n'a fost decât unul din numeroasele pseudonime ale lui Henry Beyle, fiu al unui avocat din Grenoble, revoluţionar, ofiţer sub Napoleon, consul francez la Civitta-Vecchia sub Ludovic al XVIII-lea.

Cariera de literat a început-o printr'o serie de plagiate. Operele şi le socotea „bilete de loterie", care trebue să-i aducă un câştig: gloria.

Ultimul său bilet, scos în preziua morţii, se numea **Chartreuse de Parme,** şi a fost câştigător.

Toate acestea se pot găsi în „Viaţa lui Stendhal" scrisă de Paul Hazard. Insă sufletul adevărat al scriitorului rămâne şi azi neînţeles.

Modul cam cinematografic al expunerii poate fi util când legătura lăuntrică cimentează tablourile rulate.

Sub condeiul lui Hazard cinematografismul acesta produce o impresie de originalitate trasă de păr, cel puţin — intenţionată.

Pentru a scrie perfect şi frumos o biografie literară, nu ajunge să-ţi studiezi bine eroul: trebue să-l şi pricepi.

GEORGES OUDARD: La très curieuse vie de Law, Plon, Paris 1927

Odată cu biografia lui Stendhal a apărut şi o altă interesantă biografie: „Law, aventurier şi om cinstit."

Aci biograful a rezolvat o problemă foarte uşoară. Law, ca personalitate, e mult mai simplu decât Stendhal Law s'a făcut cunoscut prin încercarea lui de-a asana finanţele franceze după moartea lui Louis al XIV-lea. După mai multe peregrinări şi eşecuri, el reuşeşte să găsească câmp deschis pentru a-şi realiza ideia unui sistem bancar bazat pe credit: Franţa. Aci, deşi nepregătit complect, Law pune în mişcare maşina capitalistă concepută în chip genial, dar în curând cade victima Leviathanului creiat de dânsul.

O altă latură a personalităţii şi a vieţii lui Law, e aceia romantică, plină de aventuri amoroase, aventuri de jucător pasionat. Dar, în acelaş timp, Law trece drept un excelent soţ şi tată de familie.

Georges Oudard a conceput biografia literară a lui Law cu totul altfel decât a făcut-o autorul „Vieţii lui Stendhal".

Oudard nu vrea să pară cu orice preţ original, el povesteşte foart esimplu amănunţit şi conştiincios viaţa eroului ales, începând cu fuga lui din Anglia unde a fost condamnat la spânzurăoare pentrucă şi-a ucis un adversar în duel.

Infiinţarea celei dintâi bănci, emisiunea primei monede-hârtie, formarea primei societăţi pe acţiuni cu scopul de a exploata regiunea americană „Luiziana" apoi viforul de speculă şi crahul formidabil rezultate din aceste inovaţiuni îndrăzneţe.

Singurul procedeu pur literar practicat de Oudard sunt dialogurile, care transformă cartea într'o compoziţie ce se aşează între romanul istoric şi biografic. Procedeul acesta înviorează expunerea, însă, pune în pericol şi adevărul istoric şi pe cel artistic. — **N.**

Franz Liszt

Personalitatea acestui mare muzicant, aşa cum apare din două foarte interesante biografii literare ce au apărut acum de curând: **„Liszt, Wagner, and Flu Princess", de William Wallace** şi **„Franz Liszt" de Guy de Pourtalès,** este plină de o ciudată putere de seducţiune.

Aventurile sale erotice, al căror răsunet s'a răsfrânt în toată Europa de pe vremea lui, aţâţă curiozitatea şi ademenesc imaginaţia, până în zilele noastre.

Fără să fie el însuşi un pasionat neînfrânat, avea darul să creeze în alţii o furtunatică dezlănţuire de instincte şi aceasta până la adânci bătrâneţe. Astfel aventura cea mai zgomotoasă din viaţă s'a petrecut când artistul era în vârstă de 60 de ani. Contesa Janina a năvălit în camera lui ca o furtună, cu un revolver şi mai multe sticle de otravă, hotărîtă să-l omoare şi să se omoare şi ea, după aceea.

Dar în această epocă, Liszt, care fusese lovit de moarte prin pierderea fiului său Daniel, nu mai era vulnerabil şi nu se mai lăsa ispitit de „demonul pasiunilor excesive".

Acest demon însă trebuie să-i fi stăpânit puternic altădată sufletul, şi aceasta se vede chiar din prietenia lui pentru Wagner, atât de plină de încercări şi de amărăciuni.

Umilinţa lui faţă de Wagner pe care-l îndumnezeia, este o dovadă foarte vie de înclinarea lui spre exagerare. In adevăr, deşi nu se poate măsura cu Wagner, ca putere de geniu şi creaţie, Liszt era el însuşi privit ca o celebritate destul de strălucitoare pe vremurile lui şi a rămas până azi vestit ca un talent frumos, compozitor îndemânatec şi priceput.

Borodin, contimporanul său în Rusia şi Ravel din timpurile noi, în compoziţiile de piano, sunt direct sub influenţa lui.

Apoi Wagner, el însuşi, îi datora ceva în cariera şi opera sa şi îi datora nu numai în ceiace priveşte muzica. Liszt a fost confidentul tuturor expansiunilor sale intime, depozitarul ideilor, aspiraţiunilor, planurilor şi idealurilor sale, confidentul nevoilor sale de bani şi al nemărginitului său egotism.

Admiraţia lui excesivă îl orbea cu totul în ceiace privea pe amicul său. Noroc de alţi doi prieteni ai săi, Franz von Bülow şi Princesa Carolina de Wittgenstein, care au dus o luptă înverşunată cu Liszt spre a-i deschide ochii asupra adevăratei naturi, a prea slăvitului său prieten. Dar nici iubirea, nici prietenia prinţesei Carolina, „pasionata amazoană", nici afecţiunea lui von Bülow, nu l-au putut împiedica de a fi toată viaţa prada instinctelor altora, până în clipa în care a trecut în cerul spre care năzuia cu atâta ardoare, după moartea fiului său. — **I.**

Literatura medievală

Paolo Toschi a scos o îngrijită antologie în care dă în linii mari o idee clară de dezvoltarea dramei religioase în Italia, sub diferitele ei aspecte şi o selecţiune foarte potrivită de citate.

Cartea se numeşte „L'antico Dramma Sacro Italiano", şi este un pre'ios informator pentru cercetătorii de Istorie medievală.

Un roman al cocainei

Max Pulver (Kurf Wolf, Munich) a dat la lumină zilele acestea romanul **Himmelpfortgasse,** scris într'un stil de o virtuozitate plină de mlădiere, încât comunică cetitorului teroarea vieţii acesteia devastatoare.

Scriitorul, care e unul din cei mai talentaţi reprezentanţi ai celui mai recent grup de expresionişti germani, dă o descriere atât de fină a efectelor acestui stupefiant încât se poate urmări clipă cu clipă afirmarea şi creşterea senzibilităţii şi dezlănarea voinţei.

E o carte ciudată şi impresionantă. — **I.**

BIBLIOGRAFIE

E. Hotinceanu: „Mustul fiert", Epigrame şi satire politice, Editura autorului, Tipografia „Mitropolitul Silvestru", Cernăuţi, Lei 100.

P. Constantinescu-Iaşi: „Istoria artei bizantine", Editura „Viaţa Românească", Iaşi, Lei 120.

Lucian Costin: „Cântecele mele", ediţia II-a, vol. I şi II reeditate şi adăugite, editura „Cartea Românească", Bucureşti, Lei 85.

In curând vor apărea zilnic

Bilete de Papagal

cea mai mică foaie cotidiană scrisă de

Tudor Arghezi

şi câţiva camarazi.

Preţul unui exemplar: 2 lei.
Abonamente lunare (30 de numere) 60 lei.
In provincie se trimite foaia numai la cerere.

Toată corespondenţa, cereri de foi, abonamente, etc. se vor trimite pe adresa „Bilete de papagal", Tipografia Cartea Medicală, Bd. Elisabeta No. 5 (Palatul Eforiei), Bucureşti.

Interesantă Distractivă Eftină - Instructivă

Au apărut până azi aproape 100 volume

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

Lucrări originale şi traduceri din operele mai de seamă

Lei 6 volumul.

Cea mai răspândită bibliotecă de popularizare din ţară

Pagini alese

Naţionalismul *)

Europa de astăzi, după părerea unui filosof oriental ca Rabindranath Tagore, precum şi după părerea bărbaţilor politici americani, suferă de un naţionalism exagerat. Naţionalismul european nu este însă exagerat, ci anarhic. Europeanul consideră naţionalizarea ca un fel de cioplire după un model fixat de mai înainte, care ar fi idealul naţional. Se naţionalizează o ţară sau un oraş, dacă locuitorii ţării sau ai oraşului recunosc, sau cred într'un anumit ideal naţional. Cu un cuvânt, naţionalizarea se dă, ca şi creştinizarea prin botez. Idealul naţional este un fel de crez, care stă deasupra conştiinţei locuitorilor, şi se pogoară asupra acestora printr'un fel de revelaţie ca şi credinţa religioasă. Locuitorul naţionalizat, ca şi păgânul creştinizat, nu ia parte la constituirea idealului; rolul lui este să-l adopte şi să-l păstreze. Acest procedeu poate fi bun pentru credinţa religioasă, însă pentru credinţele politice el este periculos, fiindcă duce la anarhie. Fiecare seminţie de popor; fiecare regiune de ţară; fiecare deosebire de limbă sau obiceiu, poate revendica pentru sine un ideal naţional; căci poeţi, filosofi, istorici nu lipsesc nicăeri, cari să se ofere ca instrumente de revelaţie a vreunui ideal nesocotit. Şi atunci, care este terenul pe care se poate obţine o înţelegere între diferitele idealuri? Dreptul acordat fiecărui ideal naţional de a-şi recruta adepţi sau credincioşi duce direct la anarhie. Aşa este cazul în Europa de astăzi. Susceptibilităţile naţionaliste viciază întreaga politică europeană. Problema minorităţilor este o problemă exclusiv europeană. Aceasta este o problemă, care nu poate avea soluţie, întocmai ca şi quadratura cercului. Căci cum pot fi satisfăcute toate idealurile fără a slăbi şi firimiţi în acelaş timp unităţile mari economice şi teritoriale, necesare în viaţa politică a Europei?

Şcoala oferă în Europa un alt câmp de anarhie. Foarte mulţi bărbaţi politici şi chiar pedagogi, se cred îndreptăţiţi să aibă un ideal de cultură, în vederea căruia ar dori să cioplească sufletul tinerelor generaţii. Pentru unii modelul cioplirii este idealul antic; pentru alţii, idealul creştin; pentru alţii, naţionalist; pentru alţii, în sfârşit, o concepţie filosofică oarecare despre lume şi viaţă. Mai toţi aceşti oameni politici şi pedagogi sunt convinşi că maximele şi preceptele au o foarte mică înrâurire asupra voinţei unui om: „longum iter per praecepta", repetă şi ei la fiece împrejurare [1]; cu toate acestea, când nu este vorba de voinţa unui individ în particular, ci de a unei generaţii întregi, sau de a unui popor întreg, atunci convingerea lor se schimbă. Aceea ce este dovedit eroare la individ în parte, este adevăr la poporul întreg Aci, idealul, sau concepţiile filosofice, sunt mai întâiu fixate, şi apoi, organizarea educaţiei vine în urmă ca o aplicaţie. Astfel, ca şi în viaţa politică, avem în viaţa şcolară o luptă veşnică între idealuri. Europeanul continuă sub o altă formă conflictele lui religioase de odinioară. El este prin excelenţă omul dialecticei cerebrale.

Această anarhie din politică şi şcoală nu se poate înlătura decât printr'o nouă înţelegere a personalităţii omeneşti. In strâmta valorificare a acesteia stă viciul fundamental al culturii europene de până acum. Europeanul are despre personalitatea omenească o părere romantică. Ea este, în ochii lui, când înger, când demon; dar niciodată aceeace ea este în realitate. In realitate, personalitatea este o continuare a energiei naturale; şi ca atare, rolul ei este cu atât mai mare, cu cât se supune legilor naturii. Omul are asupra animalului marele avantaj de a scurta timpul evoluţiei sale biologice prin simţirea intuitivă a eului, acest ferment puternic al cristalizării deprinderilor sufleteşti. Eul aduce cu sine expansiunea sufletului în afară; iubirea şi entusiasmul, care, cimentând deprinderile, dă omului personalitate. Sub impulsul eului ies la lumină aptitudinile sufleteşti şi cu acestea conştiinţa vocaţiei profesionale. Personalitatea oamenească este adânc înrădăcinată în mediul cosmic şi biologic. Determinismul acestuia, departe de a-i slăbi puterea, o ridică. Determinismul naturii este pentru persoana omenească, nu un obstacol ci un sprijin. Graţie lui, rolul personalităţii este posibil. Nu dar contra naturii, ci prin natură, spre complectarea naturii.

In lumina acestui adevăr, cultura europeană capătă o nouă îndrumare. Din idealistă şi romantică, ea devine energetică. Naţionalismul din politică, şi idealul din şcoală au să dispară, fiindcă au să se transforme, adâncindu-se. Ele au să se pună de acord cu noua înţelegere, pe care va avea-o şi personalitatea omenească, şi pe care am putea-o rezuma, după cele zise mai sus, în următoarea definiţie. Numim personalitate pe omul, care a reuşit să răscolească în sufletul său, şi în sufletul altora aptitudini nobile de muncă. Personalitatea este cu atât mai mare, cu cât urmele sale sunt mai rodnice. Răscolitori de suflete sunt dar oamenii cu personalitate, dar nu răscolitori în deşertăciune, ci îndrumători spre roade şi descoperitori de avuţii noui. Un apostol de vorbe bune este un simplu pierde vară, cât timp pe urma lui nu creşte rod. Este personalitate în schimb profesionistul, care fără să facă pe apostolul, a realizat o tehnică nouă, morală sau materială, pe urmele căreia viaţa socială are un câştig de bunuri.

Tot aşa şi cu naţionalismul. Este naţionalist acela, care punând în valoare afinităţile dintre pământ şi suflet, a izbutit să deştepte în neamul său aptitudini noi de muncă şi de gândire. Un istoric, care descopere în originile neamului său, descendenţa dintr'un strămoş nobil, după care descoperire urmează o creştere în încrederea de sine a neamului său, este desigur un naţionalist şi un naţionalist de frunte; dar tot aşa de mare naţionalist este şi întreprinzătorul industrial, care a asigurat prosperitatea unei regiuni a ţării, punând în legătură avuţia solului cu o anumită îndemânare la muncă a populaţiei. Este naţionalist, nu acela care, plecând de la un anumit ideal, vrea să impună cu deasila acest ideal unui număr mare de oameni, ci este naţionalist acela, care reuşeşte, prin exemplul muncii sale, să unească pe aceia, cari înainte se credeau desbinaţi. Nu afirmând suveranitatea idealului, faţă de toţi şi toate, adică faţă de oameni şi de pământ, ci afirmând solidaritatea idealului cu rădăcinile cosmice şi biologice ale tuturor celor ce locuesc împreună poţi să întăreşti viitorul neamului tău. Solidaritatea impusă de sus nu este durabilă. Ramurile unui arbore ţin de aceiaş viaţă prin rădăcinile lor comune, iar nu prin faptul că le vede acelaş soare. Să dăm populaţiei unei ţări cât mai des prilej să-şi desvolte aptitudinile, cu care ea a fost înzestrată de natură. Să nu ne fie teamă că aceste aptitudini vor apuca pe drumuri divergente şi la urmă vor ajunge să se ciocnească: îngrijeşte ea singură natura, ca aceea ce a plecat depe acelaş pământ, să se unească la urmă pentru acelaş pământ; îngrijeşte ea singură natura ca aceea ce apare în ochii noştri ca diversităţi ireconciliabile să ajungă la sfârşit să se arate ca feţele parţiale ale unei aceleiaşi unităţi. Unitatea pământului, pe care o populaţie trăieşte, are ghiara mai puternică de cât unitatea idealului. In ghiarele pământului toate deosebirile se sfărâmă cu timpul; toate asperităţile se netezesc. Aceia cari au gustat din aceeaş pâine şi au băut aceiaş apă, au în ei dispoziţii comune, cari mai curând de cât se crede au să-i plămădească într'un singur bloc, cu sau fără voia lor.

Aceleaşi conclusii le putem aplica şi la şcoală. Şcoala viitorului va fi şcoala personalităţii creatoare energetice. Idealul, cu care pleacă elevul din şcoală, este o podoabă frumoasă, dar este numai o podoabă. Adevărata transformare o dă şcoala prin deprinderile, pe care ea le sădeşte în sufletul elevului. Nu ce crede elevul despre lume şi viaţă; ci cum reacţionează, cu munca lui, elevul în mijlocul lumii şi vieţii: acesta trebue să fie programul şcoalei viitoare. Prin această şcoală se vor deschide, în sfârşit, lacătele, cu care ţinem zăvorită rezerva sufletească a satelor. Când şcoala sătească va deveni creatoare, atunci libera circulaţie între sat şi oraş, şi eventual reînoirea acestuia prin sat, va fi un fapt social natural. Căci nu poate circula cu folos de cât aceea ce este în ordinea firească a creaţiei: transformarea energiei solului în energia sufletească a personalităţii.

C. RĂDULESCU-MOTRU

*) Din volumul *Personalismului Energetic.*

1) Dovedirea micei înrâuriri, pe care o are propunerea de mai înainte luată asupra desfăşurării voinţei, a fost produsă în ultimul timp şi prin experienţe de laborator (comp. *Psychologische Forschung* VII, articolul: *Untersuchungen zur Handlungs- und Affekt Psychologie* de *Kurt Lewin).* Voinţa se conformează propunerii numai când aceasta este în concordanţă cu interesul, sau cu tendinţele înnăscute ale individului. Propunerea, care **nu se leagă de interes, este uitată repede.**

INSEMNĂRI

Pentru Sindicatul Scriitorilor

Mai este oare necesar să facem apo'ogia „luptătorilor Sp:ritului", cum îi numeşte Romain Rolland?

N'a răsunat în de ajuns, în această ţară covârşită de analfabeţi şi de specu'anţi, cuvântul nobil al iubitorului de oameni şi al creatorului de artă ?

Dacă precumpăneşte **palavra** literară şi politică, aceasta nu e din lipsa adevăraţilor scriitori, ci din pricini legate de starea culturală generală a ţării— şi de moravurile ei politico-sociale. Am rămas la abecedar în mai toate domeniile, pentrucă nu s'au oferit mulţimii decât abecedare literare, sociale, filozofice, artist:ce; pentrucă — prin puterea executivă a Editorului — cei mai mulţi scriitori s'au coborât mereu la aşa numita „opinie publică", crezând că priceperea ei e limitată şi că cetitorii nu cer decât să fie cruţaţi de orice efort al inteligenţii.

Astfel, la noi, mai mult decât oriunde, scriitorul este un sclav al Editorului — (ceeace înseamnă: un muritor de foame).

Cei ce n'au vroit să se robească negustorilor de literatură şi antreprenorilor politici şi-au amorţit sufletul plin de elanuri într'o meserie silnică—dar, poate, rentabilă.

Puţini au avut eroismul solitarilor, stăruind în lupta lor idealistă, prin sacrificii ce se pierdeau în nepăsarea generală, ca ploaia în pustiu.

S'ar părea totuşi că editura. — prin nouile „societăţi anonime" formate, îşi va lărgi activitatea.

S'a putut constata însă că avem de-aface cu un vast trust de exploatare a hârtiei tipărite, în strânsă legătură cu „interesele politice".

Deşi ceva mai bine „plătit", scriitorul n'are mai multă **libertate** faţă de editor—care la rândul lui invocă „gustul" (necontrolabil) al publicului.

Scriitorul adevărat e izolat. Individualist prin firea lui, el nu s'a convins (cel puţin la noi) că, în vremea aceasta de sindicate şi cooperative, lupta lui pentru existenţa materia'ă va fi fără sorţi de izbândă, dacă nu se sindicalizează şi el.

Nici când munca intelectualului n'a fost mai depreciată; nici când n'a fost mai ofensată—de cutezanţa capitaliştilor şi chiar de solidaritatea restrictivă a producătorilor manuali,— demnitatea firească a cercetătorilor de Adevăr, a creatorilor de Frumos şi a cuvântătorilor de Bine...

Ei vor să ridice mulţimile din animalitatea lor oarbă şi mută, dar sunt striviţi în lupta „pentru viaţă". Dar au toată forţa morală, autoritatea cugetului iluminat: — toată comoara spirituală e în păstrarea lor. Oricât s'ar părea altfel, ei sunt necesari tuturora.

Până acuma li **s'a furat** numai fărâme şi pulbere din auru' lor spiritual.

Poporul râvneşte pururi spre cutia plină cu daruri miracu'oase. Intre el şi „servitorii Spiritului", sunt ceilalţi: — exploatatorii şi reacţionarii, puţini dar bine organizaţi.

Sindicatul scriitorilor (care e altceva decât S. S. R.) se impune acum ca o ultimă necesitate.

O solidaritate profesională riguroasă, ar pune capăt umilirţei cu care e tratat scriitorul de potentaţii şi paraziţii tiparu'ui.

Drepturile autorilor nu pot fi apărate printr'o lege oarecare, ci prin autoritatea directă a „breslei".

Intre public şi editor, sindicatul să fie şi organul de selecţiune.

Editarea cărţilor să se facă pe baza unor norme minime, recurgându-se, la nevoe, la aceleaşi mijloace ca şi celelalte organizaţii profesionale.

Ştim că unii dintre scriitorii bine cuibăriţi la vechile edituri, vor fi potrivnici ideii de sindicalizare. Dar cei mai mulţi — cei ce nu înţeleg rostul vremii şi menirea scriitorului, vor răspunde la chemarea iniţiatorilor.

Ideia „Sindicatului scriitorilor" a fost proclamată, cu ani în urmă, şi de Tudor Arghezi. Pierdută ca un ecou, în agitaţia stearpă a politicei, avem convingerea, că, de astă dată, ea va fi temeinic înfăptuită. — *Eug. Relgis.*

Literatura dramatică în Rusia de astăzi

In literatura dramatică din vechea Rusie ţaristă, spune Wolkenstein în „Evolution", predomina comedia de moravuri, reprezentată prin Ostrovski şi Cehov.

Când, înainte de revoluţie, moravurile au început să decadă, drama rusă a degenerat şi ea. Cea din urmă manifesteţie strălucită a fost: „Grădina vişnarilor", de Cehov, apărută în 1905.

Perioada de reacţiune care a urmat, a dat naştere teatrului decadent al lui Andreev, cu tendinţe impresioniste şi simbolice.

Prima fază a revoluţiei — epoca războiului civil, a inspirat autorilor dramatici ruşi încercări de teatru eroic şi romantic. In categoria aceasta trebue aşezate cea mai mare parte din piesele lui Lunacearski, cum sunt de pildă : „Oliver Cromwell", „Tomas Campanella", „Don Quichotte eliberat", şi mai târziu „Nunta Ursului".

Piesele acestea sunt inegale. Cele mai multe sunt scrise cu temperament, sunt apreciate atât pentru cu'tura înaltă a autorului cât şi fiindcă expun în mod strălucit prob'ema revoluţionară.

Pentru alegerea subiectelor sale, Lunaciarski modernizează istoria. In rândul pieselor eroice şi romantice se pot adăuga o mulţime din piesele scrise de membrii Asociaţiei autorilor dramatici din Moscova : „Pietre-Pietre", de A. Globa, fantezie istorică şi „Logodnele Hugilor", farsă romantică după subiectul lui Edgard Poë; „Carmencita şi José" şi „Bobul mării" de Lipskerov ; „Lacul Lul" şi „Profesorul Bubon", de Faiko, etc.

Ce'e mai bune piese revoluţionare sunt : „Misterul comedianţilor", de Maiacovski şi revista scrisă de V. Mass.

In timpul războiului civil, renaşterea dramei de moravuri părea o imposibilitate. Pe câtă vreme cu noua politică economică, obiceiurile s'au transformat. S'a pus problema unui repertoriu nou, iar alcătuirea lui cere o muncă grea şi complicată. Obiceiurile perioadei de tranziţie, se modifică foarte repede; materialul estetic, documentul uman de care dispune autorul contimporan, este instabil şi greu de perceput. Aşa încât, primele piese de moravuri născute în această epocă nouă aveau mai mult caracter de schiţe după natură, cum sunt scenele din „Virinea" lui Seifulina. Aceste piese-tablouri se înrudesc de aproape cu cronicile lui Trenev, consacrate istoriei lui Pugaciov.

Incet, încet, încep să apară piese mai bine închegate: „Prăjitură cu cremă", de Romaşov (piesă de actualitate scrisă cu căldură şi care e prima comedie de moravuri în care se critică greşelile organizaţiei sovietice), „Mandatul", de Edman, (o piesă de mare valoare artistică, scrisă într'o limbă admirabilă).

„Furtuna", de Belotzerkovski, cea mai bună din piesele consacrate războiului civil, e o dramă eroică, realistă şi remarcabilă prin simplicitatea sa severă.

In sfârşit „Eugraful în căutarea aventurilor" de Faiko, este o piesă originală, care aduce pe scenă un coafor romantic : după ce a luat parte la războiul civil, eroul se declară nemulţumit de rezu'tatele burgheze ale actualei aşezări politice şi economice.

In 1925 s'a întemeiat o Uniune a autorilor dramatici revoluţionari, sub preşedinţia lui Lunaciarski. Unul din scopurile Asociaţiei este alcătuirea unui repertoriu pentru un teatru muncitoresc şi ţărănesc.

In treacăt, trebue să notăm că afară de dezvoltarea teatrelor „profesionale", numărul cluburilor muncitoreşti cu scenă şi al teatrelor rurale creşte considerabil : de unde o cerere enormă de literatură dramatică.

Lipsa pieselor moderne obligă teatrele, mai ales teatrul cel mare din Moscova, să se adreseze scriitorilor tineri.

Pe scena acestui teatru se repetă acuma o piesă de Bulhakov, după romanul său „Gărzile albe", şi o altă piesă tot a lui, „Apartamentul lui Zoé", farsă tragică

Lui Leonor i s'a cerut o piesă despre viaţa provincială de astăzi, piesă pe care a scris-o sub titlul „Kuntilovsk".

Castitatea

Intr'o zi, povesteşte Anatole France, aflându-mă la Saint-Lo, m'am întâlnit în casa unui prieten care locuia în acest orăşel de munte, cu un preot instruit şi elocvent cu care am avut mulţumirea să pot face un schimb interesant de idei.

I-am câştigat încrederea pe nesimţite, şi am început să discutăm cu mare seriozitate despre cele mai grave probleme.

In timpul acestor lungi convorbiri, el îşi arăta în acelaş timp subtilitatea pătrunzătoare a spiritului şi divina candoare a sufletului. Era un înţelept şi un sfânt.

Mare cazuist şi teolog convins, se exprima cu atâta sinceritate şi cu atâta farmec încât nimic nu mi-era mai drag, în orăşelul acela retras, decât să-l aud vorbinl.

Cu toate acestea, câteva zile n'am îndrăznit să ridic ochii la dânsul. Ca trup, ca formă şi ca înfăţişare era un monstru.

Inchipuiţi-vă un pitic slut şi strâmb, zbătându-se mereu într'un soi de dans convu'siv şi săltând în sutana lui ca într'un sac. Pe frunte, bucle de păr blond, învederându-i tinereţea, îl făceau şi mai spăimântător. Dar, în cele din urmă, cutezând să-l privesc în faţă, urâţenia lui a început să mă intereseze în chip deosebit. O contemplam şi-o meditam.

Pe când buzele îi descopereau într'un zâmbet serafic ultimii trei dinţi negri ce-i mai rămăseseră 'n gură, şi pe când ochii lui, care căutau cerul, se învârteau în orbite sub pleoape 'nsângerate, eu îl admiram şi, în loc să plâng, invidiam o făptură atât de minunat apărată, prin diformitatea desăvârşită a trupului, de tulburările cărnii, de slăbiciunea simţurilor, de ispitele pe care le aduce noaptea odată cu umbrele ei.

Il credeam fericit !

Intr'o zi, pe când coboram amândoi, subt arşiţa solară, pe povârniş discutând despre harul divin, preotul se opri deodată, îşi lăsă mâna grea pe umărul meu, şi şopti cu un glas vibrant pe care încă-l mai aud :

— O afirm, şi o ştiu prin mine însumi : castitatea e o virtute care nu poate fi păstrată fără sprijinul direct al Domnului !...

Cuvintele acestea mi-au descoperit abisul fără fund al păcatelor trupeşti.

Ce drept-credincios mai poate să nu fie dus în ispită, dacă până şi monstrul acesta, care n'avea parcă trup decât pentru suferinţă şi dezgust, simţea şi el ghimpele ascuns şi cumplit al dorinţei ?...

Biografie literară

In altă parte publicăm recenzia biografiilor apărute decurând ale lui Stendhal şi Law. Amândouă volumele se citesc cu mare interes însă din punct de vedere literar, ele reprezintă numai experienţe, mai mult sau mai puţin reuşite, — ca şi, majoritatea biografiilor literare publicate până acum.

Cum se explică totuşi succesele, mereu în creştere, ale „biografiei literare"? Nu cumva trebue să le punem în legătură nu numai cu dezvoltarea „literaturii istorice" ci şi cu criza actuală prin care trece romanul în genere.

Intr'adevăr, romanul — gen atât de caracteristic pentru întreg secolul al XIX-lea, ca şi pentru începutul secolului nostru, şi-a trăit parcă viaţa şi acum e în declin.

Deocamdată s'au ivit alte genuri, care vor să-l împingă pe planul al doilea.

La ce bun să fantazăm asupra vieţii, s'o inventăm în literatură, când realitatea e mai amuzantă şi mai bogată în conţinut?

Trăim într'o epocă în care viaţa întrece orice fantezie. Deci, dacă mai e nevoe de romane — ele să întreacă prin fantasticul lor, realitatea însăşi!

De aci — două eşiri: romanul de aventuri, cel cu rădăcini profunde literare, care duc prin Rabelais şi DeFoe spre Eneida şi Odisseea; sau romanul-biografie, care din zvonuri, legende şi calomnii istorice se transformă în operă literară

In evul mediu, când termenul „roman" a intrat în uzul literar, genul romanului se deosebea de celelalte forme literare tocmai prin faptul că era bazat pe realitate, pe lucruri întâmplate.

Şaliapin în disgraţie

„Gazeta Roşie" din Moscova („Crasnaia Gazeta") comentează pedeapsa dată lui Şaliapin de „Sov.-Nar.-com." (Consiliul Comisar'lor Poporului"): ridicarea rangului de „artist popular al republicei", — în următorii termeni :

„Şaliapin, eşit din popor, hrănit şi crescut de poporul rus, n'a bine voit să vie în cursul ultimilor ani în ţara sovietelor".

Drept răspuns la toate invitaţiunile ce i s'au trimis, el a cerut nişte sume fantastice, pe care guvernul sovietic nu le poate plăti.

Şaliapin preferă să câştige bani prin deservirea burgheziei şi a capitaliştilor, iar o parte din câştig a jertfit-o contra-revoluţ'onarilor şi „gărzii-albe" ruseşti a emigranţilor refugiaţi în Occident, care astăzi, sub protecţiunea tuturor Chamberlain-ilor, duce o luptă feroce contra Sovietelor.

Guvernul sovietic când i-a acordat titlul înalt de „artist popular al Republicii", n'a putut prevedea că Feodor Şaliapin îşi va pune talentul său excepţional în serviciul capitaliştilor şi-al burgheziei.

Reprezentanţii Puterii Sovietice au căutat în mai multe rânduri să-l inf'uenţeze pe Şaliapin, arătându-i care sunt datorii'e lui faţă de ţara sovietică şi faţă de poporul muncitor. Insă Şaliapin a rămas în ghiarele hrăpăreţe ale burgheziei.

Un caz ciudat de amnezie dublă

O telegramă din Saint-Paul (Minnesota) semnalează un interesant caz de amnesie în urma rănilor căpătate Un bătrân soldat anume Arthur Whitney, fiind grav rănit într'o luptă, în Argona, s'a retras la Saint-Paul, după armistiţiu. Acum câteva săptămâni el a aflat cu surprindere că e bărbatul a două femei, — deşi, pe cât îşi aducea el aminte nu se căsătorise decât o singură dată.

Whitney a pierdut pentru prima dată memoria, din cauza gaze'or asfixiante, în Septembrie 1918.

Demobilizat, el veni la Saint-Paul şi fu numit agent federal

Se căsători la Saint-Paul şi era destul de fericit, când, într'o zi, voind să oprească un camion încărcat cu butoae de bere, fu trântit la pământ şi rănit grav.

Dus la spital cu o fractură a craniului, rămase multă vreme fără cunoştinţă.

Când îşi reveni în fire, îşi reaminti de prima femee cu care se căsătorise înaintea războiului şi cu care avea un copil.

Dimpotrivă, îi era peste putinţă, să înţeleagă cine era persoana care spunea că e nevasta lui actuală şi evoca, cu lacrimi în ochi întâmplări din viaţa lor conjugală la Saint-Paul.

Amintirile lui se opreau tocmai în clipa în care avusese senzaţia cumplită că se înăbuşă, după explozia bombei cu gaze asfixiante din Argona.

Autorităţile din Saint-Paul au început s'o caute pe prima soţie a lui Whitney.

Dacă o vor regăsi, ne întrebăm care va fi situaţia legală a lui Whitney ?

Experţii cred că n'ar putea fi învinuit de bigamie.

Dar — afară numai de cazul când ar deveni mormon, şi atunci ar putea să trăiască în Utah cu amândouă, — el va fi obligat sau să lase pe una din soţii (legea nu-i dă voe să aleagă el, sau să le lase pe amândouă, şi... să se însoare cu o a treia)...

*) Mormonii alcătuesc o sectă creştină (în satul Utah al Americii de Nord) care admite poligamia.

MARUNTE

— Duminică 25 Septembrie a c. se va deschide în sa'a librăriei „Hasefer" prima expoziţie de caricaturi şi siluete a caricaturistului Sell.

— Intr'unul din numerele viitoare ale **„Adevărului literar şi artistic"**, vom începe să publicăm, sub titlul **„Olanda"**, o serie de note de călătorie datorite d-lui **Mihail Sadoveanu.**

Citiţi, cu toţi azi
LECTURA No. 137:
Floarea literaturilor străine
FERDINAND von SAAR
Fruntas nuvelist austriac
SALBATECA
Infăţişează unui suflet enigmatic, pătimaş şi demonic
Lei 5.— Scrierea complectă. La chioscari şi librari.

Citiţi „Comoara cu poveşti"

„Comoara cu poveşti" *nu trebue sa lipsească din nici o bibliotecă şi din nici o casă. Până acum n'a apărut în limba română o carte cuprinzând aşa de multe poveşti, toate alese, şi fiind dela început până la sfârşit împodobită cu o frumuseţe de desene în culori.*

Un disperat

— Revolverul, frânghia... sau traversarea Atlanticului...

(L'Oeuvre)

Furtună în aer

— Bine!... Pleacă! Ce mai aştepţi?...
— Aştept condiţiuni meteorologice mai favorabile!...

(Le Journal)

Dezarmarea engleză

Lordul Cecil: — Eu o şterg; dezarmarea voastră miroase a praf de puşcă!...

(Ulk)

Pentru tot ce priveşte „Adevărul Literar" manuscrise, reviste, cărţi, informaţii, etc., a se adresa la redacţie numai Joi, Vineri Sâmbătă între orele 5 6

TIP. „ADEVERUL" S. A.. STR. SARINDAR No. 7—11